

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI

**BANKACILIKTA RİSKLER VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NÜN
BASEL KRİTERLERİ'NE UYUM SÜRECİ**

Yüksek Lisans Tezi

EZGİ ASLAN KÜLAHİ

İSTANBUL, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI

**BANKACILIKTA RİSKLER VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NÜN
BASEL KRİTERLERİ'NE UYUM SÜRECİ**

Yüksek Lisans Tezi

EZGİ ASLAN KÜLAHİ

Danışman: Doç. Dr. AHMET YILMAZ

İSTANBUL, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Bankacılıkta Riskler ve Türk Bankacılık Sektörü'nün
Basel Kriterleri'ne Uyum Süreci

TÜRÜ :Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Ezgi ASLAN KÜLAHI

ANABİLİM DALI : Bankacılık

SAVUNMA TARİHİ :28.01.2013

JÜRİ ÜYELERİ :

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Doç.Dr.Ahmet YILMAZ

Üye

Prof.Dr.Suat OKTAR

Üye

Yrd.Doç.Dr.Gülcan ÇAĞIL

ÖZET

BANKACILIKTA RİSKLER VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NÜN BASEL KRİTERLERİ'NE UYUM SÜRECİ

Ülkemiz finansal sektörünün yapı taşı olan bankacılık sistemi için, 1980 sonrası başlayan finansal serbestleşme, olumsuz bir takım etkilerin yanında önemli deneyimlerin de kazanıldığı bir süreç olmuştur. Bu süreçte geleneksel faaliyetler dışında üstlenilen fonksiyonlar, sisteme katılan yeni ürünler ve ülke ekonomisinin dinamik yapısından kaynaklanan makro ekonomik sorunlar, bankaların risk yapısında önemli değişiklikler meydana getirmiştir.

Çalışmada, bankacılık sektöründe etkin bir risk yönetimi ve denetim sistemi oluşturarak finansal istikrarı sağlamayı amaçlayan Basel Kriterleri'ne Türk Bankacılık Sektörü'nün uyum süreci incelenmektedir. Bu amaçla, risk ve risk yönetimi kavramları açıklanmış, uluslararası Basel Kriterleri detaylı olarak incelenmiş, bankaların maruz kaldığı riskler Basel I ve Basel II Kriterleri doğrultusunda incelenmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise Türk Bankacılık Sektörü'nde uluslararası kriterlere yönelik yapılan hazırlık çalışmalarına yer verilmiş, bankacılık sektörümüzün kriterlere uyum süreci değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma sonunda edinilen bilgiler doğrultusunda Basel Kriterleri'nin, Türk bankalarının risk yönetimi ve denetim süreçlerini temelden etkileyecek düzeyde yeni bir yaklaşım sunduğu, maruz kaldıkları risklere karşı daha iyi bir risk yönetimi ve denetim yapısı oluşturmalarına imkan tanıdığı görülmüştür. Türk Bankacılık Sektörü'nde Basel Kriterleri doğrultusunda birçok düzenleme yapılmış, hatta bu doğrultuda yeni bankacılık kanunları hazırlanmıştır. Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel I Kriterleri'ne, OECD Kulüp Kuralı'nın da verdiği destek sayesinde uyum sağladığı tespit edilmiştir. Basel II Kriterleri'ne uyum sürecine yönelik ise, paralel uygulama döneminin sona ermesi ile beraber 1 Temmuz 2012'den itibaren kredi riskinin ölçümünde derecelendirmeye dayalı standart yöntemin uygulanmaya başlamasıyla, Türkiye Basel II'yi tam olarak uygular hale gelmiştir. Ancak Basel II Kriterleri, küresel ekonomide devam eden makro istikrarsızlık ve süregelen küresel dengesizlikler içerisindeyken uygulamaya konulsa bile global ve ulusal makro ekonomik istikrarı temin etmek açısından tek başına yeterli olamayacağı ve OECD Kulüp Kuralı'nın Basel II'ye geçiş ile kalkacak olmasının mali sektördeki bankalarımızı zorlayacağı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Türk Bankacılık Sektörü, Risk, Risk yönetimi, Basel Kriterleri, Sermaye yeterliliği.

SUMMARY

RISKS PREVAILING IN BANKING SECTOR AND HARMONIZATION PROCESS OF TURKISH BANKING SECTOR TO BASEL CRITERIA

Besides its adverse effects, financial liberalization which commenced after the year 1980 has been a process in which significant experiences were obtained, for banking system which is a main constituent of financial sector of our country. During this process, functions assumed other than traditional activities, new products joined to the system, and macroeconomic problems arising from dynamic structure of economy of the country have caused some significant changes in risk structure of the banks.

In the research, harmonization process of Turkish Banking Sector to Basel Criteria which intending to ensure financial stability by establishing an effective risk management and supervision system in banking sector is analyzed. For this reason, risk and risk management concepts are described, and international Basel Criteria have been examined in detail, and risks which banks are exposed is attempted to be studied in the light of Basel I and Basel II Criteria. In the conclusion part, preparation works being performed for international criteria in Turkish Banking Sector are discussed, and harmonization process of our banking sector is attempted to be assessed.

Information obtained at the end of the research, it is seen that Basel Criteria provides a new approach in a level radically affecting the risk management and supervision processes of the Turkish banks, and also allows them to form a better risk management and supervision system against the risks they encounter. In Turkish Banking Sector, a number of arrangements have been performed based on Basel Criteria, even new banking laws have been prepared. It is determined that Turkish Banking Sector has harmonized to Basel I Criteria also by means of the support provided by OECD Club Rule. As for harmonization process to Basel II Criteria, Turkey started to implement Basel II completely, after standard method based on ranking in the measurement of loan risk as of July 1, 2012, following to the end of parallel implementation period. However, it is also determined that while global economy has macro instability and ongoing global imbalances, even Basel II Criteria put in implementation, it shall not be adequate to ensure global and national macro economical balance and the fact that OECD Club Rule shall remove through the transition to Basel II shall force our banks operating in financial sector.

Key words:

Turkish Banking Sector, Risk, Risk Management, Basel Criteria, Capital Adequacy.

ÖNSÖZ

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, başlangıcından sonuna kadar, gerekli bütün yardım, tavsiye ve yönlendirmeleri yapan, karşılaştığım problemlerin çözümünde deneyimlerinden yararlandığım sayın hocam Doç. Dr. Ahmet YILMAZ'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca, aileme ve eşim M. Gökhan Külahi 'ye gösterdikleri özveri ve desteklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2013

Ezgi Aslan KÜLAHI

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSKLER VE RİSK YÖNETİMİ

1.1. RİSK KAVRAMI	3
1.2. RİSK YÖNETİMİ KAVRAMI	5
1.3. RİSK YÖNETİMİNİN AMACI VE SÜRECİ	8
1.3.1. Risklerin Tanımlanması.....	9
1.3.2. Risk Politikaları ve Uygulama Usullerinin Oluşturulması	10
1.3.3. Risklerin Ölçülmesi ve Analizi.....	12
1.3.4. Risklerin İzlenmesi ve Raporlanması	14
1.3.5. Risklerin Araştırılması, Teyidi ve Denetimi.....	15
1.4. BANKALARIN MARUZ KALDIKLARI RİSKLER	16
1.4.1. Piyasa Riski	18
1.4.1.1. Faiz Oranı Riski	21
1.4.1.2. Döviz Kuru Riski	24
1.4.1.3. Hisse Senedi Fiyat Değişim Riski	27
1.4.2. Likidite Riski	28
1.4.2.1. Piyasaya İlişkin Likidite Riski	31
1.4.2.2. Fonlamaya İlişkin Likidite Riski	32
1.4.3. Kredi Riski	34
1.4.4. Operasyonel Risk.....	38
1.4.4.1. Personel Riski	43
1.4.4.2. Teknolojik Riskler	44
1.4.4.3. Organizasyon Riski.....	44
1.4.4.4. Yasal Riskler.....	45
1.4.4.5. Dış Riskler	46

1.4.5. Diğer Riskler.....	46
1.4.5.1. Sistemik Risk.....	47
1.4.5.2. Ülke ve Transfer Riski.....	48
1.4.5.3. İtibar Riski.....	50
1.4.5.4. Politik Risk.....	51

II. BÖLÜM

BASEL UZLAŞILARI: BASEL I VE BASEL II KRİTERLERİ

2.1. ULUSLARARASI ÖDEMELER BANKASI VE BASEL BANKACILIK DENETİM KOMİTESİ.....	53
2.2. BASEL KOMİTESİNİN VE BASEL KRİTERLERİ’NİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ.....	56
2.3. BASEL I KRİTERLERİ.....	59
2.3.1. Basel I Kriterleri’nin Temel Özellikleri.....	61
2.3.1.1. Sermayenin Bileşenleri.....	62
2.3.1.2. Risk Ağırlıkları.....	63
2.3.1.3. Standart Oran.....	66
2.3.2. Basel I Kriterleri’ne Yöneltilen Eleştiriler.....	71
2.4. BASEL II KRİTERLERİ.....	74
2.4.1. Basel II Kriterleri’nin Temel Özellikleri.....	75
2.4.1.1. Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Yükümlülüğü.....	79
2.4.1.1.1. Kredi Riski Yaklaşımı.....	83
2.4.1.1.1.1. Standart Yaklaşım.....	83
2.4.1.1.1.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı.....	87
2.4.1.1.2. Piyasa Riski Yaklaşımı.....	90
2.4.1.1.3. Operasyonel Risk Yaklaşımı.....	91
2.4.1.2. İkinci Yapısal Blok: Denetim Otoritesinin İncelenmesi.....	95
2.4.1.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini.....	97
2.4.2. Basel II Kriterleri’ne Yöneltilen Eleştiriler.....	99
2.5. BASEL I VE BASEL II KRİTERLERİ’NİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	102
2.5.1. Basel I ve Basel II Kriterleri’nin Benzer Yönleri.....	102
2.5.2. Basel I ve Basel II Kriterleri’nin Farklı Yönleri.....	102
2.6. BASEL II KRİTERLERİ’NİN BİR ÜST SÜRÜMÜNE OLAN İHTİYACIN KAÇINILMAZLIĞI, BASEL III’ÜN DOĞUŞU.....	104
2.6.1. Basel III Kriterleri’nin Temel Özellikleri.....	106
2.6.1.1. Sermaye Yeterliliği, Sermayenin Ana Unsurları.....	107
2.6.1.2. Kaldıraç Oranı.....	110
2.6.1.3. Küresel Likidite Oranları.....	110

III. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NÜN BASEL KRİTERLERİ'NE GEÇİŞ SÜRECİ VE UYUM ÇALIŞMALARI

3.1. BASEL I KRİTERLERİ'NİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NDE UYGULANMA SÜRECİ.....	112
3.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NÜN BASEL II KRİTERLERİ'NE GEÇİŞ SÜRECİ.....	114
3.2.1. Basel II'ye Geçişe Yönelik Türkiye'de Yürütülen Hazırlık Çalışmaları	115
3.2.1.1. Birinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR1).....	122
3.2.1.2. İkinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2).....	125
3.2.1.3. Üçüncü Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3).....	128
3.2.2. Basel II'ye Geçiş Sürecinde Dikkate Alınması Gereken Hususlar.....	131
3.2.3. Basel II'ye Geçiş Sürecinde Karşılaşılan Temel Sorunlar.....	135
3.3. BASEL KRİTERLERİ'NE UYUM KAPSAMINDA TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NDE YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER	138
3.3.1. Türk Bankacılık Sektörü'nde Basel I Kriterleri Uygulanana Kadar Yürürlükte Olan Düzenlemeler	140
3.3.2. Basel I Kriterleri'ne Uyum Kapsamında Türk Bankacılık Sektörü'nde Yapılan Yasal Düzenlemeler	143
3.3.3. Basel II Kriterleri'ne Uyum Kapsamında Türk Bankacılık Sektörü'nde Yapılan Yasal Düzenlemeler	149
3.4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NÜN BASEL II KRİTERLERİ'NE UYUM SÜRECİNDE BAŞARI ŞANSI.....	156
3.4.1. Strateji ve Politikaların Oluşturulması.....	157
3.4.2. Organizasyon Yapısı.....	157
3.4.3. Alınan Destek ve Danışmanlık Hizmetleri	158
3.4.4. Kaynak Yeterliliği.....	159
3.4.5. Sermaye Yeterlilik Oranı	160
3.4.6. Üç Yapısal Bloklara Uyum.....	162
3.4.6.1. Birinci Yapısal Blok	163
3.4.6.2. İkinci Yapısal Blok	168
3.4.6.3. Üçüncü Yapısal Blok	169
3.5. BASEL II KRİTERLERİ'NİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NDE UYGULANABİLME OLANAKLARI VE OLASI ETKİLERİ	171
3.6. BASEL III KRİTERLERİ'NİN UYGULANMA SÜRECİNE YÖNELİK DUYULAN ENDİŞELER VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NE OLASI ETKİLERİ	177
SONUÇ	182
KAYNAKÇA.....	192

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Operasyonel Risk Kaynaklı Kayıplara İlişkin Örnekler.....	40
Tablo 2: Basel I Standardının Geçiş Dönemi Takvimi	67
Tablo 3: Basel II Kriterleri'nin Temel Yapısı.....	78
Tablo 4: Basel Komitesinin Önerdiği Risk Ölçüm Yaklaşımı.....	81
Tablo 5: Ölçüm Yöntemlerinin Gelişmişlik Düzeyi	82
Tablo 6: Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları.....	85
Tablo 7: Kamu'dan Alacaklar Risk Ağırlıklandırması	86
Tablo 8: Kredi Riski Yaklaşımının Etkilerine İlişkin Özet Tablo	89
Tablo 9: Operasyonel Risk Yaklaşımının Etkilerine İlişkin Özet Tablo	94
Tablo 10: Basel III Uygulama Takvimi	109
Tablo 11: Strateji ve Politikaların Oluşturulması	157
Tablo 12: Kaynak Yeterliliği	159
Tablo 13: Sermaye Yeterliliği Oranının Bileşenleri	161
Tablo 14: Basel II Uygulaması Kapsamında Kredi Riski Ölçümünde Nihai Olarak Kullanılması Hedeflenen Yöntemler (%)	163
Tablo 15: Bankaların Mevzuatın Hazır Olması Durumunda Ne Kadar Sürede İleri Yöntemler İçin Başvuruda Bulunabilecekleri.....	164
Tablo 16: Piyasa Risklerinin Ölçümünde İçsel Model Kullanımı ve Modellerin Dayandığı Yöntemler (%)	164
Tablo 17: Yasal Sermaye Hesaplamalarında İçsel Model Kullanıma İlişkin Plan ve Planlanan Geçiş Tarihi (%).....	165

Tablo 18: Basel II Uygulaması Kapsamında Operasyonel Risk Ölçümünde Kullanılacak Yöntemler	166
Tablo 19: Operasyonel Risk Ölçümünde İleri Yöntemlere Geçiş	166
Tablo 20: Sistem ve Altyapı Yeterliliği (%)	167
Tablo 21: Ekonomik Sermaye Tahsisi (%)	168
Tablo 22: Risk Ölçüm Modellerine İlişkin Doğrulama ve Onaylama Süreci Mevcudiyeti (%)	169
Tablo 23: Basel II’de Öngörülen Kamuya Açıklama Yükümlülüklerine Uyum	170

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1. Bankaların Maruz Kaldıkları Riskler	18
Şekil 2. Piyasa Riski Bileşenleri.....	21
Şekil 3. Likidite Riski Bileşenleri.....	31
Şekil 4. Operasyonel Risk Bileşenleri	43
Şekil 5. Diğer Risk Bileşenleri.	46

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa No

Grafik 1. Çalışmaları Yürütecek Yönetim, Personel, Birim ve Komitelerin Belirlenmesi	158
Grafik 2. Alınan Destek ve Danışmanlık Hizmetleri.....	159
Grafik 3. Türk Bankacılık Sektörü’nde Sermaye Yeterliliği Oranının Gelişimi.....	160

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.r.	: Adı Geçen Rapor
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
HDTM	: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
QIS	: Sayısal Etki Çalışmaları
QIS -3	: Üçüncü Sayısal Etki Çalışması
QIS-5	: Beşinci Sayısal Etki Çalışması
QIS-TR1	: Birinci Yerel Sayısal Etki Çalışması
QIS-TR2	: İkinci Yerel Sayısal Etki Çalışması
QIS-TR3	: Üçüncü Yerel Sayısal Etki Çalışması
s.	: Sayfa Numarası
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği

GİRİŞ

Hayatın her alanında karşımıza çıkan risk, finansal piyasaların en büyük aktörlerinden olan bankalar açısından büyük önem taşımaktadır. Yapıları gereği birçok riski bünyelerinde barındıran bankaların, faaliyetlerinde ortaya çıkacak herhangi bir aksilik ya da kriz, ülke ekonomisini sarsacak etkiler oluşturacaktır. Bu bağlamda bankalar karlarını maksimize etmeye çalışırken, karşılaştıkları risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve etkin bir biçimde yönetilmesine özen göstermelidirler.

Küreselleşme ile sermayenin serbest dolaşımı üzerindeki engellerin azalması, teknolojinin gelişmesi, finansal ürün ve hizmetlerin çeşitlenmesi bankacılık sektörünü yeni risklerle karşı karşıya bırakmış, risk ve risk yönetimi kavramlarını önemli hale getirmiştir. Bu süreçle birlikte bankalar, klasik bankacılık anlayışından uzaklaşarak yeni faaliyet alanlarına yönelmiş, sadece kredi riski üzerine yoğunlaşmak yerine piyasa riski, likidite riski ve operasyonel riskler gibi diğer riskleri de göz önünde bulundurmaya başlamışlardır.

Bu gelişmeler, uluslararası finansal hareketlerin denetlenmesini ve bankacılık sektörünün yeni düzenlemelere tabi tutulmasını da gerekli kılmıştır. Bu ihtiyacı karşılayabilmek amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements (BIS)) bünyesinde Basel Bankacılık Denetim Komitesi kurulmuştur. Basel Komitesi, oluşturduğu kriterler sayesinde bankaların maruz kaldıkları risklerin daha hassas ve bilinçli yöntemlerle ölçülmesine katkı sağlamaktadır. Komite, her ne kadar resmi olarak kural ve kanun koyma yetkisine sahip olmasa da, aldığı kararlar çoğu ülke ve bankalar tarafından dikkate alınmaktadır.

1988 yılında yayımlanan Basel I “Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı”, finans piyasalarında meydana gelen gelişmeler de dikkate alınarak sürekli geliştirilmiş ve 2004 yılında Basel II Kriterleri olarak son halini almıştır. Basel Kriterleri bankalarda etkin bir risk yönetimi ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş önemli bir fırsattır.

Bu çalışmanın amacı; finans sektörünün en önemli yapıtaşlarından biri olan bankaların maruz kaldıkları riskler hakkında detaylı bilgi vermek, bankacılık risklerinin etkin olarak yönetilmesine olanak sağlayan Basel Kriterleri çerçevesinde Türk Bankacılık Sektörü'nde yapılan çalışmaları değerlendirmek ve sektörün Basel Kriterleri'ne uyum sürecinde hangi aşamada olduğunu ortaya koymaktır. Belirlenen amaçlar çerçevesinde çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde; bankacılıkta risk ve risk yönetimi kavramları, risk yönetiminin amacı ve süreci hakkında bilgiler verilerek, bankaların maruz kaldıkları riskler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; Basel Uzlaşıları: Basel I ve Basel II Kriterleri ana başlığı altında, Uluslararası Ödemeler Bankası ve Basel Komitesinin oluşum sürecine, Basel I ve Basel II Kriterleri'nin detaylı açıklamasına, kriterlere yöneltilen eleştirilere ve kriterlerin karşılaştırılmasına, Basel II Kriterleri'nin bir üst sürümüne duyulan ihtiyaç doğrultusunda gelişen Basel III Kriterleri'ne yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde; Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel II Kriterleri'ne geçiş süreci: Basel II'ye yönelik yapılan hazırlık çalışmaları, uygulamada dikkate alınması gereken hususlar ve geçiş sürecinde karşılaşılan sorunlar çerçevesinde incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde, Basel Kriterleri'ne uyum kapsamında Türk Bankacılık Sektörü'nde yapılan yasal düzenlemeler ve BDDK tarafından gerçekleştirilen yerel sayısal etki çalışmaları incelenmiş, sektörün Basel II Kriterleri'ne uyum sürecinde başarı şansı değerlendirilmiştir. Son olarak ise; Basel II ve Basel III Kriterleri'nin uygulanma sürecine yönelik duyulan endişeler ve Türk Bankacılık Sektörü'ne olası etkileri ortaya konulmuştur.

1. BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSKLER VE RİSK YÖNETİMİ

1.1. Risk Kavramı

1980’li yıllarda başlayan finansal serbestleşme ile faiz oranlarının serbest bırakılması, küreselleşmeyle birlikte sermayenin ülkeden ülkeye kolayca geçebilmesi ve finans sektöründeki ürünlerin çeşitlenerek karmaşılaşması, belirsizliği artırmıştır. Belirsizlik ise risk kavramını gündeme getirmiştir.

Günlük yaşamda zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılabilen risk ve belirsizlik kavramları aslında iki ayrı durumu ifade etmektedir. Risk, taraflarca kabul edilen veya talep edilen yükümlülüklerin yerine getirilememesi, beklenen olayların gerçekleşmemesi veya beklenmeyen olayların ortaya çıkması durumunda zarar etme ihtimalini ifade etmektedir. Belirsizlik ise, elde edilecek olası sonuçların dağılımıdır ve dağılım genişledikçe belirsizlik artmaktadır¹.

Risk sözcüğünün kökeni Latince’ye dayanmaktadır. Önceleri riziko olarak adlandırılan daha sonra dilimize risk olarak yerleşen bu kavram, yer aldığı bilim dallarına göre tanımsal farklılıklar göstermektedir. Örneğin; istatistik bilimine göre risk kavramı, ‘beklenen değerden olumlu ve olumsuz sapmaları’ ifade ederken finans bilimine göre risk kavramı, genellikle olumsuz sapmaları içermektedir².

Risk; potansiyel sorun, tehlike veya kaybı gösteren bir kavramdır. Belirli bir zaman aralığında belirli bir hedefe ulaşamama bu nedenle zarara uğrama olasılığı olarak da tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla risk, gelecekte oluşabilecek sorunlara ve tehlikelere işaret eder. Riskin en belirgin özellikleri ise tam ve net olarak belirlenememesi, zamanla

¹ Emre ALKİN, Tuğrul SAVAŞ ve Vedat AKMAN, **Bankalarda Risk Yönetimine Giriş**, İstanbul, Mayıs 2001, s.105.

² Ebubekir AYAN, **Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel II Uzlaşısı**, 1. Basım, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., Ekim 2007, s.8.

değişkenlik göstermesi, olumsuz sonuçlar doğurabilir olması ve yönetilebilir nitelikte olmasıdır³.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından düzenlenen, bankaların maruz kaldıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç sistemler ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlayan ve 1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “*Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” te risk kavramı, “*bir işleme ya da faaliyete ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik faydanın azalması ihtimali*” şeklinde tanımlanmaktadır⁴.

Riski temel olarak sistematik ve sistematik olmayan risk olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Sistematik risk; ekonomik, politik, sosyal olayların ve çevresel faktörlerin değişkenliğinden kaynaklanıp, tüm şirketleri aynı yönde fakat değişik derecede etkileyen risk grubudur. Bu nedenden dolayı sistematik riski ortadan kaldırmak mümkün değildir. Sistematik olmayan risk ise sadece bir firmayı etkileyip diğer firmaları etkilemeyen, finansal varlıkların bireysel ya da sektörel olarak sahip oldukları risklerdir. Faaliyet riski, finansal risk, yönetim riski ve sektör riski sistematik olmayan risklerdir. Sistematik risk; pazar riski veya kontrol edilemeyen riskler, sistematik olmayan risk ise; özel riskler veya kontrol edilebilen riskler olarak adlandırılabilir⁵.

Risk hayatın her alanında olduğu kadar güven unsuruna dayanan bankaların da temel problemidir. Bankacılık açısından risk, bankanın zarara uğrama olasılığı olup, başarılı olma durumu yerine başarısız olmayı ifade eder. Bankaların hemen hemen aldıkları tüm kararların içinde bir risk unsuru söz konusudur. Örneğin; bankalar kârlılığa ilişkin kararlar alırken, var olan belirsizliği gidermek amacıyla tahminde bulunurlar.

³ Şenol BABUŞCU, **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, Ankara: Akademi Consulting&Training, Eylül 2005, s.4.

⁴ BDDK, “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, 01.11.2006 Tarih ve 26333 Sayılı Resmi Gazete, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler.aspx (05.11.2010), madde 3.

⁵ BABUŞCU, **a.g.e.**, s.5.

Tahmin ile gerçekleşen durumun aynı ölçüde olmaması ise riski doğurmaktadır⁶. Bankacılıkta risk; gelecek için oluşturulan beklentiler ile gelecekte gerçekleşen durumun birbirinden farklı olması olasılığıdır. Bu fark pozitif veya negatif yönde olabilir. Alınan risk sonucunda bankalar, beklenmedik zarar veya kar ya da ekstra maliyet veya ekstra gelir elde edebilir⁷.

Başarılı bir şekilde yönetildiğinde risk, bankanın karlılığını arttırıcı önemli bir araçtır. Risk kavramını olumsuz manası ile düşünmek yerine, kazanç elde edebilme fırsatı olarak değerlendirmek gerekir. Alınan riskin kara dönüştürülebilmesi için sistemli bir çalışma yapılması gerekmektedir. Bu nedenle bankaların, güvenli ve karlı bir şekilde varlıklarını sağlıklı olarak devam ettirebilmeleri için maruz kaldıkları riskleri yönetmesi şarttır⁸.

1.2. Risk Yönetimi Kavramı

Dış ticaretin ve sermaye piyasalarının gelişmesi, finansal liberalleşme ve küreselleşme eğilimlerinin ortaya çıkmasıyla risk yönetimi, bankalar için vazgeçilmez bir fonksiyon olmuştur. Günümüzde tüm kurumlar için büyük bir önem taşıyan ve ayrı bir uzmanlık dalı haline gelen risk yönetimi, bankacılık sektöründe de ayrı bir çalışma alanı olarak yönetim şemasında yerini almıştır.

Risk yönetimi, belirsizlikleri ve belirsizliklerin neden olabileceği olumsuz etkileri mümkün olan en alt düzeye indirmeyi hedefleyen bir disiplindir. En basit şekliyle risk yönetiminde; riskler tanımlanır, önlemler alınır, riskin büyüklüğü sayısallaştırılır ve kabul edilebilir bir risk düzeyi belirlenir. Diğer bir ifadeyle risk yönetimi, ne zaman ve nasıl ortaya çıkacağı belli olmayan risklerin, olumsuz etkilerini en aza indirmek ve bu riskler

⁶ İlker PARASIZ, **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**, İstanbul: Kuşak Ofset, 2000, s.183.

⁷ İhsan Uğur DELİKANLI, “Bankalarda Uluslararası Standartlara Uygun Risk Yönetimi ve Kontrolü”, **İktisadi Araştırmalar Vakfı Semineri**, İstanbul, (Haziran 2000), s.41.

⁸ Joel BESSIS, **Risk Management In Banking**, New York: John Wiley&Sons Ltd, 2002, s.8.

içerisindeki potansiyel fırsatları en etkili bir biçimde değerlendirmek, yönetmek ve kontrol etmek olarak tanımlanabilir⁹.

Risk yönetimi genel anlamda, risklerin tanımlanması, değerlendirilmesi ve ölçülmesi neticesinde riski yönetmek için alınacak kararlar bütünüdür¹⁰. Risk yönetiminin, bankanın diğer yönetsel unsur ve fonksiyonlarından soyutlanarak, sadece bir denetim ve gözetim aracına indirgenmesinin, ülkemizde çok büyük sorunlara yol açacağı şüphesizdir. Risk yönetimi faaliyeti, aktif-pasif yönetimiyle çok sıkı bir etkileşim içerisinde ve tamamen eş zamanlı olarak gerçekleştirilmeli, ikisi birlikte bankanın üzerinde durduğu zemini oluşturmalıdır¹¹.

Risk yönetimi bankalar açısından iki önemli fayda sağlamaktadır. Birincisi; riskler oluşmadan önlenerek ya da oluşumu sonrası etkileri azaltılarak bankanın korunması, ikincisi ise; risklerin nedenleri belirlenip gerekli önlemlerin alınması sonucu, faaliyetlerin sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmesiyle kazançların artmasıdır¹².

Risk yönetimi zayıf olan bankalar, olası krizleri göz önüne alamaz ve bu krizlerde uğrayacakları zararları tespit edemezler. Geçmişte birçok banka bu nedenle çok büyük zararlara uğramıştır. Oysa bu bankaların risk ölçüm sistemleri olsaydı, olası krizlerde kayıpların büyüklüğünü sayısal olarak tespit edebilir ve sermayeleriyle karşılayabilirlerdi. Risk analiz ve ölçümlerini sadece denetleyicilere, düzenleyicilere raporlama amacıyla yapan bankalarda güçlü risk yönetimi olduğu kesinlikle söylenemez. Güçlü risk yönetimi olan bankalar, maruz kaldıkları riskleri detaylı inceler, olası krizlerde kayıplarını önceden

⁹ Şebnem Akın ACUNER, “Etkili Bir Risk Yönetim Sürecinin Aşamaları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mart-Nisan 2005, Sayı: 47, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3866 (01.12.2010), s.1.

¹⁰ Selda EKE, “Risk Yönetimi ve Risk Yönetiminin Kurumsal Yönetim İlkeleri Açısından Önemi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mart-Nisan 2005, Sayı: 41, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3645 (01.12.2010), s.1.

¹¹ Salih Tanju YAVUZ, “Risk Yönetimi ‘İçeri’ Aktif Pasif Yönetimi ‘Dışarı’ (mı?)”, *Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Bankacılar Dergisi*, Haziran 2002, Sayı: 41, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/41.pdf> (15.11.2010), s.21-22.

¹² BABUŞCU, **a.g.e.**, s.8-9.

belirler, bu kayıpları minimize etmek için gerekli tedbirler alır, aldıkları risk ile kazançlarını karşılaştırır ve riski almaya deyip değmeyeceğini önceden değerlendirirler¹³.

Günümüz modern finans teorisinin ulaştığı en kapsamlı çözümlerden bir tanesi risk yönetimidir. Risk yönetimi; getiri, sermaye ve riski ilişkilendiren, bunlar arasında optimum dengeyi kuran bir yaklaşım, bir yönetim anlayışıdır. Risk yönetimi tüm işletmeler için önemli bir kavramdır. Ancak bu bankalar için ayrıca özel bir öneme sahiptir. Çünkü bankacılık sektöründe ortaya çıkabilecek olan yeni bir risk, sadece o sektörü değil, ekonomik sistemin tamamını etkileyebilmektedir¹⁴. Günümüzde risk yönetimine gerekli önemi vermeyen finansal kuruluşlar ve firmaların, ülke dışından fon sağlama imkanı gittikçe azalmaktadır. Uluslararası fon sağlayan kuruluşların kredi verirken en çok dikkat ettikleri konuların başında fon talep eden kuruluşların risk yönetimi sisteminin kurulmuş olup olmadığıdır.

Türk Bankacılık Sektörü'nde bankalar, faaliyetleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri BDDK tarafından çıkarılan “*Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” le belirlenen etkin bir risk yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler.

Son yıllarda uluslararası platformda, bankacılık sektöründe risk yönetiminin etkinliğinin artırılmasına imkan sağlayan en önemli gelişme Basel Komitesi tarafından yayımlanan Basel Kriterleri'dir. Basel Kriterleri, sermaye yeterliliğinin hesaplanma süreci yanında risklerin yönetimine de odaklanmaktadır. Bu kriterler ile getirilen standartlar, bankaların sağlam ve güvenilir risk yönetimi sistemlerine sahip olmalarına ve bu sistemlerini etkin bir şekilde yönetmelerine olanak sağlamaktadır.

¹³ H. Uğur KÖYLÜOĞLU, “Risk Yönetimi! Zaman Geçirmeden Neden? Nasıl?”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mart-Nisan 2001, Sayı:17, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=418 (03.12.2010), s.1–2.

¹⁴ Ömer Faruk ÇOLAK, *Finansal Piyasalar ve Para Politikası*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001, s.117.

1.3. Risk Yönetiminin Amacı ve Süreci

Finansal piyasaların kalbi olan bankalar için risk yönetimi büyük önem taşımaktadır. Bankalar karlılıklarını arttırmak için, sermaye-getiri-risk üçlüsünü birbirleriyle sürekli ilişkilendirerek, piyasanın sürekli artan ve değişen taleplerini karşılayabilecek etkin risk yönetim sistemlerini oluşturmaları gerekmektedir.

Risk yönetiminin amacı, bankaların faaliyetlerini sürdürürken, piyasaların yaşadığı olağanüstü durumlarda karşı karşıya kalabileceği zarar büyüklüğünü önceden ölçebilmek ve bunların yaratacağı olağanüstü durumlara hazırlıklı olmaktır¹⁵.

Bankaların etkisi altında kaldığı riskler, karlılıkları üzerinde direkt bir etkiye neden olurken, sermaye yeterliliği ve pazar payları üzerinde dolaylı bir etkiye neden olmaktadır. Banka bu risklerini iyi yönetebilirse karlılığını arttırabilecektir. Banka karının bir bölümünü sermayesine eklerse mali yapısı güçlenerek pazar payını arttırabilecektir. Bu nedenle bankalarda risk yönetiminin amaçları; karlılık, sermaye yeterliliği ve pazar payı şeklinde sıralanabilir¹⁶.

Risk yönetiminin amacı, bankanın risk almasını önlemek değildir. Tam tersine bankanın karşı karşıya kalacağı riskleri azaltıp zarar doğmasını engelleyerek faaliyet alanlarının artmasını sağlayarak karlılığı ve finansal performansı arttırmaktır¹⁷. 1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “*Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” e göre ise risk yönetimi sisteminin amacı;

*Bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerin niteliğini ve düzeyini izlemeye, kontrol altında tutmaya ve gerektiğinde değiştirmeye yönelik olarak belirlenen politikalar, uygulama usulleri ve limitler vasıtasıyla, maruz kalınan risklerin tanımlanmasını, ölçülmesini, izlenmesini ve kontrol edilmesini sağlamaktır*¹⁸.

¹⁵ Bülent GÜNCELER, “Risk Yönetimi Birimlerinde Çalışmayan Bankacılar İçin Temel Risk Yönetimi Bilgileri”, **Türkiye Bankalar Birliği Eğitim Merkezi Semineri**, İstanbul, (Aralık 2009), s.5.

¹⁶ ALKİN, SAVAŞ ve AKMAN, **a.g.e.**, s.134.

¹⁷ M. Ayhan ALTINTAŞ, **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006, s.3.

¹⁸ BDDK, “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, madde 35.

Bu amaca uygun olarak risk yönetimi süreci, banka üst düzey yönetimi ile risk yönetimi grubunun beraberce belirlediği ve yönetim kurulunun onayladığı esaslar çerçevesinde; risklerin tanımlanması, risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması, risklerin ölçülmesi ve analizi, risklerin izlenmesi ve raporlanması, risklerin araştırılması, teyidi ve denetimi aşamalarından meydana gelmektedir.

Bu beş aşama aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

1.3.1. Risklerin Tanımlanması

Risklerin tanımlanması, risk yönetim sürecinin en zor aşaması olup, diğer aşamaların temelini oluşturmaktadır. Eğer tanımlama doğru bir şekilde yapılmazsa, yöneticinin bu bilinmeyen risk ile akılcı bir şekilde ilgilenebilmesi mümkün olmayacaktır.

Her bankanın farklı müşteri yapısı, kullandığı araçlardaki farklılıklar ve farklı piyasalarda çalışmasına bağlı olarak maruz kaldıkları riskler de farklılık göstermektedir. Bu aşamada bankalar, kendi maruz kaldıkları riskleri tek tek tanımlayıp, özelliklerinin ne olduğunu tespit etmeden ölçme ve değerlendirme aşamalarına başlamamalıdır¹⁹.

Bankalar, maruz kaldıkları riskleri tanımlarken aşağıda yer alan üç sorunun cevabını aramalıdır.

- ✓ Bankanın kaynaklarını tehdit eden faktörler nelerdir?
- ✓ Hangi olumsuz etkiler bankanın amaçlarına ulaşmasına engel teşkil etmektedir?
- ✓ Hangi uygun alternatifler seçilmelidir²⁰.

Risklerin tanımlanması, süreklilik arz eden bir süreçtir. Çevredeki değişim, yeni riskleri tanımlamaya dikkat etmeyi gerektirmektedir. Burada risk yöneticilerine düşen temel

¹⁹ ALKİN, SAVAŞ ve AKMAN, **a.g.e.**, s.136.

²⁰ ACUNER, **a.g.m.**, s.2.

görev, bu değişimler hakkında zamanında bilgi sahibi olmak ve bu değişimlerin banka kaynaklarına olabilecek etkilerini yorumlamaktır.

Risklerin tanımlanması üzerine birçok yöntem geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları: beyin fırtınası, çalışma grupları, kontrol listeleri ve anketlerdir. Risklerin tanımlanması aşamasında tek bir yöntemin varlığından söz edilmesi genellikle mümkün değildir. Bunun yerine, var olan tüm yöntemlerin bir araya getirilip, doğru ve etkili bir şekilde uygulanması yoluna gidilmelidir²¹.

1.3.2. Risk Politikaları ve Uygulama Usullerinin Oluşturulması

Riskler tanımlandıktan sonra risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulup, uygulanması gerekmektedir. Risk politikaları ve bunlara ilişkin uygulama usulleri, risk yönetimi grubunun önerilerinin de dikkate alınması suretiyle yönetim kurulu tarafından oluşturulup yürürlüğe konulan ve üst düzey yönetim tarafından uygulanan yazılı standartları içerir²².

Kısa ve uzun vadede bankaların emniyetini sağlamaya yönelik oluşturulacak risk yönetim politikaları, önleyici ve koruyucu risk yönetim politikaları olmak üzere iki farklı boyutta incelenebilir.

- **Önleyici politikalar**, risklerin zarara dönüşmeden önlenmeye çalışıldığı politikalarlardır. Bu politikalar, risk yönetimi için öncelikli politikalarlardır.
- **Koruyucu politikalar**, riskin tamamen giderilemeyeceği varsayımı altında, riskleri karşılayacak önlemler alınması şeklinde politikalarlardır. Bu politikalar, riski karşılayıcı politikalarlardır²³.

²¹ ACUNER, **a.g.m.**, s.2.

²² BDDK, “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, madde 36.

²³ BABUŞCU, **a.g.e.**, s.17-18.

Risk yönetim politikası oluşturmak beraberinde belirli bir süreci gerektirmektedir. Bu süreç içerisinde yer alan politikaları oluşturmanın aşamalarını ise aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

- ✓ Yönetim kurulu bir politika geliştirmeye izin vermeli veya bankanın amacı ve hedeflerine sağlıklı bir şekilde ulaşması için risk yönetimi ile ilgili bir politikaya gereksinim duymalıdır.
- ✓ Riskten korunmanın esasları yazılı olarak belirlenmelidir. Bu durum ise bilgi toplamayı gerektirir. Bilgi toplama sırasında, bu esasların hem muhasebe standartlarına uygunluğu, hem de vergi karşısındaki durumu incelenmelidir.
- ✓ Risk yönetim politikaları uygun raporlama ve onay süreçlerini tanımlamak zorundadır. Örneğin; belirli bir parasal büyüklüğü aşan işlemlerde genel müdürün onayının alınması veya bazı işlemlerin çift imza ile yapılabilmesi gibi.
- ✓ Belirlenen politikaların kontrol yöntemleri tanımlanmalıdır. Bu nedenle sağlıklı bir şekilde işleyen iç denetim sistemine ihtiyaç vardır.
- ✓ Hazırlanan risk yönetim politikası, üst yönetim ve yönetim kuruluna sunularak karar alınmalıdır²⁴.

Risk yönetimi politikalarına çoğunlukla yöneltilen eleştiri, piyasada fırsat doğduğunda yaratıcılığı engelleyebilir olmalarıdır. Bu nedenle politikaların esnek olması gerekmektedir. Buradaki esneklik, piyasadaki fırsatları değerlendirmeden ziyade riskten korunmayı sağlayacak bir esneklik olmalıdır.

Bankalar risk yönetim süreci kapsamında, risk politikalarını BDDK tarafından belirlenen esaslar çerçevesinde oluşturmak, uygulamak ve raporlamak zorundadır.

²⁴ Abdülkadir KAHRAMAN, “Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Ekim-Kasım 2000, Sayı:15, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=404 (01.12.2010), s.4-5.

1.3.3. Risklerin Ölçülmesi ve Analizi

Risklerin ölçülmesi, bankanın maruz kaldığı risklerin belirli ölçüler veya kriterler kullanılarak sayısal bir şekilde ifade edilmesidir. Risk yönetiminin öncelikli hedefi riskleri kontrol etmek ve izlemek için risklerin ölçülmesidir.

Bankalar maruz kaldıkları riskleri; tahmin edilen kayıp, tahmin edilemeyen kayıp, stres altında tahmin edilen kayıp çerçevesinde ölçmelidirler. Tahmin edilen kayıp; riskin önceden belirlenebilir maliyetini, tahmin edilemeyen kayıp; riske ilişkin maliyetin zaman içinde değişebilirliğini, stres altında tahmin edilen kayıp ise; bankanın en kötü durumda olduğu varsayımı altındayken tanımlanan riskin, ortaya çıkaracağı tüm maliyeti ifade etmektedir²⁵.

Bankalar belli bir riske olan hassasiyetlerini kontrol edebilmektedir. Risk almayı seven bir banka, bîlançosunun riske karşı hassasiyetini arttırabilirken, riskten kaçınan bir banka ise hassasiyetini minimum seviyede tutmaya çaba gösterecektir. Bütün risklere olan hassasiyetini ölçen bir banka, karşı karşıya kaldığı risklerin volatilité* boyutunu ölçmemişse, bilançosunun maruz kalacağı risklerden etkilenme düzeyi hakkında yeterli bilgiye sahip olamayacaktır. Bu nedenle bankalar risklere karşı hassasiyetlerinin yanı sıra bu risklerin volatilitelerini hesaplamak durumundadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, risklerin hassasiyet boyutu bankaların kontrolünde olmasına karşılık, volatilité boyutu bankaların kontrolü dışındadır ve piyasa tarafından belirlenmektedir²⁶.

Risk analizi, tüm riskleri ve bu risklerin yönetilebilmesine ilişkin kar ve maliyet hesaplamalarını ve risklerin kontrol edilebilirlik derecesinin belirlenmesini içerir. Kontrol edilebilir risklerin nasıl azaltılabileceği konusu banka tarafından değerlendirilmelidir. Kontrol edilemeyen risk yaratma ihtimaline neden olabilecek işlemler yapan bankalar, bu işlemlerin hacmini özkaynaklarının gücünü dikkate alarak belirler ya da bu risklerin etkilediği banka faaliyetlerini azaltır ya da sona erdirirler.

²⁵ BABUŞCU, a.g.e., s.13.

²⁶ ALKİN, SAVAŞ ve AKMAN, a.g.e., s.137.

* **Volatilité:** Oynaklık, Dalgalanma Derecesi.

Risk analizinin sonuçlarından biri riski azaltmaya gitmektir. Bu çerçevede, maruz kalınacak risklerin etkisi en aza indirgenerek, banka açısından riski daha kabul edilebilir hale getirmek için riskin boyutları küçültülür. Risk azaltma stratejisi, bankanın riskten kaçınmak, riski azaltmak, riski üstlenmek seçenekleri arasındaki kararlarına bağlı olarak planlanır ve uygulanır²⁷.

Risk yönetimi sürecinde, maruz kalınan riskler belirlenip ölçüldükten sonra banka tarafından sayısallaştırılan riskler, doğru bir şekilde analiz edilerek gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Günümüzde etkisi altında kalınan risklerin tutarlı bir şekilde değerlendirilip, yönetilebilmesi için riskin yapısına göre farklı ölçüm teknikleri geliştirilmiştir. İhmal edilebilecek düzeyde belirsizliklerin olduğu durumlarda duyarlılık analizleri tercih edilirken, sınırlı sayıda olasılıkların bulunduğu durumlarda karar ağacı yöntemleri ve senaryo analizleri tercih edilmektedir. Belirsizliklerin ve sonuçlarının belli dağılımlarla modellenemediği durumlarda ise simülasyon çalışmaları kullanılmaktadır.

Bankaların, karşı karşıya kaldıkları risklerin tutarlı bir şekilde değerlendirilmesi ve yönetilme imkanına sahip olunması yönündeki çabalar “Riske Maruz Değer” kavramının doğmasına neden olmuştur. Riske Maruz Değer; belirli bir zaman aralığında ve belirli bir güven düzeyinde ortaya çıkması beklenen kayıpları ifade etmektedir²⁸. Riske Maruz Değer, en yaygın olarak kullanılan risk ölçüm metodu olup, hesaplanmasında genel olarak üç yöntem kullanılmaktadır. Bunlar; “Varyans-kovaryans”, “Tarihsel Simülasyon”, ve “Monte Carlo Simülasyonu” yöntemleridir. Bu yöntemlerin en önemli özelliği, sadece piyasa risklerine maruz kalan bilanço kalemlerine değil, bilanço içi ve bilanço dışı (türev ürünler) tüm kalemlere uygulanabilirliğidir. Bu yöntemlerle birlikte tamamlayıcı istatistiki analizler olan duyarlılık analizi, senaryo analizlerinin kullanılması, sonuçların back testing (geçmişte yapılan tahminlerin doğruluk derecesine yönelik test) ve stres testleri ile kontrol edilmesi önerilmektedir²⁹.

²⁷ ACUNER, **a.g.m.**, s.5.

²⁸ BABUŞCU, **a.g.e.**, s.13.

²⁹ Hasan KAVAL, **Bankalarda Risk Yönetimi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2000,s.121.

1.3.4. Risklerin İzlenmesi ve Raporlanması

Risklerin izlenmesi ve raporlanması aşamasında, hem risklerin iyi yönetilip yönetilmediği hem de risklerin belirlenen sınırlar dahilinde tutulup tutulmadığı tespit edilir. Banka yönetim kurulu gerektiğinde izleme ve raporlama sonuçlarına göre, risk azaltma faaliyetlerini yetersiz bularak bazı risklerin tasfiyesine karar verebilir veya ilave önlemler alınmasını isteyebilir³⁰.

Bankanın ve riskin yapısına göre risk yönetimi birimi, maruz kalınan riskleri çeşitli periyotlarda izler ve analiz eder. İzleme süreci; verilerin derlenmesi, derlenen verilerin bilgiye dönüştürülmesi, bilginin analiz edilerek raporlanmasından oluşur. Bu çerçevede risk izleme ve raporlama faaliyetinin temel hedefleri şunlardır:

- ✓ Mevcut risk yönetim sürecine uygun çalışılıp çalışılmadığını denetlemek,
- ✓ Yeni riskler varsa bunları tespit etmek,
- ✓ Risklerin gerçekleşme olasılığını değerlendirmek,
- ✓ Risk azaltma çalışmalarını gözden geçirmek³¹.

Bankalar, maruz kaldıkları riskleri etkin bir biçimde değerlendirebileceği ve kendi risk standartlarına uyup uymadığını görebileceği bağımsız bir raporlama sistemine sahip olmalıdırlar. Riskler, doğru zamanda, doğru birimlere raporlanmalı, risk izleme günlük bir faaliyet olarak düşünülmeli ve sürekli yürütülmelidir. Risklerin izlenmesi ve raporlanması, risk yönetimi sonuçlarının bir penceresi olup bankanın karşı karşıya bulunduğu riskleri duyurma aracıdır. Bu nedenle, doğru risk sonuçlarının zamanında ve gerekli gizlilik düzeyinde elde edilebilmesi için veri toplanması ve bu verilerin etkin bir şekilde işlenmesi bankalar açısından büyük önem taşımaktadır³².

³⁰ ALTINTAŞ, a.g.e., s.5.

³¹ BABUŞCU, a.g.e., s.15.

³² Esin OKAY, "Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2002, Sayı: 2, <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d2/M00027.pdf> (05.12.2010), s.132.

1.3.5. Risklerin Araştırılması, Teyidi ve Denetimi

Risk yönetim sürecinin son aşaması olan bu aşamada, risk verilerinin tutarlılığının ve güvenilirliğinin incelenmesi ile oluşturulacak kurallar dahilinde, risk yönetimi sürecinde temel bir araç olan risk modellerinin ekonomik, istatistiksel ve diğer yönlerden tutarlılıkları teyit edilir³³.

Risklerin araştırılması, teyidi ve denetimi faaliyetleri iç kontrol ve dış denetim birimlerince kontrol altında tutulmalıdır. İç denetim faaliyetleri kapsamında risk yönetimi sürecinin bütünlüğünün, doğruluğunun ve tutarlılığının incelenmesi üzerinde yoğunlaşılmalıdır³⁴.

Banka bünyesinde oluşturulmuş olan etkin, bağımsız ve güçlü bir risk yönetiminin, tüm personelin katılımı ile oluşmuş kurumsal risk kültürü içinde icra edilmesi ve sürdürülmesi gerekmektedir. Risk yönetimi konusunda banka bünyesinde saptanan problemlerin tekrar ortaya çıkmaması için faaliyetlerin iyileştirilmesi hususunda ve özellikle iç kuralların gözden geçirilmesinde denetim sonuçları etkin olarak kullanılmaktadır.

Sonuç olarak risk yönetim sürecinde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, bu süreçte görev alan herkesin risk yönetim süreciyle ilgili konular üzerinde fikir birliğine sahip olmaları gerektiğidir. Risklerin etkin bir biçimde tanımlanması, tespit edilmesi ve değerlendirilmesi sürecinde iç kontrol ve risk yönetimi grubu elemanlarının yönetim kurulunca belirlenecek esas ve usullere göre işbirliği içinde hareket etmeleri gerekmektedir. Üstlenecek roller, sorumluluklar, metodoloji, inceleme ve rapor verme sıklığı gibi konular önceden karara bağlanmalıdır.

³³ BABUŞCU, a.g.e., s.15.

³⁴ ALTINTAŞ, a.g.e., s.5.

1.4. Bankaların Maruz Kaldıkları Riskler

Bankalar doğaları gereği faaliyetleri esnasında, çok çeşitli risklere maruz kalırlar. Çok sayıda farklı ve karmaşık riskle iç içe yaşamak zorunda olan bankalar için, maruz kaldıkları risklerin sınıflandırılması büyük önem arz etmektedir.

Diğer bilim dallarında niteliklerine göre daha farklı biçimlerde sınıflandırılarak incelenebilen risk kavramı finans biliminde genel olarak, sistematik risk ve sistematik olmayan risk olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir. Sistematik risk; ekonomik, politik, sosyal olayların ve çevresel faktörlerin değişkenliğinden kaynaklanıp, tüm firmaları aynı yönde fakat değişik derecede etkileyen risk grubudur³⁵. Bu riskten korunabilir fakat bu risk tamamen çeşitlendirilemez ve yok edilemez. Bireysel ve kurumsal tüm yatırımcılar, ekonomik faktörlere bağlı olarak ellerindeki varlıkların, ya da verdikleri borçların değerlerinin değişmesi sonucu bu riskle karşıya kalırlar. Sistematik risk çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir ve bankacılık sektöründe sistematik riski üç grupta incelemek mümkündür. Bunlar; faiz oranı riski, döviz kuru riski ve hisse senedi fiyat değişim riskidir³⁶. Sistematik olmayan risk ise, sadece bir firmayı etkileyip diğer firmaları etkilemeyen, finansal varlıkların bireysel ya da sektörel olarak sahip oldukları risklerdir. Faaliyet riski, finansal risk, yönetim riski ve sektör riski sistematik olmayan risklerdir. Sistematik risk; pazar riski veya kontrol edilemeyen riskler, sistematik olmayan risk ise; özel riskler veya kontrol edilebilen riskler olarak adlandırılabilir³⁷.

Anılan iki temel risk türünün yanında, özellikle bankacılık sektörünün karşı karşıya olduğu bir diğer temel risk türü de sistemik risktir. Sistemik risk; finansal bir kurumda ortaya çıkan tıkanıklığın, istikrar konusunda tedirginlik oluşturarak tüm finansal piyasalara yayılması şeklinde ifade edilebilir³⁸. Tekil bir banka krizinin tüm bankacılık

³⁵ BABUŞCU, a.g.e., s.5.

³⁶ Pınar Evrim MANDACI, “Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2003, Cilt: 5, Sayı: 1, <http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt5.sayı1/5.1%20pınar%20mandaci.pdf> (06.12.2010), s.70.

³⁷ BABUŞCU, a.g.e., s.5.

³⁸ AYAN, a.g.e., s.9.

sistemine çok kısa sürede yayılabileceğini ifade eden bu risk türünün bankacılık sektöründe bu denli etkili olabilmesi, bankalar arası etkileşimin yüksekliğinden kaynaklanmaktadır³⁹.

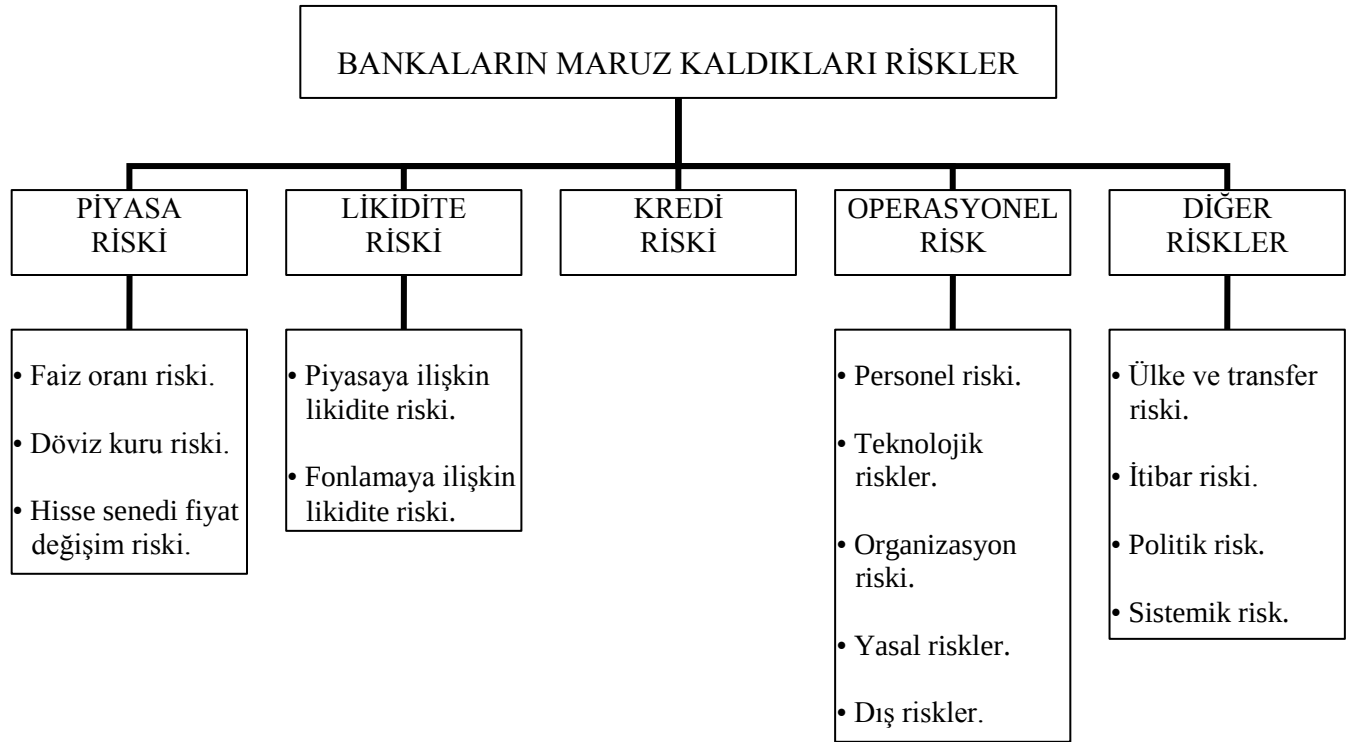
BDDK, 8 Şubat 2001 tarihli 24312 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “*Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” te risk çeşitlerini 14 başlık altında gruplandırılmıştır. Bu riskler: Kredi riski, işlemin sonuçlandırılmaması riski, işlemin sonuçlandırılma öncesi oluşan risk, ülke riski, transfer riski, likidite riski, piyasaya ilişkin likidite riski, fonlamaya ilişkin likidite riski, piyasa riski, faiz oranı riski, operasyonel risk, mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski, itibar riski ve düzenlemelere uyulmama riskidir⁴⁰. Daha sonra bu yönetmelik yürürlükten kaldırılarak yerine, 1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “*Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” getirilmiştir. Bu yönetmelikte; piyasa riski, likidite riski, kredi riski ve operasyonel risk olmak üzere 4 temel risk grubuna yer verilmiştir.

Günümüzde risk unsurlarının yapısındaki bu hızlı değişime karşın, bu konuda henüz ortak bir anlayışın oluşmadığı ve finans biliminde bankacılık riskleri konusunda birbirinden oldukça farklı risk sınıflandırmalarının yapıldığı görülmektedir.

Genel olarak, bankaların maruz kalabileceği riskleri beş başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Bunlar; piyasa riski, likidite riski, kredi riski, operasyonel risk ve diğer risklerdir. Bu çalışmada, bu beş ana risk grubu ve bunları oluşturan alt risk faktörleri ele alınacaktır.

³⁹ BESSIS, **a.g.e.**, s.27.

⁴⁰ BDDK, “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, 08.02.2001 Tarih ve 24312 Sayılı Resmi Gazete, madde 30.

Şekil 1. Bankaların Maruz Kaldıkları Riskler

1.4.1. Piyasa Riski

Piyasa riski bankacılık sektörünün maruz kaldığı en kapsamlı risklerden biridir. Bankalar açısından piyasa riski, bankanın mali yapısının, piyasa fiyatlarındaki dalgalanmalar veya piyasalarda zıt yöndeki fiyat hareketlerinden dolayı maruz kalabileceği riskleri ifade etmektedir⁴¹. Piyasadaki değişimlere bağlı olarak bankaların ticaret portföylerinin değerinde negatif sapma eğilimi görülebilmektedir. Bankaların likidite seviyesi, böyle negatif sapmaları değerlendirmek ve açıkları kapatmak için kritik öneme sahiptir⁴².

⁴¹ KAHRAMAN, a.g.m., s.3.

⁴² BESSIS, a.g.e., s.18.

Genel anlamda piyasa riski; bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalidir⁴³. Piyasa riski kavramının içeriğini bu tanımdan da anlaşılacağı gibi bankaların üstlendikleri faiz oranı riski, döviz kuru riski ve hisse senedi fiyat değişim riski oluşturmaktadır.

Ayrıca finansal fiyat ve oranlardaki hareketlilikler, bankaların piyasa riskine maruz kalmalarına neden olabilmektedir. Finansal piyasalardaki bono, hisse senedi veya emtia fiyatlarındaki dalgalanmalardan ya da faiz oranları veya döviz kurlarındaki değişimlerden kaynaklanan riskleri piyasa riski olarak tanımlayarak, bankaların hem bilanço yöntemleri hem de alım satım faaliyetlerinden dolayı piyasa riskine karşı duyarlı olduklarını söylemek mümkündür⁴⁴.

Piyasa riskinin bankalar açısından iki boyutu vardır. Risk, bankaların hazine bölümü tarafından gerçekleştirilen alım satım işlemlerinden kaynaklanabilir veya banka bilançosunun aktif ve pasifleri arasındaki vade uyumsuzluğu nedeniyle ortaya çıkabilir⁴⁵. Günümüzde çoğunlukla piyasa riski, bankaların alım satım faaliyetlerine konu olan ürünler üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Alım satım faaliyetlerine ilişkin risklerin sınırlanabilmesi için bankalarda, etkin bir risk kontrolü ile zarar etme potansiyelinin analiz edilmesi ve risklerin yönetilmesini sağlayacak bir sistemin kurulması gerekmektedir.

Piyasa riski, özellikle dalgalanan ekonomilerde bankaların en sık karşılaştığı bir risk türüdür. Dalgalı bir piyasa ortamında faaliyetlerini sürdüren bankalar içerisinde, piyasa riskinin en temel göstergelerinden biri likidite diğeri ise açık pozisyonudur⁴⁶. Hatırlanacağı gibi, Türkiye’ de 2000 yılının sonunda ve 2001 yılının başında yaşanan krizlerde, bankalar

⁴³ BABUŞCU, a.g.e., s.45.

⁴⁴ Hasan ÇATALCA, Bora AKTAN ve Halit SOYDAN, **Ticari Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi “Basel Sermaye Uzmanı Kapsamında Riske Maruz Değer Yaklaşımı”**, Ankara: Siyasal Kitabevi, Temmuz 2008, s.16.

⁴⁵ Cüneyt SEZGİN ve Yasemin TÜZGÜN, “Dünyada ve Türkiye’de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mart- Nisan 2001, Sayı: 15, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=422 (06.12.2010), s.4.

⁴⁶ Anthony SAUNDERS ve Marcia Millon CORNETT, **Financial Institutions Management: A Risk Management Approach**, New York: McGraw-Hill, 2003, s.145.

piyasadaki aşırı dalgalanmalardan olumsuz etkilenmiştir. Piyasada meydana gelen aşırı dalgalanmalar sonucu oluşan piyasa riskine bağlı kayıplar, likidite riskini de beraberinde getirmiş ve bir likidite krizi yaşanmıştır. Bu dalgalanmaların ardından Türk Bankacılık Sektörü mali sıkıntı içine girmiştir. Birçok banka özkaynaklarını yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalmış, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) mali durumları bozulan bankaların yönetimlerini devralmıştır. Bunlara ek olarak, bir de sektör içinde güven bunalımı başlamış ve önemli bir sistematik tıkanma yaşanmıştır.

Piyasa riskinde, fiyatlar piyasalarda bulunan likidite seviyesinin durumuna göre değişim göstereceği için, bankaların maruz kalacakları riskler de artar veya azalır. Likiditenin bol olduğu dönemlerde faiz oranlarında düşme eğilimi olacağından hisse senedi fiyatlarında artış yaşanabilir. Ayrıca elinde sabit getirili borçlanma araçları bulunduran bankalar faizlerin düşme eğilimi içinde olduğu dönemlerde alacaklı iseler karlı, borçlu iseler zararlı çıkacaklardır. Bu nedenle bankaların piyasa riskini yönetebilmek için iyi düzenlenmiş, fon yönetimleri ve aktif-pasif yönetimlerine ihtiyaçları vardır⁴⁷.

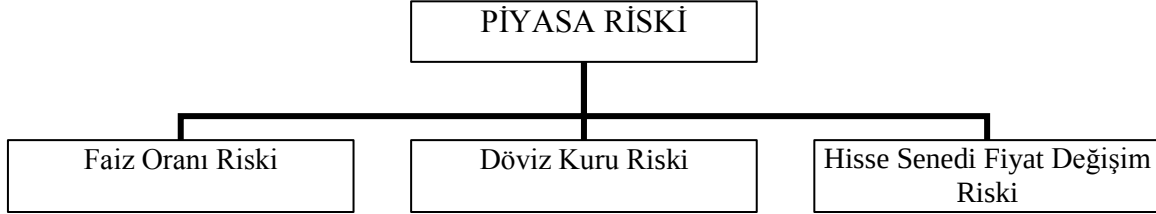
Piyasa riskinin ölçümü; faiz oranı, borsa endeksi, döviz kuru, enflasyon oranı gibi piyasa parametrelerinin değişkenliğine bağlıdır. Bu riski kontrol etmek portföy değerinin değişim oranlarına limit konulması ile mümkün olup piyasa riskinin yönetimi için, portföy değerindeki değişimlere uygun ayar yapılması gerekmektedir. Piyasa riski her zaman mevcut olan bir risktir ve tüm bankacılık riskleri gibi çok yönlü ve değişkendir⁴⁸.

Piyasa riskinin yönetimi, banka üst yönetimin dikkatle üzerinde durması gereken konulardan biridir. Banka üst yönetimi tarafından, ne kadar piyasa riskine maruz kalınacağına ve bu riskin nasıl yönetileceğine ilişkin politikalar, bankanın sermaye gücü göz önüne alınarak kararlaştırılmalı ve risk yönetim sistemlerinin piyasa riskini etkileyen her bir risk faktörünü içermesi sağlanmalıdır.

⁴⁷ PARASIZ, a.g.e., s.185.

⁴⁸ ALKİN, SAVAŞ ve AKMAN, a.g.e., s.117.

Bankaların maruz kaldıkları piyasa risklerini üç grupta incelemek mümkündür. Bunlar; faiz oranı riski, döviz kuru riski ve hisse senedi fiyat değişim riskidir. Piyasa riskinin daha iyi tanımlanabilmesi için bu riskleri ayrıca değerlendirmemiz gerekmektedir.

Şekil 2. Piyasa Riski Bileşenleri

1.4.1.1. Faiz Oranı Riski

Faiz, bankacılık sektörünün gelirlerinde olduğu gibi maliyetlerinde de çok önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye gibi enflasyonun ve dolayısıyla faizlerin yüksek seviyeleri zorladığı bir ülkede faiz, bankalar için bir belirsizlik faktörüdür. Enflasyonist ortamlarda çalışan bankaların bilançoları faiz oranı riskine karşı aşırı hassas olmaktadır.

Bankalar açısından faiz oranı riski, faiz oranlarında oluşan ters yönlü hareketler nedeniyle bankanın pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar ihtimalini ifade etmektedir. Bankacılıkta bu riskin kabul edilmesi oldukça doğaldır ve bu durum karlılığın ve hisse değerindeki artışın önemli bir nedeni olabilmektedir. Ancak, aşırı faiz riski, banka gelirleri ve sermaye tabanı için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Faiz oranlarındaki değişimler, bankanın gelirleri (net faiz gelirleri ve diğer faize duyarlı gelirleri) ve giderlerinde değişimlere yol açarak bankaları etkilemektedir⁴⁹. Gelecekteki nakit akımlarının bugünkü değeri faiz oranları değiştikçe değiştiğinden, faiz oranlarındaki değişimler, banka varlıklarının ve yükümlülüklerinin değerini de etkilemektedir. Bir bankanın ekonomik değeri, varlıklarının bugünkü değerinden, yükümlülüklerinin bugünkü

⁴⁹ TBB, “Faiz Riski Yönetim Prensipleri”, *TBB Araştırma ve Yayınlar*, Eylül 1997, http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=1997-1996 (13.12.2010), s.6.

değeri çıkartılarak elde edilmektedir. Burada gerekli olan risk ölçümü, ileride oluşabilecek faiz oranı dalgalanmaları karşısında bankanın değerinin nasıl etkilendiğini analiz etmektir⁵⁰. Faiz oranını ihtiyatlı sınırlar dahilinde tutmaya çalışan etkili bir risk yönetimi bankaların güvenliği ve sağlamlığı açısından oldukça önemlidir.

Faiz oranı riski, piyasa faiz oranlarının değişimi nedeniyle, bankanın faiz marjının daralmasına neden olmaktadır. Uzun dönemli sabit orandan bir krediyi, kısa dönemli bir mevduatla fonlayan banka, faiz oranlarının yükselmesi durumunda faiz oranı riskiyle karşı karşıya kalacak olup gelecekteki gelirinde azalma olacaktır. Böyle bir durumda ilk akla gelen önlem, işlemlerin değişken faizli olarak yapılmasıdır. Bu genel olarak doğru bir uygulama olmakla birlikte bankalar zaman zaman değişken faizli işlemlerinde de faiz oranı riskine maruz kalabilmektedir. Değişken faiz oranlı işlemler, piyasalardaki faiz oranı değişimlerine paralel olarak değişim gösterirler. Ancak bu değişim her zaman piyasadaki değişimle aynı oranda olmayabilir⁵¹.

Faiz riskinin hem bankanın gelirleri hem de bilanço ve bilanço dışı kalemlerin ekonomik değerleri üzerinde etkisi vardır. Dolayısıyla, faiz oranı riski ile ilgili bilanço kalemlerinin faize duyarlılığının ve vade yapısının ölçülmesi önemlilik arz etmektedir. Bankalarda sayısallaştırılabilen riskler için etkili bir risk ölçüm sisteminin tesis edilmesi zorunlu olmakla birlikte faiz oranı riskinin ölçümünde hangi modellerin ve yaklaşımların kullanılacağı bankanın tercihindedir. Bu konuda geliştirilmiş çeşitli teknikler mevcuttur. Bu tekniklerden yaygın olarak kullanılanları; gap ve durasyon analizleri, net gelir simülasyonu ve ekonomik değer modelleridir⁵².

Faiz riski nedeniyle bankaların maruz kaldığı riskleri beş grupta incelemek mümkündür.

⁵⁰ KÖYLÜOĞLU, **a.g.m.**, s.5-6.

⁵¹ Şenol BABUŞCU, “Bankalarda Risk Yönetimi (1)”, *Ekonomist Dergisi*, Eylül 2010, Sayı: 12, http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=141:bankalarda-rsk-yoenetm-1-ekonomist-11&catid=37:makaleler&Itemid=57 (13.12.2010), s.1.

⁵² ALKİN, SAVAŞ ve AKMAN, **a.g.e.**, s.117.

- **Gelir Riski:** Sadece faize duyarlı olan bilanço kalemleri için söz konusudur. Bu faktör, ekonomideki belirsizlik nedeniyle, kısa vadeli bir bilanço tercihi eden Türk bankaları için önem arz etmektedir.
- **Fiyat Riski:** Riskin bu kısmı, faize duyarlı olmayan aktif ve pasif kalemlerin piyasa değerlerinde değişikliklere neden olduğu için bankaların bilanço büyüklüğünü ve sermaye yeterliliği oranını etkileyebilmektedir.
- **Yeniden Yatırım Riski:** Vadesi dolan bir kredinin ya da vadesi boyunca ara ödemeleri olan bir kredinin, ilk verildiği faiz oranından değil, cari dönem faiz oranından yeniden yatırıma dönüştürülmesi riskidir. Diğer bir ifadeyle, aktiflerden elde edilen faiz gelirlerinin farklı faiz oranlarından yeniden yatırıma dönüştürülmesidir. Elde edilen gelirlerin daha yüksek ya da düşük faiz oranlarından yeniden yatırıma dönüştürülmesine bağlı olarak bankanın lehine bir kazanç ya da aleyhine bir kayıp söz konusu olabilir.
- **Önceden Ödenme Riski:** Faiz oranları yüksek olduğunda uzun vadeli olarak verilen bir kredinin, faizlerin düşmesi durumunda, kanunlar dahilinde borçlu tarafından, vadesinden önce geri ödenmesi riskidir. Bu bankanın aleyhine kayba dönüşen bir risktir.
- **Baz Riski:** Faizlerde meydana gelen değişimin, tahvil-bono, kredi ve mevduat faiz oranlarına, spot ve futures faiz oranlarına aynı yön veya miktarda yansımaması riskidir⁵³.

Faiz oranı hareketleri bankanın karlılığını arttırıcı yönde olabileceği gibi faiz oranı riskinden dolayı bankanın faiz gelirlerinin ve ekonomik değerinin azalmasına da sebep olabilir. Banka bilançosundaki birçok kalem, faiz oranına bağlı olarak kazanç veya zarar oluşturur. Faiz oranı değişkenlik gösterdikçe, bankanın kazancı da farklılık gösterecektir.

⁵³ Engin KURUN, **Faiz Riski Yönetimi ve Türkiye Uygulaması**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Yayını, No:181, 2005, s.13.

Bankalar, faiz oranlarında meydana gelen değişimi tahmin edip buna göre pozisyon almak suretiyle karlılıklarını arttırmayı hedeflemektedir. Alacağı pozisyonlara, bilançosunu oluşturacağı ürünlerin türüne göre bankalar, maruz kalacağı faiz oranı riskini azaltıp ya da artırabilir, ancak sıfıra indiremez.

Bankaların, faizlerde oluşan olumsuz değişimlere karşı etkin bir risk yönetimi ve aktif pasif yönetimiyle kendilerini korumaları gerekmektedir. Geleneksel olarak bankalar faiz riskinin kontrolünü, bilanço kalemlerinin vade yapılarını ve büyüklüklerini değiştirerek sağlamaya çalışmaktadır. Yakın zamanlarda geliştirilen risk yönetimi sistemleri ise bankalara, bilanço üzerindeki faiz riskini oluşturan unsurlara karşı, ‘türev ürünler’ ismi verilen bir takım finansal anlaşmalar yaparak kendilerini koruma olanağı sunmaktadır.

Türkiye gibi faiz oranlarının aşırı dalgalanmalar gösterdiği ülkelerde faiz oranı riskinin yönetimi oldukça önem taşımaktadır. Ülkemizde Basel II hükümlerine paralel bir şekilde faiz oranı riskinin bankaların özkaynaklarıyla ilişkilendirilerek belirli sınırlar içinde tutulmasının ve bu sınırlar içinde kalmayan bankalar için yaptırım uygulanmasının risk yönetimi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.4.1.2. Döviz Kuru Riski

Ekonomik programla birlikte sabit kur politikasının terk edilerek serbest kur rejimine geçilmesiyle döviz kurunun seviyesi, otoriteler tarafından belirlenen bir bandın içerisinde değil, serbest piyasada arz-talep dengesine bırakılmıştır. Dalgalı kur sistemine geçiş ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ile birlikte döviz kuru riski, bankalar açısından en çok üzerinde durulması gereken risk türlerinden birisi haline gelmiştir.

Bankaların uluslararası faaliyetlerinin artmasıyla birlikte, yabancı para cinsinden yaptıkları işlemlerin hacmi gittikçe büyümektedir. Bankaların döviz piyasalarında arz ve talebe aracılık yapan kurumlar olduğu göz önüne alındığında; hem müşterileri için döviz talebinde bulunmakta, hem de kendi hesaplarına önemli ölçüde döviz işlemleri yapmaktadır. Bu durum ise, bankaları döviz kuru riskine açık kuruluşlar haline

getirmektedir. Döviz kuru riskine açık olunmasından kaynaklanan tüm belirsizlikler ise, bankaların likidite krizi ile karşılaşmalarına kadar gidebilecek bir sürecin başlangıcını oluşturmaktadır.

Döviz kuru, basit bir ifade ile iki ülke parası arasındaki değişim oranıdır. Bu oran, milli paranın ne kadar yabancı para satın alabileceğini göstermektedir. İki ülke arasındaki döviz kuru, enflasyonu yüksek olan ülke aleyhine yükselmektedir. Türkiye'de olduğu gibi, enflasyonu daha yüksek olan ülkenin para değeri düşmektedir. Bu gelişme karşısında, tasarruf sahipleri milli para yerine dövize yönelmektedir. Mevduat hacminin en çok yabancı para cinsinden olması, bankalardaki kur riskini de yükseltmektedir⁵⁴.

Döviz kuru riski, ülke parasının diğer yabancı paralar karşısında değer yitirmesi veya kurumun döviz pozisyonunda mevcut olan yabancı paraların, birbirleri arasındaki değerlerinde meydana gelen değişimler sonucunda zarara uğrama olasılığıdır⁵⁵. Bu risk, kurlardaki değişimlerden kaynaklanan kazanç ve kayıplarla ilgilidir. Daha geniş bir ifadeyle kur riski, bankaların aldığı yabancı para pozisyonların beklenmedik yöndeki kur hareketleri nedeniyle gelirlerinde ve özkaynaklarında, nakit akışlarında, aktif kalitesinde yaratacağı olumsuzluklara ilişkin risktir. Bu risk, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin döviz piyasalarında sık yaşanan dalgalanmalar nedeniyle bankacılık sistemi üzerinde her zaman bir tehdit oluşturmaktadır⁵⁶.

Döviz kurları; faiz oranları, enflasyon, maliye ve para politikaları, yatırım ve büyüme politikaları, ödemeler dengesi gibi ekonomik parametreler sonucunda dengeye ulaşmaktadır. Döviz kurunu etkileyen bu ekonomik göstergeler ise döviz kurunun gelecekteki değerinin tahmin edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle özellikle belirsizlik ve güvensizlik ortamlarının hakim olduğu dönemlerde bankalar, daha yoğun kur riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

⁵⁴ Hayri KOZANOĞLU, **Uluslararası Bankacılıkta Risk Yönetimi**, Marmara Üniversitesi, 1996, s.32-34.

⁵⁵ KAVAT, **a.g.e.**, s.28.

⁵⁶ BABUŞCU, **a.g.e.**, s.70.

Döviz kuru riskinin ortaya çıkabilmesi için bankaların öncelikle, döviz kuru riskine açık olmaları gerekmektedir. Döviz kuru riskine açık olunması, döviz kurlarındaki değişimlerin, döviz cinsinden varlıklar ve yükümlülükler ile henüz gerçekleşmemiş döviz cinsinden gelir ve giderlerin değerini etkileme olasılığıdır⁵⁷.

Döviz kuru riski, yabancı para aktifleri ile yabancı para pasiflerinin birbirine eşit olmadığı bilançolarda görülen bir risktir. Aradaki farkın nedeni bankaların kur beklentilerine bağlı olarak kar sağlama talebidir. Bu durumda bankalar, hem kar hem de zarar elde edebilmektedir⁵⁸. Örneğin; bir banka döviz cinsinden açık pozisyona sahip ise bu durum o bankanın belirli bir para cinsinden döviz borçlarının, varlıklarından fazla olduğu anlamına gelmektedir. Böyle bir pozisyondayken, dövizin değerlenmesi bankanın zarar elde etmesine, dövizin değer kaybetmesi ise bankanın gelir elde etmesine neden olur. Bir banka döviz cinsinden kapalı pozisyona sahip ise bu o bankanın belirli bir para cinsinden döviz borçlarının, varlıklarından az olduğu anlamına gelmektedir. Böyle bir pozisyondayken, dövizin değer kazanması bankanın gelir elde etmesine, dövizin değer kaybetmesi ise bankanın zarar elde etmesine neden olur⁵⁹. Eğer bir banka döviz kurlarının artmayacağını ya da düşeceğini tahmin ediyorsa; daha fazla gelir elde etmek için açık pozisyon durumuna, döviz kurlarında bir artma eğilimi olacağını tahmin ediyor ise; kapalı pozisyon durumuna geçer.

Döviz kurlarında meydana gelen oynaklık sonucu bankaların gelir ve giderlerinde ortaya çıkacak değişimler, bankaların gelecekteki karlılıkları üzerinde belirleyici bir faktör olmaktadır. Bu nedenle kur riski Türk bankaları için önemli bir risk faktörüdür. Kur riskinin etkilerini en aza indirmek ve kur riskini daha iyi ve profesyonelce yönetmek amacıyla kurulan vadeli işlem borsası, döviz kurlarında meydana gelen aşırı oynaklık nedeniyle beklenen seviyeye ulaşamamıştır. Döviz pozisyonundan kaynaklanan açıklardan

⁵⁷ İhsan Uğur DELİKANLI, “Döviz Kuru Riski ve Sermaye Yeterliliği”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Nisan-Mayıs 1999, Sayı: 6, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=287 (14.12.2010), s.1–2.

⁵⁸ Esin OKAY, “Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2002, Sayı: 2, <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d2/M00026.pdf> (05.12.2010), s.107.

⁵⁹ Ali İhsan KARACAN, **Bankacılık ve Kriz**, İstanbul: Finans Dünyası Yayınları, No: 1, 1996, s.24.

korunmak amacıyla kurulan vadeli işlem borsalarının yanında, bankalar kur riskine karşı swap ve opsiyon gibi türev ürünlerden de faydalanmaktadır.

1.4.1.3. Hisse Senedi Fiyat Değişim Riski

Pay senedi olarak da adlandırılan hisse senetleri; anonim ortaklıkların ihraç ettikleri, anonim ortaklık sermaye payını temsil eden kıymetli evrak niteliğine sahip senetlerdir. Hisse senetleri, geniş halk kitlelerinin küçük tasarruflarını, büyük işletmeler içinde bir araya getirerek hızlı bir kalkınma için gerekli sermaye birikimini sağlar⁶⁰.

Bankalar, gelir ve sermaye kazancı sağlamak ya da likiditesi yüksek menkul kıymetlerde kalmak amacıyla hisse senetlerine yatırım yapmaktadırlar. Hisse senedi piyasaları genellikle, sabit getirili menkul kıymet piyasaları ya da döviz piyasalarına göre daha fazla dalgalanma göstermektedir. Bu nedenle, hisse senetleri en riskli yatırım araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Yatırım dönemi boyunca hisse senedi fiyatlarının yükselme olasılığı olduğu gibi düşme olasılığı da söz konusu olduğundan bankalar zarar elde edebilmektedir. Bankanın alım satım hesapları içinde yer alan hisse senedi pozisyon durumuna bağlı olarak, hisse senedi fiyatlarındaki hareketler nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığı hisse senedi fiyat değişim riski olarak adlandırılmaktadır⁶¹.

Diğer bir ifadeyle hisse senedi fiyat değişim riski, şirkete ortaklık hakkı veya karından pay alma hakkı tanıyan hisse senetlerinde, şirketin dağıttığı temettü veya benzeri gelirlerin azalması nedeniyle veya genel ekonomik durumda meydana gelen olumsuz gelişmeler sonucunda oluşan fiyat düşmelerinden doğan zarar olasılığıdır⁶². Hisse senetlerinin fiyatları borsada dalgalanma gösterdiği için bankalar bu yatırımlarından zarar görebilmektedir. Bunun yanı sıra bankalar, ellerindeki hisse senetlerini nakde dönüştürme zorluğu ile karşılaşabilmektedir.

⁶⁰ Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB), “Menkul Kıymetler ve Diğer Sermaye Piyasası Araçları”, *Sermaye Piyasası Faaliyetleri İleri Düzey Lisansı Eğitim Klavuzu*, Ağustos 2010, <http://www.tspakb.org.tr/tr/DesktopDefault.aspx?tabid=146> (14.12.2010), s.11.

⁶¹ KAVAT, a.g.e., s.27.

⁶² BABUŞCU, a.g.e., s.22.

Hisse senetleri fiyat değişim riskini en aza indirmek için, hisse senedi alınacağı zaman, sırasıyla ekonomik konjonktür, sektör ve firmanın durumu göz önüne alınmalıdır. Bu riskten korunmak için birçok yöntem geliştirilmiştir. Bunlardan en çok tercih edilenleri; borsa endeks sözleşmeleri ve opsiyonlardır⁶³.

1.4.2. Likidite Riski

Likidite dar anlamı ile vadesi gelen borçları tam ve zamanında ödeyebilme yeteneği olarak tanımlanırken, likidite geniş anlamıyla, kurumun varlıklarını daha akışkan, daha kısa vadeli ve daha kolay paraya çevrilebilecek şekilde düzenlenmesi ve dengeli bir finansman politikası izlenmesi anlamlarında kullanılan bir kavramdır⁶⁴.

Bankalar fonksiyonları gereği likiditeye aracılık etmektedir. İcra ettikleri bu fonksiyonlarından dolayı bankalar, likidite riskine maruz kalmaktadır. BDDK'nın 1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan “*Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” te likidite riski;

*Bankanın nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmaması nedeniyle ödeme yükümlölüklerini zamanında yerine getirememe riskidir*⁶⁵.

Fonlama riski olarak da adlandırılan bu risk, bankanın likidite durumundaki olumsuzluklar nedeniyle yükümlölüklerini zamanında yerine getirememesi nedeniyle banka gelirleri ve sermayesi üzerinde meydana gelebilecek kayıp riski olarak da tanımlanmaktadır⁶⁶.

Bir başka tanımlamaya göre ise likidite riski; bankalarda aktif ve pasif arasındaki vade uyumsuzluğu, geri dönmeyen kredilerde artış, faiz tahsilatlarının ve karlılığın düşmesi, hızlı ve beklenmeyen mevduat ıkışları, yerel ya da uluslararası krizler nedeniyle

⁶³ KAVAT, a.g.e., s.27.

⁶⁴ SAUNDERS ve CORNETT, a.g.e., s.152.

⁶⁵ BDDK, “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, madde 3.

⁶⁶ ÇATALCA, AKTAN ve SOYDAN, a.g.e., s.21.

nakit talebinin hızla artması gibi nedenlerle bankaların taahhütlerini yerine getirememesi tehlikesidir⁶⁷.

Likidite riskini yukarıda sayılan unsurlar dışında kredi riski, faiz oranı riski ve kur riski de dolaylı olarak etkilemektedir. Bu riskler arttığı zaman, karlılık ve özkaynaklardaki erime bankanın kısa vadeli borçlarını ödemede kullanacağı rezervleri azaltmaktadır. Dolayısıyla bu riskler, likidite riskinin artmasına neden olabilmektedir⁶⁸. Bankaların karşılaştığı finansal riskler arasında yer alan likidite riski üzerinde, enflasyon doğrudan etkili olabilmektedir. Enflasyon arttığında, ilk olarak ülkedeki faiz oranları yükselmekte ve ardından kredi riski, faiz oranı riski ve döviz kuru riski artarak gelmektedir. Muhtemel bir devalüasyon sonucunda ise bankaların döviz mevduatının yerel para cinsinden değeri artmaktadır. Bu gelişmeler bankaların likidite dengesini bozmaktadır. Bütün bunların neticesinde bankaların likidite riskleri yükselmekte, karları likidite riski nedeni ile erimekte⁶⁹.

Likidite riski altında yatan asıl problem, bankalar tarafından mevduat sahiplerinin, ne zaman ve ne miktarda paralarını geri çekeceklerinin, kredi talep edenlerin ise, ne zaman ve ne miktarda paraya ihtiyaçlarının olacağının bilinmemesidir. Bankanın belli bir dönem için nakit borçları nakit varlıklarından fazla olursa, banka likidite riski ile karşı karşıya kalmaktadır.⁷⁰ Bankalar güven müesseseleri olduklarından sistemin tıkanmaması için kar amacından önce bu riski minimize etmeye çalışmalıdır. Sorumluluğunu yerine getiremeyen bankalar ise cezai faize maruz kalır ve piyasada itibar kaybeder. Bu nedenlerle bankalar, gerek kredi faaliyetlerini ve yatırımlarını sürdürebilmek, gerekse mevduat sahiplerinin taleplerini karşılayabilmek için yeterli miktarda kullanabilir hazır fona sahip olmak zorundadırlar.⁷¹

⁶⁷ Hakan ŞAKAR, **Risk Yönetimi Açısından Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2002, s.209.

⁶⁸ KAVAT, **a.g.e.**, s.313.

⁶⁹ OKAY, "Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz", s.114.

⁷⁰ BESSIS, **a.g.e.**, s.7.

⁷¹ Belkıs SEVAL, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, Yayın No: 11, 1990, s.38.

Bankalar, özellikle kısa vadeli likidite taahhütleri için kasalarında ve merkez bankası nezdinde mevduatlarının belli bir yüzdesini nakit olarak bulundurmakla yükümlüdürler. Bankaların yeterli düzeyde likit bulundurması gerekliliğinin dört temel gerekçesi aşağıda yer almaktadır.

- ✓ Toptan fonların yenilenmesi ya da perakende fonların çekilmesi sonucu ortaya çıkan fon çıkışlarının yerine konması gerekliliği,
- ✓ Beklenen fon girişlerinin gerçekleşmemesi durumunda bu fonların telafi edilmesi gerekliliği,
- ✓ Olası sorumluluklar doğması halinde ihtiyaç duyulan fonları bulma gerekliliği,
- ✓ Bankanın yeni yatırımlara, yeni işlere girme ya da yönelme isteği⁷².

Bankaların likidite gereksinimleri; faaliyet alanları, fon kaynakları ve bilanço yapısı gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu açıdan her bir banka, yükümlülüklerini gerektiği gibi yerine getirebilmek amacıyla yeterli fonları bulundurmak ya da ihtiyaç duyulan fonların nerelerden ve hangi şekilde elde edilebileceğini planlamak durumundadır. Bu nedenle, faaliyet alanları ve yapısı ne olursa olsun tüm bankalar likidite ihtiyaçlarını kapsamlı olarak belirlemeli, ölçmeli, izlemeli ve kontrol etmelidir⁷³. Bankaların likidite risklerini ölçebilmeleri açısından dört önemli enstrüman vardır. Bunlar: Likidite rasyoları, nakit akım tabloları, alternatif finansman senaryoları (bankanın farklı senaryolar altında ortaya çıkabilecek olası likidite ihtiyacı) ve nakit akışı tahminidir⁷⁴.

Likidite riski, bankacılık riskleri açısından en temel ve en büyük risklerden birisidir. Likidite planlamasında zaman ve maliyet kavramları çok önemli olup, genellikle

⁷² M. Erol AYDIN, “Aktif-Pasif Yönetiminde Likidite ve Faiz Oranı Riski”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı:3, 1993, s.65–66.

⁷³ ÇATALCA, AKTAN ve SOYDAN, **a.g.e.**, s.21.

⁷⁴ Z. Tunç ALOĞLU, “Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri”, (Yayınlanmış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Mart 2005), <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ziyatuncaloglu.pdf> (14.12.2010), s.28.

birbirine bağlıdır. Bankalar açısından, ihtiyacını karşılayacak kadar likit olmamanın maliyeti, borçlanmanın maliyetine eşittir. Bu yüzden banka fon yöneticileri, aşırı likit olma ile yeteri kadar likit olmamanın maliyetini dengelemek zorundadır. Bankanın likidite açısından aşırı düzeyde açığa düşmesi, ödemelerinde kullanabileceği yeterli düzeyde hazır parasının olmaması, bankanın iflas etmesine yol açabilir. Aynı zamanda bankanın, önemli bir kredili müşterisinin iflası, zincirleme etki ile bankanın kullanımına tahsis edilmiş kredi olanaklarının durdurulmasına neden olabilir. Bu durum, bankanın kaynak girişini ve nakit akışını ciddi şekilde etkileyeceği için, bankanın iflasına veya çok zor durumda kalmasına yol açabilir⁷⁵. Bu nedenle likidite riski, finansal kurumlar için hayati önem taşıyan bir risk türüdür.

Kurumsal açıdan bakıldığında; piyasaya ilişkin likidite riski ve fonlamaya ilişkin likidite riski olmak üzere iki çeşit likidite riski olduğu görülmektedir⁷⁶. Bu riskler aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Şekil 3. Likidite Riski Bileşenleri

1.4.2.1. Piyasaya İlişkin Likidite Riski

Piyasaya ilişkin likidite riski; bankanın piyasaya gerektiği gibi girememesi, bazı ürünlerdeki sıkı piyasa yapısı ve piyasalarda oluşan engeller nedeniyle bankanın pozisyonlarını uygun bir fiyatta ve tutarlarda hızlı olarak kapatamaması veya pozisyonlardan çıkamamasından kaynaklanan zarar ihtimalidir⁷⁷.

⁷⁵ Arman TEVFİK ve Gürman TEVFİK, **Bankalarda Finansal Yönetime Giriş**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını, 1997, s.239.

⁷⁶ ÇATALCA, AKTAN ve SOYDAN, **a.g.e.**, s.22.

⁷⁷ ÇATALCA, AKTAN ve SOYDAN, **a.g.e.**, s.22.

İkincil piyasalarda yeterli derinliğin sağlanamaması, piyasaların çok sığ olması bankaların, piyasaya ilişkin likidite riskine maruz kalmalarına neden olabilmektedir. Örneğin; bir bankanın hazine kâğıtları piyasasında en büyük oyuncu olduğunu ve hazine bonolarının yaklaşık %80'ine sahip olduğunu varsayalım. Bu banka, ihtiyaç anında elindeki bonoları kolaylıkla elinden çıkaramaz. Çünkü piyasadaki en büyük oyuncu kendisidir ve piyasa sığdır. İstenildiğinde banka pozisyonlarının likidite edilememesi, bankalar için büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

Varlıklarının önemli bir kısmını alım satım yaparak varlıklara yatıran bankalar, piyasaya ilişkin likidite riskine dikkat etmek zorundadır. Piyasa oynaklığı ile bankanın risk profili sürekli olarak değişkenlik göstereceğinden bankanın sahip olduğu ve ihtiyaç duyacağı likidite de piyasa koşulları paralelinde değişecektir. Gelecekteki nakit akımlarının bugünkü değeri varlıkların cari değerini oluşturacağından, gelecekteki tüm nakit akımlarının toplam riski mevcut piyasa riski tarafından kapsanacaktır.

1.4.2.2. Fonlamaya İlişkin Likidite Riski

Fonlamaya ilişkin likidite riski; bankanın nakit giriş ve çıkışlarındaki düzensizlikler ve vadeye bağlı nakit akımı uyumsuzlukları nedeniyle fonlama yükümlülüğünü makul bir maliyet ile yerine getirememesi olasılığıdır⁷⁸. Bankanın beklenen tahsilatlarında gecikmeler, beklenmeyen çıkışlar, aktif kalitesindeki bozulmalar, aktiflerin vadesinin pasiflerin vadesinden daha uzun olması nedeniyle yeni kredi tahsislerini karşılayacak kadar yeni mevduat gelmemesinden doğan riskler bu risk grubuna girmektedir⁷⁹.

Finansal piyasalarda ortaya çıkan güven kaybının yarattığı ya da bankanın kendi özel koşullarından kaynaklanan hızlı nakit çıkışları, bankalar için önemli bir likidite riski kaynağı oluşturmaktadır. Burada sektöre yönelik güven bunalımı söz konusu olabileceği gibi özel olarak bankaya yönelik asılsız haberler de bu sonucu doğurabilmektedir. Böyle

⁷⁸ ÇATALCA, AKTAN ve SOYDAN, **a.g.e.**, s.22.

⁷⁹ PARASIZ, **a.g.e.**, s.193.

durumlarda, bankadan kaynak çıkışları farklı şekillerde gerçekleşebilir. Bunlardan ilki; bankadaki vadesiz mevduatların çekilmeye başlanması, ikincisi ise; uzun vadeli yurt dışından sağlanan kaynakların yenilenememesi sonucu fonlama sıkıntısının yaşanmasıdır⁸⁰. Banka, bu türde bir riskin oluşabilme olasılığını sürekli takip etmeli ve beklenmeyen kaynak çıkışının oluşması durumunda ise; krediler içinde geri dönüşü mümkün görünenlerin geri çağırılması, satılabilecek menkul kıymetlerin satılması gibi çeşitli yollarla kendine yeni kaynak girişi sağlamalıdır.

Aktif kalitesinin bozulması, banka likiditesi üzerinde olumsuz etki yaratmakta ve bankanın nakit ihtiyacını arttırmaktadır. Aktif kalitesinin bozulması bankalarda iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi; plase edilen kaynakların geri dönmemesinde yaşanan artışlar, ikincisi ise; aktif donuk olarak adlandırılan sabit kıymetlerin aktifte daha fazla pay almasıdır. Aktifte geri dönmeyen alacaklardaki artış, bankaların likidite riskini arttırıcı etki yapmaktadır. Geri dönmeyen alacaklardaki artışın bankalara likidite dışındaki etkileri; gelir elde etme olanağını azaltarak karlılığını olumsuz yönde etkilemesi ve aktif içindeki bu tür alacakların artması nedeniyle bankanın piyasadaki itibarını tehlikeye sokmasıdır⁸¹.

Bankalarda likidite riskinin en önemli nedenlerinden birini vade uyumsuzluğu oluşturmaktadır. Özellikle ülkemizde ve benzer ülke piyasalarında genelde bankalar daha çok kısa vadeli ve küçük tutarlarda fonları toplamakta, daha uzun vadeli ve büyük tutarlarda fonları plase etmektedir. Bu nedenle aktifin vade yapısı pasiflere göre daha uzun olmaktadır. Bankaların bu durumu likidite riskini her zaman taşımalarına neden olurken, likidite yönetimine büyük önem vermelerini zorunlu kılmaktadır⁸². Bankaların genel olarak kısa vadeli kaynak bulup, uzun vadeli borç vermeleri sonucunda, varlıkları ve borçları arasında vade boşluğu oluşmaktadır. Likidite ve faiz oranı riskleri de bu işlemin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır⁸³. Pasiflerin vadesinin aktiflerin vadesine göre daha kısa olmasından kaynaklanan bu riski giderilebilmek için bankalar; ya pasifte vadesi gelen

⁸⁰ BABUŞCU, **a.g.e.**, s.55.

⁸¹ BABUŞCU, **a.g.e.**, s.54.

⁸² BABUŞCU, **a.g.e.**, s.46-47.

⁸³ ALKİN, SAVAŞ ve AKMAN, **a.g.e.**, s.113-114.

kaynakların tamamının veya bir kısmının vadesini yenileme yoluna ya da tam veya kısmi çıkışı karşılayacak düzeyde yeni kaynak girişinin sağlanması yoluna gidecektir.

Likidite riskinin oluşumuna ilişkin etkenler dikkate alındığında öncelikle kaynak ve kullanımlar arasındaki vade yapısının belirlenecek düzeyin ötesine geçmesi engellenmelidir. Bankalar, likidite riskinin kabul edilebilir sınırların ötesine geçmesi durumunda ise; vadelerde değişiklik yapmak, bilanço büyüklüklerinde değişiklik yapmak ya da her ikisiyle birden oynamak yoluyla likidite riskini kontrol altında tutabilirler.

1.4.3. Kredi Riski

Bankaların temel ve en önemli işlevlerinden biri kredi vermektir. Kredi kavramı genel olarak gerçek ve tüzel kişilere sözleşmeler çerçevesinde verilen borçlar olarak bilinmekle birlikte gerçekte kapsamı çok daha geniştir. Kredi bir bankanın vereceği nakdi krediler ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayrinakdi krediler, satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, herhangi bir şekil ve surette vereceği ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler ve ortaklık paylarıdır⁸⁴.

Son yıllarda, uluslararası kredi piyasalarında rekabetin büyümesi, banka dışı mali kurumların aktif olarak bu piyasalara katılması ve kredi almak isteyenlerin daha düşük maliyetli krediler için sermaye piyasalarına başvurmaları, kredi işlemlerinde kar marjlarının oldukça daralmasına neden olmuştur. Bu durum ise, bankaları rekabet edebilmek için daha çok borçlanmaya zorlamıştır.

BDDK'nın 1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan *“Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”* te kredi riski; *“kredi müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine*

⁸⁴ Şenol BABUŞCU, “Bankalarda Risk Yönetimi (2)”, *Ekonomist Dergisi*, Eylül 2010, Sayı: 13, http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=142:bankalarda-rsk-yoenetm-2-ekonomist-13&catid=37:makaleler&Itemid=57 (13.12.2010), s.1.

getirememesinden dolayı bankanın maruz kalabileceği zarar olasılığını” ifade etmektedir⁸⁵. En genel tanımıyla kredi riski; herhangi bir işlemde taraflardan birinin, işlemin diğer tarafına olan yükümlülüklerini yerine getirememe olasılığıdır. Banka ne zaman bir kredi verse, borç alanın anapara ve faiz taksitlerini zamanında ödeyememe olasılığı ile karşı karşıyadır⁸⁶.

Kredinin klasik bankacılığın temel fonksiyonlarından biri olması nedeniyle, kredi riski bankacılık literatürü içinde ilk tanımlanan risktir. Direkt kredi riski ve piyasa riskinden dolayı oluşan kredi riski olmak üzere iki temel kredi riski türünden söz edilmesi mümkündür. Direkt kredi riski; karşı tarafın, beklenen anapara ve/veya faiz ödemesini gerçekleştirememesi sonucu oluşan kayıplardır. Burada riske maruz miktar direkt anapara veya faiz ödeme miktarıdır. Piyasa riskinden dolayı oluşan kredi riski ise; bir işlemin vadesi gelmeden karşı tarafın sözleşmesini gerçekleştirmeden ödeme zorluğu içine düşmesidir. Böylece söz konusu işlemin diğer tarafındaki kurum, kendi finansal yükümlülüklerini yerine getirebilmek için, aynı işlemi yeni piyasa fiyatlarından yeniden gerçekleştirme zorunda kalır. Böyle bir durumda kayıp, piyasa fiyatları orjinal sözleşme fiyatına göre ters yönde hareket ettiğinde oluşacaktır. Burada riske maruz miktar, orjinal sözleşme fiyatı ile ortaya çıkan piyasa fiyatı arasındaki negatif değerdir⁸⁷.

Birçok banka için kredi riskinin en temel kaynağı bankanın açtığı krediler olmakla birlikte, bir bankanın faaliyetlerine bağlı olarak bilanço ve bilanço dışı hesaplardaki diğer faktörler de kredi riskine neden olabilmektedir. Günümüzde bankalar krediler dışında da değişik finansal enstrümanlara ilişkin kredi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu

⁸⁵ BDDK, “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, madde 3.

⁸⁶ Sertan ERATAY, “Kredi Riskinin Tanımı, Ölçümleme Yöntemleri ve Modelleri”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2003, Sayı:31, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2613 (01.12.2010), s.7.

⁸⁷ Kaan AKSEL, “Kredi Riski Yönetimi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mayıs-Haziran 2001, Sayı: 18, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=493 (01.12.2010), s.10.

enstrümanlara örnek olarak; para piyasası (İnterbank) işlemleri, döviz işlemleri, menkul kıymet işlemleri, swap işlemleri, vadeli işlemler ve türev enstrümanlar verilebilir⁸⁸.

Bankalar kredi kullanırken genellikle, mali durumu zayıf kişilere/kurumlara kredi kullandırmamaya özen göstermekte, kredi kullandırdıkları kişilerden çeşitli teminatlar alarak kredi geri dönüşünü garanti etmekte veya kredi portföylerini çeşitlendirmekte ya da ihtiyat amaçlı karşılık ayırmak suretiyle kredi riskini azaltmaya çalışmaktadırlar. Ancak tüm bu geleneksel önlemler kredi riskinin azaltılması bakımından sınırlı kalmakta, özellikle ekonomik durgunluğun olduğu dönemlerde kredilerin geri dönüşünden kaynaklanabilecek zararları azaltmada çok başarılı olmamaktadır⁸⁹.

Bankalar, kredi taleplerini değerlendirirken kredinin taşıdığı riskleri aşağıda yer alan kriterler çerçevesinde incelemelidirler.

- ✓ **Karakter:** Kredi talep eden kişi ya da kurumun borcunu geri ödeme konusundaki isteği,
- ✓ **Kapasite:** Kredi talep eden kişi ya da kurumun talep ettiği krediyi geri ödeyebilme gücü,
- ✓ **Sermaye:** Kredi talep eden kişi ya da kurumun sermaye yapısı,
- ✓ **Teminat:** Talep edilen kredi karşılığında nakde çevrilebilecek değer,
- ✓ **Koşullar:** Kredi talep eden kişi ya da kurumun faaliyette bulunduğu dönemdeki ülkenin ve sektörün sahip olduğu ekonomik koşullar⁹⁰.

⁸⁸ TBB, “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler”, *TBB Araştırma ve Yayınlar*, Temmuz 1999, http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=1999-1998 (19.12.2010), s.2.

⁸⁹ Gülsün ÖZYURT, “Kredi Türevleri”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2003, Sayı: 31, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2609 (19.12.2010), s.1.

⁹⁰ Arnoud de SERVİGNY ve Oliver RENAULT, *Measuring and Managing Credit Risk*, McGraw-Hill, 2004, s.286.

Bankalar kredi riskine karşı kendilerini korumak için, müşteriye ve ürüne göre kredileri karşılığında çeşitli türlerde teminatlar almaktadır. Banka bu şekilde, kredinin anapara ve/veya faizinin ödenmediği durumlarda bu teminatlara başvurarak zararını kısmen veya tamamen telafi edebilmekte, teminatların tür ve tutarlarına göre çeşitli oranlarda kayıplarını giderebilmektedir. Bu tür teminatlara karşılık tahsil edilemeyen oran, bankanın gerçek kayıp oranını oluşturmaktadır⁹¹.

Bankalar için kredi vermek hem risk almayı hem de kar sağlamayı gerektirir. Bankalar her bir kredi için risk/getiri ilişkisini değerlendirmenin yanı sıra karlılık hesabını da yapmalıdır. Krediler, içerilen tüm maliyetler dikkate alınarak ve bankanın üstlendiği riskleri karşılayacak şekilde fiyatlandırılmalıdır. Kredinin verilmesi ve hangi vadede verileceği değerlendirilirken bankalar bekledikleri getirinin karşılığında alınacak riskleri değerlendirmelidir. Risklerin değerlendirilmesinde bankalar kötümser senaryoları ve bunun kredi alan üzerindeki etkilerini de değerlendirmelidir⁹².

Bankaların kredi risklerinin etkin yönetimi ve beklenmedik durum riski için ne kadar sermaye tutmaları gerektiğinin belirlenmesi, bankacılık sektörünün sağlamlığı ve istikrarı açısından büyük önem arz etmektedir. 1988 tarihli "Basel Sermaye Uzlaşısı" bu amaca yönelik çalışmaların bir sonucu olarak gösterilmektedir. Bu düzenlemeler bir bankanın bilanço ve bilanço dışı işlemlerinden kaynaklanan kredi risklerinin belli bir oranında sermaye tutmasını amaçlamıştır.

Günümüzde, daha iyi bir kredi risk yönetim modelleri oluşturulması konusunda pek çok çalışmalar yapılmakta ve teknikler geliştirilmektedir. Kredi riskinin ölçülmesinde karşılaşılan güçlükler, bireylerin yükümlülüklerini yerine getirememe olasılıkları ile ilgili yeterli istatistiklerin mevcut olmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak, bu olasılıklar büyük ölçüde tahmin edilebilse bile, bunların portföy değerlemelerine dahil edilmeleri oldukça zordur. Bu durumun kısmen nedeni, değişkenler arasındaki etkileşim hakkında istatistiksel bilginin yetersiz olmasıdır. Dolayısıyla, geliştirilen modeller çoğunlukla

⁹¹ ERATAY, a.g.m., s.7.

⁹² TBB, "Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler", s.10.

sübjektif yargılar üzerine kurulu varsayımlara dayanmaktadır. Risk ölçümleri teknik açıdan sağlam yargı ve sağduyu ile ele alınan yöntemler sayesinde yapılmaktadır. Ancak, bu modeller sınırlı birer yansıtma olduklarından, kararlar sadece bu modellerin sonuçlarına bakılarak verilmemektedir. Sonuçlar, senaryo analizleri, stres testleri ve en önemlisi, karar vericilerin akılcı yargıları tarafından bir kez daha test edilmektedir⁹³.

Kredi riski yönetiminin amacı, uygun parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir. Bankalar, portföylerindeki tüm kredi risklerini yönetmek zorundadır. Ayrıca, kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de göz önünde bulundurmalıdır. İyi düzenlenmiş ve uygulanan kredi riski yönetimi, bankanın risk yönetimi için en önemli parçalardan biridir ve bankanın uzun vadeli başarısı için zorunludur⁹⁴.

1.4.4. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, bankaların karşı karşıya kaldığı en eski ve en temel risk türüdür. Günümüzde teknolojik gelişmeler, ürün ve hizmetlerdeki değişimler ve piyasada meydana gelen beklenmeyen olaylar nedeniyle, bankaların operasyonlardaki değişimleri kontrol altına alması, bankacılık sektörü için büyük problemlerden biri haline gelmiştir. Bu sebeple, bankalar kendilerine özgü durumları dikkate alarak, operasyonel risk tanımlarını ortaya koymaya başlamışlardır.

1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “*Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” te operasyonel risk;

*Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden veya terör saldırılarından kaynaklanabilecek zarar olasılığıdır*⁹⁵.

⁹³ OKAY, “Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi”, s.130.

⁹⁴ TBB, “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler”, s.13.

⁹⁵ BDDK, “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, madde 3.

Söz konusu risklerden en önemlileri operasyon sistemlerinde meydana gelebilecek sorunlar, gecikmeler, sistem çökmeleri, kayıt hataları ve kurum içi suistimal olaylarıdır⁹⁶. Operasyonel risk tanımının kapsamı biraz genişletildiğinde ise bu risk, yetersiz veya başarısız süreçlerden, insanlardan, sistemlerden ya da dış olaylardan dolayı bankanın uğrayacağı kayıp olarak nitelendirilmektedir⁹⁷. Operasyonel risk özellikle banka içi kontrollerdeki aksamalar ve banka yönetimindeki hatalardan kaynaklanmaktadır. İç kontrollerdeki aksamalar ise mevcut hata ve sahtekarlıkların gözden kaçmasına yol açacağından, bu durum banka çıkarlarının tehlikeye girmesine neden olabilmektedir⁹⁸.

Operasyonel riskin tanıma ilişkin temel olarak iki farklı görüş söz konusudur. Birinci görüş; operasyonel riski daha dar anlamda gören ve bankanın faaliyet sürecinde yaşanan aksaklıklardan dolayı ortaya çıkan zarara uğrama riski olarak kabul eden yaklaşımdır. Diğer görüş, konuyu daha geniş bir çerçevede ele alarak operasyonel riski; piyasa ve kredi riski gibi finansal riskler dışında kalan tüm riskler olarak tanımlamaktadır. Birinci görüş, riskin anlaşılması ve yönetimi açısından uygun olmasına rağmen, banka dışı riskleri tanım dışı bırakması açısından oldukça kısıtlayıcı görülmektedir. İkinci tanım ise, operasyonel riski piyasa ve kredi riskleri dışındaki tüm riskler olarak tanımlamak suretiyle tanımı çok geniş kapsamlı tutması, bu nedenle de riskin yönetimi açısından hangi noktaların üzerinde durulması gerektiği konusunda fikir vermemesi açısından eleştirilmektedir⁹⁹.

Bazı durumlarda diğer risklerin temelinde de operasyonel riskler yatmakta, bu risklerin tetikleyicisi operasyonel riskler olabilmektedir. Örneğin; kredinin vadesinde ödenmemesi kredi riski olarak tanımlanmakla birlikte, personelin prosedürlere göre onay vermemesi gereken bir krediyi onaylaması halinde oluşan zarar operasyonel risk olarak

⁹⁶ SERVIGNY ve RENAULT, **a.g.e.**, s.203.

⁹⁷ BESSIS, **a.g.e.**, s.48.

⁹⁸ ALKIN, SAVAŞ ve AKMAN, **a.g.e.**, s.119.

⁹⁹ Christopher Lee MARSHALL, **Measuring and Managing Operational Risks in Financial Institutions**, Singapore: John Wiley&Sons Ltd, 2001, s.25.

değerlendirilmektedir. Bu durum, operasyonel risk yönetimini bankaların maruz kaldıkları diğer risklerin yönetimi açısından da önemli hale getirmektedir¹⁰⁰.

Günümüzde bankaların değişik alanlarda faaliyetlerini yoğunlaştırmaları ve elektronik bankacılık uygulamalarının yaygınlaşması, operasyonel risklerin gerçekleşme olasılığını arttırmıştır. Operasyonel riskin bankalar üzerindeki etkisinin artmasına neden olan temel etkenler aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- ✓ Artan otomasyon, (e-finans, kurum dışından hizmet alma)
- ✓ Hizmetlerin giderek daha spesifik ve global bir hal alması,
- ✓ Yeni finansal ürünlerin, daha karmaşık bir yapıya bürünmeleri¹⁰¹.

Son yıllarda bankalar açısından operasyonel riskin öneminin artması, özellikle uluslararası finansal piyasalarda kullanılmakta olan ürünler, yöntemler ve teknolojinin oldukça karmaşık bir düzeye ulaşmasından kaynaklanmaktadır. Uluslararası finansal piyasalarda operasyonel risklere bağlı olarak yaşanan kayıpların (Tablo 1) neden olduğu zararların boyutu da operasyonel risk yönetiminin öneminin anlaşılmasında etkili olmaktadır.

Tablo 1: Operasyonel Risk Kaynaklı Kayıplara İlişkin Örnekler

Kurum	Neden	Yıl	Kayıp Miktarı (\$ Milyon)
Daiwa Bank, New York	Zayıf Yönetim Kontrolleri	1984–85	1,100
Sumitoma Corp, Londra	Yolsuzluk / Sahtecilik	1986–96	1,700

¹⁰⁰ Evrim CAN, “Operasyonel Risk ve Yönetimi”, *SPK Yeterlik Etüdü*, Nisan 2003, <http://www.spk.gov.tr/yayingoster.aspx?vid=401&ct=f&action=displayfile&ext=.pdf> (23.12.2010), s.1.

¹⁰¹ Jacques PEZIER, “Operasyonel Risk: Basel II ve Sonrası”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1902 (23.12.2010), s.1

UK Yaşam Sigortası Sektörü	Prim Sahtekârlığı	1988–94	18,000
Standart Chartered, Hindistan	Bomboy Menkul Kıymetler Borsası’nda Çeşitli Usulsüzlükler	1992	400
Credit Lyonnais	Zayıf Kredi Kontrolleri	1980–95	29,000
ABD Bankaları, Şirketleri ve Perakendeciler	Çek Yolsuzluğu	1993	12,000
Londra Menkul Kıymetler Borsası ve Üye Şirketleri	TAURUS Sisteminde Yaşanan Arıza	1993	700
Kidder Peabody	Tahvil Ticareti, Yetersiz İç Kontroller	1994	200
Proctor&Gamble	Yönetmel Hatalar	1994	157
Morgan Grenfell	Hatalı Muhasebe Kayıtları	1990’lar	640
Orange Country	Tahvil Ticareti, Yönetim Kontrollerinin Eksik Olması	1994	1,700
Barings, Singapur	Türev İşlemlerinin Kontrol Edilmemesi ve Görevlerin Ayrılma İlkesine Uyulmaması	1995	1,600
Deutsche Bank (Morgan Grenfell), Londra	Yetkisiz Yatırım Kararlarının Alınması	1996	600
E-Bay	Teknoloji Problemleri	1999	Piyasa Değerinde 5,000 Düşüş
Enron, ABD	Yolsuzluk ve Kontrolsüz Türev İşlemleri	2001	Piyasa Değerinde 60,000 Düşüş
Andersen, ABD ve Dünya Faaliyetleri	Yetersiz İç Kontroller	2001	6,000

Kaynak: Tamer SAKA, “Operasyonel Risk Ölçüm Tekniklerine Genel Bir Bakış”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2002, Sayı:25, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1294 (23.12.210), s.3.

Operasyonel risk yönetimi, karşı karşıya kalınan risklerin saptanması, risklerin ölçümü, izlenmesi, ortaya çıkmadan önlenmeye çalışılması, kontrolü ve riske bağlı zararların azaltılması, riskin transferi ve risklere karşı sermaye tahsis edilmesi şeklinde özetlenebilecek yöntemlerden oluşan bir süreçtir¹⁰². Sözü edilen yöntemler birbirlerinin alternatifi olarak değil, operasyonel risk yönetimi sürecinin aşamaları olarak değerlendirilmelidir.

Operasyonel risk verilerinin risk ölçümü ve yönetimi sürecinde kullanılabilmesi için; doğru olma, tam olma (eksiksizlik), zamanında erişilebilir olma, tutarlı olma, detaylılık ve incelemeye elverişli olma gibi birtakım temel özelliklere sahip olmaları gerekmektedir¹⁰³. Bazı özellikleri operasyonel risklerin objektif ve etkili bir şekilde ölçülmesini engellemektedir. Bu özellikleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

- ✓ Operasyonel riskler çoğunlukla her bankanın kendine özgü şartlarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Operasyonel risklerin şekillenmesinde büyük bir oranda bankanın sahip olduğu kültür, teknoloji, süreçler, organizasyon ve insan kaynakları gibi unsurlar etkili olmaktadır.
- ✓ Operasyonel riskler dinamiklidir. İş stratejileri, süreçler, teknoloji ve rekabet gibi şartlarda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak değişmektedir¹⁰⁴.

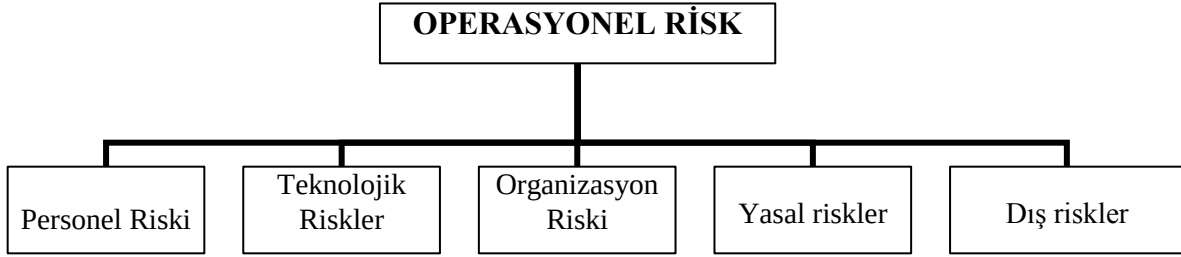
Operasyonel riskin kendine özgü özellikleri ve kapsamının genişliği, riskin ölçülebilmesi ve yönetilebilmesi için oldukça geniş kapsamlı ve çok çeşitli verilerin toplanmasını zorunlu kılmaktadır. Bankanın operasyonel risk veri tabanına aktarılacak verilerin kalitesi, risk ölçümünün ve yönetiminin başarısını da belirleyen önemli etkenlerin başında gelmektedir.

¹⁰² MARSHALL, **a.g.e.**, s.29.

¹⁰³ Murat MAZIBAŞ, “Operasyonel Risk Veri Tabanı Modellemesi”, *Ankara: BDDK Çalışma Raporları*, Mart 2006, No: 2006/2, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13162006-2.pdf (23.12.2010), s.4.

¹⁰⁴ SAKA, **a.g.m.**, s.2.

Operasyonel risklere yol açan faktörler her bankanın kendi iç yapısına ve faaliyetlerine göre farklılık arz etmekle birlikte, bankalar için operasyonel riskin unsurları genel olarak personel riski, teknolojik riskler, organizasyon riski, yasal ve dış riskler olmak üzere beş başlık altında değerlendirilebilmektedir.

Şekil 4. Operasyonel Risk Bileşenleri

1.4.4.1. Personel Riski

Personel riski; banka yönetiminin ve personelinin yetersizliklerinden, ihmallerinden, süreçlere ve sistemlere ilişkin yeterli bilgiye sahip olmamalarından, görevlerini kötüye kullanmalarından veya kasıtlı olarak suç sayılan eylemleri gerçekleştirmelerinden kaynaklanan risklerdir.

Bu riske neden olan faktörler arasında; çalışanların iş hayatları ve özel hayatları arasındaki sınırı belirgin olarak koyamamaları ve özel yaşamlarındaki sorunları işe yansıtmaları, sayısal ya da niteliksel olarak yeterli personele sahip olunmamasına bağlı olarak mevcut personelin fazla mesai ile çalıştırılması ve aşırı iş yükü, görevini kötüye kullanan çalışanların yolsuzluk, hırsızlık ve sahtekarlık gibi suç sayılan eylemlere karışması, çalışanların yetersiz eğitim ya da bilgi ve tecrübe eksikliğine bağlı olarak yapılan hatalı işlemler, personelin kurum ile ilgili gizli bilgileri dışarıya sızdırması gibi hususlar sayılabilir¹⁰⁵.

¹⁰⁵ CAN, a.g.e., s.4.

1.4.4.2. Teknolojik Riskler

Günümüzde bankalar en ileri teknoloji yatırımı yapan ve teknolojiyi çok yaygın kullanan kurumlardır. İnternet bankacılığı ve telefon bankacılığının yaygınlaşması, bankaların personel sayısını azaltarak maliyetlerinin düşmesine neden olurken, diğer taraftan teknolojinin bu kadar yoğun kullanılmasının yarattığı teknolojik risklerin de ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Teknolojik riskler; bilgisayar donanımlarında, yazılımlarında, bilgi depolama ve iletişim sistemlerinde yaşanan yetersizlikler veya aksaklıklardan, virüs problemlerinden ya da eskimiş sistemlerden kaynaklanan risklerdir. Kasıt unsuru taşımayan aksaklıklardan dolayı ortaya çıkan riskler teknolojik risklere dahil edilirken, kurum içi kasıtlı eylemler sonucu oluşan riskler personel riskine dahil edilmektedir. Bilgisayar sistemlerine yapılan kurum dışı saldırılar ise dış riskler kapsamında değerlendirilmektedir.

Teknolojik risklere neden olan faktörlere; sistem yetersizlikleri nedeniyle yaşanan veri kayıpları, bilgisayar donanımlarındaki ve yazılımlarındaki eksiklikler, programlama hataları, bilgisayar sistemlerinin kullanımında veya yazılımında yapılacak herhangi bir değişikliğin mevcut bilgileri ya da sistemin işleyişini olumsuz yönde etkilemesi, şifre kullanımı gerektirmeyen bilgisayar sistemlerinin tüm kullanıcılara açık tutulması suretiyle sistemdeki bilgilerin kullanıcılar tarafından manipüle edilmesine olanak sağlanması gibi hususlar örnek olarak verilebilir¹⁰⁶.

1.4.4.3. Organizasyon Riski

Organizasyon riski, banka örgüt yapısı ve işleyişiyle ilgili sorunlardan doğan risklerdir. Örgüt içerisindeki kademeler arasındaki bilgi akışının yetersizliği, yetki

¹⁰⁶ Gerrit Jan VAN DEN BRINK, **Operational Risk: The New Challenge for Banks**, New York: Palgrave Publishers Ltd, 2002, s.8–11.

sınırlarının kesin olmaması, yapı-işleyiş değişikliklerinden doğan belirsizlikler bu risk grubuna girmektedir¹⁰⁷.

Bankanın organizasyon yapısındaki birimler arasında görev ve yetki dağılımlarının çatışmaya neden olacak şekilde net olarak tanımlanmamış olması, birimler arasındaki bilgi akışının aksamaması, organizasyon yapısında meydana gelen yapısal değişimlerin sebep olduğu belirsizlikler organizasyon riskine örnek olarak gösterilebilir.

1.4.4.4. Yasal Riskler

Yasal riskler, küreselleşme ve teknolojiye yaşanan gelişmeler sonucu finansal kuruluşların uluslararası faaliyetlerinin artmasına bağlı olarak, kurum faaliyetlerinin, ürün ve hizmetlerinin birden fazla hukuki düzenlemeye tabi olmasından kaynaklanan risklerdir¹⁰⁸.

Yasal düzenleme risklerinin temelinde yatan sorun, düzenlemelerin sık sık değiştirilerek belirsizlik ve değişkenlik ortamı oluşturmalarıdır. Mevcut düzenlemelere göre oluşturulmuş banka portföyleri ve finansman dengeleri, yasal düzenlemelerin değiştirilmesi ile bozulabilir ve bankalar risklere ve zararlara maruz kalabilir.

Bankalar özellikle yeni tip işlemlere girdiğinde veya uluslararası bankacılık faaliyetlerinde bulunduğu yasal risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bunun nedeni, söz konusu faaliyetlerin yabancı hukuk düzenini taşımalarındandır. Dolayısıyla uluslararası bankacılık işlemlerinde ve sözleşmelerde yabancı hukuk sistemine uygunluk denetimi aranmaktadır. Örneğin, karşı taraf taahhüdünü yerine getirmeyi reddediyorsa veya belirli sözleşme tipleri yabancı hukuk sisteminde geçersiz ise, bankanın taleplerini elde edebilmesi hususu önemli bir risk taşıyacaktır¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Melek Acar BOYACIOĞLU, “Operasyonel Risk ve Yönetimi”, *TBB Bankacılar Dergisi*, Aralık 2002, Sayı: 43, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/43.pdf> (15.11.2010), s.52.

¹⁰⁸ CAN, a.g.e., s.6.

¹⁰⁹ BOYACIOĞLU, a.g.m., s.53.

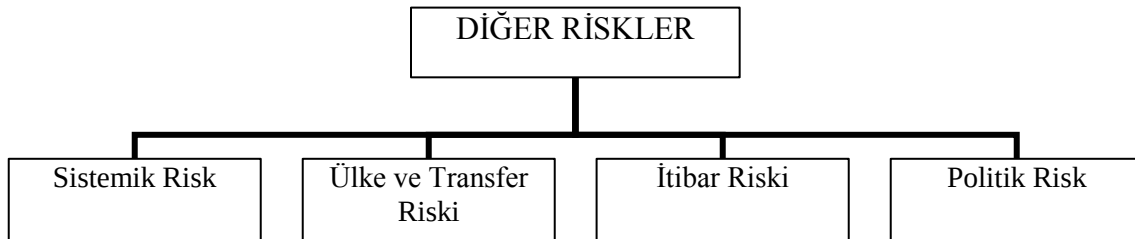
1.4.4.5. Dış Riskler

Dışarıdan alınan hizmetlerin (outsourcing) sözleşmede belirlenen kriterlerde sağlanmaması, hizmet veren kurumun iflası gibi üçüncü kişilerden kaynaklanan riskler, bombalama, terör saldırıları, kara para aklama ya da web sitelerinin dış müdahalelerle kötüye kullanılması, kurum dışı sahtekarlık olayları, deprem, sel, yangın gibi doğal afetler ve enerji iletiminde yaşanan aksaklıklar dışsal riskler olarak sıralanabilmektedir¹¹⁰.

Bankalar dışsal nedenlerden kaynaklanan operasyonel risklerin etkilerini; güvenlik, eğitim, acil durum planı uygulamaları gibi çeşitli yollarla azaltmaya çalışmaktadırlar. Bankalar beklenmeyen olumsuz durumları kontrol altına alabilmek için acil eylem planları hazırlayarak maruz kalabilecekleri zararı minimize etmeyi hedeflemektedirler.

1.4.5. Diğer Riskler

Bu bölüme kadar açıklanmış olan piyasa riski, likidite riski, kredi riski ve operasyonel riskler bankacılık sektöründe, bankaların maruz kaldıkları en temel riskler olup bankaların yönetiminde çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu riskler dışında bankaların üstlendiği ve etkilendiği; sistemik risk, ülke ve transfer riski, itibar riski ve politik risk gibi başka riskler de bulunmaktadır. Bankacılık tarihinde, bu riskler zaman zaman bankacılık krizlerinde ve bankaların iflaslarında, içinde bulunulan ekonomik ve siyasi dönem itibarıyla önemli etkiler bırakmıştır. Bankaların maruz kaldığı diğer risklerden birkaçına aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 5. Diğer Risk Bileşenleri.

¹¹⁰ VAN DEN BRINK, a.g.e., s.12.

1.4.5.1. Sistemik Risk

Bankalar sadece kendi risklerini iyi yönetememekten batmazlar veya zarar görmezler. Sistemdeki diğer banka ve finans kurumlarından kaynaklanan problemler ödemeler sistemi aracılığıyla veya ortaya çıkan panik sebebiyle sağlıklı kurumların da çok kısa sürede çökmesine neden olabilir. Sistemik riski, ulusal veya uluslararası ağır siyasi veya ekonomik krizlere ya da sistemdeki diğer banka ve finans kurumlarına bağlı olarak ortaya çıkan, sektörün geneline sıçrama eğilimi gösteren riskler olarak tanımlamak mümkündür¹¹¹.

Bu tür riskler beklenmedik genel ekonomik olayların sonucunda doğmakta ve az ya da çok tüm bankaları aynı yönde etkilemektedir. Dolayısıyla bu gibi durumları herhangi bir bankanın yanlış politikasına bağlamaktansa genel konjonktür ile ilişkilendirmek daha doğru bir yaklaşım olmaktadır. Sistemik riskin kaynaklarını tespit etmek oldukça zordur. Bu nedenle finans biliminde genelde yok edilemeyen risk olarak tanımlanmaktadır. Bu risklerin nedenleri genel hatlarıyla tespit edilse de somutlaştırılıp ölçülebilir hale getirilememektedir. Genel hatlarıyla tespit edilen bu nedenlerde; daha çok ekonomik ve politik beklentiler ile içinde bulunulan süreç, ekonominin gelişmişlik düzeyi, sermaye piyasalarının gelişmişlik derecesi gibi kavramlarla açıklanmaktadır¹¹².

Sistemik riskin kaynağı sadece ulusal değil, uluslararası da olabilir. Ulusal finansal sistemlerin global finansal sistemlere entegrasyonu arttıkça uluslararası sistemik risklere maruz kalma olasılığı da artar. Örneğin günümüzde, uluslararası sistemik risk kaynağı olabileceği düşünülen en önemli tehditlerden birisi türev piyasalardır. Bugüne kadar pek çok kurumun çökmesine neden olan türev ürünlerin ileride tüm dünya finansal sistemlerini derinden etkileyecek sistemik çöküşe neden olmasından endişe edilmektedir.

¹¹¹ E. Philip DAVEIS, **Debt, Financial Fragility and Systemic Risk**, University of Oxford, 1995, s.327.

¹¹² KAVALL, **a.g.e.** , s.29.

Sistemik risk ve krizler, ülke finansal sistemlerinin kısmen veya tamamen çökmesine, fonksiyonların kısmen veya tamamen yitirilmesine neden olabilir. Bu çerçevede;

- Bankalara mevduat akışı kesilebilir, mevduat çekilişleri yaşanabilir,
- İhtiyatlı olma eğilimi artar, kredi sistemi aksar, limitler kısılır,
- Kur ve faize bağlı olarak finansal bilanço kalemlerinin fiyatlarında ani iniş ve çıkışlar yaşanır,
- Ödemeler sisteminde aksaklıklar yaşanır,
- Halkın bankalara, bankaların ise birbirine olan güveni azalır¹¹³.

Bu bilgiler ışığında, 2001 yılında Türkiye’de yaşanan Şubat Krizi ile 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde konut piyasalarındaki dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkan küresel finansal krizi sistemik riskin gerçekleştirmiş ya da somut örnekleri olarak tanımlamak mümkündür.

1.4.5.2. Ülke ve Transfer Riski

Yabancı bir ülkedeki ekonomik, sosyal ve politik şartların bankaların finansal çıkarlarını olumsuz şekilde etkileyebilmesi olarak tanımlanan ülke riski, bankaların uluslararası faaliyetleri üzerinde kapsamlı bir etkiye sahip bulunmaktadır. Ülke riskinin diğer risklere göre maruz kalınma olasılığı düşük olsa bile, maruz kalındığında yaratacağı etki diğer önemli risklerden daha az değildir. Ülke riski tüm ekonomiyi, dolayısıyla bütün ekonomik birimleri etkilemektedir. Bu bağlamda uluslararası kurumların yatırım kararlarında ya da portföy tercihlerinde ülke riski önemli bir yer tutmaktadır.

Ülke riski, herhangi bir ülkenin çeşitli sebeplerden dolayı iç ve dış yükümlülüklerini yerine getirememesi veya getirmek istememesi ve ülkenin kendine özgü

¹¹³ ALTINTAŞ, a.g.e., s.482.

koşullarından kaynaklanan bütün risklerin toplamı olarak tanımlanmaktadır¹¹⁴. Ülke riskinin doğmasına yol açan olayları siyasi, ekonomik ve sosyal olaylar olmak üzere üç grupta analiz etmek mümkündür. Siyasi olaylara; iç savaşlar, işgal ve isyan, yönetim sorunu, ekonomik olaylara; ödemeler dengesi açıkları, ekonomik çıkar çatışmaları, gelir dağılımındaki dengesizlik, durgunluk ve buhran, sosyal olaylara da; sosyal dengesizlikler, dini gruplar arasındaki çatışmalar örnek olarak gösterilebilir.

Kredi kullandıran bankalar açısından, kredi riski ile ülke riski birbiri içerisine girmiş iki risk türüdür. Yurtdışında yerleşik bir şirkete borç verme kararının, bankalar tarafından iki aşamalı gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Birinci aşamada; borç veren bankalar, borç alanın kredi kalitesini değerlendirmelidir. İkinci aşamada ise; borç veren bankalar, borç alanın yerleşik olduğu ülke riskini değerlendirmelidir. Borç alacak şirketin kredibilitesi yeterli iken, ülke riski olumsuz tespit edilmişse, fon sağlayacak olan banka söz konusu karşı tarafa borç vermemelidir. Uluslararası borç verme kararı verirken, finansal kuruluşlar ülke riskini firma riskinin üzerinde tutmalıdır¹¹⁵.

Birbirine geçmiş global finansal sistem içerisinde bir ülkede meydana gelen kriz, hızla diğer ülkelere sıçramaktadır. Bu nedenle, uluslararası finansal sistem oldukça kırılgan olup, bu durum ülkelerin makroekonomik yöntemlerinde her an yeni bir istikrarsızlık yaratmalarına neden olmaktadır. Uluslararası ekonomik çerçevede bu tip değişikliklerin etkilerinin daha iyi tahmin edilebilmesi ve yönetilebilmesi için ülke riskinin etkin ve doğru bir biçimde analiz edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Ülke analizinde; siyasal rejim, yasal düzenlemeler, ülkenin üye olduğu uluslar arası örgütlenmeler ve bu örgütlerle ilişkiler, büyüme, döviz rezervi, ödemeler dengesi, enflasyon oranı, ithalat-ihracat dengesi, dış borçlar, nüfus, istihdam, gelir dağılımı gibi ekonomik, siyasal ve sosyal değişkenler önemli rol oynamakta ve yer tutmaktadır¹¹⁶. Ülke riskinin ölçülmesinde Moody's, Standart and Poor's gibi uluslararası derecelendirme

¹¹⁴ ALOĞLU, a.g.e., s.40.

¹¹⁵ Ozan CANGÜREL, "Ülke Riski Kavramı ve Değerlendirme Metodları", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Eylül-Ekim 2009, Sayı: 61, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=4782 (25.12.2010), s.6.

¹¹⁶ ALOĞLU, a.g.e., s.41.

kuruluşlarının ölkelere verdiği notlar kullanılacağı gibi puanlama olarak adlandırılan bir yöntem de kullanılabilir. Bu puanlama yöntemi, ölkenin rakamsal olarak ifade edilebilen değerleri ve bunların toplam risk içindeki ağırlıkları göz önüne alınarak hesaplanmaktadır¹¹⁷.

Ölke riskinin bir uzantısı ise transfer riskidir. Transfer riski, krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ölkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya değiştirilebilen diğer bir döviz ile geri ödenememe ihtimalidir. Ölke kendi parasının diğer para birimlerine çevrilerek yurt dışına çıkarılmasına izin vermeyebilir. Fakat direkt muhatap hala ödemeye istekli ve ödeme gücüne sahiptir. Transfer riskinden korunmak için; ölke riski gözden geçirilmeli, döviz kısıtlamaları hakkında bilgi edinilmeli, yeni düzenlemeler takip edilmelidir¹¹⁸.

1.4.5.3. İtibar Riski

İtibar riski, bankanın faaliyetlerindeki başarısızlıklar veya mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması sonucunda banka müşterilerinin ve piyasa katılımcılarının bankaya duydukları güvenin azalması ya da banka itibarının zedelenmesi sonucu ortaya çıkabilecek kaybı ifade etmektedir¹¹⁹.

Bankaların sunmuş oldukları destek hizmetleri hakkında oluşan olumsuz görüşler, bankaların itibar riskini arttıran en önemli unsurlardan biridir. Zayıf hizmet, hizmetin durması, tüketici kanununa ve etik kurallara aykırı eylemler, kişisel bilgilerin gizliliği ilkesine uyulmaması, agresif, yetkisiz pazarlama ve satışlar, ürün hakkında gerekli bilgilerin verilmemesi, fiyatlamada müşteri talimatına aykırı uygulamalar müşteri memnuniyetsizliğine ve olumsuz kamuoyu görüşlerinin oluşmasına neden olarak

¹¹⁷ BABUŞCU, a.g.e., s.25-26.

¹¹⁸ ALKİN, SAVAŞ ve AKMAN, a.g.e., s.118.

¹¹⁹ BABUŞCU, a.g.e., s.26.

bankaların itibar riski ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. İtibar riski ise, piyasa katılımcılarının bankalara duydukları güveni azaltmaktadır¹²⁰.

Banka müşterilerinin ve piyasa katılımcılarının güveninin kazanılması ve muhafaza edilmesi bankacılık sektörü için önemli olduğundan itibar riski bankaya önemli hasarlar verebilmektedir¹²¹. Müşterilerinin güvenini kaybeden bir finansal kurumun da faaliyetlerini uzun süre sürdürmesi mümkün olmamaktadır. İtibar riski sadece tek bir bankayı olumsuz yönde etkilemeyip, tüm bankacılık sektörü için de olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin; sektör içinde faaliyet gösteren bir banka itibar kaybederek güvenirliliğinin zedelenmesi, sektörde faaliyet gösteren diğer bankaların güvenirliliğinin de sorgulanmasına neden olabilir.

Güven ve itibar, bir bankanın kısa sürede elde edebileceği değerler değildir. Söz konusu değerlere sahip olmak isteyen bir banka hedefine uygun politikalar benimsemelidir. Bu politikalar küreselleşme sürecinde çok daha önemli hale gelmiştir. Çünkü küresel rekabet koşullarına uygun olarak hazırlanmayan politikalar, ulusal ve uluslararası piyasalarda güven ve itibar sahibi olmayı engelleyecek veya belirlenen hedeflere ulaşmaya engel olacaktır.

1.4.5.4. Politik Risk

Genel bakış açısıyla politik risk kavramı; politik ve toplumsal kaynaklı değişimlerin sonucu olarak, kurumun maruz kaldığı riskler olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla politik risk; maliyet, talep ve piyasadaki rekabette meydana gelecek olası değişikliklere bağlı belirsizliklerden kaynaklanan geleneksel ekonomik risklerden ayrılmaktadır.

Uygulamada, ekonomik ve politik risklerin ayrıştırılması çok mümkün olmamaktadır. Hükümetin ulusal ekonomiye örtülü müdahalesi, maliyet, rekabet ve

¹²⁰ Doğan ŞENGÜL, “Destek Hizmetleri: Tanım, Önemlilik Kısıtları ve Risk Değerlendirmesi”, *TBB Bankacılar Dergisi*, Aralık 2007, Sayı: 63, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/263.pdf> (26.12.2010), s.26.

¹²¹ ALKİN, SAVAŞ ve AKMAN, *a.g.e.*, s.120.

talepteki değişimlerin kaynağını gizleyebilmektedir. Bu değişimlerin politik etmenlerden mi yoksa ekonomik etmenlerden mi kaynaklandığı sorusunun cevabı bu nedenle belirsiz kalmaktadır. Banka için önemli olan, risklerin ekonomik veya politik kaynaklı olmasından ziyade, muhtemel faaliyetlerini etkileyebilecek riskleri minimize edip, etkilerini kontrol altına almaktır¹²².

Genel ekonomi politikalarının, Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı ve Maliye Bakanlığınca yürütölen para ve maliye politikalarının değişmesi ile bankaların faaliyetleri ve karlılıkları direkt olarak etkilenmekte ve bankalar değişen politikaların neden olduğu riskler ile karşı karşıya kalmaktadır. Politik risk, özel sektör bankacılığı işlemlerine yapılan politik müdahale riski olup, bir hükümetin ticari bankaya olan borcunu ödeyememe durumunu da ifade etmektedir¹²³. Bankalar çeşitli nedenlerden dolayı meydana gelebilecek politik risklerden korunabilmek veya bu risklerin zararlarını en aza indirebilmek için, ölkede içinde değişme gösteren ekonomik hedeflere ve göstergelere göre kısa vadeli politikalarını değiştirebilme yeteneğine sahip olmalıdır.

Politik riskler alanında yapılan çalışmalar, karar verme statüsündeki yöneticilerin çok net bir biçimde politik düzensizlikleri ve/veya politik riskleri, uluslararası yatırım kararlarında önemli bir etmen olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Bankanın politik risklere açıklığını yönetmek için birçok olası yöntem bulunduğundan, bu riskleri değerlendirmenin de birçok yolu vardır. Ancak politik risk, makro problem olmaktan çok, mikro ölçekte bir problem olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzden de politik riskin öngörölmesi konusu, tekil olarak bankanın bakış açısıyla deęerlendirilmelidir¹²⁴.

¹²² Rüştü Kürşad GÜNAYDIN, “Politik Riskin En Temel Belirleyicisi ‘Yatırımcı’”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Şubat 2006, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3932 (27.12.2010), s.1.

¹²³ PARASIZ, a.g.e., s.186.

¹²⁴ Rüştü Kürşad GÜNAYDIN, “Politik Risk Tahmininde ‘Yönetimsel Yaklaşım’”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2005, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3870 (27.12.2010), s.1.

2. BÖLÜM

BASEL UZLAŞILARI: BASEL I VE BASEL II KRİTERLERİ

2.1. Uluslararası Ödemeler Bankası ve Basel Bankacılık Denetim Komitesi

Geçtiğimiz yüzyılın ortalarından itibaren dünya finans sisteminde yaşanan önemli ekonomik istikrarsızlıklar, uluslararası piyasaların giderek daha değişken hal alması, karmaşık yapıli yeni yatırım alternatiflerinin ortaya çıkması, teknolojiye meydana gelen olağanüstü hızlı yenilikler ve sermayenin serbest dolaşımı nedeniyle bir ülkede başlayan finansal şokun tüm piyasaları kısa sürede olumsuz bir biçimde etkileyebilmesi, tüm piyasa katılımcılarının risklerini daha detaylı ölçmelerini ve yönetmelerini zorunlu hale getirmiştir. Ayrıca bu gelişmeler, uluslararası finansal hareketlerin denetlenmesini ve dünyada bankacılık sektörü ile ilgili uluslararası ortak düzenlemelerin de oluşturulmasını gerekli kılmıştır.

Tüm bu gelişmeler karşısında, bankacılık alanında ortak düzenlemelere gidilmesi fikri ilk kez, İsviçre’de kurulu bulunan Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements (BIS)) tarafından ortaya atılmıştır. Dünyanın en eski uluslararası finansal kurumu olan BIS, I. Dünya savaşı sonrasında Almanya’ya kabul ettirilen Versailles Anlaşması çerçevesinde, Almanya’nın savaş tazminatı ödemelerini izlemek ve bunun yanı sıra merkez bankaları arasındaki işbirliğini geliştirmek üzere 1930 yılında kurulmuştur¹²⁵.

Uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulan BIS, İsviçre’nin Basel şehrinde kurulmuştur. BIS Yönetim Kurulu’nun 17 üyesi bulunmaktadır. Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere Merkez Bankaları Başkanları ve ABD Merkez Bankaları Kurulu Başkanı olmak üzere 6 temel üye ve bu üyelerin kendi ülkelerinden seçecekleri 6 ek üyenin yanı sıra, seçimle iş başına gelen Kanada, Japonya, Hollanda, İsveç ve İsviçre olmak üzere 5 üyesi daha bulunmaktadır.

¹²⁵ Bank For International Settlements, “BIS History-Overview”, *About BIS*, <http://www.bis.org/about/history.htm> (05.01.2011), s.1.

Cezayir, Arjantin, Avustralya, Avusturya, Belçika, Bosna Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Kanada, Şili, Çin, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hong Kong, Macaristan, İzlanda, Hindistan, Endonezya, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kore, Letonya, Litvanya, Makedonya, Malezya, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Filipinler, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Suudi Arabistan, Sırbistan, Singapur, Slovakya, Slovenya, Güney Afrika, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayland, Türkiye, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Merkez Bankası'nın da aralarında bulunduğu ülkelerden, toplam 56 ülkenin merkez bankalarının BIS genel kurulunda temsil edilme ve oy kullanma hakkı bulunmaktadır¹²⁶.

BIS, tazminat ödemelerinin sona erdiği 1932 yılından itibaren, parasal ve finansal istikrarı sağlama hedefi doğrultusunda merkez bankaları ve diğer finansal kurumlar arasındaki işbirliğini geliştirmeye odaklanmıştır¹²⁷. II. Dünya Savaşı'ndan 1970'lerin başına kadar geçen süreçte, Breton Woods sisteminin uygulanması ve korunması üzerine odaklanırken, 1970'lerden itibaren petrol krizi ve uluslararası borç krizinin aşılmasını hedeflemiştir¹²⁸. BIS, Merkez bankaları arasındaki altın ve döviz alım satımına aracılık etmenin yanı sıra finansal ve parasal alanlarda gerçekleştirdiği araştırmalarla önemli finansal verilerin toplanması, derlenmesi ve yayınlanmasını sağlamıştır¹²⁹.

BIS'in kuruluş sözleşmesine göre üç ana görevi bulunmaktadır. Bunlar; merkez bankaların dış rezervlerini yönetmeye yardımcı olmak, uluslararası mali piyasaların ve milli para siyasetlerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmak ve uluslararası işbirliğine destek olmaktır. Uluslararası Ödemeler Bankası, birçok alanda uluslararası mali antlaşmaların yerine getirilmesi için vekillik görevini de üstlenmektedir. BIS'in bankacılık faaliyetleri konusundaki ana prensibi; "bankaların faaliyetleri, ilgili ülke merkez bankalarının para politikalarına uygun olmalı" şeklindedir.

¹²⁶ Bank For International Settlements, "Organisation and Governance", *About BIS*, <http://www.bis.org/about/orggov.htm> (05.01.2011), s.1.

¹²⁷ James Calvin BAKER, **Bank For International Settlements: Evolution&Evaluation**, Westport: Greenwood Publishing Group, 2002, s.1.

¹²⁸ Bank For International Settlements, "BIS History-Overview", s.1.

¹²⁹ AYAN, a.g.e., s.27.

Bankacılık sisteminin düzenlenmesinde en önemli uluslararası kuruluş olan BIS'in günümüzdeki misyonu, üye ülkeler tarafından kabul edilen, bankalara yönelik düzenleme ve denetim stratejileri ve uluslararası finansal politikaları koordine etmektir. Banka bu amaçla bünyesinde aktifler tutar, üye ülkelere ve yeni gelişen ülkelere sıkıntıya girdiklerinde kredi kolaylıkları sunar ve farklı ülkelerin merkez bankalarından toplanan finansal bilgi için bir takas odası hizmeti görür¹³⁰.

Bankaların, ortak standartlarda çalışmalarını amaçlayan, dünyadaki merkez bankalarının bankası konumunda olan Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde 1974 yılında, 'Basel Bankacılık Denetim Komitesi' kurulmuştur. G-10 ülkelerinin merkez bankalarının başkanları tarafından İsviçre'nin Basel kentinde kurulan Basel Komitesi, düzenli olarak yılda 4 defa toplanmakta ve bankacılık sektörü açısından çok önemli kararlar almaktadır. Komitenin sekretarya hizmetleri Uluslararası Ödemeler Bankası tarafından verilmektedir. Komite üyeleri; Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nden oluşmaktadır. Ülkeler, ulusal ülke merkez bankaları tarafından, merkez bankasının bu konuda yetkili olmadığı ülkelerde ise merkez bankası ile birlikte denetlemeden resmen sorumlu otorite tarafından temsil edilmektedir¹³¹.

Komite tarafından yürütülen faaliyetleri üç başlıkta toplamak mümkündür;

- ✓ Ülkeler arasında, banka denetimi ve mevzuatı ile ilgili, bilgi paylaşımı ve değişimi sağlamak,
- ✓ Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin denetimindeki etkinliği arttırmak,

¹³⁰ Güven DELİCE, Adem DOĞAN ve A. Meral UZUN, "Finansal Regülasyon ve Piyasa Disiplini", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2004, Cilt: 5, Sayı: 1, <http://iibfdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/finansal%20regulasyon%20ve%20piyasa%20disiplini.pdf> (05.01.2011), s.123.

¹³¹ Bank For International Settlements, "History Of The Basel Committee And Its Membership", *Basel Committee On Banking Supervision*, Ağustos 2009, <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf> (05.01.2011), s.1.

- ✓ Bankacılık denetim gözetimi ve düzenlemesi ile ilgili ihtiyaç duyulan alanlarda minimum standartlar koymak¹³².

Komitenin oluşturduğu standartların hukuki bir yaptırımını yoktur, sadece kendisine yasalarca verilmiş uluslar üstü bir gözetim statüsü bulunmaktadır. Komite geniş denetimsel standartlar ve klavuz dökümanlar formüle edip, bunları ülkelere sadece tavsiye etmektedir. Böylece Komite, üye ülkelerin denetim tekniklerinin ayrıntılı bir şekilde uyumlaştırılmasına girilmeksizin genel standartlara uyumu teşvik etmektedir¹³³. Komite, benzer yaklaşım ve standartları uygulayan kurumlar arasında yakınlaşmayı sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak bu yaklaşımların ilgili ülkelerin bünyelerinde ne şekilde uygulanacağı tamamıyla ülkelerin kendi düzenleyici otoritelerine bırakılmıştır. Komite tarafından bütün ülkelerin görüşlerinin de alınması yoluyla oluşturulan kurallar, uluslararası alanda büyük kabul görmüş ve bankacılık sektörünün evrensel standartlarını oluşturmuştur.

2.2. Basel Komitesinin ve Basel Kriterleri'nin Ortaya Çıkış Süreci

1973 yılının Mart ayında Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesine bağlı olarak sabit ayarlanabilir kur politikasının terk edilmesi ve ardından 1974 yılında Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (OPEC) petrol fiyatlarını dört kat arttırması sonucu çıkan petrol krizi sonrasında, uluslararası döviz piyasalarında ve bankacılık sektöründe büyük dalgalanmalar yaşanmıştır. Finansal piyasalarda ortaya çıkan bu sorunlara ortak bir çözüm bulmak ve dünyada bankacılık sektörü ile ilgili düzenleyici ve denetleyici standartlar oluşturmak amacıyla 'Basel Komitesi' 1974 yılında çalışmalarına başlamıştır¹³⁴.

Komite ilk olarak, 1975 yılında yaşanan rekabet eşitsizliklerini gidermek ve finansal krizlerin diğer ülkelere yayılmasını önlemek amaçları doğrultusunda hazırladığı raporu yayınlamıştır. Uluslararası bir bankanın merkezinin bulunduğu ülke ile şubelerinin bulunduğu ülkelerin düzenlemeleri arasındaki ilişkileri içeren bu rapor, değişen pazar

¹³² ALTINTAŞ, a.g.e., s.59.

¹³³ Bank For International Settlements, "History Of The Basel Committee And Its Membership", s.5.

¹³⁴ İlker PARASIZ, **Para, Banka ve Finansal Piyasalar**, İstanbul: Ezgi Kitabevi, İstanbul 2005, s.79.

koşulları da dikkate alınarak genişletilmiş ve 1983 yılında yeniden yayınlanmıştır¹³⁵. Sonraki yıllarda ise, farklı uluslararası sermaye yeterliliği düzenlemelerinden kaynaklanan rekabet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması, uluslararası bankacılık sisteminin güçlendirilmesi ve istikrara kavuşturulması amacıyla kapsamlı bir rapor daha hazırlanmıştır. 1988 yılında, üye ülkelerin Merkez Bankası başkanları tarafından imzalanarak kabul edilip bankalara sunulmuştur. ‘1988 Basel Uzlaşısı’ ya da ‘Basel I Uzlaşısı’ olarak bilinen bu düzenlemeler, başta G-10 ülkeleri olmak üzere birçok ülkenin denetim otoritelerince kabul görmüş olup, 120’den fazla ülke sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini Basel I’i temel alarak oluşturmuştur.

Bankacılık denetim otoriteleri komitesi olan Basel Komitesi, uluslararası boyutta faaliyet gösteren bankalara, asgari % 8 sermaye yeterliliği oranını 1988 yılında yayınlanan Basel I Kriterleri ile tavsiye etmiştir. Böylece krizlere karşı bankaların dayanıklılığını artırmak üzere, banka sermayesinin risk ağırlıklı varlıklara oranını ifade eden sermaye yeterlilik rasyosunun asgari % 8 olması, standart bir ilke olarak sunulmuştur. Basel Komitesi’nin bu tavsiyesi uluslararası bankacılık faaliyetini gerçekleştiren tüm ülkelerin ulusal denetim otoritelerince kabul edilmiş ve bu suretle asgari sermaye yeterliliği oranının uygulanması uluslararası bir standart haline gelmiştir. Bu sayede herhangi bir bankanın maruz kaldığı risklere karşı, söz konusu bankanın sermayesi doğrudan bir güvence sağlamaktadır. Bankaların aldığı riskler karşılığı belirli tutarda sermaye bulundurması gereği, bankaların mali yapılarının güçlü ve istikrarlı olmasını temin etmektedir¹³⁶.

Sadece kredi risklerini dikkate alan Basel I’in yayınlanmasının ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiğinin anlaşılmasıyla, Basel Komitesi tarafından piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir doküman üç yıllık bir çalışma neticesinde 1996 yılında yayınlanmıştır. Bu çerçevede ülkemizde de ilk olarak Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren ‘Bankaların

¹³⁵ BAKER, a.g.e., s.10.

¹³⁶ Cenani AYKUT, “Basel II Standartları”, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Yayınları: Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Ağustos 2008, Sayı: 30, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi30/basel.pdf> (06.01.2011), s.1.

Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ile piyasa riskleri de ilk olarak sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmiştir¹³⁷.

Basel I Kriterleri, uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığının ve istikrarının güçlendirilmesine ve uluslararası aktif bankalar arasındaki rekabetin geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Ancak, finansal piyasalar zaman içinde önemli ölçüde gelişmiş ve finansal sistem ciddi ekonomik sarsıntılara maruz kalmıştır. Ayrıca Basel I Kriterleri, bankacılık risklerini gerçekçi bir şekilde ölçme, operasyonel risk gibi bazı riskleri içermeyen, bankaların portföy oluşturma davranışlarındaki farklılıkları dikkate alma gibi hususlarda yetersiz kalmış ve yeni bir düzenleme ihtiyacı hasıl olmuştur¹³⁸.

Bu bağlamda Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (Basel II) ilişkin ilk istişari metni yayınlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci istişari metin, Nisan 2003'te ise üçüncü istişari metin yayınlanmıştır. Söz konusu metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde yenilenmiş ve Basel II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayınlanmıştır¹³⁹.

Basel II Kriterleri ile birlikte bankacılık sisteminin yapısında büyük değişiklikler öngörülmektedir. Basel I Kriterleri genel olarak bankaların risklerinin ölçülmesi ve bu risklerin belirli bir sınır dahilinde tutulmasını öngörmekteyken, Basel II ile beraber bankaların risklerinin ölçülmesinde çok daha gelişmiş metotların kullanılmasının yanı sıra denetimsel gözden geçirme ve piyasa disiplini hususlarında da düzenlemeler getirilmiştir. Aynı zamanda Basel II, düzenleyici otoritelerin de yer alacağı senaryo analizlerine ve stres testlerine dayalı bir denetimsel gözden geçirme sürecini ve bankaların ne tür bilgileri kamuya açıklayacaklarına ilişkin bir piyasa disiplini sistemini de hayata geçirmeyi

¹³⁷ BDDK, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)", *Basel II'ye Uyum Çalışmaları*, Ocak 2005, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125010_Soruda_Basel-II.pdf (05.01.2011), s.1-2.

¹³⁸ A. Aslan ŞENDOĞDU, "Basel II Kriterlerinin Dünyu Bugünü ve Gelecek İçin Bir Üst Sürümüne Olan İhtiyacın Kaçınılmazlığı", *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2010, Cilt: 1, Sayı: 2, <http://editor.ankara.edu.tr/index.php/bankavesigorta/article/viewFile/539/22> (05.01.2011), s.5.

¹³⁹ BDDK, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)", s. 2.

hedeflemektedir¹⁴⁰. Basel I'in aksine Basel II'de, risk temelli sermaye standartları düzenlenerek, kredi derecelendirilmesi üzerine inşa edilen sermaye gereksinimi kabul edilmiştir. Basel Komitesi'nin revize ettiği sermaye uyumu, modern risk yönetim teknikleri ile hesaplanan ve değerlendirilen, bankaların gerçek riskleri ile bağlantılı sermaye gereksinimini düzenlemekle ilgili olup, bankaların denetim ve düzenlemelerinde kilit rol oynamaktadır.

Bankacılıkta risk yönetimi konusunda gerek kavramsal gerekse uygulama açısından birliktelik sağlayarak risk yönetiminin bankacılıkta kurumsallaşmasına çok önemli katkı sağlayan Basel Kriterleri, Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen kapsamlı çalışmalar sonucunda oluşturulmuştur. Basel Kriterleri, ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda revize edildiği için, sadece iyi hazırlanmış kapsamlı bir kurumsal çalışma olarak kalmamış, uygulamada da önemli başarılar sağlamıştır.

2.3. Basel I Kriterleri

Hızla gelişen ve değişkenlik gösteren finansal piyasalarda, uluslararası faaliyet gösteren bankaların bilanço yapılarının çarpıklığı çok önemli bir risk unsuruna dönüşmüştür. Özellikle sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında birbirinden farklı yöntemlerin kullanılması, sermaye tanımının bile ülkeden ülkeye değişkenlik göstermesi, bankacılık sektörünün maruz kaldığı risklerin boyutlarını daha da büyütmüş, bu alana yönelik ortak düzenlemeler yapılması büyük bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu doğrultuda kurulan Basel Komitesi de ilk çalışmalarından itibaren bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldığı risklerin tanımlanması ve önlenmesine yönelik sermaye yeterliliği düzenlemelerine odaklanmıştır.

¹⁴⁰ Serkan İMİŞİKER, "Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri", *Ankara: SPK Yeterlik Etüdü*, Kasım 2005, <http://www.spk.gov.tr/vayingoster.aspx?vid=382&ct=f&action=displayfile&ext=.pdf> (06.01.2011), s.1-2.

Bankacılık sektörüne yönelik çalışmalarını yoğunlaştıran Basel Komitesi, tüm ülkeler için geçerli olacak bir sermaye tanımı ve sermaye yükümlülüğü hesaplama yöntemini içeren raporunu, 1987 yılında bir tasarı şeklinde yayınlamıştır. Yapılan bazı değişiklikler sonrası 1988 yılında son halini alan ve Basel I Uzlaşısı olarak bilinen bu düzenlemeler, ‘Sermaye Ölçümü ve Standartlarının Uluslararası Uyumu’ adıyla yayınlanmıştır. Sermaye yeterliliğinin taşınan risklere bağlı olarak belirlendiği bu düzenlemeler, ilk riske dayalı sermaye yeterliliği düzenlemesi olup, bankacılık sektörünün olumsuz gelişmelerden en az etkilenmesini hedeflemektedir¹⁴¹.

Komitenin tüm üyeleri tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiş olan Basel I Sermaye Uzlaşısı’nın, komiteye üye olan ülkelerde uygulanması kararlaştırılmış ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalara uygulanması konusunda tüm ülkelere tavsiye niteliğinde gönderilmiştir. Komitenin uluslararası bankalara uygulanan standartlar arasındaki yakınlaşmayı sağlamaktaki başlıca iki amacı; güçlü ve istikrarlı bir uluslararası bankacılık sistemi oluşturmak, bunun yanı sıra değişik ülkelerde bulunan bankaların birbirinden farklı düzenlemelere tabi olmasından kaynaklanan rekabetçi olmayan unsurları ortadan kaldırmaktır.

Küresel finans sektöründe birçok ülkenin yürürlüğe koyduğu Basel I Kriterleri, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır. Basel I Kriterleri’nin sermaye yeterliliğiyle ilgili düzenlemelerinin ana hedefi, uluslararası bankacılık sisteminin daha güçlü, sağlıklı ve istikrarlı bir yapıya kavuşmasını sağlamaktır. Başlangıçta sadece üye ülkelerde uygulamaya geçirilen uzlaş, zamanla 120’den fazla ülkede uygulanır hale gelmiştir¹⁴². Basel I’i temel alan sermaye yeterliliği ölçüm yöntemi, 1989’dan itibaren 3 yıllık bir geçiş süreciyle birlikte ülkemizde de uygulamaya başlamıştır.

¹⁴¹ AYAN, a.g.e., s.28.

¹⁴² Philippe JORION, **Value At Risk: The New Benchmark For Managing Financial Risk**, New York: McGraw-Hill, 2001, s.55.

Sadece kredi risklerini dikkate alan Basel I Kriterleri'nin yayınlanmasının ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiğinin anlaşılmasıyla, Basel Komitesi tarafından piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir doküman üç yıllık bir çalışma neticesinde 1996 yılında yayınlanmıştır. Piyasa riski hesaplamasının eklenmesiyle Basel I'in gelişim süreci ivme kazanmıştır. Bu çerçevede ülkemizde de ilk olarak Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren '*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*' ile piyasa riskleri de ilk olarak sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmiştir¹⁴³.

2.3.1. Basel I Kriterleri'nin Temel Özellikleri

1988 yılında kabul edilen Basel I Kriterleri, uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankaların sermaye yapılarını güçlendirmeyi, sermaye yükümlülüğü konusunda ülkeler arası farklılıkları ortadan kaldırarak piyasalar arasındaki rekabet eşitsizliğinin gidermeyi ve dünya ölçeğindeki finansal yeniliklerin gerisinde kalınmamayı hedeflemektedir¹⁴⁴.

1988 Basel Sermaye Kriterleri, öncelikle G-10 ülkelerinde faaliyet gösteren uluslararası bankalar için tasarlanmıştır. Ancak getirilen kriterler yalnızca G-10 ülkelerindeki uluslararası bankalarca değil diğer ülkelerdeki yerel bankalar tarafından da kabul edilmiştir. Kriterler, yayınlanmasını takiben dünya çapında birçok ülke tarafından benimsenmiş ve uygulanmıştır.

Uzlaşının ilk bölümünde sermayenin bileşenleri tanımlanmaktadır. Buna göre sermaye; ana sermaye ve katkı sermaye olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. İkinci bölümde, risklerin ağırlıklandırılması ele alınmıştır. Varlık kalemleri ve bilanço dışı kalemler, taşıdıkları risklere göre dört ayrı kategoriye ayrılmakta ve her bir sınıf komite tarafından belirlenen katsayılarla ağırlıklandırılmaktadır. Üçüncü bölümde ise, %8 olarak

¹⁴³ Ayhan YÜKSEL, "Basel II'nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri", *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Araştırma Raporları*, Ağustos 2005, No: 2005/4, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1275Basel_II_SME.pdf (09.01.2011), s.1-2.

¹⁴⁴ Peter S. ROSE ve Sylvia C. HUDGINGS, *Bank Management and Financial Services*, Boston: McGraw- Hill Irwin, 2005, s.492.

belirlenmiş minimum sermaye yeterlilik oranının nasıl hesaplanacağı üzerinde durulmuştur¹⁴⁵. Aşağıda Basel I Kriterleri'nin yukarıda bahsi geçen üç bölümü detaylı olarak incelenmektedir.

2.3.1.1. Sermayenin Bileşenleri

Basel I Kriterleri'nde ilk olarak sermayenin tanımı yapılmaktadır. Bu tanıma göre sermaye, ana sermaye ve katkı sermaye olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sermaye yeterliliği oranı hesaplanırken bu iki başlık altındaki kalemler toplanmakta, bulunan tutardan 'sermayeden indirilen değerler' toplamı düşürülerek sermaye tabanına ulaşılmaktadır. Buna göre sermaye tabanı aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır¹⁴⁶.

I-ANA SERMAYE

- Ödenmiş sermaye
- Kanuni yedek akçeler
- İhtiyari ve fevkaledede yedek akçeler
- Dönem karı ve geçmiş yıllar karı toplamı
- Dönem zararı ile geçmiş yıllar zararı toplamı (-)

II-KATKI SERMAYE

- Genel kredi karşılığı tutarı
- Banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu
- Banka sabit kıymet yeniden değerlendirme tutarı
- İştirakler, bağlı ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme karşılığı
- Alınan sermaye benzeri krediler
- Menkul değerler artış fonu
- Muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıklar

III- SERMAYE (I+II)

IV- SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER

- Mali iştirakler
- Özel maliyet bedelleri
- İlk tesis giderleri
- Peşin ödenmiş giderler

¹⁴⁵ AYAN, a.g.e., s.31.

¹⁴⁶ AYAN, a.g.e., s.30.

- İştiraklerin, bağılı ortaklıkların, diğerk ortaklıkların ve sabit kıymetlerin rayiç değeri kayıtlı değerinin altında ise aradaki fark
- Türkiye’de faaliyet gösteren diğerk bankalara verilen sermaye benzeri krediler
- Şerefiye
- Aktifleştirilmiş giderler

V-SERMAYE TABANI (III-IV)

2.3.1.2. Risk Ağırlıkları

Uzlaş, uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankaların varlıkları ile sermaye büyüklüğü arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, bilanço içi ve bilanço dışında yer alan tüm kalemler, taşıdıkları risklere göre dört ayrı kategoriye ayrılmakta ve her bir sınıf komite tarafından belirlenen katsayılarla ağırlıklandırılmaktadır. Bilanço kalemlerinin muhtemel risklerine göre sınıflandırılmasının nedeni, bazı kalemlerin daha riskli oldukları için daha fazla sermaye ayrılmasını gerektirmesidir¹⁴⁷.

Basel I temel olarak banka bilançolarında en çok yer kaplayan risklerden biri olan kredi riskini sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında dikkate almıştır. Burada da en önemli kavram, kredi riskini oluşturan varlıklara ilişkin olarak belirlenmiş olan risk ağırlıklarıdır. Basel I’de kredi riskine ilişkin risk ağırlıkları: %0, %20, %50 ve %100 olmak üzere dört gruba ayrılmıştır¹⁴⁸.

%0 Risk Ağırlığı Verilen Bilanço Kalemleri

- ❖ Nakit değerler,
- ❖ Ulusal para cinsinden merkezi hükümetlere ve merkez bankalarına verilen ve ulusal para ile tahsil edilecek borçlar,

¹⁴⁷ Bank for International Settlements, “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”, *Basel Committee on Banking Supervision*, Temmuz 1988, <http://www.bis.org/publ/bcbs04a.pdf> (09.01.2011), s.21.

¹⁴⁸ İMİŞİKER, a.g.r., s.5.

- ❖ Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi ülkelerin merkezi hükümetleri ile merkez bankalarına verilen borçlar ile OECD üyesi ülkelerin hükümetlerince garanti altına alınan aktif kalemleri.

%20 Risk Ağırlığı Verilen Bilanço Kalemleri

- ❖ Uluslararası kalkınma bankalarından olan veya bu bankalarca garanti altına alınan aktif kalemleri,
- ❖ OECD içinde yerleşik bankalardan olan ya da bu bankalarca garanti alınan aktif kalemleri,
- ❖ OECD dışındaki ülkelerdeki bankalara kullandırılan ve vadesi bir yıl ya da kısa vadeli aktif kalemleri,

Yukarıda yer alan üçüncü maddeye göre, OECD dışındaki ülkelerin bankalarına kullandırılan kredilerden yalnızca bir yıldan kısa vadeli olanları %20 risk ağırlığına tabi tutulmuştur. Bir yıldan uzun vadeli olanları ise %100 risk ağırlığına tabidir. Bu durum, OECD dışındaki gelişmekte olan ülkelere giden kredilerin çoğunlukla kısa vadeli olmasına ve bu ülkelerde kriz çıkmasına olanak sağlamaktadır. Kısa vadeli krediler gelişmekte olan ülkelere geldikleri zaman ekonomin olduğundan daha iyi görünmesine yol açmakta, ülkeden çıktıkları zaman ise ekonomiyi derinden etkilemektedir¹⁴⁹.

- ❖ OECD içinde yer alan yerel yönetimlere verilen borçlar,
- ❖ Tahsil sürecindeki nakit değerler.

%50 Risk Ağırlığı Verilen Bilanço Kalemleri

- ❖ Teminat altına alınmış krediler,

¹⁴⁹ David P. BELMONT, **Value Added Risk Management In Financial Institutions: Leveraging Basel II & Risk Adjusted Performance Measurements**, Singapore: John Wiley & Sons, 2003, s.118.

- ❖ Tahakkuk etmiş gelirler ve peşin ödemeler.

%100 Risk Ağırlığı Verilen Bilanço Kalemleri

- ❖ Özel sektöre kullandırılan krediler,
- ❖ OECD dışındaki bankalara kullandırılan vadesi bir yıldan uzun olan krediler,
- ❖ OECD dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerine yabancı para cinsinden kullandırılan krediler,
- ❖ Mülkiyeti kamu kuruluşlarına ait ticari firmalara kullandırılan krediler,
- ❖ Bankanın kullandığı binalar, araziler, araç gereçler ve diğer sabit varlıklar,
- ❖ Gayrimenkul yatırımları ve diğer yatırımlar,
- ❖ Diğer bankalardan sağlanan sermaye araçları,
- ❖ Tüm diğer varlıklar.

Uzlaşya göre, bilanço dışı kalemler ise önce uygun kredi riskine dönüşüm katsayıları ile sonra da bilanço içi kalemler gibi karşı tarafın niteliği göz önüne alınarak uygun risk katsayıları ile çarpılır¹⁵⁰.

Risk ağırlıkları incelendiğinde 1988 Basel Kriterleri, ülkelerin merkez bankalarının ve diğer bankaların yükümlülüklerinin değerlendirilmesinde OECD üyesi olup olmama kriterine bakmaktadır. Bu değerlendirmede OECD üyesi olan ülkeler doğrudan daha az riskli olarak görülmektedir. Literatürde Basel I’de, “OECD kulüp kuralı” şeklinde tanımlanmış olan bu uygulama, OECD ülkesi olan ancak kredi riski aslında daha yüksek

¹⁵⁰ Nihal DEĞİRMENCİ, “Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, (Yayınlanmış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Nisan 2003), <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/nihaldegirmenci.htm> (27.01.2011), s.20–21.

bulunan ülkeler açısından avantajlı, buna karşılık OECD üyesi olmayan ancak kredi değerliliği yüksek bulunan ülkeler için bir dezavantaj oluşturmaktadır¹⁵¹.

Bankalar açısından bakıldığında ise, OECD ülkelerinde kurulu bankaların diğer bankalara göre bir avantaja sahip olduğu görülmektedir. Bir yıla kadar olan vadelerde bankalar eşit şartlara sahip iken, bir yıldan daha uzun vadelerde borçlar söz konusu olduğunda; OECD ülkelerinde kurulu bankalar % 20'lik düşük bir risk ağırlığına, diğer bankalar ise % 100'lük oldukça yüksek risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Ayrıca OECD ülkelerinde kurulu bulunan aracı kurumlar da bu pozitif ayırmadan faydalanmakta, bankalarda olduğu gibi %20'lik risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Görüldüğü gibi bir ülkenin OECD'ye üye olması kendi hazinesine, bankalarına ve aracı kurumlarına kaynak bulma hususunda büyük bir avantaj tanımaktadır¹⁵².

İleride Basel II Kriterleri'ne ilişkin bölümde de vurgulanacağı üzere yeni uzlaşa ile beraber OECD ülkelerine uygulanan bu ayırım kaldırılmakta ve onun yerine kredi derecelendirmesini esas alan yeni bir sistem getirilmektedir. Bir OECD ülkesi konumunda bulunan ve bugüne kadar yukarıda belirtilen avantajlardan bu vasıta ile faydalanan ülkemizin de yeni düzenleme ile beraber bu pozitif ayırmadan yoksun kalacağı ortadadır.

2.3.1.3. Standart Oran

Uluslararası finansal sistemin sağlıklı ve güvenli işleyişini sağlamak amacıyla komite, uluslararası bankaların % 4'ü ana sermaye bileşeni olmak üzere, %8 risk ağırlıklı sermaye yeterlilik oranı saptamıştır. Buna göre, 1992 yılı sonuna kadar üye ülkelerin uluslararası bankalarının bu %8'lik standart oranı sağlamaları istenmiştir. Bu geçiş takvimi süreci ayrıntılı bir şekilde tablo 2'de verilmektedir.

¹⁵¹ TBB, "Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi", *TBB Araştırma ve Yayınlar*, Ocak 2000, http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_Yeni_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=2001+-+2000 (26.01.2011), s.3.

¹⁵² İMİŞİKER, a.g.r., s.7.

Tablo 2: Basel I Standardının Geçiş Dönemi Takvimi

	Başlangıçta	1990 Sonunda	1992 Sonunda
Minimum Sermaye Yeterlilik Oranı	1987 yılında geçerli olan düzey	%7.25	%8
Hesaplama Yöntemi	Ana Sermaye + %100 katkı sermayesi	Ana Sermaye + (%3.6 + %3.6) katkı sermayesi	Ana Sermaye + (%4 + %4) katkı sermayesi
Ana Sermaye İçinde Yer Alabilecek Katkı Sermayesi Oranı	Toplam Ana Sermayenin Maksimum %25'i	Toplam Ana Sermayenin Maksimum %10'u	Hiç
Katkı Sermayesi İçinde Yer Alabilecek Karşılıkların Oranı	Üst Limit Yok	%1.5 (istisnai olarak %2 oranına kadar)	%1.25 (istisnai ve geçici olarak %2 oranına kadar)
Katkı Sermayesi İçinde Yer Alabilecek İkincil Sermaye Oranı	Üst Limit Yok (ülke otoritesinin inisiyatifine açık)	Üst Limit Yok (ülke otoritesinin inisiyatifine açık)	Ana Sermayenin %50'si oranında
Şerefiyenin Sermaye Tabanından Düşürülmesi	Ana Sermayeden Düşürülecek (ülke otoritesinin inisiyatifine açık)	Ana Sermayeden Düşürülecek (ülke otoritesinin inisiyatifine açık)	Ana Sermayeden Düşürülecek

Kaynak: Bank for International Settlements, "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", s.28.

1988 Basel I Kriterleri çerçevesinde risk ağırlıklı sermaye yeterlilik oranı ise aşağıdaki formüle göre hesaplanmaktadır.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar}} \geq \%8$$

Risk ağırlıklı varlıkların tutarı, tüm bilanço içi ve bilanço dışı varlıkların dört farklı risk grubuna ayrılıp, risk ağırlıklarıyla çarpılması ve daha sonra bunların toplanması suretiyle bulunmaktadır. Ancak bilanço dışı varlıkların önce kredi riskine dönüştürme ağırlıklarıyla çarpılması sonra da kredi riski ağırlıkları ile çarpılması gerekmektedir.

Basel I Kriterleri doğrultusunda sermaye yeterlilik oranı en az %8 olması gerekmektedir. Söz konusu oran 1992 yılı ve sonrasını kapsamakta olup aşamalı bir biçimde bu düzeye yükseltilmiştir. 1989 yılı için bu oran %5, 1990 yılı için %6 ve 1991 yılı için %7 olarak belirlenmiştir. Bu orana göre, bir banka kaynağını belli bir kullanıma tahsis ederken yarattığı 100 birim için 8 birim sermaye bulundurma zorundadır. Yani kredi verecek olan banka, sermayesinin en fazla 12,5 katı kadar risk alabilecektir. Bu durumda, yeni kredi tahsis etmek durumunda olan banka eğer risk katsayısını tamamlamışsa sermaye artırımına gitmek zorunda kalacaktır. Bu zorunluluk doğal olarak yeni kredi maliyeti olarak müşteriye yansımaktadır. Basel I Kriterleri bu anlamda risk ölçümlemesini tek ölçüye bağlamış bulunmaktadır. Bu durum kısa süre içerisinde yetersiz kalmış ve değiştirilmesi de kaçınılmaz olmuştur¹⁵³.

Basel I Kriterleri'nin 1988'de yayınlanan ilk biçimi, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında yalnızca kredi riskini dikkate almaktadır. Bankanın kredi riski, bankanın bilanço içi ve bilanço dışı varlıklarının farklı risk kategorilerine ayrılması ve her kategoriye karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması ile hesaplanmaktadır. Yalnızca dört farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı

¹⁵³ İbrahim ARSLAN, "Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2007, Sayı: 18, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/ibrahim%20ARSLAN/ARSLAN.%20İBRAHİM.pdf (10.01.2011), s.52.

düşük olan Basel I, farklı faaliyet alanları olan tüm bankalara aynı şekilde uygulandığından literatürde “herkese tek beden elbise” şeklinde tanımlanmıştır¹⁵⁴.

Küreselleşen piyasalarda önemli bir unsur haline gelmiş olan piyasa riskinin göz ardı edilmiş olması, sermaye yeterliliğinin doğru olarak belirlenmesi konusunda Basel I Kriteri’nin çok yoğun eleştiriler almasına neden olmuştur. Bu nedenle Komite 1993 yılında, piyasa riskini de hesaplama katan yeni bir rapor yayınlamıştır. Ancak gelişmiş risk hesaplama yöntemlerini göz ardı eden bu rapor yine çok önemli eleştirilere hedef olmuştur¹⁵⁵. Bu doğrultuda çalışmalarını yoğunlaştıran Basel Komitesi ise 1995 yılında, bankalara piyasa riskine dayalı sermaye yükümlülüklerini hesaplama kendi içsel modellerini kullanmalarına olanak sağlayan taslak raporu yayınlamıştır. Yapılan tartışmalar sonucu son halini alan ve Basel I Kriterleri’nde çok köklü yenilikler oluşturan söz konusu yeni rapor 1996 yılında yayınlanmıştır. Buna göre bankalar piyasa risklerinin ölçümünde ve buna bağlı olarak sermaye yükümlülüklerinin hesaplanmasında komite tarafından daha önce 1993 yılında önerilen standart yöntemi kullanabilecekleri gibi, ülkedeki resmi gözetim ve denetim kurumundan izin almak koşuluyla, kendi içsel modellerini kullanabileceklerdir.

Basel Komitesi’nin 1988 tarihli ilk sermaye yeterliliği düzenlemesi banka sermayesinin toplam miktarı üzerine odaklanmış, dolayısıyla bankaların iflas riskini ve mevduat sahipleri için oluşabilecek maliyeti en aza indirmeyi amaçlayan bir düzenlemedir. Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için uygun sermayenin belirlenmesine yönelik tek bir yöntem göstermekte olan 1988 düzenlemesinde 1996 yılında yapılan bir değişiklikle bankalara piyasa risklerini kendi yöntemleri ile ölçebilmeleri için kendi sistemlerini kullanabilmeleri imkanı getirilmiştir¹⁵⁶.

¹⁵⁴ Münür YAYLA ve Yasemin Türker KAYA, “Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Çalışma Raporları*, 2005, No: 2005/3, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1272calismaraporu_2005_3.pdf (09.01.2011), s.2.

¹⁵⁵ Mustafa DUMAN, “Bankacılık Sektöründe Finansal Riskin Ölçülmesi ve Gözetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Value At Risk Metodolojisi”, *TBB Bankacılar Dergisi*, Mart 2000, Sayı: 32, http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=2001+-+2000 (27.01.2011), s.22.

¹⁵⁶ TBB Araştırma Grubu, “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, *TBB Araştırma ve Yayınlar*, Ekim 2002, http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=2003+-+2002 (26.01.2011), s.2.

1996 yılında getirilen önemli değişikliklerden biri de sermaye tanımına yöneliktir. Komite, sadece piyasa riskinden kaynaklanan sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kullanılmak üzere, sermaye benzeri kredilerin de belirli oranlarda ‘üçüncü kuşak’ sermaye başlığı altında sermaye tabanına eklenmesini öngörmüştür. Bu düzenlemeler sonrasında sermaye yeterlilik oranı hesaplanmasına konu sermaye tabanı, aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır¹⁵⁷.

I- ANA SERMAYE (+)

II- KATKI SERMAYE (+)

III- ÜÇÜNCÜ KUŞAK SERMAYE (+)

IV- SERMAYE (I+II+III)

V- SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER (-)

VI- SERMAYE TABANI (IV-V)

Sermaye yeterlilik oranının formülü ise, piyasa riskini de kapsayacak biçimde aşağıdaki şekilde geliştirilmiştir.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}} \geq \%8$$

1996 yılındaki düzenleme ile birlikte bankalar piyasa riskini, standart veya içsel risk ölçüm yöntemlerini kullanarak hesapladıktan sonra, artık sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında kredi riski ile beraber piyasa riskini de dikkate almaya başlamışlardır.

Basel I Kriterleri, basit içerikli olması açısından gelişmiş ülkelerin uluslararası faaliyet gösteren büyük oyuncularının ve akademik çevrelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. Ancak, içerdiği standartların basit ve kolay uygulanabilir olması, Basel I Kriterleri’nin özellikle gelişmekte olan ülkelere benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Basel I,

¹⁵⁷ AYAN, a.g.e., s.31-32.

bu ülkelerin düzenlemelerinin modernleşmesine ve finansal sektörlerinde rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur¹⁵⁸.

2.3.2. Basel I Kriterleri'ne Yöneltilen Eleştiriler

1988 Basel Kriterleri uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bankalar için önerilmiş bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, söz konusu bankaların aktiflerinin risklerini ağırlıklandırmak ve buna karşılık gelen asgari sermaye büyüklüğünü saptamak için yöntemler önermektedir. 1988 Basel Kriterleri, ilk amaçladığı bankacılık sektörünün ötesinde kabul görmüş ve genelde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını artırma yönünde olumlu katkı sağlamıştır. Ancak zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler bu yaklaşımın bazı açılardan yetersiz kaldığı görüşünün doğmasına neden olmuştur¹⁵⁹. Bu bağlamda öne sürülen eleştiriler aşağıda yer alan maddeler halinde özetlenebilir.

- Basel I Kriterleri, banka sermayesini sadece kredi riski ile ilişkilendirmektedir. Bankaların faaliyetleri dolayısıyla piyasa, likidite ve operasyonel riskleri üstlendikleri gerçeği dikkate alındığında, banka sermayelerinin sadece kredi riskleri ile ilişkilendirilmiş olması sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini azaltıcı bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır¹⁶⁰. Basel I, gerek bankaların maruz kaldıkları diğer risk unsurlarını içermemesi gerekse kredi riskinin ölçüm biçimi nedeniyle risk duyarlılığı düşük bir düzenlemedir.
- Kredi risklerine dayalı sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında borçlu farklılaştırması yapılmamaktadır. Örneğin; finansal yapısı çok sağlam olan köklü bir firma ya da henüz kurulmuş finansal yapısı zayıf olan bir firmaya verilen krediler için, borçlu kalitesine bakılmaksızın, aynı oranda sermaye tutmak gerekmektedir.

¹⁵⁸ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.2.

¹⁵⁹ TBB, “Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi”, s.1–2.

¹⁶⁰ YÜKSEL, **a.g.r.**, s.1.

- Basel I Kriterleri'nin piyasalardaki değişimin hızından kaynaklanan bir diğer eksikliği de, ikincil piyasalar ve türev piyasalardaki değişimleri, yenilikleri öngörememiş olmasıdır. Birçok banka borçlarını, menkul kıymetleştirme yoluyla satarak ya da türev piyasalarda pozisyon alarak gerçekte taşımakta olduğu riskleri düşük gösterebilmişlerdir¹⁶¹. Sermayesine oranla çok riskli yatırımlara girişen ve taşıdığı risk düzeyini söz konusu işlemler yoluyla olduğundan daha düşük gösteren birçok banka, ilerleyen yıllarda önemli bankacılık krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur.
- Basel I Kriterleri yalnızca uluslararası alanda faaliyet gösteren büyük bankalara yönelik düzenlenmiştir. Fakat büyük bankalarla yoğun ilişki içinde bulunan küçük bankaların da sistem için önemli sorunlar teşkil edebilme olasılığı vardır¹⁶².
- Bir başka önemli eksiklik de varlık kalemlerinin risk katsayılarıyla ilgilidir. Basel I Kriterleri'nde bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın bilanço içi ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Sadece dört farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan Basel I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından “herkese tek beden elbise” olarak ifade edilen bir sermaye düzenlemesidir¹⁶³. Ayrıca, “OECD klüp kuralı” şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı OECD'ye üye ülkelerin hükümetlerine %0, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise %20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşılık ise, OECD üyesi olmayan ülkeler için % 100 risk ağırlığı öngörülmüştür. Gerçek risk düzeylerini yansıtmaktan oldukça uzak olan ve OECD ülkelerine açıkça ayrıcalık sağlayan bu durum sermaye yeterlilik oranının doğru olarak hesaplanmasına engel

¹⁶¹ Chris MATTEN, **Managing Bank Capital: Capital Allocation And Performance Measurement**, New York: John Wiley&Sons Ltd, 2000, s.2.

¹⁶² BAKER, **a.g.e.**, s.78.

¹⁶³ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.2.

olmaktadır. Risk düzeyleri düşük olarak ele alınan ülkelerin çoğu, ilerleyen yıllarda önemli finansal krizlere maruz kalmışlardır¹⁶⁴.

- Basel I’de çok geniş aralıklarla bölümlendirilmiş risk sınıfları, aslında farklı risk taşıyan bazı varlıkları aynı risk katsayılarıyla ağırlıklandırdığından, birçok banka daha yüksek getiri elde etmek amacıyla aynı sınıftaki düşük riskli-düşük getirili varlıkları elden çıkararak daha yüksek riskli-yüksek getirili varlıklara yönelmiştir. Bu durum, bankaların risklerini azaltmak yerine daha da riskli hale gelmelerine ortam oluşturmuştur¹⁶⁵.
- Basel I Kriterleri, kredi karşılıklarını sermaye yeterliliği hesaplamasında yeterince dikkate almamaktadır. Yaşanan banka krizlerinde bu olumsuzluk açıkça görülmüş, kredi karşılıkları yetersiz olan birçok banka yüksek görünen sermaye yeterlilik oranlarına rağmen iflas etmekten kurtulamamıştır.
- Basel I Kriterleri’nin, risklerin ölçümü ve önlenmesi konusundaki yetersizliklerinin dışında çok önemli bir diğer eksikliği de denetim aşamasının göz ardı edilmesidir. Risk yönetiminde yaşanılacak olumsuzlukların önceden belirlenip önlenmesini ve risk yönetim çalışmalarının her aşamada kontrol edilmesini sağlayan denetim aşamasının önemi bu dönemde anlaşılmıştır¹⁶⁶.

Basel I’in, birbirinden farklı bankalar için yeterince esnek uyguma olanakları sunmaması, riskin tanımlanmasına, ölçülmesine ve gerekli önlemlerin alınmasına yönelik olarak sunduğu çözümlerin çok dar kapsamlı olması nedeniyle ortaya çıkan yoğun eleştiriler, uygulanmakta olan Uzlaş’da birtakım değişiklikler yapmak yerine, çok daha köklü değişiklikleri içeren yeni bir Uzlaş’ı hazırlanmasını zorunlu kılmıştır.

¹⁶⁴ BAKER, a.g.e., s.79.

¹⁶⁵ ROSE ve HUDGINGS, a.g.e., s.502.

¹⁶⁶ AYAN, a.g.e., s.36.

2.4. Basel II Kriterleri

Finans dünyası 90'lı yıllar boyunca çok önemli bir gelişme ve evrim sürecinden geçmiş, Basel I Kriterleri çerçevesinde hesaplanmış sermaye yeterlilik oranlarının artık bankaların finansal durumunu doğru olarak yansıtamadığı sonucuna ulaşılmıştır¹⁶⁷. Bu bağlamda Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel I Kriterleri'nin sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na (Basel II Kriterleri) ilişkin ilk istişari metni yayınlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci istişari metin, Nisan 2003'te ise üçüncü istişari metin yayınlanmıştır. Söz konusu istişari metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde yenilenmiş ve Basel II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayınlanmıştır¹⁶⁸.

Basel Komitesi'nin, geliştirilmiş bir sermaye yeterlilik çerçevesi olan Basel II'ye geçiş amacı; bankaların yeterli seviyede sermaye tutmalarını sağlamak, sermaye yükümlülüğünün maruz kalınan risk ile paralel olmasına olanak sağlamak ve bankaların risk yönetimi sistemlerinin etkinleştirilmesini teşvik etmektir¹⁶⁹. Öte yandan, Komite özellikle uluslararası faaliyet gösteren bankaların Basel I'de öngörülenden daha karmaşık risk değerlendirme kapasiteleri olduğu gerçeğinden hareketle, ileri düzey yöntemlerde yaşanan gelişmelerin önünü açmak ve cesaretlendirmek arzusundadır.¹⁷⁰

Basel II Kriterleri'nin ortaya çıkışında etkili olan en önemli unsurları 3 başlık altında toplamak mümkündür. Bu başlıklar;

- Finansal sektörlerin liberalizasyonunun ardından gelen finansal krizler,
- Liberalleşme sonrasında, finansal sektörlerin yapısında yaşanan değişimler,

¹⁶⁷ Bank for International Settlements, "A New Capital Adequacy Framework", *Basel Committee on Banking Supervision: Consultative Paper*, Haziran 1999, <http://www.bis.org/publ/bcbs50.pdf> (18.02.2011), s.9.

¹⁶⁸ BDDK, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)", s. 2.

¹⁶⁹ Ayhan YÜKSEL, "Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II)", *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Araştırma Raporları*, Aralık 2004, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1322Pillar-1.pdf> (10.01.2010), s.15.

¹⁷⁰ YAYLA ve KAYA, *a.g.r.*, s.5.

- Bankacılık sektöründe risk yönetimi alanında yaşanan gelişmeler¹⁷¹.

Basel II içerisinde sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler mevcuttur. Basel II risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistikî/matematiksel risk ölçüm metodlarını da içermektedir. Gelişmiş ülkelerde sektör standardı olarak yürütülen uygulamalar Basel II ile birlikte mevzuat şekline dönüşmüştür¹⁷².

Basel I'in aksine, Basel II'de risk temelli sermaye standartları düzenlenerek, kredi derecelendirilmesi üzerine kurulu sermaye gereksinimi kabul edilmiştir. Basel Komitesi'nin revize ettiği sermaye uyumu, bankaların gerçek riskleri ile bağlantılı sermaye gereksinimini düzenlemekle ilgili olup, bankaların denetim ve düzenlemelerinde kilit rol oynamaktadır¹⁷³. Basel II Kriterleri, herkese tek beden elbise yaklaşımı yerine, ülkelerin inisiyatiflerine bırakılan ulusal uygulama tercihleri öngörmektedir. Bu nedenle, Yeni Uzlaşî'nin etkinliği, ülkelerin kendi ulusal şartlarına uygun tercihlerini belirleyebilmesiyle sağlanabilecektir.

2.4.1. Basel II Kriterleri'nin Temel Özellikleri

Basel II, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde hazırlanması suretiyle finans sektörünün daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişebilmesini hedeflemektedir.

¹⁷¹ Ebru TUNCER, "Basel II Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Lüks mü?", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mayıs-Haziran 2006, Sayı: 48, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=4334 (01.12.2010), s.1.

¹⁷² BDDK, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)", s. 1.

¹⁷³ ŞENDOĞDU, **a.g.m.**, s.6.

Basel Komitesi Basel II’de 5 temel ilkeye odaklanmıştır. Buna göre;

- Yeni Uzlaş ı finansal sistemdeki güven ve sağlamlılığ ı zendirmeye devam etmelidir.
- Yeni Uzlaş ı rekabete dayalı eşitliğ ı güçlendirmeye devam etmelidir.
- Yeni Uzlaş ı risklerin ele alınması konusunda daha kapsamlı bir yaklaşı m oluşturmalıdır.
- Yeni Uzlaş ı bankaların karş ı karş ıya kaldıkları risklerin ölçülmesinde çok daha duyarlı yaklaşı mlar kullanmalıdır.
- Yeni Uzlaş ı, farklı karmaşıklık ve uzmanlık dzeyindeki bankaların kullanımına uygun olmasına karş ın, uluslararası lkte faaliyet gsteren bankalar üzerine odaklanmalıdır¹⁷⁴.

BIS, sermayenin gerçek risklilik yapısıyla uyumlu hale getirilmesinin yararlarının, harcanan emek ve maliyetten daha fazla olacağına ve bankacılık sisteminin daha gvenilir, daha sağlam ve daha verimli olacağına inanmaktadır. Bu mekanizmanın sağlıklı işleyebilmesi için, bankaların içsel risk değerlendirme mekanizmaları ile ilgili detaylı şartlar getirilmektedir. Bu şartların kontrolünde denetim otoritelerine byk sorumluluk düşmektedir. Basel II Kriterleri ilk etapta, uluslararası faaliyet gsteren bankaları hedeflese bile, yeni dzenlemenin bu bankalarla finansal ilişki içerisinde olan diğer bankaları da etkileyeceği ve uygulamanın yaygınlaşacağı beklenmektedir¹⁷⁵.

Yeni Uzlaş ı’nın önemli özelliklerinden biri de, bankaların birbirlerine iştirakleriyle oluşan "banka gruplarını" ayrıca ele almasıdır. Başka bir ifadeyle, bankaları hem ayrı ayrı hem de grubun tm olarak ele alması ve sermaye gereklerini buna gre tanımlamasıdır. Bankaların diğer mali alanlardaki (sigorta vs.) ortaklıkları ile ticari şirketlerdeki ortaklıkları

¹⁷⁴ Bank for International Settlements, “Overview Of The New Basel Capital Accord”, *Basel Committee on Banking Supervision: Consultative Document*, Mayıs 2001, <http://www.bis.org/publ/bcbcsca02.pdf> (18.02.2011), s.6–7.

¹⁷⁵ Bank for International Settlements, “A New Capital Adequacy Framework”, s.19.

ise ayrıca göz önüne alınacaktır. Burada amaç, bu tür ortaklıklarla kurulan ilişkiler yoluyla bankaların yapay sermaye genişlemesine gitmelerine engel olmaktır. Bu çerçevede iki yol önerilmektedir. Bunlardan ilki banka gruplarını konsolide ederek ele almaktır. İkincisi ise, bir bankanın tüm bağlı kurumlarındaki yatırımları ile önemli azınlık paylarının, defter değeriyle bankanın sermayesinden düşülerek ulaşılan yalıtılmış bankayı esas almaktır¹⁷⁶.

Basel II ile birlikte, risk yönetimi tek odaklı değil çok odaklı bir şekilde düzenlenmektedir. Öyle ki, banka veya kredi kuruluşları bir müşteriye ticari kredi vermek durumunda kaldığında müşterisini Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ), Perakende KOBİ veya Kurumsal KOBİ kategorilerinden birine dahil edecektir. Bunu yaparken de derecelendirme kuruluşlarının vereceği notlar dikkate alınacaktır. Derecelendirme kuruluşlarının notlarına göre müşterinin kredi alıp alamayacağı veya hangi maliyetle alabileceği tespit edilecektir. Dolayısıyla, Basel II'nin temel esası, müşterinin kendi özel durumuna göre, kredilendirmenin de farkı şekilde uygulanabileceğidir¹⁷⁷.

Basel II ile getirilmesi planlanan düzenlemeler bankalar için oldukça önemli bir fırsattır. Yeni düzenlemelere uyum konusunda bankalar arasında bir rekabet yaşanacaktır. Rekabet, en iyi risk yönetim sistemini oluşturma ve kendi sisteminde bunu kullanma konusunda olduğu gibi, sermaye seviyesini en etkin düzeyde tutma yönünde de olmaktadır. Bankalar, kullandıkları sistemin verimliliği ve doğru yönlendirmeler yapmasıyla, sermayelerini atıl tutmama ve daha karlı operasyonlar gerçekleştirme konusunda birbirleriyle yarış içinde olacaklardır¹⁷⁸.

¹⁷⁶ TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.3.

¹⁷⁷ TBB Basel II Yönlendirme Komitesi, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", *TBB Araştırma ve Yayınlar*, Eylül 2004, Yayın No:228, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yayinlar/Dokumanlar/Konferans_KOBİ_Kitapcigi.pdf (22.02.2011), s.3.

¹⁷⁸ Guido RAVOET, "Sorunlar ve Fırsatlar: Basel II'nin Genel Değerlendirmesi", *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1893 (10.01.2010), s.2.

Basel II, mimarisi üç yapısal bloğun üzerine kurulu olan bir düzenlemedir. Tablo 3 bu üçlü yapısal bloğu göstermektedir.

Tablo 3: Basel II Kriterleri'nin Temel Yapısı

BASEL II		
I. YAPISAL BLOK	II. YAPISAL BLOK	III. YAPISAL BLOK
Asgari Sermaye Yükümlülüğü	Denetim Otoritesinin İncelenmesi	Piyasa Disiplini

Sağlam ve güvenilir bir finansal sistemin oluşturulması ve sürdürülmesi yalnızca minimum sermaye yeterliliği kuralları ile mümkün olmayıp, etkin bir denetim ve gözetim sisteminin oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin de sağlanmasıyla mümkündür.

- ✓ **Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Yükümlülüğü**, nicel değerlendirme yapılmasına olanak vermekte ve riske daha duyarlı asgari sermaye şartlarını ortaya koymaktadır.
- ✓ **İkinci Yapısal Blok: Denetim Otoritesinin İncelenmesi**, niteliksel değerlendirmenin yer aldığı denetim otoritesinin incelenmesi sürecini içermektedir.
- ✓ **Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini**, kamuya açıklama yapma yoluyla piyasa disiplinin sağlanmasına ilişkin bölümdür¹⁷⁹.

¹⁷⁹ Güler ARAS, “Basel II Uygulamasının KOBİ’lere Etkileri ve Geçiş Süreci”, *Friedrich Ebert Vakfı ve Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalıştayı, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları*, İstanbul 2005, <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf> (28.02.2011), s.6–7.

Yapısal blokların uygulanabilmesi için; kurum çapında etkin risk yönetimi sistemleri, etkin iç kontrol sistemleri ve bağımsız dış denetim, kurum çapında özkaynak değerlendirme sistemleri ve kurumsal yönetim uygulamaları değerlendirme sistemi gerekmektedir¹⁸⁰.

2.4.1.1. Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Yükümlülüğü

Bankacılık sektöründe sermayenin gördüğü en önemli işlev, üstlenilen risklerden kaynaklanabilecek yüksek miktartlı beklenmeyen zararların karşılanmasıdır. Sermayenin sadece yüksek miktartlı beklenmeyen zararları karşılaması yeterli değildir. Bu tür zararlar gerçekleştiğinde kalan sermayenin, bankanın faaliyetlerine yeterli kapasite ile devam etmesine imkan verecek düzeyde olması gerekir.

Basel II'nin birinci yapısal bloğunda, bankaların gerekli sermaye miktarlarının belirlenmesinde, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskler farklı ölçüm yöntemleri kullanılarak ölçülmekte ve ardından gerekli asgari sermaye yeterlilik oranı hesaplanmaktadır.

Basel II düzenlemesi, Basel I ile karşılaştırıldığında sermaye tanımı, genel olarak aynı kalmış ve sermaye yeterlilik oranının en az %8 olması koşulu korunmuştur. Bunun yanında yeni uzlaş, çeşitli risk unsurlarına dönük olarak tutulması gereken sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına yönelik çok daha ayrıntılı bir yaklaşım sunmaktadır¹⁸¹. Basel II bankalara daha karmaşık yaklaşımlar sunmakta, fakat bu yaklaşımlar arasında seçim yapma konusunda daha fazla esneklik tanımaktadır.

¹⁸⁰ TBB Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi, “ Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II) ve Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası”, *Basel II Bilgilendirme Toplantısı Sunumu*, Aralık 2003, http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Konferans_Sunumlari.aspx?Year=2003-2002 (01.03.2011), s.6.

¹⁸¹ BAKER, a.g.e., s.82.

Basel I’de kredi riski ve piyasa riskinden oluşan toplam risk unsurlarına Basel II’de operasyonel risk de eklenerek risk tabanı genişletilmiştir. Böylece eski düzenlemede sadece kredi riski ve piyasa riski için sermaye zorunluluğu aranırken yeni düzenleme ile birlikte operasyonel risk içinde sermaye zorunluluğu getirilmiştir¹⁸².

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}} \geq \%8$$

□
↓
□

Büyük Ölçüde Değişti
Kısmen Değişti
Yeni Eklendi

Daha açık bir ifadeyle sermaye yeterlilik oranı;

$$\frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Kredi Riski İçin Risk Ağırlıklı Varlıklar} + 12,5 \times \left(\begin{array}{l} \text{Piyasa Riski İçin Gerekli Ek Sermaye} \\ \text{Operasyonel Risk İçin Gerekli Ek Sermaye} \end{array} \right)} \geq \%8$$

Formülde 12.5 çarpanının kullanılmasının nedeni, piyasa riskinin ve operasyonel riskin formüle bunlar için gerekli ek sermaye şeklinde dahil edilmiş olması, dolayısıyla bu tanımlamanın kredi riski için kullanılan risk ağırlıklı varlık tanımına dönüştürülebilmesi için 0.08’in tersi (1/0.08=12.5) ile çarpılması gereğidir¹⁸³.

¹⁸² TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.4.

¹⁸³ Mustafa ÖZÇAM, “Basel II Uzlaşısı”, Ankara: *SPK Araştırma Dairesi Araştırma Raporu*, 2004, <http://www.spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=942&ct=f&action=displayfile&ext=.pdf> (03.03.2011), s.4.

Sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında kullanılan kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risklerin ölçümü için Basel Komitesi farklı risk ölçüm yöntemleri önermektedir. Komitenin önerdiği risk ölçüm yaklaşımlarına yönelik tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 4: Basel Komitesinin Önerdiği Risk Ölçüm Yaklaşımı

Risk Ölçüm Yöntemleri			
Kredi Riski	Standart Yaklaşım	İçsel (Dahili) Derecelendirme Yaklaşımı	
		Temel Yaklaşım	Gelişmiş (İleri) Yaklaşım
Piyasa Riski	Standart Yaklaşım	İçsel (Dahili) Modeller Yaklaşımı	
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yaklaşımı	Standart Yaklaşım	İçsel Ölçüm Yaklaşımı

Kaynak: TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.4.

Risklerin ölçülmesinde piyasa riskine ilişkin bir yenilik getirilmezken, kredi riskine ilişkin olarak tamamen yeni iki yöntem geliştirilmiştir. Bunlar; standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımdır. İçsel derecelendirme yaklaşımı ise, kendi içinde temel yaklaşım ve gelişmiş yaklaşım olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Operasyonel risklerin hesaplanmasında; temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım ve içsel ölçüm yaklaşımı olmak üzere 3 yaklaşım tavsiye edilmektedir. Bankalar, sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında öngörülen yöntemlerden her risk için birini uygulayabileceklerdir¹⁸⁴.

¹⁸⁴ SERVİGNY ve RENAULT, **a.g.e.**, s.393.

Tablo 5: Ölçüm Yöntemlerinin Gelişmişlik Düzeyi

Gelişmişlik Düzeyi Risk Kategorisi	Temel	Orta	Gelişmiş
Kredi Riski	Standart Yaklaşım	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
Piyasa Riski		Standart Yaklaşım	İçsel (Dahili) Modeller Yaklaşımı
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yaklaşımı	Standart Yaklaşım	İçsel Ölçüm Yaklaşımı

Kaynak: Yüksel, “Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II)”, s.12.

Düzenlemede sunulan temel yaklaşımlar, uygulanması diğerlerine göre daha kolay, orta ve gelişmiş yöntemlere göre daha az yatırımla gerçekleştirilebilecek yöntemlerdir. Temel seviyede olan yaklaşımlardan orta ve ileri seviyede olan yaklaşımlara geçebilmek için düzenleme, bankaların risk yönetim sistemlerine yönelik pek çok asgari gereklilik ortaya koymuştur. Konulan bu asgari gerekliliklerle, bankaların risk yönetim sistemlerini geliştirmeleri sağlanırken, sistemlerdeki bu gelişmeye karşılık olarak bu durumun bankalara sermaye avantajı sağlayacağı söylenebilir.

Türk Bankacılık Sektörü’nde sermaye yeterliliğinin hesaplanması 1 Kasım 2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*” esas alınarak yapılmaktadır. Söz konusu yönetmelik ile Basel II’nin getirdiği temel değişikliklerden biri karşılanmış ve Haziran 2007 itibarıyla operasyonel risk kavramı sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil edilmiştir¹⁸⁵. Basel II Kriterleri’nin Avrupa Birliği (AB) müktesebatına* dahil edilmesiyle birlikte BDDK uygulamalarının da AB müktesebatı esas alınarak yürütülmesi gereği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ülkemizde, Basel II’ye ilişkin AB Direktiflerine kısmen uyumlu

¹⁸⁵ BDDK, “Basel II Uygulamasının Ertelenmesine İlişkin Basın Açıklaması”, *Basın Açıklamaları*, 25 Haziran 2008. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/497725_06_08.pdf, (05.03.2011)

* **Avrupa Birliği Müktesebatı**, temel Avrupa Birliği anlaşmalarında ve diğer yardımcı hukuk kaynaklarında (tüzük, karar, yönerge vs.) yer alan kural ve kurumlar bütünüü ifade etmektedir.

sermaye yeterliliği hesaplamasına geçilmiştir. Geline nokta, bir süre daha basit yöntemlerin ülkemizdeki uygulamada yer alacağı göz önünde bulundurularak çalışmada bu yöntemlere ilişkin değerlendirmelere daha geniş yer verilmiştir. Basel II’de asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında en geniş kısma tekabül eden kredi riski de diğer risk gruplarına nazaran daha detaylı incelenmiştir.

2.4.1.1.1. Kredi Riski Yaklaşımı

Kredi riski, bankaların tüm birimlerini yakından ilgilendiren ve bankanın asli görevi olan kredilendirme faaliyetinin kaçınılmaz bir parçasıdır. Bankalar eskiden beri kendilerini bu riske karşı bir miktar sermaye ayırarak korumaya çalışmışlardır. Bankalar kredi kayıplarına karşı korunmak için gerekli sermayenin belirlenmesinde ve yönetim kararların alınmasında istatistiki yöntemler ile analizler kullanmaktadır.

Basel Komitesi bankalara, kredi risklerine ilişkin sermaye yükümlülüklerini hesaplamak için iki ana yöntem arasında seçim yapma olanağı sunmaktadır. Bu alternatif yöntemlerden biri, kredi riskinin bağımsız kredi derecelendirmelerine dayanılarak standart biçimde ölçülmesidir. Diğer yöntem ise denetim otoritesinin onayıyla bankaların kredi riski için içsel derecelendirme sistemlerini kullanmalarına olanak verilmesidir¹⁸⁶.

2.4.1.1.1.1. Standart Yaklaşım

Basel II’deki Standart Yaklaşım’ın Basel I’e göre getirdiği en önemli yenilik, OECD “klüp kuralı” terk edilerek, kredi riskinin hesaplanmasında kullanılan ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde, bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır¹⁸⁷.

¹⁸⁶ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)”, BDDK (Çeviren), *Basel II Temel Belgeler*, Haziran 2007, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/3370Basel-IIKapsamli.pdf> (25.02.2010), s.23.

¹⁸⁷ TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.4.

Uluslararası arenada onlarca derecelendirme kuruluğu olmasına karşın, genel kabul görmüş üç kuruluğu; Standard & Poor's , Moody's ve Fitch öne çıkmakta ve Basel II'de özellikle Standard & Poor's derecelendirme notları referans alınmaktadır¹⁸⁸.

Standart yaklaşımda bankaların plase ettiği fonlar, kredi kullandırılan tarafın özelliklerine bakılarak gruplandırmaya gidilmektedir. Daha sonra kredi kullandırılan grubun risk ağırlığına bakılarak o ağırlığa göre gerekli sermaye ayrılmaktadır. Basel II dökümanında bankaların bütün alacakları için sınıflandırma ve derecelendirme notlarına göre risk ağırlıklarının ne olacağı belirlenmiş durumdadır.

Standart yaklaşımda risk ağırlılıkları farklı kategorilere göre belirlenmiştir. Bu kategoriler aşağıda yer almaktadır.

- ✓ Ülkelerin risk ağırlılıkları,
- ✓ Bankaların risk ağırlılıkları için iki ayrı seçenek bulunmaktadır:
 - Bir ülkedeki tüm bankalar, ülke risk ağırlığından bir kategori daha aşağıda değerlendirilecektir. (Bankalar I)
 - Risk ağırlılıkları, bankanın derecelendirme kuruluşlarından aldığı derecelendirme notuna dayandırılır. (Bankalar II)
- ✓ Şirket risk ağırlılıkları
- ✓ Gayrimenkul teminatlı kredilerin risk ağırlılıkları¹⁸⁹.

¹⁸⁸ Turgay GEÇER, "Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Eylül-Ekim 2004, Sayı: 38, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3421 (01.12.2010), s.2.

¹⁸⁹ TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.4-5.

Tablo 6: Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları

Standart Risk Ağırlıkları	Ülke	Bankalar (I)	Bankalar (II)	Şirket
AAA'dan AA-ye	%0	%20	%20	%20
A+'dan A-ye	%20	%50	%50 (Uzun vade) %20 (Kısa vade)	%50
BBB+'dan BBB-ye	%50	%100	%50 (Uzun vade) %20 (Kısa vade)	BB-ye kadar %100
BB+'dan B-ye	%100	%100	%100 (Uzun vade) %50 (Kısa vade)	BB-'nin altı için %150
B-'den aşağı	%150	%150	%150	%150
Derecelendirilmemiş	%100	%100	%50 %20 (Kısa vade)	%100
Gayrimenkul teminatl krediler	Konut ipoteği karşılığında verilen krediler %50, ticari gayrimenkul ipoteği karşılığında verilen krediler %100 risk ağırlığına tabi olacaktır.			

Kaynak: TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.5.

Basel II’de standart yaklaşımlar altında hazine, banka ve şirketlerin derecelendirme notunun ‘BB+’ ile ‘B-’ arasında olması durumunda %100 risk ağırlığı, ‘B-’ nin altındaki notlara ise %150 ağırlık uygulanmaktadır. Oysa söz konusu varlıklar için derecelendirilmemiş alacaklara %100 risk ağırlığı verilmektedir.

Ülkemizdeki durumu değerlendirecek olursak, Basel I’e ilişkin kısımda da vurgulandığı gibi ülkemizde kurulu olan bankalara verilen banka kredilerinde ülkemizin OECD’ye üye olması nedeniyle % 20 gibi düşük bir orana tabiyken, Basel II’nin yürürlüğe girmesiyle 3 aydan uzun vadeli yabancı para cinsinden olan kredilerde hangi opsiyon uygulanıyor olursa olsun % 100 gibi yüksek bir orana tabi olacaktır. Bu durum kısa vadede bir miktar maliyetlerin artmasına neden olabileceği gibi uzun vadede de bankaların izleyecekleri stratejiler doğrultusunda daha büyük maliyetlerin üstlenilmesi sonucunu doğurabilecektir.

Bankaların kamudan alacakları ise, Tablo 6’daki gibi risk ağırlıklandırmasına tabi olamaktadır. Burada risk ağırlıklandırması yapılırken ülkenin derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.

Tablo 7: Kamu’dan Alacaklar Risk Ağırlıklandırması

Derece	AAA’dan AA-’ye	A+’dan A-’ye	BBB+’dan BBB-’ye	BB+’dan B-’ye	B-’den aşağı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	%0	%20	%50	%100	%150	%100

Kaynak: Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)”, s.24.

Bugüne kadar Basel I hükümleri gereği bir OECD ülkesi olması nedeniyle kulüp-kuralına göre % 0 gibi düşük bir risk ağırlığına tabi olan ülkemiz de son durum itibariyle “Standard & Poor’s” dan almış olduğu kredi notu ‘BB’ olması itibariyle Basel II’ye geçilmesiyle birlikte % 100 gibi yüksek bir risk ağırlığına tabi olacaktır.

Düzenlemede Türk bankaları açısından önem taşıyan bir diğer konu ise, bankalar kendi devletinden olan yerel para cinsi alacaklarına, ulusal denetim otoritesinin inisiyatifi doğrultusunda, daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabileceklerdir¹⁹⁰. Ülkemizde ulusal denetim ve gözetim otoritesi olan BDDK, hazine tarafından ihraç edilmiş iç borçlanma senetlerinin risk ağırlıklarını, kendi belirleyeceği yüzde üzerinden değerlendirilmesini isteyebilecektir. Yabancı para cinsinden ihraç edilmiş senetlerde ise Tablo 6’da yer alan, ülkenin derecelendirme notuna karşılık gelen risk ağırlığı uygulanacaktır. Bu uygulama özellikle Türkiye gibi ülke derecelendirme notu düşük devletlerdeki bankaların, yerel para ile çıkarılmış iç borçlanma enstrümanlarını tercih etmelerine ve yabancı para olarak çıkarılmış borçlanma enstrümanlarından kaçınmalarına yol açacaktır.

¹⁹⁰ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)”, s.24.

Ulusal tercih seçeneğinin varlığı sebebiyle, Basel II önceki uzlaşıdan daha esnek bir yapıya sahiptir. Ayrıca hangi derecelendirme şirketinin notlarının kullanılacağı konusu da ulusal otoritenin tercihinin bırakılmaktadır. Yeni düzenleme, ulusal otoritelere ilgili düzenlemelerde daha fazla hareket alanı sağladığından, söz konusu otoritelere daha fazla sorumluluk yüklemektedir¹⁹¹.

Yeni düzenlemede ortaya konulan standart yaklaşımın eski düzenlemeden farklılaştığı noktalardan en belirgin olanları; kredi riskinin ölçümünde derecelendirme kuruluşlarının derecelerinin kullanılması, ülkelerin OECD üyesi olup olmamalarına göre gruplanmasından vazgeçilmesi, kimi çok uluslu kalkınma bankaları için %0 katsayısının kullanılması ve %150 risk katsayısının kullanılmaya başlanmasıdır.

2.4.1.1.1.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

Basel II düzenlemesinin getirmiş olduğu önemli yeniliklerden biri, bankalara ulusal denetim otoritesinin izniyle bazı kurallara bağlı kalmak şartıyla, borçlunun kredibilitesini kendi içsel yöntemleri ile belirleyebilmesine olanak sağlamasıdır. Bankanın her bir borçlu için yapacağı hesaplamalar doğrultusunda, gelecekteki beklenmeyen olası zararlar tahmin edilecek, bu da asgari sermaye gereklerinin temelini oluşturacaktır¹⁹².

İçsel derecelendirme yaklaşımları “Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” ve “İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu yaklaşımlara göre kredi riskinin belirlenebilmesi için öncelikle alacakların sınıflandırılması gerekmektedir. Bu çerçevede, içsel derecelendirme yaklaşımlarında, kredi veren banka öncelikle varlıklarını; kurumsal krediler, hazine ve merkez bankası kredileri, banka kredileri, perakende krediler ve sermaye yatırımları olmak üzere beş farklı sınıfa ayırmaktadır¹⁹³.

¹⁹¹ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.6.

¹⁹² TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.6.

¹⁹³ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)”, s.68.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarının bahsedilen varlık sınıflandırmalarında kullanılan üç temel unsur vardır. Söz konusu unsurlardan ilki, banka veya otorite tarafından tahmin edilen risk parametreleri olan risk bileşenleridir. İkincisi, risk bileşenlerini risk ağırlıklarına ve dolayısıyla yasal sermaye tutarına dönüştüren risk ağırlığı fonksiyonlarıdır. Üçüncüsü ise banka tarafından ilgili varlık sınıfına yönelik olarak içsel derecelendirme yaklaşımının kullanılabilmesi için sahip olunması gereken asgari şartlardır¹⁹⁴.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında esas olan tutarlılıktır. Yaklaşımın esas itibarıyla tüm riskli aktiflere ve tüm iş alanlarına uygulanması gerekmektedir. Ancak veri kısıtlamaları sebebiyle bankanın aynı anda tüm varlık sınıfları için içsel derecelendirme yaklaşımını kullanamaması halinde, yeni uzlaşıda düzenleyici otoritenin izniyle içsel derecelendirme yaklaşımının aşamalı olarak uygulanmasına olanak sağlanmıştır. İleri düzey içsel derecelendirme yaklaşımını uygulayan bankanın tekrar standart veya temel içsel derecelendirme yaklaşımına dönmesi ancak, bankanın iş alanında önemli değişikliklerin gerçekleşmesi gibi olağanüstü koşullarda ve resmi otoritenin onayı ile mümkün olabilmektedir¹⁹⁵.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarından olan Temel içsel derecelendirme yaklaşımında banka, portföyünde bulundurduğu kredi müşterileri için temerrüde düşme olasılığını (borçlunun ödememe olasılığı) kendisi tahmin etmektedir. Diğer risk bileşenleri ulusal gözetim otoritesi tarafından veri olarak sunulmaktadır. İleri düzey içsel derecelendirme yaklaşımında banka, temerrüde düşme olasılığının yanı sıra, temerrüt halinde kayıp, temerrüt anındaki risk tutarı ve asgari standartları karşılamak koşuluyla vadeyi, kendisine ait içsel verilere dayanarak tahmin etmektedir. Söz konusu parametrelerin Basel II tarafından verilen “risk ağırlığı fonksiyonlarına” uygulanmasıyla sermaye yeterliliği belirlenmektedir¹⁹⁶.

¹⁹⁴ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)”, s.67.

¹⁹⁵ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.9.

¹⁹⁶ ÖZÇAM, **a.g.r.**, s.4-5.

Tablo 8: Kredi Riski Yaklaşımının Etkilerine İlişkin Özet Tablo

Kredi Riski Yaklaşımının Etkileri	Standart Yaklaşım	İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	
		Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
Asgari Sermaye Yükümlülüğü	-İyi derecelendirilmiş borçlar için yararlıdır. -Risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları kullanılır. -Kredi riskini azaltmak için kullanılan tekniklerin sayısı artmıştır	<i>Standart yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak;</i> -Kendi borç ödememe olasılıklarının kullanılması, - İlave veri toplanması ve saklanması, -Menkul kıymetleştirme üzerinde ters yönlü etki yaratması, -Standart teminatlarda iskonto yapılması.	<i>Önceki yaklaşımlardaki kriterlere ilave olarak;</i> -Banka verilerinin geniş kullanımı, -Gayrimenkul teminatların değişen niteliği dikkate alınmaktadır, -Muhtemel vade birleşmeleri, -Tahminler için “back test” yapılması, -Proje finansmanının yönetimi öngörülmektedir.

Kaynak: TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.4.

İçsel derecelendirme yaklaşımında, her banka kendi içsel modelini ve veri setlerini kullanabilmek için daha fazla serbestliğe tabidir. Bu bağlamda yaklaşımın, bankaların kendi risk yönetim sistemlerini geliştirmeye teşvik etmesi ve bankalara daha geniş bir hareket alanı sağlaması beklenmektedir. Bankalara verilen bu hareket serbestliği aynı zamanda önemli bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bu sorumluluk, resmi otoriteler tarafından da kabul edilme zorunluluğu bulunan içsel derecelendirme yöntemlerini geliştirme gereğidir¹⁹⁷.

Bankaların içsel metotları uygulayabilmesi birçok şarta bağlı bulunmaktadır. Bankaların kendi hesaplamalarını kullanabilmeleri için karşı tarafların derecelendirilmesine yönelik olarak geniş bir altyapıya sahip olmaları gerekmektedir. İçsel derecelendirme yaklaşımını kullanacak olan bankaların gelişmiş teknolojik altyapı, veri seti ve uzman bir kadroya ihtiyaçları vardır. Bu durum ise bankalara ek maliyet getirecektir. Ancak bu

¹⁹⁷ Kaan AKSEL, “Yeni Basel Anlaşması Uygulamaları”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Mart 2000, Sayı:12, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1563 (03.03.2011), s.2–3.

yaklaşımı kullanan bankalar daha doğru bir risk ölçümü yaparak risk tabanlı fiyat stratejisi geliştirebilecekler ve kaynaklarını daha etkin kullanma olanağı elde edebileceklerdir¹⁹⁸.

2.4.1.1.2. Piyasa Riski Yaklaşımı

Basel Komitesi tarafından 1988 yılında yayınlanan Basel I Kriterleri ile bankaların kredi riskine ilişkin olarak tutmak zorunda oldukları asgari sermaye yükümlülükleri belirlenmiştir. Düzenleme, başta piyasa riski olmak üzere, bankaların maruz kaldıkları diğer riskleri de içermemesi nedeniyle çeşitli yönlerden eleştirilmiştir. Basel Komitesi, eleştirileri dikkate almak suretiyle 1988 yılı düzenlemesinin revize edilmesine yönelik çalışmalar yapmış ve piyasa risklerinin de bankaların sermayelerine paralel bir yapı arz etmesini temin etmek amacıyla, 1995 yılı Nisan ayında yeni bir taslak metin hazırlayarak görüşe açmış ve piyasa riski Ocak 1996’da sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil edilmiştir¹⁹⁹.

1997 yılının sonundan itibaren uygulamaya konulan piyasa riski uzlaşıda, piyasa fiyatlarındaki hareketlerden dolayı bilanço içi veya dışı pozisyonlarda ortaya çıkabilecek kayıp riski olarak tanımlanmaktadır.

Bu kapsamdaki riskler iki ana gruba ayrılmaktadır.

- ✓ Bankanın kısa vadede alım-satım amaçlı elinde tuttuğu faize dayalı araçlar ile hisse senetlerinden kaynaklanan riskler,
- ✓ Bankanın maruz kaldığı kur riski ve emtia riski²⁰⁰.

¹⁹⁸ İMİŞİKER, a.g.r., s.26.

¹⁹⁹ N. Burak AKAN, “Piyasa Riski Ölçümü”, *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*, Haziran 2007, Sayı: 61, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/61.pdf> (09.03.2011), s.60–61.

²⁰⁰ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)”, s.205.

Basel II ile birlikte en az değişiklik getirilen alanlardan birisi piyasa riskinin hesaplanmasıdır. Piyasa riskine ilişkin olarak Basel II’de iki yaklaşım öngörölmüştür. Bunlar “Standart Yaklaşım” ve “İçsel Modeller Yaklaşımı”dır. Standart yaklaşımda, faiz oranına dayalı araçlar ve hisse senetleri çeşitli özellikler kullanılarak alt kategorilere ayrılmış ve her bir kategori için gerek spesifik gerekse genel piyasa riski için gerekli ek sermaye oranı belirlenmiştir. Örneğin; hisse senetlerinde spesifik risk için gerekli ek sermaye, likit ve iyi çeşitlendirilmiş portföyler için portföyün %4’ü olarak, diğerleri için %8’i olarak belirlenmiştir.

İçsel modelleme yaklaşımı ise bankanın belli koşulları yerine getirmesi ve denetim otoritesinin onayı ile uygulanabilmektedir. Bankaların kullanabileceğı modeller için bir sınırlama getirilmemiş, “value at risk” modelleri, varyans-kovaryans matrislerine dayanan modeller, tarihi simölasyon ve Monte Carlo simölasyonları gibi modellerin kullanılabileceğı belirtilmiştir²⁰¹.

Standart yaklaşım, daha basit ve Basel I’de yer alan sisteme yakın bir çerçeve sunarken içsel modelleme yaklaşımı, finansal gelişmelerle beraber daha modern bir çerçevede piyasa riskinin hesaplanmasına imkan sunmaktadır. BDDK, piyasa riskinin hesaplanması için standart yöntemi zorunlu tutarken, riske daha hassas, gelişmiş ve risk yönetimi açısından daha esnek olan diğer risk ölçüm modellerinin kullanımını da teşvik etmektedir.

2.4.1.1.3. Operasyonel Risk Yaklaşımı

Basel I’de bankaların en önemli riskinin kredi riski* olduğı varsayımından hareketle, bankaların kredi riskleri için sermaye bulundurmaları yaklaşımı benimsenmiştir. Yakın geçmişte yaşanan ve doğrudan kredi riski ya da piyasa riski olarak tanımlanamayacak olaylar zamanla operasyonel riski ön plana çıkarmıştır. Teknolojik ürünlerin çeşitliliğinin artması, karmaşık hale gelen iş süreçleri, ürün ve hizmetlerdeki

²⁰¹ ÖZÇAM, a.g.r., s.5

*1996 yılında sermaye yeterliliğı hesaplamasına piyasa riski de dâhil edilmiştir.

değişimler, sistem kontrolünün zorlaşması, dolandırıcılık operasyonel riskin en önemli nedenlerini oluşturmaktadır. Operasyonel riskin tanımlanması gerek riskin ölçülebilmesi ve yönetilebilmesi, gerekse de sermaye yükümlülüğünün hesaplanabilmesi için öncelikli olarak gereklidir. Önceleri “diğer riskler” adı altında değerlendirilen operasyonel risk, yapılan eleştiriler nedeniyle ayrı bir risk olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Basel II Uzlaşısı’nın bankacılık sektörüne getirmeye çalıştığı en önemli prensip; dünya genelinde ciddi boyutlara ulaşan operasyonel zararları azaltacak iş süreçlerinin geliştirilmesine ön ayak olmaktır²⁰². Uzlaşıda, yetersiz yada başarısız içsel süreçler, personel ve sistemler ya da dışsal olaylar nedeniyle karşılaşılan tüm kayıplar operasyonel risk tanımına dahil edilmiştir²⁰³. Basel Komitesi, bu riskin ölçümünde “Temel Gösterge Yaklaşımı”, “Standart Yaklaşım” ve “İçsel Ölçüm Yaklaşımı” olmak üzere üç yaklaşım önermektedir.

Temel gösterge yaklaşımı, bankanın tüm faaliyeti için tek bir gösterge kullanmaktadır. Standart yaklaşım, farklı iş kolları için farklı göstergeler tanımlamaktadır. İçsel ölçüm yaklaşımı ise, bankaların operasyonel riskler karşılığında ayırmaları istenen sermaye miktarının hesaplanmasında, bankanın kendi oluşturduğu gerçek kayıp verilerinden oluşan veri bankasını kullanmayı önermektedir²⁰⁴. İlk yaklaşımdan son yaklaşıma geçildikçe riske duyarlılık artmakta, ayrılması gereken sermaye tutarı ise azalmaktadır. Bankaların bu yaklaşımları kullanabilmelerinin şartı, asgari koşulları sağlamalarıdır. Bankalar operasyonel riskin bileşenleri için farklı yaklaşımlar benimseyebilirler ancak daha karmaşık olan yaklaşımları benimsediklerinde, daha basit olan yaklaşımlara dönmelerine izin verilmemektedir²⁰⁵.

²⁰² Murat BARTIN, “Basel II’nin Getirdikleri ve Düşündürdükleri”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2003, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2715 (09.03.2011), s.2.

²⁰³ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)”, s.189.

²⁰⁴ TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.4.

²⁰⁵ DEĞİRMENCİ, **a.g.e.**, s.43-44.

Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında Basel II'nin yeni eklentisi olan operasyonel riskin hesaplanmasında kullanılan Temel gösterge yaklaşımında bankaların, geçmiş üç yıldaki ortalama brüt gelirlerinin %15'i kadar ek sermaye ayırmaları öngörülmektedir²⁰⁶. Temel gösterge yaklaşımı, tek bir gösterge ile hesaplanan, bankalar arasında çoğunlukla tercih edilen ve uygulanması oldukça basit bir yaklaşımdır. Ancak bu yaklaşım, daha çok küçük ve ulusal bankaların kullanımına uygundur. Basel Komitesi, uluslararası alanda faaliyet gösteren ve ciddi boyutta operasyonel riskle karşı karşıya kalan büyük bankalara daha riske duyarlı yaklaşımlar kullanmalarını önermektedir²⁰⁷.

Standart Yaklaşımında, bankaların faaliyetleri; şirket finansmanı, işlem ve satışlar, perakende bankacılık, ticari bankacılık, ödeme ve takas, acenta hizmetleri, varlık yönetimi ve perakende aracılık olmak üzere 8 kola ayrılmakta ve bunların her birinin geçmiş üç yıldaki ortalama brüt gelirlerinin %12 ile %18'i arasında değişen oranlarda ek sermaye ayrılmaktadır²⁰⁸. Standart yaklaşımı uygulayabilmek için bankanın üst yönetiminin ve yönetim kurulunun operasyonel risk yönetiminde aktif olarak yer alması, güçlü ve bütüncül olarak uygulanmakta olan bir operasyonel risk sistemine sahip olması ve bunun denetlenebilmesi için yeterli kaynağa sahip olması gibi şartları karşılaması gerekmektedir²⁰⁹.

İçsel ölçüm yaklaşımında ise ek sermaye ihtiyacı, bankanın içsel operasyonel risk ölçüm sistemi tarafından üretilen risk ölçüsüne göre belirlenmektedir²¹⁰. İçsel ölçüm yaklaşımında, hesaplama yöntemi denetim otoritesi tarafından tüm bankalar için standart olarak belirlenmekle birlikte, bankalara kendi kayıp verilerini kullanma imkanı verilmektedir. Denetim otoriteleri, bu yaklaşımın kullanılabilmesi için bankaların ölçüm yaklaşımının doğruluğu, veri kalitesi ve iç kontrol ortamının yeterliliği konusunda nicel ve nitel bazı standartlara uyum sağlamalarını istemektedir. Komite, İçsel ölçüm yaklaşımının,

²⁰⁶ Murat MAZIBAŞ, "Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme", Ankara: BDDK Çalışma Raporları, Temmuz 2005, No: 2005/1, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1279MM_ThreePillar_of_oprisk.pdf (08.03.2011), s.6.

²⁰⁷ BOYACIOĞLU, a.g.m., s.57.

²⁰⁸ MAZIBAŞ, "Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme", s.7.

²⁰⁹ İMİŞİKER, a.g.r., s.28.

²¹⁰ ÖZÇAM, a.g.r., s.6.

bankaları içsel kayıp verisini toplamaya teşvik etmek suretiyle daha gelişmiş yaklaşımlara geçişte kritik bir adım olduğuna inanmaktadır²¹¹.

Tablo 9: Operasyonel Risk Yaklaşımının Etkilerine İlişkin Özet Tablo

Operasyonel Risk Yaklaşımının Etkileri	Temel Gösterge Yaklaşımı Standart Yaklaşım	İçsel Ölçüm Yaklaşımı
Asgari Sermaye Yükümlülüğü	Bu yaklaşımların uluslararası faaliyet gösteren bankalara ve önemli operasyonel riski bulunan bankalara uygulanması beklenmemektedir.	<i>İlk iki yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak;</i> - Operasyonel risk ölçüm metodunun tanımlanması, -Operasyonel risk ile ilgili kadronun yeterli bilgi ve donanımında olması, -Konsolide zararın tanımlanması, raporlama uygulamalarının en iyi uygulamalarla uyumlu olması, -Önemli iş kollarına ilişkin zarar verilerinin belirli bir zaman için tutulması, -Sermaye hesaplamasında zarar verilerinin ve anahtar girdilerin geçerli sayılması.

Kaynak: TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.8.

İçsel ölçüm yaklaşımına ilişkin olarak Komite'nin nihai amacı, düzenleyici sermayenin mevcut riskleri karşılamaya yetecek miktarda olmasını ve bankaların zamanla standart yaklaşımdan, içsel ölçüm yaklaşımına kaymalarını sağlayacak teşvikler içermesini sağlayabilmektir²¹². Düzenlemede, gelişmiş yaklaşımlar kullanan bankaların operasyonel risklere karşı daha az sermaye bulundurması hedeflenmektedir. Böylelikle bankaların ileri yöntemleri kullanmaları teşvik edilmektedir.

²¹¹ MAZIBAŞ, "Operasyonel Risk Veri Tabanı Modellemesi", s.5–6.

²¹² TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.8.

2.4.1.2. İkinci Yapısal Blok: Denetim Otoritesinin İncelenmesi

Bir bankanın sermaye yeterliliğini sağlamış olması, Basel Komitesi tarafından olası risklere karşı yeterli bir önlem olarak görülmemektedir. Risklere karşı korunma, ancak kullanılan ölçüm yöntemlerinin riskin doğru olarak ölçülmesindeki etkinlikle sağlanabilir²¹³. Bu çerçevede Basel II Uzlaşısı'nın ikinci ana bloğunu oluşturan denetim süreci, sadece bankaların risklerine uygun yeterli sermayeye sahip olmalarını değil aynı zamanda bankaların daha iyi risk yönetim teknikleri geliştirmelerini ve uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır²¹⁴.

İkinci yapısal blokta bir banka, toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirirken, düzenleyici otorite, bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci yapısal blokta hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir. Bankanın, birinci yapısal blokta kullandığı yaklaşımlara uygun bir risk değerlendirmesini gerçekleştirmesi, ikinci yapısal bloğa tam uyum açısından oldukça önemlidir²¹⁵. Basel Komitesi, söz konusu uyumun sağlanabilmesi için yol gösterici dört ana prensip belirlemiştir. Bu prensipler aşağıda maddeler halinde yer almaktadır.

- **Prensip 1:** Bankalar bir bütün olarak sermaye yeterliliklerinin risk profillerine uygunluğunu değerlendirecek bir sürece ve sermaye yeterliliklerini koruyacak bir stratejiye sahip olmalıdırlar.

Bankalar hedefledikleri sermaye seviyesinin, hem karşı karşıya oldukları risk düzeyiyle hem de mevcut ekonomik şartlarla tutarlı olduğunu açıklayabilmelidirler. Bu tutarlılığın sağlanabilmesi için öncelikle banka yönetim kurulunun, bankanın tolere edebileceği riskleri ve seviyelerini çok net olarak ortaya koyması gereklidir. Bir sonraki aşamada ise, bankanın karşı karşıya olduğu riskleri ve bu risklerin seviyelerini tespit

²¹³ Bank for International Settlements, "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards' (A Revised Framework)", *Basel Committee on Banking Supervision*, Haziran2004, <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf> (17.03.2011), s.158.

²¹⁴ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)", s.264.

²¹⁵ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.11.

edebilen bir sistemin ve bu sisteme dayalı sağlam bir sermaye değerlendirme sürecinin varlığı şarttır.

- **Prensip 2:** Denetim otoriteleri, bankaların içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile belirlenen sermaye oranlarını sağlayacak ve izleyecek yeterliliklerini izlemeli ve değerlendirmelidirler.

Dolayısıyla resmi otoritenin yapacağı değerlendirmenin, yerinde denetlemek, uzaktan izlemek ve değerlendirmek, banka yönetimiyle görüşmeler yapmak, sermaye yeterliliğine ilişkin bağımsız denetim raporlarını dikkate almak ve periyodik raporlamalar istemek gibi bileşenlerden oluşması öngörülmüştür.

- **Prensip 3:** Denetim otoriteleri, bankaların minimum sermaye yeterliliği oranlarının üzerinde çalışmalarını beklemeli ve gerektiğinde bankalardan minimum sermaye oranlarının üzerinde sermaye tutmalarını isteyebilmelidirler.

Buradan da anlaşılabacağı gibi esas olan sadece minimum yasal sermaye düzeyinin korunması değil bankaların tutması öngörülen ekonomik sermaye rakamına yakın bir yasal sermaye tutmasını sağlamaktır. Böylelikle, ikinci yapısal blok ile “ekonomik sermaye” kavramı yeni uzlaşıda yerini almış bulunmaktadır. Ekonomik sermaye, bankanın faaliyetlerinden kaynaklanabilecek beklenmeyen kayıplara karşı tampon görevi görmesi için ayrılan sermayeyi ifade etmektedir.

- **Prensip 4:** Denetim otoriteleri, bir bankanın sermayesi risk yapısının gerektirdiği minimum düzeyin altına düşmeden müdahale etmeli ve sermayenin gerekli düzeye çıkarılamaması durumunda hızla durumu düzeltici önlemler talep etmelidirler.²¹⁶

İkinci yapısal blok, bankanın risk yönetimi yaklaşımının denetim otoritesi tarafından incelenme sürecini tanımlamaktadır. Bu bağlamda, bankalara ve denetçi otoriteye büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Öncelikle bankalar, bulundurmaları gereken, ihtiyaç duyulan sermaye düzeyini ve buna ilişkin stratejileri belirleyecek, daha

²¹⁶ TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.9.

sonra denetleyici otorite tüm bunları gözetimi ve denetimi altında tuttuktan sonra gerektiğinde tedbirler alabilecektir²¹⁷. Ayrıca belirlenen ilkelerin uygulanabilmesi için denetimcilerle bankalar arasında iyi iletişimin sağlanmış olması ve aynı zamanda gerekli durumlarda teknik bilgilendirmelerin yapılabilmesi gerekmektedir.

2.4.1.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

Basel II'nin üçüncü ve son yapısal bloğunu piyasa disiplini oluşturmaktadır. Bankaların sahip oldukları sermaye, sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme yöntemleri dahil olmak üzere önem arz eden konularda kamuya açıklama yapma gerekliliğini ortaya koyan piyasa disiplini, bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesini ve bu yolla şeffaflığın sağlanmasını hedeflemektedir²¹⁸.

Üçüncü yapısal blokta, bankaların kamuoyuna ne tür bilgileri ne şekilde açıklayacakları, başka bir ifade ile bankaların kendi finansal durumlarını ilgili kesimlere ne şekilde rapor edeceklerinin çerçevesi belirlenmiştir. Sermaye yapısı, portföy yapısı ve riskler dikkate alınarak; sermaye yeterliliği, kredi riski, hisse senedi şeklinde yapılan yatırımların riski, kredi riskini azaltma teknikleri, piyasa riski, menkul kıymetleştirme riski ve faiz riski gibi bilgilerin açıklanması istenmektedir²¹⁹. Bankalar, bu çerçevedeki açıklamalarını, açıklamanın niteliğine göre 3 aylık, 6 aylık ve 1 yıllık periyotlarda gerçekleştirmek durumundadır²²⁰. Ayrıca üçüncü yapısal blokta belirlenen açıklama standartlarının, ulusal muhasebe standartlarıyla uyumlu olması ve bu standartlarla çelişki içermemesi sağlanmaya çalışılmıştır²²¹.

²¹⁷ Murat MAZIBAŞ, “Basel II, İkinci Yapısal Blok (Pillar 2): “Denetimsel Gözden Geçirme I-II””, Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Araştırma Raporları, Aralık 2004, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1321Pillar2.pdf> (17.03.2011), s.11.

²¹⁸ TBB Operasyonel Risk Çalışma Grubu, “Basel II Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplini Raporlama Kapsamı”, Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi, Eylül 2006, Sayı: 58, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/58.pdf> (17.03.2011), s.113.

²¹⁹ ARAS, a.g.m., s.12.

²²⁰ ÖZÇAM, a.g.r., s.7.

²²¹ YAYLA ve KAYA, a.g.r., s.12.

Bankaların finansal bilgilerini zamanında ve güvenilir bir şekilde kamuya belirli periyotlarla açıklaması, piyasa disiplini geliştirecek ve finansal istikrarın sağlanmasına yardımcı olacaktır. Kamuyu bilgilendirmenin finansal istikrara katkılarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

- ✓ Etkin bir bilgilendirme çerçevesi, bankanın açıkladığı bilgilerin inanılabilirliğini artırarak belirsizliği azaltacaktır.
- ✓ Periyodik bilgilendirme kötü etkilere daha çabuk tepki verilmesine olanak sağlayacaktır.
- ✓ Kamuyu bilgilendirme, piyasanın iyi ve kötü bankaları birbirinden ayırt edebilme gücünü artırarak bir bankayla ilgili sorunların tüm sisteme mal edilmesi olasılığını azaltacaktır.
- ✓ Piyasanın düzenli olarak banka hakkındaki bilgilerini güncellemesi edinilen son bilginin marjinal olma özelliğini azaltacak, yeni bilgilere aşırı reaksiyon verilmesini engelleyecektir.
- ✓ Banka, farklı çıkarlara sahip piyasa aktörlerinin tepkilerini göz önüne alacak ve bunları uzlaştırmak için faaliyetlerini daha ihtiyatlı biçimde sürdürecektir²²².

Kamuyu aydınlatma yoluyla sağlanacak piyasa disiplini, birinci blokta yer alan asgari sermaye yükümlülüğü ve ikinci blokta yer alan denetim otoritesinin incelenmesi sürecini tamamlama amacını gütmektedir²²³. Piyasa disiplininin, kamusal disiplinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olduğu kabul edilerek, yasal disiplinin başarısı için piyasa disiplininin işleyişini kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmak zorundadır. Bu bağlamda Basel II'ye geçilmesi ile bankalara kendi risk ölçüm modellerini geliştirme, bu modellerle

²²² Coşkun KÜÇÜKÖZMEN, “Basel II, Üçüncü Yapısal Blok (Pillar 3): “Piyasa Disiplini””, *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Araştırma Raporları*, Aralık 2004, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1317Pillar-3.pdf> (17.03.2011), s.23–24.

²²³ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)”, s.293.

sermaye ihtiyaçlarının tespiti ve model sonuçlarının belirli aralıklarla kamuya açıklanması uygulaması getirilmiştir²²⁴.

2.4.2. Basel II Kriterleri'ne Yöneltilen Eleştiriler

Yeni Basel Uzlaşısı, önceki uzlaşıya yöneltilen eleştirilerin önemli bir kısmının giderilmesini sağlamış olsa da birçok yeni eleştirinin de hedefi olmuştur. Bu eleştiriler şu şekilde özetlenebilir:

- Basel I Uzlaşısı'nın en fazla eleştirilen yönlerinden biri olan risk katsayılarındaki katılık, kredi derecelendirme kuruluşlarının devreye konulmasıyla ortadan kalkmış, ancak bu durum yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Derecelendirme kuruluşlarının risklerin boyutlarını doğru bir biçimde ölçememesi, krizlere yönelik zamanında önlem alınamamasına ve krizlerin derinleşmesine neden olmaktadır. Nitekim, Asya Krizinde derecelendirme kuruluşları kriz tahmininde başarısız olmuş, oldukça iyi nota sahip ülkelerde kriz yaşanmaya başladıktan sonra ülke notları indirilmiş ve bu durumun krizi derinleştirdiği gerekçesiyle derecelendirme kuruluşları ciddi eleştirilere maruz kalmışlardır²²⁵.
- Yeni Sermaye Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ülkelere fon akımını kısıtlayacağı ve gelişmekte olan ülkelerin borçlanma maliyetlerini arttıracığı öngörülmektedir. Uluslararası bankaların içsel derecelendirme yaklaşımını uygulamaları halinde, ödünç verme koşulları değişeceği için gelişmekte olan ülkelerin hazinelerine, bankalarına ve şirketlerine verilen borçların azalacağı ve borçlanma maliyetlerinin artacağı beklenmektedir²²⁶.

²²⁴ Süleyman EROL, "Basel II Piyasa Disiplini Sağlar mı? Ne Kadar Piyasa Disiplini O Kadar Yasal Disiplin", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Eylül-Ekim 2005, Sayı: 44, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3834 (16.03.2011), s.5.

²²⁵ Stephany GRIFFITH ve Jones Stephen SPRATT, "Will The Proposed New Basel Capital Accord Have A Net Negative Effect On Developing Countries?", *Institute Of Development Studies*, University Of Sussex, 2001, <http://www.eclac.org/noticias/discursos/6/8716/SGriffithJonesnov29.pdf> (19.03.2011), s.6.

²²⁶ Anil K. KASHYAP ve Jeremy C. STEIN, "Cyclical Implications Of The Basel II Capital Standarts", *Economic Perspectives*, 2004, Sayı:10, <http://www.economics.harvard.edu/faculty/stein/files/basel-chicago-fed-04.pdf> (19.03.2011), s.18.

- Yeni Sermaye Uzlaşısı bankaları piyasa gelişmelerine duyarlı olan benzer risk yönetim sistemleri geliştirmeye teşvik etmektedir. Ancak kriz dönemlerinde bankaların benzer hareket etmeleri kriz yoğunluğunu arttırıcı bir unsur olabilmektedir. Bu bağlamda, özellikle kısa vadede piyasa gelişmelerine duyarlı olan risk yönetimi metotlarının uygulanması, sürü psikolojisiyle varlıklar arası korelasyonun artmasına ve bankaların olası kayıplarının daha da yükselmesine yol açabilmektedir.
- Basel II’de yıllık satış cirosu 50 milyon Euro’nun altında olan şirketler KOBİ olarak değerlendirilmektedir. Sermaye yeterliliğinin hesaplanması sürecinde ele alınmak üzere, KOBİ’lerin kullandığı 1 milyon Euro’dan daha düşük krediler Basel Komitesi tarafından ‘perakende krediler’ kapsamına konulmaktadır. Kurumsal kredilere yönelik risk ağırlıkları, derecelendirme kuruluşlarının kredi notu veya bankalarca içsel derecelendirme sonucu oluşturulan öngörüler ile belirlenirken, perakende krediler için bu oran %75 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla Basel II perakende kredi kullanmakta olan KOBİ’ler için önemli yükler getirmektedir²²⁷.
- Basel II’de yer alan içsel ve ileri yöntemlerin teknik seviyesi çok yüksek olduğundan, bu durum hem bankalar hem de denetim otoritelerinin gerekli iş gücünü sağlamasında veya mevcut personelinin eğitiminde ciddi problemlerle karşı karşıya kalmasına yol açabilecektir²²⁸.
- Yeni Sermaye Uzlaşısı’nda OECD üyesi olma avantajının kaldırılması OECD üyesi düşük notlu ülkeler aleyhine olurken, OECD üyesi olmayan yüksek notlu ülkeler bu durumdan olumlu etkilenmektedir²²⁹.

Mevcut uygulamadaki ‘OECD Kulüp Kuralı’na göre, ülkemiz OECD üyesi olduğu için ülke kredisi %0 risk ağırlığına tabidir. Basel II Uzlaşısı’nın uygulamaya geçmesiyle birlikte, Basel I’de geçerli olan OECD kulüp kuralının ortadan kaldırılmasıyla Türkiye’nin

²²⁷ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.16-17.

²²⁸ YÜKSEL, “Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II)”, s.3.

²²⁹ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.18.

kredi notu ‘BB’ olduğundan ayrılması gereken karşılık %100’e yükselecektir. Yeni uzlaşımın uygulanmasıyla birlikte Türkiye OECD üyesi olma avantajını kaybedecek ve kredi notu düşük olduğu için yabancı para cinsinden borçlanma maliyeti artacaktır.

- Basel II Kriterleri standart yaklaşım açısından, dışsal derecelendirmenin henüz yaygınlaşmadığı ülkelerde, dışsal derecelendirmenin yaygın olduğu ülkelere göre önemli bir rekabet eşitsizliğine neden olacaktır. Yaklaşım çerçevesinde kredi notu olmayan firmalara kredi verilmesinde %100’lük bir risk ağırlığı öngörülmektedir. İçsel derecelendirme yönteminde ise risk ağırlığı güvenilir firmalar için %20’ye kadar düşebilmektedir. Yani dışsal kredi notu olmayan ve standart yöntem kullanan güvenilir bir firma arasında önemli bir risk eşitsizliği doğurmaktadır²³⁰.
- Kredi riskinin hesaplanmasına yönelik standart yaklaşımda, kredi notu olmayan firma kredileri doğrudan %100 risk katsayısı ile ağırlıklandırıldığından, kredi notu hiç olmayan bir firma düşük notlu ve dolayısıyla daha yüksek risk katsayısına sahip firmalara göre üstünlük sağlamaktadır. Örneğin; derecelendirme notu ‘B-’nin altında olan bir bankaya verilecek kredilerde risk katsayısı %150 olarak belirlenmiştir. Bu durum riskli firmaların dışsal derecelendirmeden kaçınma olasılığını güçlendirmektedir²³¹.

Kredi riski hesaplanmasında kullanılan standart yaklaşımda risk ağırlıkları belirlenirken borçlunun kredi notu dikkate alınmaktadır. Ancak işletmelerin çoğunluğunun herhangi bir derecelendirme notuna sahip olmadığı ülkelerde dışsal derecelendirmenin gelişmesi, kısa vadede olanaklı görülmemektedir. İçsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulanmasının zorlukları da dikkate alındığında, Basel II’nin getirdiği bazı yeniliklerin uygulanmasının gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça zor olduğu ve geniş bir zamana yayılacağı görülmektedir.

²³⁰ Guido GIESE, “Basel II Uzlaşısı’na İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri”, Melek Acar Boyacıoğlu (Çeviren), *TBB Bankacılar Dergisi*, Haziran 2002, Sayı: 41, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/41.pdf> (15.11.2010), s.76.

²³¹ YAYLA ve KAYA, *a.g.r.*, s.17.

2.5. Basel I ve Basel II Kriterleri'nin Karşılaştırılması

Basel I Kriterleri'nin bankacılık risklerinin yönetilmesinde yetersiz kalması sonrası başlatılan, oldukça uzun zamanı kapsayan ve yoğun çalışmalar sonucu son halini alan Basel II Kriterleri, önceki düzenlemenin bazı temel özelliklerinin korunmasının yanında çok köklü yenilikler de getirmiştir.

2.5.1. Basel I ve Basel II Kriterleri'nin Benzer Yönleri

Basel II'de değişmeyen ya da önceki uzlaşındaki niteliklerini büyük ölçüde koruyan maddeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- Basel I'de alt sınırı %8 olarak saptanan sermaye yeterliliği oranı Basel II'de de aynen korunmuştur.
- Basel I'de ortaya konan sermaye tabanı hesaplama biçimi yeni uzlaşıda da büyük ölçüde benimsenmiştir.
- 1996 yılında kapsamlı değişikliklerle yenilenen ve bu haliyle içsel yaklaşımları da içeren piyasa riski ölçüm yöntemlerine yönelik olarak yeni uzlaşıda önemli bir değişiklik yapılmamıştır.

2.5.2. Basel I ve Basel II Kriterleri'nin Farklı Yönleri

Basel II Kriterleri, önceki uzlaşya oranla çok önemli yenilikler içermektedir. Söz konusu yenilikler aşağıda karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

- Basel I Kriterleri sadece risk ölçümlerine odaklanmış bir sermaye yeterliliği düzenlemesidir. Basel II Kriterleri ise sermaye yeterliliği ölçümünün yanında denetim ve piyasa disiplini unsurlarını içeren bir yönetim felsefesidir.

Basel II Uzlaşısı'nda bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi istenmektedir. Ayrıca Basel II ile birlikte sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel II'ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu da getirilmektedir²³².

- Basel I Kriterleri'nde her banka için aynı ölçütler kullanılırken, Basel II Kriterleri değişik risk ölçüm yaklaşımlarının kullanılabilme olanaklarını içeren çok daha esnek bir risk yönetim biçimidir.
- Basel I de risk azaltımına ilişkin herhangi bir uygulama bulunmamasına karşın Basel II ile birlikte bankaların kredi riski azaltım tekniklerini kullanarak kredi risklerini azaltmalarına olanak sağlanmıştır.
- Basel I Kriterleri çok fazla seçenek içermeyen ve katı bir uygulama olanağı sunarken, Basel II Kriterleri risk duyarlılığı çok daha yüksek ölçüm yöntemleri önermektedir²³³.
- Yeni Uzlaşı'da sermaye tanımında çok önemli değişiklikler olmasa da, sermaye yeterliliğine konu olan risk unsurlarına operasyonel risk unsuru da eklenerek düzenlemenin risk duyarlılığı artırılmış ve önceki uzlaşıdaki çok önemli bir eksiklik giderilmiştir.

Basel I'de kredi ve piyasa risklerine karşılık sermaye bulundurma zorunluluğu söz konusu iken Basel II ile birlikte bu risklere ilaveten operasyonel risk içinde sermaye bulundurma zorunluluğu getirilmiştir.

- Basel I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “Külüp Kuralı” Basel

²³² BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, s. 2.

²³³ Bank For International Settlements, “The New Basel Capital Accord: An Explanatory Note”, *Secretariat Of The Basel Committee On Banking Supervision*, Ocak 2001, <http://www.bis.org/publ/bcbsca01.pdf> (05.02.2011), s.6–7.

II ile birlikte kaldırılmaktadır²³⁴. Yeni Uzlaş ı ile birlikte OECD üyesi ÷lkelere sağlanan ayrıcalık kaldırılmış, bunun yerine kredi derecelendirme kuruluşu notlarının veya bankaların kendi içsel derecelendirme yöntemlerinin kullanılması öngör÷lmüştür.

2.6. Basel II Kriterleri’nin Bir Üst Sürümüne Olan İhtiyacın Kaçınılmazlığı, Basel III’ün Doğuşu

2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde konut piyasalarındaki dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkan ve bütün dünyaya yayılan finansal krizin ardından, bugün ÷lkelerin kendine gelme çabalarının halen sürdürdükleri bir dönemi yaşamaktayız. Finansal sistem ve bankacılık sistemi halihazırda tekrar istikrara kavuşmuş olsa da krizin maliyeti çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Küresel finansal kriz, reel sektörü de etkilemiş refah seviyesinde ciddi düşüşler gör÷lmüş, yüksek seviyede iş kayıpları yaşanmıştır.

Kriz öncesi finansal yapının temeli, Basel II düzenlemesi çerçevesinde getirilen kurallar üzerine inşa edilmişti. Günümüzde de halen bu yapının temelde korunmaya çalışıldığı gör÷lmektedir. Basel II düzenlemesinin göze çarpan en önemli eksikliklerden biri, likidite riskini tam olarak dikkate almamış olmasıdır. Yaşanan kriz, başlangıç evresinden sonra büyük ölçüde likidite krizine dönüşmüş, bu durum krizin büyümesine olanak sağlamıştır. Krizin yayılmasının en önemli nedenlerinden bir diğeri ise, mortgage kredileri üzerine yapılan türev işlemlerdir. Bu alandaki düzenleme boşluğunu değerlendiren bankalar çok karmaşık türev ürünler geliştirerek müşterilerine sunmuşlardır. Aşırı kar hırsıyla düzenlenen bu ürünler, düzenleme boşluğundan da yararlanarak çok büyümüş ve koşullardaki değişimleri dikkate almadığı için krizin temel etkeni olmuştur.

Krizden çıkarılan derslerden biri de bireysel kredilerin gör÷ndüğü kadar masum olmadığıdır. Krizin çıkış nedeni temelde bireysel kredilere dayanmaktadır. Buna karşılık bireysel krediler Basel II’de ikincil öneme sahiptir. Öyle ki, bankalar bireysel kredilerini (mortgage kredileri) sermaye yeterliliği hesaplamasında prensip olarak %35 oranında

²³⁴ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, s. 2.

dikkate almaktadır. Bu durum bankaların bu kredileri için ayıracakları sermayelerini Basel I'in bile gerisine götürmektedir²³⁵.

Küresel krizle beraber dünya genelinde artan banka iflasları, denetim ve gözetim açısından, Basel II'nin de itibar kaybetmesine ve sorgulanma eşiğinin yükselmesine neden olmuştur. Bu bağlamda küresel krizin, Basel II Kriterleri olarak geliştirilmiş sistemin, olağan dönemlerde genel kabul gören yönlerinin yanı sıra olağanüstü dönemlerde birtakım eksiklikleri de içerdiği gerçeğini ortaya koyduğu söylenebilir²³⁶. Ünlü iktisatçı Joseph Stiglitz, Basel II düzenlemelerinin temel felsefesini oluşturan denetimin ve derecelendirme şirketlerinin kredi notlarına dayalı yapının kendi başına bir oksimoron* olduğunun yaşanan küresel krizde belirginleştiğini dile getirmiştir²³⁷.

Finansal krizin hem çok maliyetli hem de sıkıntılı geçmesi, bankacılık ve finans sektörünün gelecekte karşılaşılabilecek krizlere karşı daha dirençli olmasını sağlamak amacıyla likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün artırılması gibi önemli reformların gerekliliğini ortaya koymuştur. Basel Komitesi yöneltile eleştirel yaklaşımlara karşılık vermek için, mevcut sisteme sahip çıkmakla birlikte, Basel II'nin bir üst sürümü diyebileceğimiz yeni bir yapılanmaya doğru rotasını çevirmiştir. Bu bağlamda, ülkemizin de üyesi olduğu Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından hazırlanan reform takvimi Ekim 2009'da Pittsburgh'da düzenlenen G-20 liderler zirvesinin en önemli konularından biri olmuştur. 12 Eylül 2010 tarihinde ise Basel III olarak adlandırılan söz konusu reformlar, Basel Komitesi tarafından kamuoyuna bir basın açıklaması ile bildirilmiştir²³⁸.

²³⁵ Şenol BABUŞCU, "Basel III'e Doğru", *Ekonomist Dergisi*, Eylül 2010, Sayı: 22, http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=75:basel-iiie-doru&catid=40:ekonomist&Itemid=56 (13.12.2010), s.1.

²³⁶ ŞENDOĞDU, **a.g.m.**, s.6.

²³⁷ Hasan CANDAN, "Kriz Sürecinde Basel II'de Öngörülen Değişiklikler", *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*, Mart 2009, Sayı: 68, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/68.pdf> (21.03.2011), s.81.

* **Oksimoron**: Birbirleriyle çelişen, zıt iki kavram.

²³⁸ Bank For International Settlements, "Group of Governors and Heads of Supervision announces higher global minimum capital standards", *Press & Speeches*, <http://www.bis.org/press/p100912.htm> (21.03.2011), s.1.

2.6.1. Basel III Kriterleri'nin Temel Özellikleri

12 Eylül 2010 tarihi itibarıyla kamuoyuna açıklanan Basel III, Basel II gibi sermaye yükümlülüğünün hesaplanma usulünü tümünden değiştiren bir “devrim” değil ancak Basel II'nin özellikle son finansal krizdeki gözlemlenen eksikliklerini tamamlayan bir “ek düzenlemeler seti” niteliğindedir.

Basel III olarak adlandırılan düzenleme ile ulaşılmak istenen hedefler aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması,
- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,
- Bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması,
- Mikro bazda yapılan düzenlemelerle bireysel olarak bankaların dayanıklılığının artırılması,
- Makro bazda düzenlemelerle finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması.

Yukarıda yer verilen amaçların gerçekleştirilmesi için;

- ❖ Halihazırda kullanılan asgari sermayenin nicelik olarak artırılması, niteliğinde değişiklikler yapılması ve mevcut uygulamaya ilave olarak muhasebesel bazlı bir asgari sermaye yükümlülüğü standardının getirilmesi,
- ❖ Tutulması gereken sermaye yeterliliğinin ekonominin belirli dönemlerine göre artırılabilmesi ya da azaltılabilmesi,
- ❖ Asgari likidite oranlarına yönelik düzenlemeler yapılması,

- ❖ Alım-satım hesaplarına ilişkin sermaye yeterliliği hesaplamalarında değişiklik yapılması,
- ❖ Karşı taraf kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin değişiklik yapılması yönünde çalışmalar yapılmıştır²³⁹.

Yeni düzenlemede, mevcut özkaynak ve sermaye yeterliliği hesaplamasında önem arz eden sermayenin niteliğinin ve niceliğinin artırılmasına ilişkin standartlar ile dönerselliğe bağılı olarak kullanılacak ilave sermaye tamponu oluşturulması gibi başlıklar mevcuttur. Bahsi geçen hususlara ilave olarak daha önce Basel II uygulamalarının en büyük eksikliği olarak görülen likidite yeterlilik ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranları gibi hususlarda yeni düzenleme de tahsis edilmiştir. Basel III olarak adlandırılan bu yeni düzenlemeyle birlikte amaçlanan hususlar aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.6.1.1. Sermaye Yeterliliği, Sermayenin Ana Unsurları

Basel III'te yer alan sermaye yeterliliğine ilişkin düzenleme değişiklikleriyle, sermayenin niceliği ve kalitesinin artırılması ile ekonominin konjonktürüne göre sermaye tamponu oluşturulması amaçlanmıştır.

Yeni düzenlemede, Basel II'de yer alan özkaynakların kapsamı değiştirilmiştir. Mevcut düzenlemede yer alan katkı sermayenin ana sermayenin %100'ünü geçemeyeceği hükmü ve üçüncü kuşak sermaye uygulaması kaldırılmıştır. Ana sermaye içinde yer alan ve zarar karşılama potansiyeli yüksek olan unsurlar çekirdek sermaye olarak adlandırılmıştır. Ülkemiz mevzuatında henüz uygulaması bulunmayan çekirdek sermaye; ödenmiş sermaye, dağıtılmamış karlar, kar (zarar), diğer kapsamlı gelir tablosu kalemleri ile bu toplamdan düşülecek değerlerden oluşmaktadır. Basel III ile birlikte asgari çekirdek sermaye oranı (Çekirdek Sermaye / Risk Ağırlıklı Varlıklar) 2013 ile 2015 tarihleri arasında kademeli

²³⁹ BDDK, "Sorularla Basel III", Ankara: BDDK Risk Yönetimi Daire Raporu, Aralık 2010, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf (02.01.2011), s.1.

olarak %2'den %4,5'a çıkarılacaktır. Aynı dönemde birinci kuşak sermaye oranı da %4'ten %6'ya çıkarılacaktır²⁴⁰.

Basel III düzenlemeleri sadece sermaye tanımını ve miktarını değiştirmemekte, sermaye yeterlilik rasyosunun paydasında yer alan risk ağırlıklı aktiflerin hesaplanmasına da bazı değişiklikler getirmektedir. Bu çerçevede, alım-satım hesapları ile menkul kıymetleştirme işlemlerine ilişkin sermaye yükümlülüğü artırılmış ve karşı taraf kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin değişiklikler yapılmıştır.

Basel III düzenlemeleriyle getirilen diğer bir yeni kavram ise koruyucu sermaye tamponudur. Koruyucu tampon, çekirdek ana sermaye, ana sermaye ve sermaye yeterlilik oranlarına eklenecek, bir çeşit ihtiyati sermaye işlevi görecektir. Koruyucu tampon hesaba katıldığında, çekirdek ana sermaye oranı yüzde %7'ye, ana sermaye oranı %8,5'e ve sermaye yeterlilik rasyosu %10,5'e yükselecektir. Koruyucu tampon sağlanamaması durumunda bankalar faaliyetlerine devam edebilmekle birlikte, kar dağıtımına kısıtlamalar getirilecektir²⁴¹.

Döngüsellliği yeterince dikkate almamasıyla eleştirilen Basel II'nin bu yöndeki eksikliğini kapatmak amacıyla yeni düzenlemede, ülke şartlarına ve tercihlerine bağlı olarak %0 ile %2,5 arasında değişen döngüsel sermaye tamponu uygulaması da getirilmiştir. Anılan tamponun çekirdek sermayeden ya da zararı tam karşılama kapasitesi olan diğer sermaye bileşenlerinden ayrılması gerekmektedir. Döngüsel sermaye tamponunun ekonominin büyüme hızına bağlı olarak artırılıp azaltılmasıyla hızlı kredi büyümesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir²⁴².

Yeni düzenlemelerin küresel ekonomiye olumsuz etkilerini sınırlamak amacıyla uzun bir geçiş süreci öngörülmüş ve sermaye tanımı ile oranlarına ilişkin değişikliklerin tam olarak uygulanmasına 2019 yılı başından itibaren başlanması planlanmıştır.

²⁴⁰ BDDK, "Sorularla Basel III", s.6-7.

²⁴¹ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), "Finansal İstikrar Raporu", *Finansal İstikrar*, Aralık 2010, Sayı:11, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin11.pdf (21.01.2011), s.57.

²⁴² BDDK, "Sorularla Basel III", s.6.

Tablo 10: Basel III Uygulama Takvimi

(%)	Mevcut	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Çekirdek Ana Sermaye Oranı	2,0	3,5	4,0	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Ana Sermaye Oranı	4,0	4,5	5,5	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Sermaye Yeterlilik Oranı	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Sermaye Koruma Tamponu					0,625	1,250	1,875	2,5
Çekirdek Ana Sermaye + Koruma Tamponu		3,5	4,0	4,5	5,125	5,750	6,375	7,0
Ana Sermaye + Koruma Tamponu		4,5	5,5	6,0	6,625	7,250	7,875	8,5
Sermaye Yeterlilik Oranı + Koruma Tamponu		8,0	8,0	8,0	8,625	9,250	9,875	10,5

Kaynak: TCMB, a.g.r., s.57.

Türk Bankacılık Sektörü’nde özkaynaklar içerisindeki sermaye benzeri kredilerin payının düşük, ödenmiş sermaye ve dağıtılmamış karlar gibi zarar karşılama kapasitesinin yüksek olması nedeniyle kaliteli sermaye unsurlarının payı yüksektir. Dolayısıyla sermaye yeterlilik rasyosu, ana sermaye ve çekirdek ana sermaye oranları arasındaki fark gelişmiş ülke bankacılık sistemlerinin aksine daha azdır. Bu bağlamda, Basel III’e ilişkin sermaye düzenlemelerinin daha çok gelişmiş ülke bankacılık sistemleri açısından zorlayıcı olması düşünülmektedir²⁴³.

²⁴³ TCMB, a.g.r., s.59.

2.6.1.2. Kaldıraç Oranı

Yaşanan global kriz, ülkelerin bankacılık sistemlerinde yüksek düzeyde bilanço içi ve bilanço dışı borçluluk sorununu ortaya koymasının yanısıra bankaların yüksek risk ağırlıklı sermaye yeterlilik oranlarına sahip olmalarının dayanıklılıklarına ilişkin yeterli bir gösterge olmayabileceğini de göstermiştir. Bu nedenle Basel III içinde risk bazlı olmayan kaldıraç oranı düzenlemesine yer verilmiştir. Bu düzenleme ile hem risk odaklı sermaye yeterlilik yaklaşımının desteklenmesi hem de bankaların borçluluklarının sınırlandırılması hedeflenmektedir²⁴⁴.

Sermaye oranlarını destekleyici nitelikte olan şeffaf, basit, anlaşılır ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranı, birinci kuşak sermayenin (Ana Sermaye) belirli dönüşüm oranlarıyla dikkate alınmış bilanço dışı kalemler ve aktifler toplamına bölünmesi suretiyle (Ana Sermaye / Aktifler + Bilanço Dışı Kalemler) hesaplanacak olup 2017 yılının ilk yarısına kadar sürecek olan paralel uygulama döneminde %3 oranı test edilecektir. Komite, yapılan sayısal etki çalışmalarının sonuçları çerçevesinde ve sektör görüşlerini de dikkate alarak kaldıraç oranını, 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren “Birinci Yapısal Blok”a dahil etmeyi planlamaktadır²⁴⁵.

2.6.1.3. Küresel Likidite Oranları

Yaşanan son krizden çıkarılan dersler paralelinde, Basel Komitesi uluslararası bankalar için küresel likidite oranları geliştirmeye çalışmaktadır. Oranların amacı likidite riski gözetiminin küresel boyutta uyumu ve sağlamlığının güçlendirilmesidir.

Basel III düzenlemesi ile birlikte, Likidite Karşılama Oranı ve Net İstikrarlı Fonlama Oranı isimli iki adet küresel likidite oranını getirilmiştir. Likidite karşılama oranı, bankanın likit varlıklarının, 30 gün içerisinde gerçekleşecek net nakit çıkışlarına bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır. Net nakit çıkışı, 30 gün içerisindeki nakit çıkışları ile 30 gün

²⁴⁴ TCMB, **a.g.r.**, s.58.

²⁴⁵ BDDK, “Sorularla Basel III”, s.7.

içerisindeki nakit girişleri arasındaki farktır. Likidite karşılama oranının minimum %100 olması gerekmektedir.

Likidite karşılama oranının yanı sıra, bu oranı desteklemek, yapısal likidite uyumsuzluklarını sınırlandırmak ve çekirdek fonlamayı belirli bir düzeyin üzerinde tutmak amacıyla Net İstikrarlı Fonlama Oranı adı altında ikinci bir oran oluşturulmuştur. Söz konusu oran “mevcut istikrarlı fonlama tutarının”, “ihtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarına” bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır. Likidite karşılama oranına benzer şekilde Net istikrarlı fonlama oranının da minimum %100 olması gerekmektedir. “Mevcut istikrarlı fonlama tutarı” birinci ve ikinci kuşak sermaye de dahil olmak üzere bankaların pasifinde yer alan kalemlerin vade ve kalitelerine göre belirlenirken; “ihtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarı” ise bankaların aktifinde yer alan kalemlerin vadelerine ve kalitelerine göre değişen oranlarda dikkate alınması suretiyle bulunmaktadır.

Küresel likidite oranlarından Likidite Karşılama Oranı için 2011–2015, Net İstikrarlı Fonlama Oranı için ise 2012–2018 yılları arası gözlem periyodu olarak belirlenmiş, gözlem periyodunun ardından bahsedilen oranlar için asgari yükümlülüklerin ilan edileceği belirtilmiştir²⁴⁶.

Yapılacak reformların ve reform takviminin duyurulduğu açıklama gözden geçirildiğinde, krizin olumsuz etkilerini bertaraf etmek ve krizin yayılmasını engellemek amacıyla bankaya özgü yükümlülüklerin kapsamının genişletilmesi ile sınırlı kalınmadığı, sistemik risklerin telafi edilmesi amacıyla ilave yükümlülüklerin getirilmesinin de planlandığı görülmektedir.

²⁴⁶ BDDK, “Sorularla Basel III”, s.7.

3. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ'NÜN BASEL KRİTERLERİ'NE GEÇİŞ SÜRECİ VE UYUM ÇALIŞMALARI

3.1. Basel I Kriterleri'nin Türk Bankacılık Sektörü'nde Uygulanma Süreci

Finansın küreselleşmesi, uluslararası piyasalarda yaşanan krizler ve banka başarısızlıklarının ardından Basel Kriterleri de, Avrupa Birliği Sermaye Gereksinimi Yönergesi gibi uluslararası kurumlar tarafından önerilen düzenlemeler göz önüne alındığında liberalleşme sonrası piyasalarla bütünleşmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu bağlamda ülkemizde de, çeşitli düzenlemeler yapılması gereği hissedilmiş, bu amaçla 1988 yılında kabul edilen Basel I Kriterleri aynı tarihte kabul edilerek imzalanmış ancak, kademeli bir geçiş süreci ile 1992 yılı sonundan itibaren tam olarak uygulamaya konulmuştur. Bu süreçte, sermaye yeterlilik oranının sırasıyla, 1989 yılında %5, 1990 yılında %6, 1991 yılında %7 ve 1998 yılında %8 olarak uygulanması öngörülmüş, bankacılık sektöründeki yasal ve kurumsal düzenlemelerin değişen koşullara ve uluslararası normlara uyumu konusunda önemli adımlar atılmıştır²⁴⁷. Günümüzde bu oran %8 resmi oranıyla devam etmekle birlikte BDDK'nın uygulamada ve açıklamalarında %12 olarak bir hedef oran belirlediğini de gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Türkiye'de yüksek faiz oranları ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar sonucu ortaya çıkan 2000 yılı krizi sonrasında Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren '*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*' ile piyasa riskleri de ilk olarak sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmiştir. Kuruluş amacı

²⁴⁷ Tatsiana N. RYBAK ve Bora AKTAN, "Basel Sermaye Uzlaşısı Kapsamında Türk Bankacılık Sektöründeki Nihai Gelişmeler", *Yaşar Üniversitesi E-dergi*, Nisan 2008, Sayı:10, http://joy.yasar.edu.tr/makale/no10_vol3/14_rybak_aktan.pdf (20.04.2011), s.1418-1419.

tamamen bankacılığın sağlıklı bir yapıya kavuşması olan BDDK, 2001 yılı sonundan itibaren ilgili yönetmeliğin uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir²⁴⁸.

Türk Bankacılık mevzuatının uluslararası düzenlemelerle uyum içinde olabilmesini sağlamak üzere; öncelikle sermaye yeterliliği, risk yönetimi, yabancı para pozisyonları, bağımsız denetim ve mali tabloların konsolide olarak düzenlenmesi konularında yeni uygulamalar başlatılmış, 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı “*Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik*”^{*} düzenlenmiştir. Yönetmelikle birlikte bankacılıkta risk yönetimi ile ilgili yeni bir dönem başlamış olup, Türk Bankacılık Sektörü’nde kurumsal yönetim ve risk kültürünün oluşturulması ve geliştirilmesi ile piyasa risklerinin ilk defa nicel olarak hesaplanması açısından önemli bir adım atılmıştır²⁴⁹. Yönetmeliğe göre, bankalar bünyelerinde, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara yanıt verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte iç denetim ve risk yönetimi sistemi kurmakla yükümlü olup, yeterli ve etkin iç denetim ve risk yönetim sistemi bulunmayan bankaların faaliyetlerinin BDDK tarafından denetlenmesi zorunlu hale getirilmiştir.

Basel I Kriterleri’nin ülkemizde uygulanmaya başlanması ile bankaların risk kültürlerinin oluşturulması ve kurumca benimsenmesi, yöneticilerin ve banka sahiplerinin bakış açılarını yeni düzenlemelere uyumlu olarak geliştirmeleri, teknolojik yatırımların tamamlanması ve personelin eğitilmesi gibi konular önem kazanmaya başlamıştır²⁵⁰.

1988 yılında uygulamaya konulan Basel I Kriterleri’nin hükümlerinin kolay uygulanabilir niteliğinden dolayı Türkiye uzlaşya kolaylıkla uyum sağlamıştır. Buna ilave olarak Basel I’in temel belirleyici noktalarından olan ülkenin OECD üyesi olup olmaması ayrımı yine Türkiye’nin uyum sürecini oldukça kolaylaştırmıştır.

²⁴⁸ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, s.1–2.

²⁴⁹ RYBAK ve AKTAN, **a.g.m.**, s.1425.

^{*} 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” in yerine getirilmesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

²⁵⁰ Murat BEŞİNCİ, “Basel Kriterleri, Basel II’nin Finans ve Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Kasım-Aralık 2005, Sayı: 45, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3842 (21.04.2011), s.1.

Uyum sürecinin kolay yaşanmış olmasına rağmen Basel I Kriterleri tek başına Türkiye açısından değerlendirildiğinde zamanla uzlaşının eksiklikleri belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Basel I Kriterleri'nin sadece sermaye yeterliliği düzenlemesini kapsamı her ne kadar bankacılık sektörünün yapısını güçlendirmede etkili olsa da, kriterlerin sektörün artan ihtiyaçlarına yeterince hızlı cevap verememesi ve yaşanan ekonomik sorunlar, yeni bir düzenleyici standarda olan ihtiyacı gündeme getirmiştir. Basel Komitesi, bu ihtiyaca ve piyasaların dinamik yapısına uygun olarak 2004 yılında yeni uzlaşısı Basel II'yi yayınlamıştır. Yeni Uzlaşısı, eskisine göre risklere daha duyarlı olmakla birlikte, uygulama süreci açısından çok daha karmaşık, maliyetli ve zaman alıcı bir yapıya sahiptir. Ancak yeni düzenleme, eski düzenlemede yer almayan riskleri de kapsayarak küresel çapta etkin bir bankacılık sektörünün oluşturulmasına imkan tanımaktadır.

3.2. Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel II Kriterleri'ne Geçiş Süreci

Türk Bankacılık Sektörü'nde risk yönetimi alanında gerçekleşen tüm düzenlemeler gelecek yıllarda ekonomide sağlanması düşünülen dengeli büyüme için oldukça fazla önem taşımaktadır. Ancak ülkemizde finansal sektörün sermaye yoğunlaşmasını tamamlayamamış olması nedeniyle, reel sektöre sermaye aktarımı sürecinde yaşanan problemler konusunda beklenen gelişme maalesef sağlanamamıştır. İşletme ve yatırım sermayesi yeterli olmayan ekonomimizde, üretime kanalize edilemeyen sermaye, bankalarımızın risk yönetiminde yetersiz kalması ile daha da azalmış bulunmaktadır.

Türk bankalarına yol göstermesi ve gerekli düzenlemeleri getirmesi amacı ile kurulmuş bulunan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, kuruluşundan bu yana yukarıda bahsi geçen aksaklıkları ve sorunları gidermek adına pek çok düzenlemeye imza atmış bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin bankacılıkta risk yönetimi ile ilgili olanlarının, uluslararası bankacılık standartlarını belirleyen bağımsız bir kurum olan Bank for International Settlements'ın çıkarttığı, ilki 1988 tarihli olan ve bankaların bulundurulması

gereken sermaye miktarının taşıdıkları risklerle daha yakın ilişkilendirilmesini hedefleyen Basel Kriterleri olarak adlandırılan kurallar bütününden esinlenildiği açıktır²⁵¹.

Basel II Kriterleri ile beraber küresel ekonominin finans sektöründe, çok önemli bir değişim süreci başlamış bulunmaktadır. Uluslararası piyasalarda Basel II'ye geçiş zorunlu görülmesine de, Basel II'de yer alan hususları G10+ ülkelerinin büyük ve uluslararası bankaları bir süredir uygulamaktadır. Bazı ülkeler için kolay olabilecek bu geçiş süreci, Türkiye gibi uluslararası normlara göre çok küçük bir finansal sisteme sahip gelişmekte olan ülkeler açısından bir dizi yeniliklerin gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Basel Kriterleri hem Türk bankalarının, hem de sektörün denetim ve düzenlenmesinden sorumlu olan BDDK'nın performans, kapasite ve uyum yeteneklerinin test edileceği önemli bir sınav olarak değerlendirilmektedir.

Bu bölümde, Basel II'ye geçişe yönelik Türkiye'de yürütülen hazırlık çalışmaları ile bu süreçte dikkate alınması gereken hususlar ve karşılaşılan temel sorunlar ele alınmıştır.

3.2.1. Basel II'ye Geçişe Yönelik Türkiye'de Yürütülen Hazırlık Çalışmaları

Uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler çerçevesinde, 2002 yılından günümüze kadar ülkemizde de BDDK bünyesinde Basel II Kriterleri'ne geçiş sürecine yönelik hazırlık çalışmaları sürdürülmektedir. BDDK, Basel II ile getirilen hususlara ilişkin alt yapı unsurlarının, (risk yönetimi sistemleri, kurumsal yönetim sistemleri, muhasebe, bilgi sistemleri gibi) uluslararası gelişmelere paralel olarak Türk Bankacılık Sektörü'nde de uygulanmasının, ülkemiz bankacılık sektörünün faaliyetlerinin düzenlenmesi ve uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliğini olumlu etkileyeceğini düşünerek gerekli çalışmaları yürütmektedir.

²⁵¹ Kaan AKSEL, "Basel Komitesi Tarafından Yayınlanan 'Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi' İstişare Raporu Üzerine Gözlemler", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Eylül-Ekim 2001, Sayı: 20, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=457 (25.04.2011), s.1.

BDDK, Basel II'ye verdiği büyük önemin bir göstergesi olarak Mart 2003 tarihinde BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla TBB bünyesinde Basel II Yönlendirme Komitesi tesis etmiştir. Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel II'ye geçişe yönelik çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bununla birlikte Basel II'ye hazırlık sürecinde etkin bir tartışma platformunun oluşturulması ve Basel II'ye yönelik çeşitli teknik hususlarda çalışmalar yapılması amacıyla BDDK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TBB ve münferit banka yetkililerinin katılımıyla Basel II Koordinasyon Komitesi, BDDK bünyesinde ilgili birimlerin katılımıyla da Basel II Proje Komitesi tesis edilmiştir. Ayrıca BDDK bünyesinde ilgili birimlerin katılımıyla tesis edilmiş olan Risk Odaklı Denetim Sistemi Proje Komitesi faaliyetleri de Basel II'ye hazırlık bakımından önem arz etmektedir²⁵².

Basel Komitesi tarafından Basel II'nin hazırlanması sürecinde getirilen hükümlerin banka sermaye yeterlilikleri üzerindeki etkilerini değerlendirebilmek ve gerekli değişikliklerin yapılabilmesini sağlamak amacıyla global düzeyde Sayısal Etki Çalışmaları (QIS) gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde de Basel II hükümlerinin Türk Bankacılık Sektörü'ndeki bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerini görebilmek amacıyla yapılan etki çalışmaları, Basel Komitesi tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen Üçüncü Sayısal Etki Çalışmasına (QIS-3) katılım sağlanması ile başlamıştır²⁵³. BDDK tarafından gerçekleştirilen yerel sayısal etki çalışmaları, ileride gerçekleştirilmesi planlanan diğer çalışmalar ile birlikte, Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel II'ye geçiş sürecinin planlanması açısından en önemli bilgi kaynaklarını oluşturmaktadır. Basel II çerçevesinde Türkiye'de yürütülen sayısal etki çalışmalarıyla ilgili ayrıntılı bilgilere bölümün alt başlıklarında detaylı olarak yer verilecektir.

²⁵² BDDK, "Basel II'ye Geçiş Yol Haritasına İlişkin BDDK Başkanı Sayın Tevfik Bilgin'in Konuşma Metni", *Konuşma ve Sunumlar*, 30 Mayıs 2005, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1323baskan_sunum.pdf (26.01.2011), s.2.

²⁵³ BDDK, "Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu", *Basel II'ye Uyum Çalışmaları*, Temmuz 2007, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/3554QIS-TR2_%20Raporu.pdf (11.05.2011), s.1.

Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel II'ye aşamalı bir biçimde uyumunun tasarlanması amacıyla TBB bünyesinde oluşturulan Basel II Yönlendirme Komitesi tarafından 30 Mayıs 2005 tarihinde, 'Basel II'ye Geçiş Yol Haritası' kamuoyuna açıklanmıştır. Basel II'ye geçiş sürecinin etkin bir şekilde planlanmasına yönelik olarak banka görüşleri alınmak suretiyle yayınlanan Yol haritasında, öncelikle genel hükümlere yer verilmiş, ardından yapısal bloklar, ilgili taraflar ve konular itibariyle her ay yapılması planlananlar listelenmiştir.

Yol Haritasının genel hükümleri şunlardan oluşmaktadır:

- Yol Haritası, dinamik değerlendirme sürecine tabi olup, ileride ortaya çıkabilecek gelişmeler ışığında güncellenebilecektir.
- Yol Haritasında yer alan hususlarda Basel II hükümleri ile birlikte AB direktifleri de dikkate alınacaktır. AB direktiflerinin Basel II hükümlerinden farklılaştığı bir durumda AB direktifleri esas olacaktır.
- Bankacılık Kanunu Tasarısı'nın yasalaşmasını takiben, BDDK'nın denetim alanına girecek diğer finansal kuruluşlara (faktoring, leasing gibi) ilişkin hususlar daha sonra kamuoyuna açıklanacaktır.
- Basel II'ye ilişkin bir politika metni açıklanacaktır.
- BDDK'nın Yol Haritasına ilave olarak, BDDK'nın ilgili dairelerinin, bankaların ve yapacağı faaliyetlerle ilgili TBB'nin de kendilerine ait yol haritaları olacaktır.
- BDDK, Basel II'ye geçiş sürecindeki gelişmelere ilişkin olarak yılda en az bir defa ilerleme raporu yayımlayacaktır.
- Yol Haritasında yer alan hususların bankalara prensip olarak konsolide bazda uygulanması öngörülmektedir.

- İleride gelişmiş yöntemleri kullanmayı planlayan bankaların şimdiden veri toplamaya, sistem ve altyapılarını hazırlamaya başlamaları uygun olacaktır.
- Hangi risk için hangi modelin kullanılacağına bankaların yönetim kurulları karar verecektir.
- Her banka için bir koordinatör (asgari seksiyon müdürü veya üstü) tayin edilecektir. Yönlendirme Komitesi üyesi bankalar için koordinatör, ilgili bankanın komitedeki en üst düzeydeki yetkilisi olacaktır.
- Basel II Yönlendirme Komitesi her ay toplanacaktır.
- Yürütülmekte olan Risk Odaklı Denetim Sistemi Projesi, Bankalar Kanunu Tasarısı yasalaştıktan sonra nihai hali verilerek uygulamaya konulacaktır.
- Gerekli görülmesi halinde BDDK tarafından danışmanlık hizmeti alınabilecektir.
- BDDK tarafından uygun görülecek muhtelif bankalar Basel II'ye geçiş sürecinde görev yapmak üzere BDDK nezdinde birer temsilci atayacaklardır.
- BDDK nezdinde Basel II'ye ilişkin bir teknik proje sorumlusu belirlenecektir.
- Basın ile ilişkiler için BDDK nezdinde bir irtibat yetkilisi belirlenecektir²⁵⁴.

Bankaların önemli bir bölümünde, banka yol haritaları uyarınca; projeye ilişkin faaliyetlerin planlanması, banka içi koordinasyonun sağlanması ve yol haritasına uyumun takibine yönelik olarak çeşitli komiteler tesis edilmektedir. Bununla birlikte, özellikle büyük bankalarda riskler bazında teknik çalışmalar yürütmek, cari muhasebe ve raporlama sistemlerini Basel II Kriterleri'ne uygun hale getirmek, bilgi yönetimi ve veri depolama sistemlerini güncelleştirmek gibi amaçlarla çalışma grupları oluşturulmaktadır.

²⁵⁴ BDDK, "Basel II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritası (Taslak)", *Basel II'ye Uyum Çalışmaları*, Mayıs 2005, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125830052005_sunum.pdf (15.04.2011), s.2.

Katılım bankaları, küçük ölçekli bankalar ve orta ölçekli bankaların önemli bir bölümü kredi, piyasa ve operasyonel risk için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında basit ve standart ölçüm yaklaşımlarını kullanmayı hedeflemektedir. Bankalar tarafından bu amaca yönelik olarak yürütülen başlıca faaliyetler şunlardan oluşmaktadır:

- Varlıkların portföyler itibarıyla sınıflandırılması,
- Kurumsal/KOBİ/perakende kredi ayırımının yapılması,
- Müşteri/teminat takip sistemlerinin işlevsel hale getirilmesi,
- Dış derecelendirme notlarının eşleştirilmesi,
- Faaliyet kolları bazında gelir/gider ayırımının yapılması²⁵⁵.

Bankaların Basel II'ye hazırlık sürecinde önem verdiği hususların başında, insan kaynağının eğitimi gelmektedir. Bankaların büyük bir bölümü eğitim konusunda danışmanlık firmalarından yardım almakta, bazı bankalar seminerler, toplantılar, sirkülerler ve süreli bültenler aracılığıyla veya internet siteleri kanalıyla personeli süreç hakkında bilgilendirmektedir. Diğer taraftan, yabancı banka şubeleri ile yabancı ortaklı bankalar insan kaynağının Basel II konularında eğitiminde, ana merkezlerinden ve yabancı ortaklarından destek almaktadır.

Bazı küçük ölçekli bankalarda risk yönetimi ve iç kontrol sistemleri başta olmak üzere organizasyonel yapının değiştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalardan en belirgin olanları aşağıda yer almaktadır.

- Organizasyonel yapı ile örgütsel şemalarının Basel II'ye uyumlu hale getirilmesi,
- Aktif-pasif yönetimi ile piyasa riski yönetimi arasındaki bağlantının ve bilgi akışının güçlendirilmesi,

²⁵⁵ BDDK, "Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu", *Basel II'ye Uyum Çalışmaları*, Haziran 2006, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1266ilerleme_raporu_degerlendirmesi_19062006.pdf (20.04.2011), s.2.

- Risk matrisleri hazırlanması,
- Teftişler ve iç kontrollerde ortaya çıkarılan bulguların risk matrislerine aktarılması,
- Anket çalışmaları yapılması,
- Öz değerlendirme raporları hazırlanması,
- Birimlerle toplantılar yapılması,
- Benimsenecek politika ve takip edilecek stratejilerin çeşitli birimlerin katılımıyla belirlenmesi/güncellenmesi²⁵⁶.

2004 yılının Haziran ayında yayınlanan Basel II Kriterleri, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 14.06.2006 tarihli, 2006/48 ve 2006/49 sayılı Direktifleri ile AB müktesebatına dahil edilmiştir. Yeni Basel Uzlaşısı'nın üye ülkelerde uygulanma şeklini belirleyen direktiflerde, Basel II düzenlemesinde ayrıntıları verilen sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, gözetim-denetim ve kamuya açıklama hususları hüküm altına alınmıştır²⁵⁷. Avrupa Birliği direktiflerinde alınan karara uygun olarak Basel II Kriterleri'nde olduğu gibi, AB bankaları sermaye yeterliliklerini, kredi ve piyasa riskine ilaveten operasyonel risk unsurlarını da dahil ederek hesaplamalarına 2007 yılının başından itibaren başlamıştır²⁵⁸.

Basel II Kriterleri'nin Avrupa Birliği (AB) müktesebatına dahil edilmesiyle birlikte BDDK uygulamalarının da AB müktesebatı esas alınarak yürütülmesi gereği ortaya çıkmıştır. Mevcut durumda, Türk Bankacılık Sektörü'nde sermaye yeterliliğinin hesaplanması 1 Kasım 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan “*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*” esas alınarak yapılmaktadır. Söz konusu Yönetmelik ile Basel II'nin getirdiği temel değişikliklerden biri

²⁵⁶ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu”, s.3-4.

²⁵⁷ BDDK, “CRD/ Basel II Ülke Uygulamaları Çalışma Tebliği”, 2008 Çalışma Tebliği, Ocak 2008, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/4225CRD_Basel%20II%20Ulke%20Uygulamalari.pdf (15.04.2011), s.2.

²⁵⁸ AYKUT, a.g.m., s.8.

karşılanmış ve Haziran 2007 itibarıyla operasyonel risk kalemi sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil edilmiştir. Dolayısıyla ülkemizde, Basel II'ye ilişkin AB Direktiflerine kısmen uyumlu sermaye yeterliliği hesaplamasına geçilmiştir²⁵⁹.

Basel II Kriterleri'ne uyuma giden sürece çok önemli bir ivme kazandıran Yol Haritasında Türkiye'nin, 2008 yılında fiilen kredi ve operasyonel riskler için basit ve standart ölçüm yaklaşımlarını, 2009 yılından itibaren ise ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanarak Basel II Kriterleri'ne geçmesi planlanmıştır²⁶⁰. Ancak yıllar boyunca gerçek çalışma alanlarının dışında faaliyet göstererek yüksek karlar elde etmeye alışmış Türk Bankacılık Sektörü'nde yeni uzlaşının hedeflenen tarihlerde uygulamaya konulabilmesi mümkün olmamıştır.

2007 yılında başlayan küresel finans krizi nedeniyle, 1 Ocak 2009'da başlaması öngörülen kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin Basel II uygulaması ileri bir tarihe ertelenmiştir. BDDK, 25 Haziran 2008 tarihinde yaptığı açıklama ile bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin Basel II uygulamasının, uluslararası finansal piyasalarda yaşanan, sebepleri ve etkileri derin ve belirsiz gelişmeler ışığında ertelendiğini bildirmiştir²⁶¹.

BDDK, 24.02.2011 tarihli ve 4099 sayılı Kararı ile Basel II'nin sermaye yeterliliği ölçümünde kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin getirmiş olduğu yeniliklere hem bankaların hem de kredi müşterilerinin sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için 01.07.2011 tarihinde başlayacak ve 30.06.2012 tarihinde bitecek olan süreçte, *“Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik Taslağı”* ile

²⁵⁹ BDDK, “Basel II Uygulamasının Ertelenmesine İlişkin Basın Açıklaması”, s.1.

²⁶⁰ BDDK, **a.g.r.**, Haziran 2006, s.2–3.

²⁶¹ BDDK, “Basel II Uygulamasının Ertelenmesine İlişkin Basın Açıklaması”, s.1–2.

bu taslağın eklerinin ve yine bu taslak ile ilgili tebliğ taslaklarının bankalarca, sadece BDDK’ya raporlama amaçlı olarak uygulanmasını öngörmüştür.²⁶².

01.07.2011 – 30.06.2012 tarihleri arasında uygulanmış olan, paralel uygulama olarak da adlandırılabilir bu süreçte, bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçümüne ilişkin uygulamalarda, bahsi geçen taslak hükümleri değil yürürlükteki mevzuat hükümleri esas alınmıştır. Paralel uygulama döneminin sona ermesi ile beraber 1 Temmuz 2012’den itibaren kredi riskinin ölçümünde derecelendirmeye dayalı standart yöntemin uygulanmaya başlamasıyla, Türkiye Basel II’yi tam olarak uygular hale gelmiştir.

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik süreci kararlı bir şekilde devam etmektedir. Avrupa Birliği ile bütünleşmeyi hedefleyen ülkemiz, finans sektöründe “risk yönetimi kültürü”nün yaygınlaştırılması ve Avrupa Birliği finans kuruluşlarıyla yakınlaşmanın sağlanması açısından Basel II Kriterleri’ne uyuma yönelik hazırlık çalışmalarına büyük önem vermektedir. Basel II’ye uyum, finans sektöründe, daha kaliteli risk yönetimini ve buna bağlı olarak sürdürülebilir bir istikrarı hedefleyen BDDK ve bankacılık sektörünün, uluslararası bankacılık sistemine entegrasyonu açısından da büyük önem taşımaktadır.

3.2.1.1. Birinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR1)

Uluslararası gelişmeler doğrultusunda Basel II Kriterleri’nin Türk Bankacılık Sektörü’ne uyumu ve yaratabileceği sorunların önceden tespit edilerek ortadan kaldırılmasına yönelik olarak BDDK bünyesinde ilk çalışmalara 2002 yılından itibaren başlanmıştır. Bu çalışmalar, Basel II ile getirilen alt yapı gerekliliklerinin uluslararası gelişmelere paralel olarak Türk Bankacılık Sektörü’nde de oluşturulmasının sektör açısından faydalı olacağı beklentisinden hareketle yönlendirilmektedir.

²⁶² BDDK, “Basel II Kapsamında Hazırlanan Düzenleme Taslaklarının Uygulanmasına İlişkin Geçiş Süreci”, *Basın Açıklamaları*, 8 Mart 2011, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/9244basin_duyurusu_baselii.pdf, (10.03.2011)

Bu kapsamda, Basel Komitesi tarafından Eylül 2002 tarihinde başlatılan ve Basel II ile birlikte getirilen kriterlerin, banka sermaye yeterlilikleri üzerindeki muhtemel etkilerinin analiz edilmesini amaçlayan Üçüncü Sayısal Etki Çalışmasına (QIS-3) Türkiye’den sektörde önemli paya sahip altı banka ile katılım sağlanmıştır. QIS-3 çalışmasına ilişkin nihai değerlendirme toplantısı, Basel Komitesi ve birçok ülke yetkilisinin katılımıyla 10-11 Mart 2003 tarihleri arasında İstanbul’da BDDK’nın ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıyla, BDDK ile Basel Komitesi ve yabancı ülkelerin denetim otoriteleri arasında sürdürülen işbirliği geliştirilmiş ve toplantı ülkemiz açısından önemli bir prestij sağlamıştır²⁶³.

QIS-3’te edinilen deneyimlerden faydalanmak suretiyle, Temmuz 2003’te ülkemizde de Basel II Kriterleri’nin Türk Bankacılık Sektörü’ndeki bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerini görebilmek amacıyla ilk yerel sayısal etki çalışması düzenlenmiştir. Türk Bankacılık Sektörü’nün aktif büyükler açısından %95’ini kapsayan 23 bankanın katılımıyla düzenlenen Birinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR1), katılımcı bankaların sermaye yeterlilik oranlarının Basel II Kriterleri’ne göre hesaplanmasına yönelik istatistiki bilgi toplamayı amaçlayan bir çalışmadır²⁶⁴.

Yerel sayısal etki çalışmalarında, mevzuat çerçevesinde yapılan sermaye yeterliliği hesaplamalarının çeşitli kriterler dikkate alınarak gruplanmış şekilde raporlanması talep edilmektedir. Bu sayede, çeşitli gruplar (portföyler) için Basel II’nin muhtemel etkileri ayrı ayrı analiz edilebilmektedir. Gerek Basel II Kriterleri’nin teknik seviyesinin ve hesaplama yükünün fazla olması gerekse söz konusu hükümlerin ülkemize özel durumlar için yorumlanması gereksiniminin bulunması sebebiyle, QIS-TR1 çalışmasının gerçekleştirilmesi BDDK ve çalışmaya katılan bankalar açısından nitelikli bir işgücünün bu çalışmaya tahsis edilmesine neden olmuştur. Çalışma sonucunda elde edilecek bilgilerin güvenilirliği açısından; çalışmaya optimum düzeyde banka tarafından katılım sağlanması,

²⁶³ BDDK, “Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Aralık 2004, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1254QIS-TR.pdf> (11.05.2011), s.5.

²⁶⁴ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, s. 4.

katılımcı bankalara gerekli bilgilendirmelerin yapılması ve bu amaçla etkin bir iletişim ağının tesis edilmesi, raporlanan verilere ilişkin çeşitli kontrol süreçlerinin dikkatle takip edilmesine büyük önem verilmektedir²⁶⁵.

QIS-TR1 çalışmasında, tüm katılımcı bankalar sermaye yeterliliklerini piyasa riskine ilişkin olarak basitleştirilmiş standart yaklaşımı, kredi riskine ilişkin olarak standart yaklaşımı, operasyonel riske ilişkin olarak ise temel gösterge, standart ve alternatif standart yaklaşımları kullanarak hesaplamışlardır²⁶⁶.

BDDK tarafından yapılan ilk yerel sayısal etki çalışması aracılığıyla ülkemiz bankaları için elde edilen sonuçlar incelendiğinde, Basel II bankaların sermaye yeterliliklerini belirli ölçülerde azaltmakla birlikte, Türk Bankacılık Sektörü'nün sermaye yeterliliğinin yüksek olması sebebiyle bu olumsuz etki önemli boyutlara ulaşmamaktadır. QIS-TR1 çalışması, sektörün standart yaklaşımları kullanması halinde, Basel II'ye geçişin ciddi bir sermaye sorunu yaratmayacağına işaret etmektedir. Çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla, %28,8 seviyesinde olan sermaye yeterliliği oranının Basel II Kriterleri'nin uygulanmasıyla beraber %16,9'a kadar gerileyeceği gözlemlenmiştir. Sermaye yeterliliğine ilişkin asgari oran %8 olduğu dikkate alındığında, Basel II Kriterleri çerçevesinde de asgari oranın iki katından fazla bir sermayenin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, bu fazla sermayenin geçiş sürecini kolaylaştıracağı düşünülmektedir²⁶⁷.

Ülkemiz özelinde sermaye yeterliliği oranındaki azalma temel olarak yabancı para cinsinden (dövizle endeksli) Hazine bono ve tahvillerinin Basel II'de yüksek sermaye yükümlülüğüne tabi olmasından ve Basel II ile birlikte operasyonel risk sermaye yükümlülüğünün yeni eklenmesinden kaynaklanmaktadır²⁶⁸. Basel II çerçevesinde sermaye yeterliliği oranında ortaya çıkan %11,9'luk azalışın 8,7 puanı yabancı para cinsinden kamu menkul kıymetlerinin yer aldığı portföylerden, 2 puanı ise operasyonel riskten

²⁶⁵ BDDK, "Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu", s.13.

²⁶⁶ BDDK, "Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu", s.16.

²⁶⁷ BDDK, "Basel II'ye Geçiş Yol Haritasına İlişkin BDDK Başkanı Sayın Tevfik Bilgin'in Konuşma Metni", s.15.

²⁶⁸ Ahmet ŞİRİN, "Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel II ve Finansal İstikrar", **TCMB Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı**, İstanbul, (Mayıs 2005), s.113.

kaynaklanmaktadır. Şirketlere verilen kredilerin tabi olduğu sermaye yükümlülüğünde ise az miktarda artışlar meydana gelmiştir. Sermaye yeterliliği oranında şirketler portföyü dolayısıyla ortaya çıkan azalış %1,2’dir²⁶⁹.

QIS-TR1 çalışmasında Basel II Kriterleri, bankaların çalışmanın yapıldığı günkü portföylerine uygulanmıştır. Dolayısıyla Basel II’nin uygulanmasına fiilen geçilmesi durumunda bankaların portföy tercihlerinde ortaya çıkabilecek etkileri veya diğer sebepler (makroekonomik gelişmeler, mevzuat değişikliği, tüketici taleplerindeki değişiklikler gibi) dolayısıyla portföylerde meydana gelebilecek olası değişiklikler hesaba katılmamıştır. Bu eksikliğin giderilebilmesi amacıyla, çalışma içerisinde ileriye yönelik çeşitli senaryolar altında sermaye yeterliliklerinin nasıl değişebileceği de analiz edilmiştir. Senaryo analizleri sonuçları değerlendirildiğinde, örneğin; ülkemiz Hazinesine ait derecelendirme notunun “yatırım yapılabilir” olarak ifade edilen “BBB” kademesini aşması durumunda yabancı para cinsinden kamu kâğıtlarının tabi olacağı sermaye yükümlülüğü %100’den %50’ye düşerek yarı yarıya azalacağı ve derecelendirilmemiş şirketlerin ileride alabilecekleri derecelendirme notlarına yönelik senaryoların sermaye yeterliliğini önemli düzeyde etkilemeyeceği değerlendirilmiştir²⁷⁰.

3.2.1.2. İkinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2)

Basel Komitesi tarafından Basel II’ye ilişkin istişari metinler üzerindeki çalışmalar global olarak gerçekleştirilen Beşinci Sayısal Etki Çalışmasının (QIS-5) sonuçlanmasıyla nihayete ermiş, Kasım 2005’te yayımlanan değişiklikleri de içeren nihai metin Haziran 2006’da yayımlanmıştır. Bununla birlikte, Basel II’nin Avrupa Birliği mevzuatına yansımaları ifade eden Avrupa Birliği Direktifleri’nin Haziran 2006’da yayımlanmasıyla uygulamaya ilişkin hükümler netlik kazanmış, 2007 yılından itibaren de söz konusu direktifler uygulamaya girmiş bulunmaktadır.

²⁶⁹ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, s. 5.

²⁷⁰ BDDK, “Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu”, s.11.

Basel II ile Avrupa Birliği Direktifleri'ne ilişkin nihai metinlerin yayınlanmış olması ve QIS-TR1 çalışmasından sonraki dönemde bankacılık sektörünün aktif kompozisyonunda özellikle krediler lehine yaşanan değişimler, yeni bir sayısal etki çalışmasının yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır²⁷¹.

Basel II ve Avrupa Birliği Direktifleri referans alınarak gerçekleştirilen İkinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2), Eylül 2006 dönemi verileri esas alınarak, Türk Bankacılık Sektörü'nün aktif büyüklüğünün yaklaşık %97'sini temsil eden 31 bankanın katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma Ekim 2006 - Haziran 2007 arasındaki dönemde yapılmıştır. Bankaların çalışmaya dahil edilen pozisyonlarının oluşturduğu portföylerden en büyüğü kamu portföyüdür. Kamu portföyünü kurumsal portföyü ile perakende portföyü takip etmektedir. Söz konusu portföylerin payları, portföylerin sermaye yeterliliği üzerindeki etkilerinin ve sermaye yükümlülüğüne katkılarının büyüklüğünü belirlemektedir.

QIS-TR2 çalışmasında, tüm katılımcı bankalar sermaye yeterliliklerini piyasa riskine ilişkin olarak standart yaklaşımı, kredi riskine ilişkin olarak standart yaklaşımı, operasyonel riske ilişkin olarak ise temel gösterge, standart ve alternatif standart yaklaşımları kullanarak hesaplamışlardır²⁷². Çalışmaya katılan tüm bankalar için hesaplanan konsolide sermaye yeterlilik rasyosu %19,31 iken, Avrupa Birliği Direktifleri / Basel II kapsamında hesaplanan oran 5,6 puanlık azalışla %13,68'e gerilemektedir. Rasyonun %8'in üzerinde gerçekleşmiş olması, sektörde mevcut sermaye tutarının Avrupa Birliği Direktifleri/ Basel II kapsamında hesaplanan sermaye yükümlülüklerini karşılayacak seviyede olduğunu, dolayısıyla sektörün genelinde ilave sermaye ihtiyacının ortaya çıkmadığını göstermektedir. Diğer taraftan, katılımcı bankaların sermaye yeterliliği rasyoları ortalamalarını, ihtiyari olarak, %19,31 seviyesinde tutmaları için 20,753 milyon TL sermaye artırımında bulunmaları gerekmektedir²⁷³.

²⁷¹ BDDK, "Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu", s.3.

²⁷² BDDK, "Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu", s.6.

²⁷³ BDDK, "Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu", s.42.

Portföylerin sermaye yükümlülüğüne katkıları incelendiğinde, bankaların sermaye yeterliliklerinin düşmesine neden olan unsurların başlıcalarını kamu portföyü, kurumsal portföyü ve operasyonel riskin ilavesinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. En yüksek olumsuz katkı, kamu portföyü ve alım-satım hesaplarında sınıflandırılan yabancı para kamu menkul kıymetlerinin risk ağırlığının standart yaklaşım kapsamında %100'e çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumu, operasyonel riskin sermaye yükümlülüğüne ilavesinin neden olduğu olumsuz katkı takip etmektedir. Ancak operasyonel riske ilişkin hesaplanan sermaye yükümlülükleri farklı yaklaşımlar altında önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Kurumsal alacaklar için de derecelendirme notlarının kullanımı esası getirilmiş, ancak çok az sayıda müşterinin derecelendirme notunun bulunması nedeniyle bu alacaklar derecesiz olarak %100 risk ağırlığına tabi tutulmuştur. Bankalar portföyü de derecelendirme notuna dayalı risk ağırlığı uygulaması nedeniyle olumsuz katkının ortaya çıktığı bir diğer portföy durumundadır²⁷⁴.

İki sayısal etki çalışmasında hesaplanan sermaye yeterliliği oranları incelendiğinde, her iki çalışmada da hesaplanan özkaynak tutarlarında önemli değişiklikler olmadığı ve sermaye yeterliliği oranlarındaki değişikliklerin temelde risk ağırlıklı varlıklardaki artışlardan kaynaklandığı görülmektedir. Risk ağırlıklı varlıklar, QIS-TR1 çalışmasında yaklaşık %70, QIS-TR2 çalışmasında da yaklaşık %42 oranında artış göstermiştir. Sermaye yeterliliği oranının ise QIS-TR1 çalışmasında yaklaşık 12 puanlık bir azalışla %28,84'ten %16,87'ye, QIS-TR2 çalışmasında da yaklaşık 5,6 puanlık bir azalışla %19,31'den %13,68'e düştüğü gözlemlenmiştir²⁷⁵.

²⁷⁴ BDDK, "Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu", s.1.

²⁷⁵ BDDK, "Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu", s.46.

3.2.1.3. Üçüncü Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3)

Üçüncü Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3), mevzuatımızın Basel II/ Avrupa Birliği Direktifleri ile uyumlaştırılması amacıyla oluşturulmuş olup düzenleme taslaklarının Türk Bankacılık Sektörü üzerindeki etkisinin detaylı biçimde ölçülebilmesini hedefleyen nihai bir çalışma niteliğindedir. Sermaye yeterliliklerinin Basel II düzenleme taslaklarına göre hesaplanmasında, öncelikli olarak aşağıda isimleri yer alan ve 6 Nisan 2010 tarihinde BDDK internet sayfasında kamuoyuna açıklanan düzenleme taslakları hükümleri dikkate alınmıştır:

- ✓ Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik Taslağı ve Ekleri
- ✓ Yapısal Pozisyona İlişkin Tebliğ Taslağı
- ✓ Risk Ölçüm Modelleri ile Piyasa Riskinin Hesaplanmasına ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ Taslağı
- ✓ Kredi Riski Azaltım Tekniklerine İlişkin Tebliğ Taslağı ve Eki
- ✓ Menkul Kıymetleştirmeye İlişkin Risk Ağırlıklı Tutarların Hesaplanması Hakkında Tebliğ Taslağı

BDDK tarafından Basel II'ye geçiş sürecinde görüşe açılan düzenleme taslaklarının sektördeki tüm bankalara uygulanacak olması nedeniyle çalışmaya tüm bankalar davet edilmiş ve çalışma sektörün %98,96'sını oluşturan 45 bankanın katılımı ile Mart 2010 verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir²⁷⁶. Çalışmaya belirli özel nedenleri dolayısıyla katılım sağlayamayan 4 banka dışında tüm bankaların katılmış olması çalışmada incelenen örneklemin Basel II/ Avrupa Birliği Direktifleri'nin bankacılık sektörü

²⁷⁶ BDDK, "Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu", *Basel II'ye Uyum Çalışmaları*, Mart 2011, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/9236qistr_3raporu_web.pdf (11.05.2011), s.5.

üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesine imkan sağlayacak yeterlilikte olmasına olanak sağlamıştır²⁷⁷.

Çalışmaya katılan bankalardan sermaye yeterlilik oranlarını hem mevcut sermaye yeterliliği düzenlemelerine göre hem de BDDK tarafından açıklanan Basel II düzenleme taslaklarına (Standart Yaklaşım) göre raporlamaları talep edilmiştir. Basel II düzenleme taslaklarına göre yapılacak raporlamalarda tüm bankalarca kredi riskine ilişkin standart yaklaşım, piyasa riskine ilişkin standart yaklaşım ve operasyonel riske ilişkin Temel Gösterge Yöntemi kullanılarak raporlama yapılması zorunlu tutulmuştur. Ayrıca söz konusu 45 bankadan 28'i piyasa riskine ilişkin sermaye yükümlülüğü için standart yaklaşıma ilave olarak İçsel Riske Maruz Değer Modelleri'ni kullanarak da raporlama yapmıştır. Buna ilaveten, brüt gelirlerini Basel II düzenleme taslaklarında yer alan faaliyet kollarına ayırabildiğine kanaat getiren bankalardan operasyonel risk için Temel Gösterge Yöntemi'nin yanında Standart Yöntem'e göre de hesaplama yapmaları istenmiştir²⁷⁸.

Mart 2010 itibarıyla, çalışmaya katılan 45 bankanın konsolide sermaye yeterlilik oranının, mevcut yaklaşım kapsamında %18,35 düzeyinden standart yaklaşım uyarınca 1,40 puan düşüş göstererek %16,95'e gerilediği gözlemlenmiştir. Standart yaklaşım kapsamında, rasyonun payında yer alan özkaynak tutarı yalnızca %0,1'lik sınırlı bir artış gösterirken, buna karşılık paydada yer alan risk ağırlıklı varlıkların, %8,41 oranında artması rasyoda düşüşe neden olmuştur. Sektörün sermaye yeterlilik rasyosunun %8'in üzerinde gerçekleşmiş olması, Basel II düzenleme taslaklarının hayata geçirilmesi halinde mevcut sermayenin bankaların sermaye gereksinimlerini karşılayacak düzeyde olduğunu, dolayısıyla Türk Bankacılık Sektörü genelinde ilave sermaye ihtiyacının ortaya çıkmayacağını göstermektedir. Diğer taraftan, katılımcı bankaların sermaye yeterliliği rasyoları ortalamalarını, ihtiyari olarak, %18,35 seviyesinde tutmaları için 9,680 milyon TL

²⁷⁷ BDDK, "Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu", s.3.

²⁷⁸ BDDK, "Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu", s.6.

(mevcut sermaye tutarının %8,3'ü tutarında) sermaye artırımında bulunmaları gerekmektedir²⁷⁹.

Mevcut yaklaşım ve standart yaklaşımdaki portföylerin kredi kalitesi dağılımları ve ilgili risk ağırlıklı varlık tutarları kıyaslandığında; Kurumsal, Kamu, Alım Satım Hesapları ve Bankalar portföylerinin olumsuz yönde, İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri ve diğer perakende portföylerin ise olumlu yönde değişim gösterdiği gözlemlenmiştir. Kamu Portföyü'ndeki olumsuz etkinin temel sebebi, bankaların bulundurdıkları yabancı para cinsinden T.C. Hazine menkul kıymetleri daha önce %0 risk ağırlığında yer alırken ülkemiz derecelendirme notuna paralel olarak, yeni uygulamada %100 ile ağırlıklandırılması uygulamasının getirilmesidir. Alım satım hesaplarında da buna benzer olarak, yabancı para menkul kıymetlerin %8 oranında spesifik risk hesaplamasına tabi olması olumsuz etkiye yol açmıştır. Kurumsal portföylerde ise mevcut yaklaşımda portföylerin %82,1'i %100 risk ağırlığında yer alırken, standart yaklaşımda %88,9'u %100 risk ağırlığına maruz kalmaktadır. Diğer taraftan, perakende portföylerde ise, Basel II'nin temel hedeflerinden birisi olan portföy bazında yönetilebilen pozisyonlar için daha düşük sermaye gereksinimi uygulaması paralelinde daha düşük sermaye gereksinimi hesaplanmasının; mevcut yaklaşımda %50 ve %100'de sınıflandırılan kredilerin standart yaklaşımda %35 ve %75 gruplarında yer almasının olumlu etki yarattığı tespit edilmiştir²⁸⁰.

QIS-TR2 ve QIS-TR3 çalışmalarında hesaplanan sermaye yeterliliği rasyoları incelendiğinde, her iki çalışmada da hesaplanan özkaynak tutarlarında önemli değişiklikler olmadığı ve sermaye yeterliliği rasyolarındaki değişikliklerin temelde risk ağırlıklı varlıklardaki artışlardan kaynaklandığı görülmektedir. Risk ağırlıklı varlıklar, QIS-TR2 çalışmasında yaklaşık %42, QIS-TR3 çalışmasında da yaklaşık %8 oranında artış göstermiştir²⁸¹.

²⁷⁹ BDDK, "Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu", s.49-50.

²⁸⁰ BDDK, "Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu", s.64.

²⁸¹ BDDK, "Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu", s.56.

Sermaye yeterliliği oranının ise QIS-TR2 çalışmasında yaklaşık 5,6 puanlık bir azalışla %19,31'den %13,68'e düştüğü, QIS-TR3 çalışmasında ise 1,4 puanlık bir azalışla %18,35'ten %16,95'e düştüğü gözlemlenmiştir. Azalışlardaki farklılığın en önemli sebepleri; QIS-TR2 çalışmasının yapıldığı tarihte operasyonel risk için sermaye bulundurulmuyor olması ve QIS-TR2'nin yapıldığı tarihten bu yana yabancı para menkul kıymetlerin banka bilançolarındaki payının düşmesidir. Buradan hareketle bankaların son 4 yıl içinde portföy yapılarını sermaye yeterliliği açısından Basel II'den daha az etkilenecek bir hale getirdikleri sonucuna ulaşılabilmektedir²⁸².

QIS-TR3 çalışması sonuçlarına göre Türk Bankacılık Sektörü genelinde Basel II düzenleme taslaklarının yürürlüğe girmesi halinde herhangi bir sermaye sorunu yaşanmayacağı düşünülmektedir. QIS-TR2 sonuçlarıyla kıyaslandığında, son 4 yıl içinde bankaların portföy yapılarının Basel II'den daha az etkilenecek şekilde değiştiği gözlemlenmiştir²⁸³.

3.2.2. Basel II'ye Geçiş Sürecinde Dikkate Alınması Gereken Hususlar

Basel II Kriterleri'nin G10+ üyesi olmayan ülkelerde uygulanma konusunu değerlendirmek ve yeni uzlaşya geçiş konusunda düzenleyici otoritelere pratik öneriler sunmak amacıyla Basel Komitesi bünyesinde bir çalışma grubu kurulmuştur. Grup tarafından Temmuz 2004'te yayımlanan "*Basel II'nin Yürürlüğe Konulmasında Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar*" isimli rapor ile yeni uzlaşyayı uygulamak isteyen ülkelere yol gösterici tavsiyelerde bulunmaktadır. Raporda, ülkelere ulusal bankacılık sektörlerinin karakteristiklerine uygun planlama yapmaları önerilmekte ve mutlaka göz önünde tutulması gereken 'anahtar hususlar' hatırlatılmaktadır. Aşağıda, söz konusu doküman ile bu alanda yapılmış diğer çalışmalardan derlenmiş olan ve önemli görülen unsurlar özetlenmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin Basel II'ye geçiş

²⁸² BDDK, "Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu", s.2.

²⁸³ BDDK, "Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu", s.64.

sürecinde, aşağıda yer alan hususları dikkate almasının, ülkeler açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

- Basel II Kriterleri, yeni düzenlemelerin uygulanabilmesi için sağlam bir alt yapı oluşturmayı ve risk yönetimini, sermaye yeterliliğini, piyasa disiplini ve finansal istikrarı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, Basel II'ye geçiş için iyi bir denetim ve gözetim sistemi gereklidir. İyi bir denetim sisteminin asgari düzeyde sağlanıp sağlanmadığının tespiti, ülkelerin Basel II'ye geçmeden önce göz önünde bulundurmaları gereken temel unsurdur²⁸⁴.
- Basel Komitesi tarafından 1997 yılında yayımlanan “*Etkin Bankacılık İçin Basel Temel İlkeleri*”, bir ülkenin bankacılık sisteminin sağlam ve istikrarlı olabilmesi için bulunması gereken temel özellikleri ortaya koymaktadır. Temel ilkeler, yeni sermaye uzlaşısına geçiş açısından önemli bir referans belgesi olarak kabul edilmektedir. Temel ilkelere uyum konusunda gelişmekte olan ülkeler, G10+ ülkelerinin oldukça gerisinde kalmaktadır. Özellikle yeterli denetim ve gözetim alt yapısının oluşturulması, denetim otoritesinin bağımsızlığının tesis edilmesi, uluslararası muhasebe ve bilgi standartlarına uyum, mali tabloların düzenli olarak kamuoyuna sunulması Basel II Kriterleri'ne geçilmeden önce sağlanması gereken ön şartlar olarak değerlendirilmektedir²⁸⁵. Başka bir ifadeyle, Temel İlkeler uyum ne kadar yüksek ise Basel II'ye geçişin o kadar kolay olabileceği düşünülmektedir
- Basel II'ye geçiş sürecinde öncelikle, uygulama kapsamının ne şekilde olacağı belirlenmelidir. Uzlaşının, yalnızca büyük ve uluslararası piyasalardaki aktif bankaları mı yoksa genel olarak sistemdeki tüm bankaları mı kapsayacağı ülke koşullarına göre belirlenmelidir. Yeni Uzlaşım sektöründeki her banka için uygun olmayabilir. Yeni Uzlaşımın aynı anda sektördeki tüm bankalara uygulanması da gerekmebilir. Mevcut uzlaşım, uluslararası olmayan bankalar için bir süre daha

²⁸⁴ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar (Türkçe Çeviri)”, BDDK (Çeviren), *Basel II Temel Belgeler*, Temmuz 2004, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1240basel_uygulama.pdf (03.04.2011), s.6.

²⁸⁵ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.33.

uygulanabilir. Ancak, karmaşık düzeyde faaliyetleri olan bankaların zamanla gelişmiş yaklaşımlara geçmesi için denetim otoritesi cesaret vermelidir.

- Basel II'nin uygulanmasına ilişkin yapılan/yapılmakta olan nicel analizlerin ortaya koyduğu sermaye yeterlilik oranlarındaki değişimler geçiş sürecinde dikkate alınmalıdır. Düşük bir sermaye düzeyi altında Basel II'nin uygulanması ciddi bir sermaye ihtiyacı yaratıyorsa bu sermaye ihtiyacının ne şekilde tesis edileceğinin tespit edilmesi gerekmektedir²⁸⁶. Uygun bir sermaye yeterliliği çerçevesi, bankacılık sektörünün güvenilirliğini ve sağlamlığını temin etmeli ve risk değerlendirmesine ilişkin süregelen gelişmeleri teşvik etmelidir²⁸⁷.
- Uygulanacak Basel II yaklaşımlarının kapsamı belirlenirken, her bir denetim otoritesi, kendi özel şartlarına ve amaçlarına uygun bir strateji belirlemelidir. Denetim otoritelerinin, Basel II kapsamına alacağı bankaları belirlerken dikkate alması gereken ölçütler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:
 - ✓ Bankanın büyüklüğü,
 - ✓ Faaliyetlerinin niteliği ve karmaşıklık derecesi,
 - ✓ Önemli faaliyet alanları veya iş kolları,
 - ✓ Uluslararası faaliyetleri ve uluslararası piyasalarla ilişkileri,
 - ✓ Bankanın risk profili ve risklerini yönetebilme kabiliyeti²⁸⁸.
- Yeterli düzeyde eğitilmiş personelin varlığı, Basel II Kriterleri'nin başarılı bir şekilde uygulanması için son derece önemlidir. Bazı durumlarda, mevcut personelin

²⁸⁶ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.34.

²⁸⁷ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, "Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar (Türkçe Çeviri)", s.6.

²⁸⁸ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, "Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar (Türkçe Çeviri)", s.14-15.

yeteneklerinin geliştirilmesi ve artırılması, bazı durumlarda ise uzmanlaşmaya gidilmesi gerekli olabilecektir.

- Basel II, birçok ülkede, yasal ve düzenleyici süreçlerde değişiklikler yapılmasını gerektirecektir. Denetim otoriteleri, söz konusu değişikliklerin kapsamını, izlenilecek usulleri ve bu değişikliklerin yürürlüğe konulmasında uyulacak süreyi göz önünde bulundurma ihtiyacı duyacaktır.
- Basel II'nin uygulanabilirliğini belirlemede, denetim otoriteleri, uygulamanın fayda ve maliyetleri ile ulusal veya denetimsel öncelikler arasında bir denge kurmalıdırlar. Denetim otoriteleri özellikle, bankacılık sisteminin emniyetini ve sağlamlığını temin eden temel yapısal unsurların etkinliğini, karar verilen yasal sermaye çerçevesinden bağımsız bir şekilde değerlendirmelidir. Bazı ülkelerde denetim otoriteleri, Basel-II'nin uygulanmasını ertelemeyi ve kısa dönem çabalarını, alt yapı unsurlarının geliştirilmesine yönlendirmeyi tercih edebilecektir²⁸⁹.
- Denetim otoritesinin yeterli kaynağa (bilgi birikimi, yeterli ve konu üzerinde yetkin insan gücü, teknik yeterlilik, yönetim bağımsızlığı gibi) sahip olması Basel II'ye geçmeden önce sağlanması gereken “olmazsa olmazlar” arasındadır. Ayrıca denetlemede görev alan otoritelerin, risk yönetimi becerilerini arttırabilmeleri için eğitim görmeleri ve risk yönetimi uzmanlarının işe alınmaları gerekmektedir. Bu sayede risk temelli denetleme sürecinin hayata geçirilmesi sağlanacak, denetçiler en temel zayıflıklara odaklanabilecekler ve riskin daha az olduğu alanlarda fazla zaman kaybetmeyeceklerdir.
- Basel II'ye geçiş sürecinin ayrıntılı bir yol haritasına dönüştürülmesi, ilgili tarafların uygulamanın adım adım ne şekilde sağlanacağına ve bu kapsamda üzerlerine düşen sorumluluklara ilişkin bilgi sahibi olmalarını sağlayacaktır²⁹⁰.

²⁸⁹ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar (Türkçe Çeviri)”, s.8–9.

²⁹⁰ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.35.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, raporda, gelişmekte olan ülkelerin Basel II'ye geçmeden önce denetim otoritesinin güçlendirilmesinin gerekliliği ve gerçek anlamda bağımsızlığının tesis edilmesi hususu özellikle vurgulanmıştır. Basel II'ye geçiş açısından bir ön koşul olmamasına rağmen, Basel Temel İlkelerine özel önem verilmektedir. Temel İlkelerle olan uyum derecesinin yüksekliğiyle yeni uzlaşının daha karmaşık yaklaşımlarına geçiş arasında güçlü bir ilişki olduğu genel kabul görmektedir.

Yeni uzlaşıya geçişte dikkate alınması gereken hususlar ilgili ülkenin bankacılık sektörünün temel karakteristiklerinden bağımsız değildir. Bu çerçevede, Türk Bankacılık Sektörü'nün risk yönetimine bakış açısı, riskleri yönetme kapasitesi, kurumsal yönetim ilkelerine yaklaşımı gibi hususların yanı sıra BDDK'nın finans sektörünün istikrarı ve yeni uzlaşıya olan yaklaşımı, geçiş sürecinin nasıl olması gerektiği konusunda bazı ipuçlarını vermektedir²⁹¹.

3.2.3. Basel II'ye Geçiş Sürecinde Karşılaşılan Temel Sorunlar

Basel II Kriterleri, gelişmekte olan ülkelere yönelik bazı fırsatlar getirmekle birlikte, bu ülkelerin bankacılık sistemleri için tasarlanmış bir sistem olmadığından, söz konusu ülkeler için bazı önemli problemleri de beraberinde getirmektedir. Bankaların Basel II'ye geçiş sürecinde karşılaştıkları temel problemler aşağıda özetlenmiş olup, ele alınış sırası sorunun önem derecesini göstermemektedir.

Basel II karşısında bankaların zayıf yönlerinden en belirgin olanları; aktif pasif yapısı, faaliyet ortamının yüksek risk içermesi, bankaların mevcut veri sistemlerinin Basel II gereklerinden farklı olması, bilgi sistemlerinin yüksek maliyetli yatırımlar getirmesi şeklinde sıralanabilir²⁹². Türk Bankacılık Sektörü'ne baktığımızda, risk kültürünün yeterli düzeyde yerleşmemiş olması, Basel II'ye yönelik faaliyetlerin banka tabanına yayılmasında önemli sıkıntılarla karşılaşılmasını beraberinde getirmektedir. Gelişmiş yaklaşımları kullanmayı planlayan bankalar açısından ileri yöntemler için gerekli risk verilerinin

²⁹¹ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.41.

²⁹² Doğan PENÇE, "Basel II Kriterleri Doğru Algılanmalı", *Active Academy Araştırma Merkezi*, Aralık 2006, Sayı: 4, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=4508 (15.03.2011), s.1.

istenilen sayıda, nitelikte ve tek bir kaynaktan otomatik olarak temin edilememesi geçiş sürecinde yaşanan önemli güçlüklerdendir.

Birleşme süreci devam eden veya tamamlanan bankalarda, müşteri bilgileri ile bilgi sistemlerinin bütünleştirilmesi ve sistemlerin birbirleri ile uyumlu hale getirilmesinde yaşanan sorunlar, bu bankaların Basel II'ye hazırlık çalışmalarında aksamalara neden olabilmektedir.

Cari bankacılık düzenlemeleri ile raporlama, muhasebe ve denetim çerçevesinin Basel II'den önemli ölçüde farklı sistem, süreç ve uygulamalar gerektirmesi tüm bankalar açısından hazırlık sürecinin etkin bir biçimde yönetilmesini engelleyen en önemli sorun olarak görülmektedir. Bu sorunların Basel II'nin altyapısını oluşturacak yasal düzenlemelerin, ulusal inisiyatif çerçevesinde alınacak kararların ve bankalara yol gösterici rehberlerin zamanında ortaya konulması suretiyle aşılabileceği düşünülmektedir²⁹³.

Basel II Kriterleri ile birlikte sıkı düzenleyici denetleme hükümlerinin getirilmesi, genişletilmiş kamuyu aydınlatma yükümlülükleri aracılığıyla da piyasa disiplini ve şeffaflığın belirgin bir şekilde arttırılması amaçlanmaktadır²⁹⁴. Bu yeni kurallarla birlikte bir banka, sermaye kuralları altında teklif edilen esneklik avantajını ne kadar çok kullanırsa, o kadar çok bilgi açıklamak zorunda kalacaktır. Örneğin; sermaye yeterliliğini tespit etmek için ileri düzey içsel derecelendirme yaklaşımını kullanan bir banka, kullandığı metotlar ve anahtar girdilerle ilgili kalitatif bilgileri ve ilgili riskleri değerlendirmede kullanılan kantitatif bilgileri açıklamak zorunda kalacaktır²⁹⁵.

Basel II ile birlikte bankaların hem kantitatif hem de kalitatif risk yönetimi sistemine sahip olmaları teşvik edilmektedir. Dolayısıyla, yeni uzlaşıya geçiş sürecinde, risk yönetimi sisteminin güçlü olması ve denetçilerin kantitatif alanda olduğu gibi kalitatif alanda da uzmanlaşmaları büyük önem taşımaktadır. PricewaterhouseCoopers'ın Düzenleme ve Danışmanlık Hizmetleri Avrupa Sorumlusu Charles Ilako'ya göre, Basel

²⁹³ BDDK, "Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu", s.4.

²⁹⁴ Michel CROUHY, Dan GALAI and Robert MARK, **Risk Management**, New York: McGraw-Hill, 2001, s.88.

²⁹⁵ Guido GIESE, "Basel II Uzlaşısı'na İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri", s.73.

II'ye geçiş sürecinde bankaları en çok Basel II'nin kalitatif kriterleri zorlayacaktır. Bu konudaki kriterler hayli zorlayıcı olduğundan, bankaların risk yönetimine kapsamlı bir bakış açısı ve yaklaşım geliştirmeleri gerekmektedir²⁹⁶.

İngiltere'nin en büyük bankalarından biri olan Barclays Bank'ın Kredi Riski Grup Yöneticisi olan Adrian O'Connor Mitchell, Basel II'deki en önemli zorluğun, veri ve sistem kurmada yoğunlaştığını; verilerin toplanması, irdelenmesi, szlmesi, işlenmesi ve sonuçlara ulaşılmasının oldukça önemli olduğunun altını çizmektedir. Dolayısıyla Basel II'nin önünde Mitchell'e göre kaliteli verilerin elde edilmesi ve gerekli sistemlerin kurulması en büyük engel olarak grnmektedir²⁹⁷.

Basel II teknik seviyesi yüksek düzeyde bir düzenleme olması sebebiyle insan kaynağı ve bilgi sistemleri gibi altyapı unsurlarına önemli düzeyde yatırım yapılmasını gerektirmektedir. Uygulamaların maliyeti ne kadar olacak? Yeni hesaplama yöntemlerini uygulamak için gerekli girişimlerde bulunsalar ve harcamalar yapsalar dahi, acaba bunlar düzenleyici otoriteler tarafından onaylanacak mıdır? gibi soruların cevaplarının belirsiz olması, bankalara yeni uzlaşıya geçiş sürecinde büyük sorun teşkil etmektedir²⁹⁸.

Birinci yapısal bloktaki hesaplamaların karmaşıklığı ve özellikle ileri düzey yaklaşımların gerektirdiği veri standartları, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki bazı bankalar tarafından Basel II'nin kısa vadede uyarlanması sürecinde sıkıntılarla karşılaşılacağını ortaya koymaktadır²⁹⁹.

BDDK tarafından benimsenen kademeli geçiş stratejisi nedeniyle özellikle ileri yaklaşımları hedefleyen bazı bankalar için hem standart yaklaşım hem de içsel modele yönelik hazırlıkların aynı anda sürdürülmeye çalışılması ilave operasyonel yk ve maliyet olarak görülmektedir. Ayrıca, kk ve orta ölçekli bankalar açısından kaynak tahsisi,

²⁹⁶ Charles ILAKO, "Bankaları En ok Basel II'nin Kalitatif Kriterleri Zorlayacak", *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Haziran 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1362 (03.05.2011), s.2.

²⁹⁷ Adrian O'Connor MITCHELL, "İçsel Değerlendirme, Karlılık Fırsatı Yaratabilecek mi?", *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1894 (03.05.2011),s.2.

²⁹⁸ Kevin RYAN, "İstenen Sermaye Düzeyi ile Risk Yönetiminin Uyumu", *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1899 (03.05.2011), s.3.

²⁹⁹ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.45.

hazırlık sürecinde karşılaşılan en önemli sorunların başında gelmektedir³⁰⁰. Basel II'nin isteği doğrultusunda yapılacak değişiklikler ve gerekli bilgilerin toplanması, bankaların kaynaklarından bir bölümünü buraya ayırmalarını gerektirecektir. Dolayısıyla, bazı bankalar için ayrılacak kaynağın büyüklüğü önemli bir sorun haline gelebilmektedir³⁰¹.

Basel II'ye geçişe yönelik hazırlık çalışmalarının tamamlanması belli maliyetleri beraberinde getirir de, nihayetinde bankacılık sektöründe riskleri ve faaliyetleri daha iyi kontrol edeceği, daha etkin bir yapıya kavuşturacağı söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında Basel II'ye geçiş geri dönülemez ve dışında kalınamaz bir süreç olarak Türk Bankacılık Sektörü'nün karşısına çıkmaktadır. Bu yüzden, uyum için gereken önemler alınmalı, bu düzenlemelere bir an önce hazır olmak için maksimum çaba harcanmalı ve ulusal bir politika belirlenmelidir.

3.3. Basel Kriterleri'ne Uyum Kapsamında Türk Bankacılık Sektörü'nde Yapılan Yasal Düzenlemeler

1980'li yıllardan itibaren serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte Türk mali sistem yeniden yapılanma sürecine girmiş ve gerek kurumsal gerekse yasal altyapı yönünden mali piyasalarda serbestliği öngören önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Reform sürecindeki olumlu gelişmeler Türk Bankacılık Sektörü'nü de olumlu yönde etkilemiş, bankaların daha rekabetçi bir ortamda çalışmasına olanak sağlamıştır.

Reformlar, bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesine ve yenilenmesine, kurumsal altyapı gelişmelerinin hızlanmasına ve bankacılık sektörünün mali sistemdeki payının hızla artmasına yol açmıştır. Fakat bir yandan ekonomik yapıda devam eden mevcut sorunların mali sektör üzerinde artan baskısı diğer yandan uygulanan makroekonomik politikaların bankaların risk algılama ve yönetim yapılarını olumsuz yönde etkilemesi piyasa disiplini zayıflatmıştır. Banka gözetim ve denetiminde uluslararası

³⁰⁰ BDDK, "Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu", s.5.

³⁰¹ RYAN, **a.g.m.**, s.3.

bankacılık standartlarının etkin olarak uygulanamaması ise sektörde önemli yapısal sorunların birikmesine yol açmıştır³⁰².

Mevcut yapısal sorunların bankacılık sektöründe fonlamada volatilitiyi artırması ve piyasa beklentilerine duyarlı hale getirmesi ile artan kırılganlık, mali sistemde Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde ciddi krizlerin yaşanmasına neden olmuştur. Her iki krizden Türk Bankacılık Sektörü önemli ölçüde etkilenmiştir. Türk Bankacılık Sektörü'nün birikmiş mevcut sorunlarına çözüm bulmaya yönelik arayışlarla, krizin hemen ardından daha da yoğunlaştırılan çalışmalar doğrultusunda oldukça geniş kapsamlı düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bankacılık sektörünün daha etkin ve rekabetçi bir yapıda faaliyet göstermesine olanak sağlamak üzere yapılan düzenlemelerin önemli bir kısmı, Bankalar Kanunu'nda ve bankacılık sektörünün yapısal sorunlarının çözümü ve yasal altyapısının uluslararası standartlara uyumunun sağlanmasına yönelik değişiklikler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir³⁰³.

Bankaların mali bünyelerinin ve bankacılık gözetim ve denetim sisteminin güçlendirilmesi amacıyla Bankalar Kanunu'nun yanı sıra bankacılık faaliyetlerini düzenleyen bazı düzenlemeler de yeniden şekillendirilmiştir. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar altı Bankalar Kanunu çıkartılmış, bu kanunların bazı maddeleri ek kanunlar, kanun hükmünde kararnamelerle birçok kez değiştirilmiştir. Türkiye'de 1933 yılında kabul edilen ve üç yıl yürürlükte kalan 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu ilk Bankalar Kanunu olarak nitelendirilebilir. İkincisi, 1936 yılında kabul edilen ve 22 yıl yürürlükte kalan 2999 sayılı Bankalar Kanunu'dur. Türk bankacılığında yeni bir devir açan 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nda ise 28 ve 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ile önemli değişikliklere gidilmiş, 7129 sayılı Bankalar Kanunu 1985 yılında yerini 3182 sayılı Bankalar Kanunu'na bırakmıştır³⁰⁴. Bu kanunda 18.06.1999 tarihli kabul edilen 4389 sayılı

³⁰² Melike ALPARSLAN, "Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler (1999-2001)", *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*, Aralık 2001, Sayı: 39, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/439.pdf> (24.05.2011), s.75.

³⁰³ ALPARSLAN, **a.g.m.**, s.75-76.

³⁰⁴ Abdullah TAŞCIOĞLU, **Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No:208, 1998, s.3.

Bankalar Kanunu'na, o da 19.10.2005 tarihli kabul edilen 5411 sayılı Bankalar Kanunu'na yerini bırakmıştır.

Bankalar Kanun'ları ve yapılan diğer düzenlemeler ile bankacılık mevzuatı; uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere ve özellikle Avrupa Birliği direktiflerine önemli ölçüde yaklaştırılmıştır. Bankaların denetiminde ve denetim sonuçlarının algılanmasında etkinliğin artırılmasına yönelik düzenlemelerin yanında, risk yönetiminde de uluslararası standartların yakalanması ve iç denetim sistemlerinin oluşturulmasına yönelik yeni düzenlemeler getirilmiştir³⁰⁵. Temel olarak sektörün krizlere karşı oldukça kırılgan olan yapısının sağlamlaştırılmasını, bu yolla etkin bir biçimde ve güven içinde çalışmasını amaçlayan söz konusu düzenlemeler Basel Kriterleri'ne uyum sürecinin de önemli aşamalarını oluşturmuştur.

3.3.1. Türk Bankacılık Sektörü'nde Basel I Kriterleri Uygulanana Kadar Yürürlükte Olan Düzenlemeler

Banka hukukunun temel yasalarından biri kuşkusuz Bankalar Kanunu'dur. Türk Bankacılık Sektörü'nde sermaye yeterliliği konusunda, 1980'li yıllara kadar olan dönemde 2243, 2999 ve 7129 sayılı Bankalar Kanunlarına bağlı olarak çıkarılan yönetmeliklerle düzenlemeler yapılmıştır.

Ülkemizde 1933 yılında kabul edilen ve üç yıl yürürlükte kalan 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu, yürürlükte kaldığı üç yıl içinde 2457 sayılı ve 2806 sayılı Kanun'larla iki kez değiştirilmiştir³⁰⁶. 2243 sayılı Bankalar Kanunu, bankaların mevduat kabul etmeleri için sahip olmaları gereken sermaye tutarını, ilk tesis masrafları hariç tutulmak üzere, bankaların faaliyet gösterdiği yerin nüfusu ile ilişkilendirmiştir. Bu kanuna göre, bankalar ödenmiş sermayeleri ile ihtiyat akçeleri toplamalarının (sermaye) 500 bin

³⁰⁵ ALPARSLAN, a.g.m., s.75.

³⁰⁶ K. Batu TUNAY, *Finansal Sistem Yapısı İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*, İstanbul: Birsan Yayınevi, 2005, s.238.

TL'nin üzerinde olması durumunda, ancak bu tutarın beş katı kadar tasarruf mevduatı kabul edebileceklerdir³⁰⁷.

1936 yılında yürürlüğe giren 2999 sayılı Bankalar Kanunu ülkemizde bankaların faaliyetlerini düzenleyen ikinci temel yasadır. 22 yıl yürürlükte kalan kanun, 1942'de kabul edilen 4196 sayılı ve 1953'de kabul edilen 6112 sayılı ek kanunlarla iki defa değişikliğe uğramıştır³⁰⁸. Yeni yasa, Mevduatı Koruma Kanunu'nda yer alan hükümlerin yetersiz kalması üzerine tasarlanmış ve diğer bazı bankacılık işlemlerini de kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. 2999 sayılı Bankalar Kanunu'nda da, 2243 sayılı Kanun'da olduğu gibi bankanın sahip olması gereken asgari sermaye tutarı ile faaliyet gösterilen yerin nüfusu arasında bağlantı kurulması yaklaşımı sürdürülmektedir³⁰⁹.

2999 sayılı Bankalar Kanunu'nda, bir bankanın üstlenebileceği kredi riskinin sınırlandırılması için, bankanın tek bir müşteriye kullanılabileceği kredi tutarına, toplam sermayesinin %10'u sınırlaması getirilmiştir. 2243 sayılı kanunla getirilen tasarruf mevduatı toplama sınırlamaları 2999 sayılı kanunla genişletilmiş; tasarruf mevduatı sahipleri, mevduatlarının %40'lık bir bölümü için bankaların aktifleri üzerinde imtiyazlı alacaklı kabul edilmiştir. Ayrıca bankalar, kanuni yedek akçeleri dışında, ileride karşılaşılabilecekleri zararları düşünerek, karlarından %5 oranında ek karşılık ayırmakla yükümlü kılınmışlardır. Bu iki kural, Türk Bankacılık Sektörü'nde mevduat sahiplerini korumak için bir araç olarak kullanılmasının ve öngörülemeyen zararlar için karşılık ayrılmasının ilk uygulamalarıdır³¹⁰.

1958 yılında yürürlüğe giren 7129 sayılı Bankalar Kanunu Türkiye'nin üçüncü Bankalar Kanunu olup, hukukçular ve bankacılık uzmanları tarafından kanunun Türk bankacılığında yeni bir dönem açtığı kabul edilmektedir³¹¹. 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun getirmiş olduğu en önemli değişiklik, bankalar üzerindeki denetimin

³⁰⁷ Sudi APAK, "Türk Bankacılığında Sermaye Yeterliliği ve Cooke Rasyosu", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı: 199, Mayıs, (1993), s.34.

³⁰⁸ TUNAY, *a.g.e.*, s.238.

³⁰⁹ DEĞİRMENÇİ, *a.g.e.*, s.89.

³¹⁰ APAK, *a.g.m.*, s.34.

³¹¹ TUNAY, *a.g.e.*, s.238.

kapsamının genişletilmesidir. Denetçilerin daha önce son derece sınırlı olan, bankalardan bilgi isteme yetkileri artırılmıştır. Sermaye ile yerleşim yerinin nüfusu arasında kurulan ilişki yine benimsenmiş, ancak kapsamı genişletilmiştir.

1985 yılının Mayıs ayında yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanunu Türkiye'nin dördüncü Bankalar Kanunu olup, 14 yıl yürürlükte kalmıştır. Bu kanunun amacının, tasarrufları korumak ve ekonomik kalkınmanın gereklerine göre kullanılmalarını sağlamak üzere bankaların kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, devir, birleşme ve tasfiyeleri ile denetlenmelerini düzenlemek olduğu görülmektedir. Bu şekilde Türkiye'de kurulmuş ya da şube açmış ya da açacak her türlü banka, kanun kapsamına girmektedir³¹².

3182 sayılı Bankalar Kanunu'nda, banka sermayesi yerine özkaynaklar* tanımı kullanılmıştır. Özkaynaklar, özsermaye ve yedek akçelerden oluşmaktadır. Kanun, sermayenin nakit olarak getirilmesini ve nakit karşılığında hisse senedi çıkarılmasını şart koşturur. Yedek akçeler, “kanuni yedek akçeler” ve “muhtemel zararlar karşılığı” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kanuna göre, her banka kanuni yedek akçeler yanında, karının %5'i düzeyinde muhtemel zararlar karşılığı da ayırmakla yükümlüdür. Bankalar kullandıkları kredilerin şüpheli alacak haline gelmesi durumunda, süreleri ve oranları kanunla belirlenmiş karşılıklar ayırmak zorundadır.

3182 sayılı Kanun'da, özkaynak ile yerleşim yerinin nüfusu arasında ilişki kurma yaklaşımını sürdürmektedir. Ancak önceki kanunlardan farklı olarak, tasarruf mevduatları ile özkaynak arasında bir bağlantı kurulmamıştır. Bunun en önemli nedeni, banka risklerinin banka aktiflerinden kaynaklandığına inanılmasıdır. Bu nedenle, bankanın kredi kullandırmasına ilişkin sınırlamalar getirilmiştir. Kalkınmada öncelikli sektörlerle kullandırılacak krediler için, bu sınırlamalar daha esnek bir şekilde uygulanmaktadır. Yeni olarak bu kanunla beraber, banka sermayesi ile banka iştirakleri arasında bir bağ

³¹² Alper BAKDUR, “Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri”, (Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı, Eylül 2003), <http://ekutup.dpt.gov.tr/uztez/> (23.05.2011), s.14.

* Özkaynaklar, 3182 sayılı yasaya göre bankaların ödenmiş ya da Türkiye'de ayrılmış sermayeleri ile yedek akçelerinin toplamıdır. Bunun en önemli kısmı olan özsermaye ise bankaların üç aylık hesap özetlerindeki fiilen ödenmiş sermayelerinden bilanço zararının yedek akçelerle karşılanmayan kısmı ile yabancı şubeler için ayrılan sermayenin düşülmesinden sonra kalan kısmıdır.

kurulmuştur. Ayrıca bankanın likiditesini etkileyecek şekilde gayrimenkul yatırımı yapmasını engelleyecek sınırlamalar getirilmiştir³¹³.

3182 sayılı kanun, 1980–1990 yılları arasında bankacılık sektörüne yönelik olarak yapılan yasal düzenlemelerin temelini oluşturmaktadır. Bu kanun ile bankaların finansal yapıları ve kaynak kullanımı ile ilgili düzenleme ve denetim yetkisi Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na (HDTM) verilmiştir. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın, sermaye yeterliliği de dahil olmak üzere, bankacılık ile ilgili gerekli gördüğü konularda standart rasyolar koyma ve ilgili düzenlemeler yapma yetkisi vardır. HDTM bu yetkisini kullanırken, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ve Türkiye Bankalar Birliği'nin görüşünü alarak gerekli düzenlemeleri gerçekleştirecektir³¹⁴.

3.3.2. Basel I Kriterleri'ne Uyum Kapsamında Türk Bankacılık Sektörü'nde Yapılan Yasal Düzenlemeler

Türk Bankacılık Sektörü'nde, 1988 Basel sermaye yeterliliği standardının esaslarını benimseyen ilk düzenleme, 26 Ekim 1989 tarih ve 20234 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, 3182 sayılı Bankalar Kanunu'na ilişkin 6 sayılı tebliğdir. HDTM tarafından yayınlanan tebliğ, bankaların sermaye artırımlarında ve özkaynaklarının mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşacak zarara karşı korunmasında uyulacak; Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler standart rasyosu ile ilgili tanımları, uygulama yöntemlerini, risk ağırlıklarının ve asgari orana ilişkin açıklamaları içermektedir³¹⁵.

Türkiye, Basel I Kriterleri çerçevesinde sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeyi ilk olarak oluşturan ülkeler arasındadır. Bu bağlamda Hazine Müsteşarlığı'na Basel I Kriterleri'nin gerekliliklerini karşılayacak nitelikte hazırlanan 6 sayılı tebliğ, sermayeyi ana ve katkı sermaye olmak üzere ikiye ayırmıştır. Tebliğ, tüm bankalara bilanço dönemi

³¹³ APAK, **a.g.m.**, s.34-37.

³¹⁴ DEĞİRMENCİ, **a.g.e.**, s.90-91.

³¹⁵ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “3182 Bankalar Kanunu'na İlişkin Tebliğ, No:6”, 26 Ekim 1989, 20234 Sayılı Resmi Gazete.

sonunda asgari %8 sermaye yeterliliği oranını sağlama yükümlülüğü getirmekte ve bu oranın sağlanması için aşamalı bir geçiş takvimi sunmaktadır.

Tebliğin uygulama takvimine göre, bankaların sermaye yeterlilik rasyolarını 1989 yılı için %5, 1990 yılı için %6, 1991 yılı için %7 ve 1992 yılı için %8 olarak belirlemeleri istenmiştir. Tebliğ gerek düzenlemeleri gerekse de uygulama takvimi açısından Basel I Kriterleri'nin Türk Bankacılık Sektörü'ne tam olarak uyarlanması en azından yasal çerçeve olarak gerçekleştirmektedir³¹⁶. Ayrıca, 1992 yılından bu yana yapılan yasal düzenlemeler ile Türkiye'de bankacılık faaliyetini yürüten kuruluşların, minimum %8 sermaye yeterliliği oranını sağlamaları zorunlu hale getirilmiştir.

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, sermaye yeterliliği konusunda uygulamada görülen yetersizlikleri dikkate alarak, 9 Şubat 1995'de yayınlamış olduğu 12 sayılı tebliğ ile 6 sayılı tebliği yürürlükten kaldırmıştır. Tebliğ, sermaye yeterlilik rasyosu analiz formunun her üç ayda bir doldurularak, izleyen 1,5 aylık sürede Müsteşarlığa gönderilmesini istemektedir. 12 sayılı tebliğin analiz formunda, sermaye yeterlilik rasyosu dışında iki yeni rasyo daha bulunmaktadır. Bunlar, “katkı sermayenin ana sermayeye oranı” ve “alınan sermaye benzeri kredilerin ana sermayeye oranı”dır. Bu iki oran ile bankanın toplam sermayesinin bileşenlerinin daha iyi analiz edilebilmesi hedeflenmiştir³¹⁷.

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan ve 30.06.1998 tarihinde 23388 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, “*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ*”, 12 sayılı tebliği yürürlükten kaldırmıştır. Tebliğ, bankaların hem konsolide, hem de konsolide olmayan bazda minimum %8 sermaye yeterliliği oranına sahip olmaları yükümlülüğünü getirmektedir. Bu tebliğ, iki yeni başlık içermektedir. İlki potansiyel riskler adı altında ilk

³¹⁶ DEĞİRMENCİ, a.g.e., s.92-93.

³¹⁷ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “3182 Bankalar Kanunu'na İlişkin Tebliğ, No:12”, 9 Şubat 1995, 22197 Sayılı Resmi Gazete.

kez piyasa risklerinin tanımlanması, diğeri ise üçüncü kuşak sermayenin tanımlanmasıdır³¹⁸.

Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, 1988 Basel Standardı 1996 yılında yapılan değişiklik ile piyasa risklerini de kapsayacak şekilde güncellenmiştir. “*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ*”in 2.maddesinin “E” fıkrası, potansiyel riskler başlığı altında, bankaların karşılaşılabilecekleri riskleri kredi riski ve piyasa riskleri olarak sınıflandırmakta ve yalnızca piyasa riskine ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında dikkate alınabilecek bir kalem olan üçüncü kuşak sermayeyi tanımlamaktadır³¹⁹.

Türk Bankacılık Sektörü’nde yasal kararlar ile ilgili dönüm noktası, 18.06.1999 tarihinde kabul edilen 23.06.1999 tarih ve 23734 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan 4389 sayılı Bankalar Kanunu’dur. Avrupa Birliği direktifleri ile diğer genel kabul görmüş uluslararası uygulamalar dikkate alınarak hazırlanan yeni kanun ile mali sistemin güven ve istikrarının sağlanması amacına yönelik olarak önemli değişiklikler yapılmış ve kanun sekiz defa değişikliğe uğramıştır³²⁰.

Bankacılık sektörünün Avrupa Birliği direktiflerine bütünüyle uyumlu hale getirilmesi ve konsolide denetim ilkelerine ilişkin daha açık ve kapsamlı düzenlemeler yapılması gereğinden hareketle Bankacılık Kanunu’nun bazı maddelerinde değişiklik yapan 4491 sayılı Kanun çıkartılmıştır. Ancak, 2000 yılının Kasım ve 2001 yılının Şubat aylarında yaşanan krizler nedeniyle piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmeler sonrasında yeniden kanun değişikliği gündeme gelmiştir. Krizlerin ardından 15 Mayıs 2001 tarihinde uygulamaya konulan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”nın da odak noktası haline gelen, bankacılık sektörünün birikmiş yapısal sorunlarının giderilmesi

³¹⁸ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”, 30 Haziran 1998, 23388 Sayılı Resmi Gazete.

³¹⁹ DEĞİRMENCİ, **a.g.e.**, s.95.

³²⁰ TUNAY, **a.g.e.**, s.238.

yönündeki önlemler kapsamında Bankalar Kanunu'nda, 12 Mayıs 2001 tarihli 4672 sayılı Kanun ile tekrar önemli değişiklikler yapılmıştır³²¹.

3182 sayılı eski Kanun'un amacı tasarrufları korumak ve ekonomik kalkınmanın gereklerine uygun kılmak olarak açıklanmışken yeni Kanun'da amaç; tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven ve istikrarı ve ekonomik kalkınma gereklerine göre kredi sisteminin etkin çalışmasını sağlamak olarak belirtilmiştir. 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun getirilmesiyle bankacılık sektörümüzün başta Basel Kriterleri olmak üzere uluslararası standartlar ile uyumunun sağlanması amaçlanmıştır. Bir başka ifadeyle bu kanunda, Basel Komitesi'nin belirlediği bankaların etkin gözetim ve denetimine ilişkin 25 temel prensibin birçoğuna yer verilerek, bankacılık sektörümüzün uluslararası standartlar ile uyumlu bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir³²².

4389 sayılı Bankalar Kanunu ile bankacılık sektöründe gözetim ve denetim çerçevesinin uluslararası standartlara ve AB normlarına uyumu konusunda önemli adımlar atılmıştır. Banka gözetim ve denetim işlevinin siyasi müdahaleye maruz kalınmaksızın bağımsız bir kurum tarafından etkin olarak yapılması amacıyla kamu tüzel kişiliğine haiz, idari ve mali özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. BDDK, Bankalar Kanunu ilgili mevzuatın ve Kanun'da gösterilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler de yapmak suretiyle bunların uygulanmasını sağlamak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak, tasarrufların güvence altına alınmasını temin etmek ve Kanun'la verilen diğer görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak üzere görevlendirilmiştir. T.C. Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı ve Bankalar Yeminli

³²¹ Berke DUVAN, **4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nda 4672 Sayılı Kanun'la Gerçekleştirilen Değişikliklerin Değerlendirilmesi**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Mali Piyasalar Dairesi Bilgi Notu, No:2001/2, Mayıs 2001, s.10.

³²² Ahmet TURGUT, "Bankalar ve Kobilere İçin Dönüm Noktası: Basel II Standartları", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Aralık 2007, <http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/2.pdf> (23.05.2011), s.35.

Murakıpları Kurulu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) yetkileri BDDK'ya devredilmiştir³²³.

Kredi sınırları ve standart oranların hesaplanmasında kullanılmak üzere AB düzenlemelerindeki özkaynak tanımına paralel olarak 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda konsolide özkaynak tanımı yapılmıştır. Özkaynak tanımı 4672 sayılı Kanun ile değiştirilerek ana sermaye ve katkı sermaye ayrımı getirilmiştir. Buna göre özkaynaklar esas unsur ve oranları uluslararası standartlar dikkate alınmak suretiyle BDDK tarafından belirlenmek üzere ana sermaye ve katkı sermaye toplamı ile bu toplamdan sermayeden indirilecek değerlerin düşürülmesi ile bulunacak tutar olarak tanımlanmıştır. Böylece ilk defa özkaynaklar tanımında Kurulca belirlenecek değerlerin indirilmesi kabul edilmiştir. Dolayısıyla, bugüne kadar tanımlarına Kanun'da yer verilen sermaye ve yedek akçelerden oluşan ve sermaye benzerlerinin ilavesiyle artabilecek olan bir özkaynak tanımı yerine Kurulun değerlendirmesine tabi bir özkaynak tanımı getirilmiştir³²⁴.

AB standartlarına uygun olarak 4672 sayılı Kanun'la kredilerle ilgili olarak büyük kredi tanımı getirilmiştir. Büyük kredi, 3182 sayılı yasada bir süre uygulandıktan sonra kaldırılmış, yeni yasa ile tekrar gündeme getirilmiştir. Bir bankanın gerçek veya tüzel bir kişiye doğrudan veya dolaylı olarak özkaynaklarının yüzde %10'undan daha fazla bir oranda verilen krediler ile kabul edilen aval ve kefaletler büyük kredi olarak kabul edilmiş ve özkaynakların 8 katı ile sınırlandırılmıştır. Büyük kredi yanında, bir bankanın gerçek ya da tüzel bir kişiye doğrudan verebileceği kredi miktarı özkaynaklarının %20'sinden %25'ine çıkartılmıştır³²⁵.

4389 sayılı Bankalar Kanunu ile Türk Bankacılık Sektörü'ne getirilen en önemli düzenleme 9. maddenin 4. fıkrasında yer almıştır. Bu maddeye göre;

³²³ TBB, "4389 Sayılı Bankalar Kanunu", *Yürürlükten Kaldırılan Banka Kanunları, Kanun No:4389*, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yasal_Duzenlemeler/Yururlukten_Kaldirilan/4389.doc (24.05.2011), s.2.

³²⁴ ALPARSLAN, **a.g.m.**, s.78.

³²⁵ TBB, "4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun Getirdiği Yeni Düzenlemeler, Açıklamalar ve Değerlendirmeler", *Araştırma ve Yayınlar*, Eylül 1999, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumlari/4389.pdf (24.05.2011), s.5.

Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler³²⁶.

Bu madde ile bankacılık sektörüne iç kontrol ve risk yönetimi kavramlarının girdiği görülmekte ve bankaların işlemlerinin, bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunluluğu getirilmektedir. Bankalar kanununda yapılan bu değişikliğe dayanarak BDDK'da bu konuyu netleştirmek ve bu konuyu yönleri ile incelemek ve ortaya koymak amacı ile 8 Şubat 2001 tarihli resmi gazete de “*Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliği*” yayınlamıştır³²⁷. Bu yönetmelik Türk bankacılığında iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerinin oluşturulması açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Yönetmelikte, bankalara karşı karşıya kaldıkları riskleri en iyi şekilde yönetebilmelerine olanak verecek ayrı bir risk yönetim birimi kurmaları ve bu yolla etkin bir risk yönetim sistemi oluşturmaları zorunluluğu getirilmiştir. Yönetmeliğin, Türk Bankacılık Sektörü'ne ilk kez iç kontrol ve risk yönetimi gibi kavramları kazandırdığı için bankacılık sektörümüzün gelişiminde ve uluslararası standartlara uyumunda önemli bir yeri bulunmaktadır.

Bankaların sermaye yeterliliği standart oranının konsolide ve konsolide olmayan bazda hesaplanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemek suretiyle, mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşacak zararlara karşı yeterli sermaye bulundurmalarını sağlamak amacıyla BDDK tarafından, 10 Şubat 2001 tarihinde “*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*” yayınlanmıştır. Bu yönetmelik, Uluslararası Ödemeler Bankası'nın 1996 değişikliği adı ile yayınladığı ve gelişmiş piyasalarda 1 Ocak 1998 yılında uygulamaya başlanan yönetmeliğin muadilidir.

³²⁶ TBB, “4389 Sayılı Bankalar Kanunu”, s.10.

³²⁷ BDDK, “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, 08.02.2001 Tarih ve 24312 Sayılı Resmi Gazete.

Yönetmelikte; ana sermaye ve katkı sermaye tanımları yapılmış, piyasa riski ve diğer risk kategorilerinin unsurları tanımlanmış, konsolide ve konsolide olmayan sermaye yeterliliğinin hesaplanma ve uygulanma esaslarına yer verilmiştir. Sermaye yeterliliği hesabında; 1 Ocak 2002'den itibaren konsolide olmayan bazda, 1 Temmuz 2002'den itibaren de konsolide bazda piyasa risklerinin uygulanması ile ilgili uygulamanın başlanması öngörülmüştür. Artık bankalar sermaye yeterlilik oranını eski yöntemle değil, piyasa riskini de içerecek şekilde her gün ölçeceklerdir³²⁸.

BDDK'nın "*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesi İlişkin Yönetmelik*" ile *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik*" birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Sermaye yeterliliği yönetmeliği, mevzuatın var olan Basel Kriterleri'ne uyumlu hale getirilmesini amaçlamaktadır. İç denetim yönetmeliği ise, risk ölçüm ve yönetimini bankanın asli fonksiyonlarından biri haline getirerek kurumsallaştırmayı ve bu konuda bankaların yönetim kurullarını sorumlu kılmayı hedeflemektedir.

3.3.3. Basel II Kriterleri'ne Uyum Kapsamında Türk Bankacılık Sektörü'nde Yapılan Yasal Düzenlemeler

1990'lı yılların sonunda Türkiye'de bankacılık alanındaki yasal ve kurumsal düzenlemelerin değişen koşullara ve uluslararası standartlardaki gelişmelere uyumu konusunda önemli adımlar atılmıştır. Bu bağlamda, 23 Haziran 1999 tarihli resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu önemli bir dönüm noktası olmuştur.

4389 sayılı Bankalar Kanunu ile getirilen temel yenilikler idari ve mali açıdan tamamen bağımsız bir denetim ve gözetim otoritesinin kurulması, risk izleme ve yönetim anlayışının değiştirilmesi, mali bünye sorunları olan bankaların sistemik bir risk doğurmasını engelleyerek bankacılık sektörünün etkin olarak çalışmasını sağlayacak tedbirlerin alınması ve bunun için gerekli mekanizmanın oluşturulması olarak

³²⁸ TURGUT, a.g.m., s.35.

özetlenebilir³²⁹. 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, bu kanuna geçişin temel hedefinin Basel Kriterleri’ne uyum sağlamak olduğu görülmektedir³³⁰.

4389 sayılı Bankalar Kanunu ulusal ve uluslararası alanda yaşanan gelişmelere uyum sağlayabilmek amacıyla beş yıl içerisinde sekiz defa değişikliğe uğramıştır. Bu süreçte, alt düzenlemelerin kanuni temelinin güçlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede;

- Piyasaların etkin, düzenli ve şeffaf bir yapıya kavuşturulmasını,
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun kurumsal yapısının, görev ve sorumluluklarının piyasa ihtiyaçlarına duyarlı ve esnek bir yapıya kavuşturulmasını,
- Bankaların, finansal holding şirketlerinin, finansal kiralama şirketlerinin, faktoring şirketlerinin, finansman şirketlerinin ve finansal piyasalarda faaliyet gösteren Kurulca belirlenecek diğer kuruluşlar ile bunlara destek hizmeti sağlayan kuruluşların faaliyetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi fonksiyonlarının Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesinde toplanmasını,
- Kurumsal yönetim ilkeleri hayata geçirilerek iyi yönetimin hakim kılınmasını,
- Türk Bankacılık Sektörü’nün uluslararası piyasalarla bütünleştirilmesini,
- Kurum içi ve kurum dışı denetim ve gözetim unsurlarının bütünleştirilmesini,
- Finansal piyasaların değişen koşullarına cevap verebilecek yeterli esneklikte bir denetim ve gözetim sistemi ile düzenleme yapısının oluşturulmasını,
- Finansal sistemin tarafları arasında şeffaflık ve eşitlik gibi genel ilkelerin gözetilmesini,

³²⁹ ALPARSLAN, **a.g.m.**, s.76.

³³⁰ Gürdoğan YURTSEVER, “Bankacılığımızda İç Kontrol”, *TBB Araştırma ve Yayınlar*, Nisan 2008, Yayın No:256, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yayinlar/Dokumanlar/2ickontrol.pdf> (28.05.2011), s.83.

- Finansal piyasalarda güven ve istikrarın yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılmasını,
- Finansal piyasalarda risk doğurucu gelişmelerin öngörülebilmesini,
- Kurumun strateji ve politikalarının finansal piyasalara ilişkin yol haritalarının izlerini taşımasını,
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun ilgili merciler ile bilgi paylaşımının belirli esaslar üzerine inşa edilmesini amaçlayan, Avrupa Birliği direktifleri, uluslararası ilkeler ve standartlar ile uyumlu olarak 2003 yılının Aralık ayında 5411 sayılı Bankalar Kanun tasarısının çalışmalarına başlanmıştır³³¹.

Basel Komitesi'nin, uluslararası denetim sistemindeki boşlukların doldurulmasına yönelik önemli bir hedefi vardır. Bu hedef kapsamında iki önemli prensip belirlenmiştir; birinci prensip, hiçbir bankacılık kuruluşunun denetlemeden kaçmaması gerektiği, ikinci prensip ise, yapılan denetlemelerin yeterliliğidir. Basel Komitesi'nin temel amacı, bankaların maruz kaldıkları riskleri daha doğru bir biçimde yansıtan esnek bir uygulama alanı oluşturmaktır. Sağlıklı ve istikrarlı bir finansal sistemi sürdürülebilir kılmak elbette tek başına asgari sermaye yeterliliğinin sağlanması ile olanaklı değildir. Bunun için, etkin bir denetim ve gözetim sistemi oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin etkinliğinin artırılmasının sağlanması da gereklidir³³².

Bu çerçevede ülkemizde Basel II Kriterleri'ne uyum kapsamında, 19.10.2005 tarihli kabul edilen 01.11.2005 tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 5411 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe konulmuş ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu bu kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır³³³. Şu an yürürlükte olan altıncı Bankalar Kanunu'nun amacı, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde

³³¹ TBB, "5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun Hükümet Gerekçesi", *Bankacılık Kanunu*, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yasal_Duzenlemeler/TBMM_Dokumanlari/5411_Hukumet_Gerekcesi.doc (28.05.2011), s.9.

³³² Güler ARAS, "Basel II Bankacılık Düzenlemeleri ve İç Denetim", *Deloitte & Touche*, Haziran 2007, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/%C4%B0%C3%A7%20Denetim/Basel%20II%20Bankac%C4%B1%C4%B1k%20D%C3%BCzenlemeleri%20Ve%20%C4%B0%C3%A7%20Denetim.pdf> (27.05.2011), s.2.

³³³ TUNAY, **a.g.e.**, s.238.

çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir³³⁴.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Avrupa Birliği direktifleri, uluslararası ilkeler ve standartlar ile uyumlu olarak mevcut sorunları çözümlemeyi ve şeffaflık ilkesi çerçevesinde anlaşılır ve açık olunması hedeflenmiştir. Bu Kanun, 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer alan maddelerin birçoğunu aynen benimsemekle birlikte 4389 sayılı Kanun'da yer almayan yeni tanım ve kuruluşlara ilişkin hükümler de getirmiş bulunmaktadır. Basel II Kriterleri'ne uyum kapsamında, 5411 sayılı Kanun'un 4389 sayılı Kanun'dan farklılaştığı önemli noktalara aşağıda yer verilmektedir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun, 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile karşılaştırılması halinde ilk göze çarpan husus 5411 sayılı Kanun'un, kanun yapma tekniğine uygun olarak hazırlamış olmasıdır. 4389 sayılı Bankalar Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) yasalaşma sürecini hızlandırmak amacıyla 27 madde olarak düzenlenmiş iken, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 23 geçici madde olmak üzere toplam 194 maddeden oluşmaktadır³³⁵.

Yeni Kanun'un daha iyi anlaşılabilmesi ve uluslararası terim birliğine uyum sağlanabilmesi amacıyla, kapsam maddesi paralelinde tanımlar maddesi de genişletilmiştir. Bu çerçevede, kalkınma ve yatırım bankası, Fon bankası, katılım bankası, finansal kuruluş, finansal holding şirketi, merkez şube, kontrol, nitelikli pay, hakim ortak, yöneticiler, tasarruf mevduatı, özel cari hesap, katılma hesabı, katılım fonu, destek hizmeti kuruluşu ve kıyı bankacılığı gibi kavramlar Kanuna eklenmiş ve Avrupa Birliği direktiflerine uygun olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, bankaların gerçekleştirebilecekleri faaliyet konuları, Avrupa Birliği direktiflerine uyumlu olarak, etkin gözetim ve denetim kapsamının belirlenebilmesi amacıyla açık bir şekilde sıralanmıştır.

³³⁴ TBB, "5411 Sayılı Bankalar Kanunu", *Bankacılık Kanunu, Kanun No:5411*,

http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yasal_Duzenlemeler/Bankacilik_Kanunu/5411_Ilk_Hali.doc (28.05.2011), s.1.

³³⁵ Türkiye Bankalar Birliği Hukuk Çalışma Grubu, "5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Paneli", *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*, Aralık 2005, Sayı: 55, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/55.pdf> (28.05.2011),s.53.

4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun banka kurucularında aradığı şartlara ilişkin hükümlerin yanı sıra, Avrupa Birliği direktifleri ile Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi ilkelerine uygun olarak, kurucuların işin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliliğe sahip olmaları, tüzel kişi kurucuların risk grubu yapısı ile ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması esasları getirilmiştir³³⁶.

5411 sayılı Bankalar Kanunu, uluslararası finans piyasalarına ilişkin düzenlemeler ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler doğrultusunda risk yönetimi, iç kontrol, iç denetim sistemleri, denetim komitesi, sermaye ve likidite yeterliliğine ilişkin hükümleri detaylı olarak düzenlemektedir. Kanun ile bankaların koruyucu düzenlemeler çerçevesinde standart oranlara uymaları zorunlu kılınmış ve bunlara ilişkin olarak almaları gereken tedbirler performansları ile ilişkilendirilmiştir. Kanun’da sermaye yeterliliği ayrı madde olarak ele alınmıştır. Bu madde uyarınca; maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli özkaynak bulundurulması sermaye yeterliliğini ifade etmektedir. Bankalar, %8 oranından az olmamak üzere belirlenecek sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır. BDDK’ya bankaların iç sistemleri, aktif ve mali yapılarını dikkate alarak asgari sermaye yeterliliği oranını artırmak, bankalar bazında farklılaştırmak yetkisi verilmiştir³³⁷.

Basel II Kriterleri’nin AB müktesebatına dahil edilmesiyle birlikte BDDK uygulamalarının da AB müktesebatı esas alınarak yürütülmesi gereğinden yola çıkılarak, ülkemizde de, Basel II’ye ilişkin AB Direktiflerine kısmen uyumlu sermaye yeterliliği hesaplamasına geçilmiştir. BDDK tarafından 10 Şubat 2001 tarihinde yayınlanan “*Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi İlişkin Yönetmelik*” yürürlükten kaldırılarak yerine, 1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*” getirilmiştir.

³³⁶ TBB, “5411 Sayılı Bankalar Kanunu’nun Hükümet Gerekçesi”, s. 10–11.

³³⁷ Oktay Soyman, “Bankacılık Kanunu”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı:25, Ocak, (2006), s.1.

Türk Bankacılık Sektörü’nde sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına esas teşkil eden bu yönetmeliğin amacı, bankaların maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı konsolide ve konsolide olmayan bazda yeterli özkaynak bulundurmalarının sağlanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir³³⁸. Söz konusu yönetmelik ile Basel II Kriterleri’nin getirdiği temel değişikliklerden biri karşılanmış ve Haziran 2007 itibarıyla operasyonel risk kavramı sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil edilmiştir.

5411 sayılı Bankalar kanunu ile bağımsız denetim, iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimine ilişkin hükümler Avrupa Birliği ve uluslararası uygulamalarla uyumlu, gözetimi ve ihtiyatlı denetimi destekler hale getirilmiştir. 4389 sayılı Kanun’dan oldukça farklı olarak, bankalarda yapılacak yerinde denetimin, BDDK’nın meslek personelini oluşturan bankalar yeminli murakıp ve yardımcılarının yanı sıra, bankacılık uzmanı ve yardımcıları, bilişim uzmanı ve yardımcıları, hukuk uzmanı ve yardımcılarının da görev alacağı bir denetim ekibi tarafından yerine getirileceği öngörülmüştür³³⁹.

Yeni Kanun’da bankaların kurmak zorunda oldukları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerine ilişkin bir önceki kanuna göre daha detaylı hükümlere yer verilmiş, bu sistemleri kapsar bir şekilde iç sistemler ifadesi kullanılmıştır. Kanun’un 30. maddesinin son fıkrasında belirtilen “*iç kontrol faaliyetlerinin yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak iç kontrol birimi ve personeli tarafından yürütülmesi*” ifadesi ilk defa bir kanun maddesi olarak düzenlenmiştir³⁴⁰.

8 Şubat 2001 tarihinde yayınlanan “*Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” özellikle; karmaşık olduğu, uygulayıcıların yorum yapmasını gerektiren, yanlış yorumlara imkan tanıyan açık ve net olmayan hükümlerinin bulunduğu, görev tanımlarının net olmadığı, dilinin sade olmadığı şeklinde birçok eleştiriye maruz kalmıştır³⁴¹. Bu nedenle BDDK, “*Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi*

³³⁸ BDDK, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”, 1 Kasım 2006, 26333 Sayılı Resmi Gazete.

³³⁹ Türkiye Bankalar Birliği Hukuk Çalışma Grubu, **a.g.m.**, s.55.

³⁴⁰ Türkiye Bankalar Birliği Hukuk Çalışma Grubu, **a.g.m.**, s.76.

³⁴¹ YURTSEVER, **a.g.e.**, s.86.

Sistemleri Hakkında Yönetmelik” hükümlerinden yararlanılmakla birlikte 5411 sayılı Bankalar Kanunu’nun iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi sistemlerine getirdiği yeni unsurlar ile bu unsurlar çerçevesinde uluslararası standartlar ve ülke uygulamalarını dikkate alarak yeni yönetmelik tasarlamıştır. 2006 yılında “*Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” yürürlükten kaldırılarak yerine, 1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “*Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” getirilmiştir³⁴².

Bankaların kendi risklerini değerlendirmeleri ve yönetimi açısından iç denetimin Basel II düzenlemelerindeki yeri son derece önemlidir. Türkiye’de Basel II Kriterleri’ne uyum açısından iç denetim ile ilgili son düzenleme olan “*Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*”, bankaların risklerinin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak için kuracakları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerine ve bunların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Mevcut düzenlemede, kredi riskinin yanında piyasa riski ve operasyonel risk de dahil edilmek üzere uluslararası düzenlemelerdeki risk gruplarının tanımlarına yer verilmiştir³⁴³.

Basel II Kriterleri, bankaları, risk ölçüm ve yönetiminde gelişmiş içsel teknikleri kullanma konusunda teşvik etmektedir. Bu tekniklerin kullanılması, öncelikle bankaların etkin çalışan bir risk yönetimi ve iç denetim kültürüne sahip olmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda harekete geçen ve gerek insan kaynağı gerekse teknoloji bakımından önemli yatırımlar yapan bankalar, halen devam eden süreçte, söz konusu sistemlerin istenilen biçimde işlemesine ve geliştirilmesine yönelik olarak büyük çaba harcamaktadır. Geline aşamada pek çok banka içsel derecelendirme sistemlerini kurmuş ve veri seti oluşturma çalışmalarına başlamış bulunmaktadır³⁴⁴.

³⁴² DEĞİRMENCİ, a.g.e., s.106.

³⁴³ ARAS, “Basel II Bankacılık Düzenlemeleri ve İç Denetim”, s.3.

³⁴⁴ AYAN, a.g.e, s.77-78.

3.4. Türk Bankacılık Sektörü’nün Basel II Kriterleri’ne Uyum Sürecinde Başarı Şansı

Basel Bankacılık Denetim Komitesince oluşturulmuş olan “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması” dokümanı Avrupa Birliği Direktifleri ile Avrupa Birliği müktesebatına dahil edilmiş ve söz konusu Direktifler belirli bir geçiş süreci dahilinde AB üyesi ülkelerde uygulamaya konulmuştur. Hali hazırda, dünya çapındaki birçok ülkede ise Basel II’ye uyum çalışmaları devam etmektedir.

Ülkemizde de Basel II uygulamasına yönelik olarak, Avrupa Birliği Direktifleri ve Basel II ile uyumlu düzenleme tasarımları Nisan 2010 itibarıyla Türk Bankacılık Sektörü’nün ve kamuoyunun görüşlerine sunulmuştur. Bu tasarımlara ilişkin olarak iletilen görüşlerin değerlendirilmesi ve Basel II’nin sektörün sermaye yeterliliği üzerine etkilerini ölçen son ulusal etki çalışmasının (QIS-TR3) sonuçlarının açıklanmasını takiben, Haziran 2011-Temmuz 2012 tarihleri arasında paralel uygulama yapılmıştır. Paralel uygulama döneminin sona ermesi ile beraber 1 Temmuz 2012’den itibaren kredi riskinin ölçümünde derecelendirmeye dayalı standart yöntemin uygulanmaya başlamasıyla, Türkiye Basel II’yi tam olarak uygular hale gelmiştir³⁴⁵.

Bankaların Basel II’ye uyum konusunda yürüttükleri çalışmaların yakından takip edilmesi amacıyla BDDK, bankalardan altışar aylık dönemlerde “Bankaların Basel II’ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi” talep etmekte ve ankete verilen cevaplar kurum tarafından değerlendirilerek kamuoyu bilgilendirilmektedir. Bankaların Basel II Kriterleri’ne uyum sürecindeki başarı durumunun değerlendirildiği bu bölümde, BDDK tarafından Haziran 2012 itibarıyla “Bankaların Basel II’ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi” ne verilen cevaplar derlenerek hazırlanmış olan, 2012 yılının Ekim ayında yayınlanan “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu” esas alınmıştır. Bankaların Basel II’ye uyum çalışmaları; strateji ve politikaların oluşturulması, organizasyon yapısı, alınan destek ve danışmanlık

³⁴⁵ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Ekim 2012, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/11342ilerlemeRaporu_06_12.pdf (08.11.2012), s.1.

hizmetleri, kaynak yeterliliği, sermaye yeterliliği ve üç yapısal bloklara uyum olmak üzere altı başlık altında değerlendirilmektedir.

3.4.1. Strateji ve Politikaların Oluşturulması

Strateji ve politikaların oluşturulması Basel II'ye geçişte bankalar tarafından öncelikli olarak ele alınmıştır. Nitekim sektörün önemli bir bölümünü oluşturan bankalar Basel II Kriterleri'ne uyum sürecinde strateji ve politikalarını hazırlamış ve uygulamaya koymuştur.

Tablo 11: Strateji ve Politikaların Oluşturulması

(%)	Bireysel	Konsolide
Hazırlanması düşünülmemektedir	12,7	12,5
Hazırlanması planlanmaktadır	0,9	0,6
Hazırlanmaktadır	11,1	36,3
Hazırlanmış ve Yönetim Kurulu onayına sunulmuştur	0,2	0,2
Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır ve uygulamaya konulmuştur	48,6	28,4

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.2.

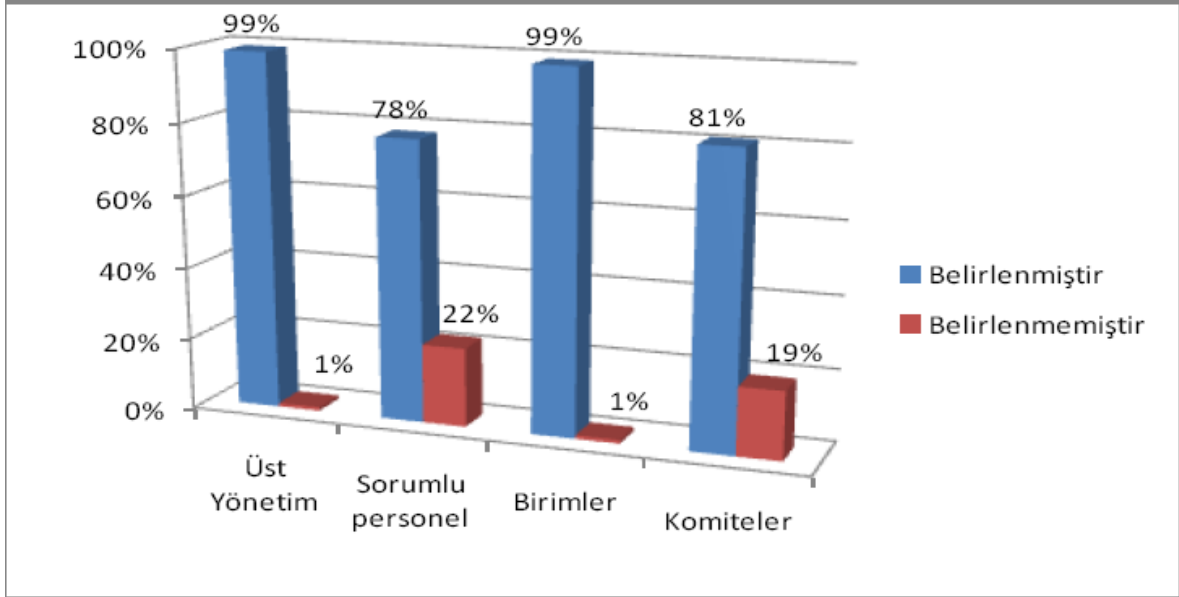
Bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün %48,6'sını oluşturan bankalar bireysel bazda, %28,4'ünü oluşturan bankalar ise konsolide bazda Basel II'ye geçişe ilişkin strateji ve politikalarını yönetim kurullarının onayına sunmuş veya söz konusu strateji ve politikaları yönetim kurullarına onaylatarak uygulamaya koymuştur. Söz konusu orana strateji ve politikalarını hazırlamakta olan bankalar da dahil edildiğinde sektör aktiflerinin %80'e yakın bir kısmını oluşturan bankaların strateji ve politikalar üzerinde çalışma yapmış olduğu görülmektedir. Bu durum banka yönetim kurullarının konuya ne derece önem verdiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir³⁴⁶.

3.4.2. Organizasyon Yapısı

Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel II Kriterleri'ne uyum kapsamında organizasyon yapısı incelendiğinde, bankaların %99'unun Basel II çalışmalarını

³⁴⁶ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.2.

yürütecek üst yönetimi oluşturduğu, %78'inin bu kapsamda çalışacak sorumlu personeli belirlediği görülmektedir. Ayrıca, sektörün %99'u Basel II'ye uyum çalışmalarını yürütecek birimler oluşturmuş, %81'i ise bu kapsamda komiteler kurmuştur³⁴⁷.

Grafik 1. Çalışmaları Yürütecek Yönetim, Personel, Birim ve Komitelerin Belirlenmesi

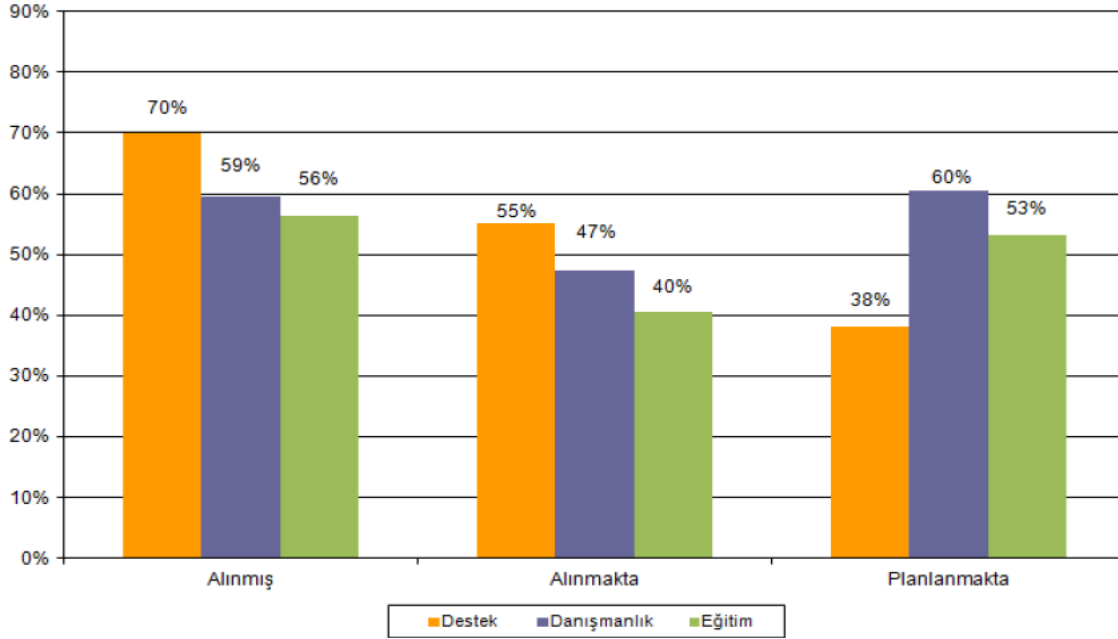
Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.2.

3.4.3. Alınan Destek ve Danışmanlık Hizmetleri

Bankalar Basel II'ye uyum konusunda yoğun olarak destek ve danışmanlık hizmeti almakta ve ileride artan seviyede danışmanlık hizmeti almayı planlamaktadır. Basel II konusunda sektörün %38'ini oluşturan bankaların destek hizmeti, %60'ını oluşturan bankaların danışmanlık hizmeti ve %53'ünü oluşturan bankaların eğitim hizmeti almayı planladıkları görülmektedir. Bir önceki ilerleme anketi sonuçları ile kıyaslandığında alınmakta olan destek ve danışmanlık hizmetlerinde artış olduğu gözlemlenmektedir.³⁴⁸

³⁴⁷ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.2.

³⁴⁸ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.7.

Grafik 2. Alınan Destek ve Danışmanlık Hizmetleri

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.7.

3.4.4. Kaynak Yeterliliği

Bankacılık sektöründe toplam aktif büyüklüğünün %43,5’ini temsil eden bankalar, Basel II’ye uyum hazırlıklarına yönelik ayrılan yönetim/organizasyon, beşeri, mali ve fiziki kaynaklarını büyük ölçüde yeterli olarak belirtmişken, %54’ünü temsil eden bankalar ise söz konusu kaynakların tamamen yeterli olduğunu belirtmiştir³⁴⁹.

Tablo 12: Kaynak Yeterliliği

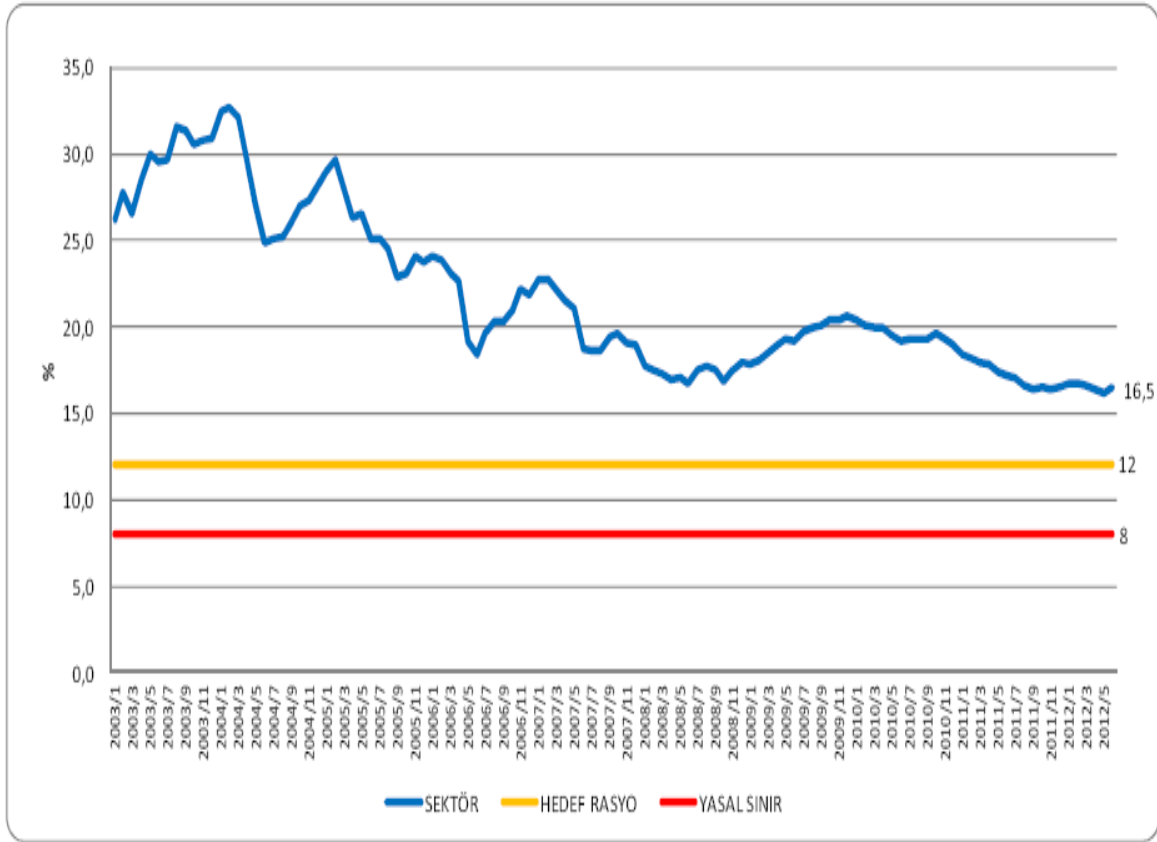
	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Büyük Ölçüde Yeterli	Tamamen Yeterli
Yönetim/Organizasyon	0	0,3	38,9	60,9
Beşeri Kaynaklar	0	4,6	52,2	43,3
Mali Kaynaklar	0	2,0	36,9	61,1
Fiziki Kaynaklar	0	3,1	46,0	50,9
Ortalama	0	2,5	43,5	54,0

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.6.

³⁴⁹ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.6.

3.4.5. Sermaye Yeterlilik Oranı

Türk Bankacılık Sektörü'nün sermaye yeterliliği oranı asgari yasal sınır olan %8'in ve BDDK tarafından uygulanmakta olan %12'lik hedef oranın oldukça üzerinde, Haziran 2012 itibariyle %16,50 olarak gerçekleşmiştir. Sektörün sermaye yeterliliği oranının gelişimi aşağıdaki grafikte verilmektedir³⁵⁰.

Grafik 3. Türk Bankacılık Sektörü'nde Sermaye Yeterliliği Oranının Gelişimi

Kaynak: BDDK, "Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Haziran 2012", s.41.

³⁵⁰ BDDK, "Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Haziran 2012", *Sektör Değerlendirme Raporları*, Ağustos 2012, Sayı:2012/3, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/tbs_genel_gorunumu_haziran_2012.pdf (03.09.2012), s.41.

Sektörün sermaye yeterliliği oranının bileşimi ve gelişimi aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 13: Sermaye Yeterliliği Oranının Bileşenleri

(Milyon TL)	2011/6	2011/12	2012/3	2012/6	FARK (%)*	
					2011/12-2012/6	2012/3-2012/6
Ana Sermaye	132.271	142.593	147.684	152.529	7,0	3,3
Katkı Sermaye	14.567	16.263	17.807	19.447	19,6	9,2
Sermaye	146.838	158.856	165.491	171.976	8,3	3,9
Sermayeden indirilen Değerler (-)	1.015	931	966	783	-15,9	-19,0
Özkaynak	145.823	157.925	164.524	171.193	8,4	4,05
Risk Ağırlıklı Varlıklar	850.337	954.196	993.396	1.040.008	9,0	4,69
Kredi Riskine Esas Tutar	720.013	822.536	851.004	901.219	9,6	5,9
Risk ağırlığı % 0 olanlar,	0	0	0	0	-	-
Risk ağırlığı %10 olanlar,	0	0	0	0	-	-
Risk ağırlığı % 20 olanlar,	11.030	14.600	14.103	16.698	14,4	18,4
Risk ağırlığı % 50 olanlar,	75.202	83.746	85.705	89.482	6,8	4,4
Risk ağırlığı % 100 olanlar,	620.787	662.365	669.528	691.068	4,3	3,2
Risk ağırlığı % 150 olanlar,	6.381	17.569	20.869	26.434	50,5	26,7
Risk ağırlığı % 200 olanlar,	6.613	44.256	60.800	77.537	75,2	27,5
Piyasa Riskine Esas Tutar	36.301	37.638	40.571	36.968	-1,8	-8,9
Operasyonel Riske Esas Tutar	94.023	94.023	101.821	101.821	8,3	0,0
Sermaye Yeterliliği Rasyosu (%)*	17,1	16,6	16,6	16,5	-0,1	-0,1

Kaynak: BDDK, “Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Haziran 2012”, s.42.

** Sermaye Yeterliliği Rasyosu'ndaki değişim puan olarak ifade edilmiştir.*

Sektörün SYR’sinin payını oluşturan yasal özkaynaklar yılın ilk yarısında %8,4 artarken, paydasını oluşturan risk ağırlıklı varlıklar %9 oranında artmış ve SYR’de yılsonuna göre 0,1 puanlık azalış gerçekleşmiştir. Haziran 2012 itibarıyla risk ağırlıklı varlıkların %86,7’si kredi riskine esas tutardan oluşmakta olup yılın ilk yarısında %9,6 oranında ve operasyonel riske esas tutar %8,3 oranında artarken, piyasa riskine esas tutar %1,8 oranında azalmıştır.

Türk Bankacılık Sektörü’nün sermaye yeterlilik rasyosu yaklaşık son bir yıllık süreçte yatay bir trend izlemektedir. Özellikle 2011 yılının ikinci yarısı itibarıyla alınan politika tedbirlerinin de etkisiyle bankaların kredilerinin artış hızının yavaşlaması sermaye

yeterlilik düzeyinin korunmasında temel faktörlerden olmuştur. Ayrıca ana sermayenin, özkaynakların %89'unu oluşturuyor olması, sektörün yasal özkaynağının niteliğinin yüksek olduğunu, diğer ifadeyle sektörün özkaynaklarının kaliteli unsurlardan oluştuğunu göstermektedir³⁵¹.

Türkiye'nin %8 olarak kabul edilen sermaye yeterlilik oranına ilave olarak 2006 yılında asgari %12'lik hedef oran belirlemesi kriz sürecinde, Türk bankalarının sermaye sıkıntısı çekmemesinde en etkili proaktif önlemlerden biri olmuştur. Nitekim son yaşanan küresel krizde Türkiye, OECD ülkeleri arasında da bankacılık sektöründe kamunun sermaye desteğine ihtiyaç duymayan tek ülke olmuştur³⁵².

3.4.6. Üç Yapısal Bloklara Uyum

Basel II'de etkin risk yönetiminin teşvik edilerek sağlam ve istikrarlı bir finansal sistemin yapılandırılması için gerekli unsurların bir araya getirilmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla Basel II, üç yapısal blok üzerine inşa edilmiştir. Birinci yapısal blok asgari sermaye yükümlülüğünü, İkinci yapısal blok denetim otoritesinin incelemesini, Üçüncü yapısal blok ise piyasa disipliniyi esas almaktadır³⁵³.

Sağlam ve güvenilir bir finansal sistemin oluşturulması ve sürdürülmesi yalnızca minimum sermaye yeterliliği kuralları ile mümkün olmayıp, etkin bir denetim ve gözetim sisteminin oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin de sağlanmasıyla mümkündür. Bu bağlamda BDDK, Basel II ile getirilen yapısal bloklara uyumun, uluslararası gelişmelere paralel olarak Türk Bankacılık Sektörü'nde de sağlanmasının, ülkemiz bankacılık sektörünün faaliyetlerinin düzenlenmesi ve uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliğini olumlu etkileyeceğini düşünerek gerekli çalışmaları yürütmektedir.

³⁵¹ BDDK, "Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Haziran 2012", s.42-43.

³⁵² BDDK, "Sorularla Basel III", s.12.

³⁵³ Güler ARAS, "Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları", *Deloitte & Touche*, Temmuz 2007, <http://www.scribd.com/doc/42322837/DELOITTE-BASEL-II-Bankac%C4%B1l%C4%B1k-Duzenlemelerinin-Ekonomiye-ve-Reel-Sektore-Yans%C4%B1malar%C4%B1> (02.06.2001), s.6.

Basel II kapsamında Türk Bankacılık Sektörü'nün üç yapısal bloğa uyum durumu, BDDK tarafından Mart 2011 ve Ekim 2012 tarihlerinde yayınlanan “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporları” esas alınarak bölümün alt başlıklarında detaylı olarak ele alınmıştır.

3.4.6.1. Birinci Yapısal Blok

Basel II Kriterleri'nin en kapsamlı bileşeni olan birinci yapısal blokta; sermaye yeterliliği tanımlanmakta ve sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanmasına yer verilmektedir. Bu çerçevede, bankaların gerekli sermaye miktarlarının belirlenmesinde; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskler farklı ölçüm yöntemleri kullanılarak ölçülmekte ve ardından gerekli asgari sermaye yeterlilik oranı hesaplanmaktadır³⁵⁴.

Basel II uygulaması kapsamında Türk bankalarının, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk için yasal sermaye yükümlülüğü hesaplama yöntemlerinden öncelikle hangi yaklaşımları kullanmayı planladıkları tablo halinde aşağıda detaylı olarak açıklanmaktadır.

Tablo 14: Basel II Uygulaması Kapsamında Kredi Riski Ölçümünde Nihai Olarak Kullanılması Hedeflenen Yöntemler (%)

Standart Yaklaşım	5,1
Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	2
İleri İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	92,9

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.8.

Bankalar Basel II uygulaması kapsamında çoğunlukla içsel derecelendirmeye dayalı yöntemleri kullanmayı hedeflemektedir. Bankaların sadece sektör aktif toplamının %5,1'ini oluşturan kısmı nihai olarak standart yöntemde kalmayı hedeflediğini belirtmiştir.

³⁵⁴ TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.3-4.

İşsel derecelendirmeye dayalı yöntemleri hedefleyen bankalar ise büyük oranda ileri işsel derecelendirme yöntemini kullanmayı planlamaktadır³⁵⁵.

Tablo 15: Bankaların Mevzuatın Hazır Olması Durumunda Ne Kadar Sürede İleri Yöntemler İçin Başvuruda Bulunabilecekleri

Yıl	Kurumsal	Bankalar	Hazineden Alacaklar	Kurumsal KOBİ	Perakende KOBİ	Diğer Perakende
0	12,2	2,1	2,1	12,2	0,06	0,06
1	23,4	3,6	0,4	12,3	21,4	21,4
2	22,4	24,7	24,7	21,2	24,4	28,2
3	9,4	24,9	23,7	21,8	21,8	5,2
4	10,4	7,9	7,9	10,4	10,4	22,7
4+	19,7	17,1	17,0	19,6	19,6	18,5
Hazırlanmayan	2,3	19,6	24,1	2,4	2,4	3,9

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.8.

Bankaların kredi riski için ileri ölçüm yaklaşımlarına ilişkin mevzuatın hazır olduğu varsayıldığında ne kadar sürede portföyler bazında ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanmak için başvuruda bulunabilecekleri yukarıda yer alan tabloda özetlenmiştir. Buna göre bankaların portföyler itibarıyla mevzuat hazır olsa bile genellikle 2 yıldan daha uzun bir süreye ihtiyaç duydukları görülmektedir. Özellikle Bankalar ve Hazineden Alacaklar portföylerinde ileri yöntemlere geçiş için bankaların önemli bir kısmı 2 yıldan fazla bir süre öngörmüşlerdir. Bu iki portföy için bankaların yaklaşık %20 ve %24’lük kısmı herhangi bir hazırlık belirtmemişken, diğer portföyler için hazırlık yapmayan bankalar sektörün çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır³⁵⁶.

Tablo 16: Piyasa Risklerinin Ölçümünde İşsel Model Kullanımı ve Modellerin Dayandığı Yöntemler (%)

Piyasa Risklerinin Ölçümünde İşsel Model Kullanımı	Modellerin Dayandığı Yöntemler
Gerek Görülmemektedir	0,4
Planlanmaktadır	1,5
Oluşturulmaktadır	1,4
Kullanılmaktadır	96,7

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.17.

³⁵⁵ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.8.

³⁵⁶ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.8-9.

Sektörün aktiflerinin %96,7'sini oluşturan bankalar piyasa risklerinin ölçümünde içsel modelleri kullanmaktadır. Sektörün çok küçük bir bölümü ise söz konusu modellere gereksinim duymadığını belirtmiştir. Modellerin dayandığı yöntemlerde ise tarihi simülasyon yönteminin yoğun kullanımı söz konusudur. Bankalar tarafından modellerin dayandığı yöntemlere verilen cevaplar bir önceki dönem raporu ile kıyaslandığında Tarihsel Simülasyon ve Varyans-Kovaryans yöntemlerinde azalış, Monte Carlo Simülasyonu yönteminde ise artış dikkat çekmektedir³⁵⁷.

Tablo 17: Yasal Sermaye Hesaplamalarında İçsel Model Kullanıma İlişkin Plan ve Planlanan Geçiş Tarihi (%)

Var	82,8
2011	9,8
2012	10,7
2013	12,5
2014	15,3
2015+	34,4
Tarih Belirtmeyen	15,9
Yok	1,2

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.19.

Bankacılık sektörünün %82,8'ini oluşturan bankalar, yasal sermaye hesaplamalarında içsel model kullanımına ilişkin bir planı olduğunu ve planlanan geçiş tarihini belirtirken, bankaların %15,9'u içsel model kullanıma ilişkin belirli bir tarih vermemiştir. Sektörün %1,2 gibi küçük bir bölümünü oluşturan kısmı ise yasal sermaye hesaplamalarında içsel model kullanımına ilişkin bir planı olmadığını belirtmiştir. Aralık 2011 dönemi anket sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, içsel model kullanımına ilişkin bir planı olmadığını belirten bankaların sektördeki payı %2,04 oranında azalmıştır³⁵⁸.

³⁵⁷ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.17.

³⁵⁸ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.19.

Tablo 18: Basel II Uygulaması Kapsamında Operasyonel Risk Ölçümünde Kullanılacak Yöntemler

Hedeflenen Yöntem	(%)
Temel Gösterge Yaklaşımı	3,1
Standart Yaklaşım	15,7
İleri Ölçüm Yaklaşımı	78,8
Standart Yaklaşım ve İleri Ölçüm Yaklaşımı	2,4
Cevap yok/hedef belirtilmemiş	0,0

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.14.

Operasyonel risk yasal sermaye hesaplamasında, temel gösterge yaklaşımını gelecekte de kullanmayı hedefleyen bankalar, Haziran 2012 anketinde sektörün %3,1 gibi küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bankaların büyük bir kısmı ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanmayı hedeflemektedir. Bununla beraber sektörün %2,4'lük kısmı da standart yaklaşım ve ileri ölçüm yaklaşımının her ikisini de hedef olarak belirtmiştir³⁵⁹.

Tablo 19: Operasyonel Risk Ölçümünde İleri Yöntemlere Geçiş

Operasyonel Risk Hesaplamasında İleri Yöntemlere Geçiş	Standart Yöntemde Bilgi ve Veri Sistemleri Alt Yapısının Yeterliliği
2012	-
2013	11,9
2014	37,3
2015	13,4
2016+	37,3

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.14.

Anket çalışmasının neticesinde, sektörün yaklaşık %88'lik bir kısmının ileri ölçüm yaklaşımlarına 2014 ve sonrasında, %37'sinin ise 2016 ve sonrasında geçmeyi planladığı görülmektedir. Sektörün %11,9'luk kısmı ise 2013 yılında operasyonel risk hesaplamasında ileri yöntemlere geçmeyi planladığını beyan etmiştir.

³⁵⁹ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.14.

Standart yöntem kullanılmasında sektörün %22,5'ini oluşturan bankalar bilgi ve veri sistemleri alt yapılarını büyük ölçüde yeterli görürken, %18'lik kısmı tamamen yeterli olduğunu düşünmektedir. Bir önceki anket verilerine kıyasla kendini büyük ölçüde yeterli gören bankalardan, “tamamen yeterli gören” ve “standart yöntemi düşünmediğini” belirten bankalara geçiş olmuştur³⁶⁰.

Basel II uygulaması kapsamında, sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında, Türk bankalarının sistem ve alt yapı yeterliliği açısından hangi yöntemleri kullanmaya elverişli olduğu aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 20: Sistem ve Altyapı Yeterliliği (%)

Kredi Riski	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	41,5
	İleri İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	12,1
Piyasa Riski	İçsel Model	93,8
Operasyonel Risk	Standart Yaklaşım	25,7
	İleri Ölçüm Yaklaşımları	33,0

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.4.

Sektörde yasal sermayenin hesaplanmasında hali hazırda bankaların altyapılarının ve sistemlerinin kredi riski için; %41,5 ile temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı ve %12,1 ile ileri içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı, piyasa riski için; % 93,8 ile içsel modeli, operasyonel risk için; %25,7 ile standart yaklaşımı, %33 ile ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanmaya elverişli olduğu görülmektedir³⁶¹.

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak; Birinci yapısal blok kapsamında Türk Bankacılık Sektörü değerlendirildiğinde, bankaların Basel II Kriterleri’ne büyük ölçüde uyumlu olduklarını söylemek mümkündür.

³⁶⁰ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.14-15.

³⁶¹ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.4.

3.4.6.2. İkinci Yapısal Blok

Sermaye yeterliğinin denetimini içeren ikinci yapısal blok, denetim otoritesinin bankanın risk yönetim yaklaşımını inceleme sürecini içermektedir. İkinci yapısal blokta bir banka, toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirirken, düzenleyici otorite, bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci yapısal blokta hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir³⁶².

Bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün %21,8'ini oluşturan bankalar ekonomik sermaye tahsisi uygulamasına geçmeyi planlarken, %67,8'ini oluşturan bankalar ise ekonomik sermaye tahsisi uygulamasını oluşturma aşamasındadır. Ekonomik sermaye tahsisi uygulaması bulunan bankaların oranı ise %8,5 düzeyindedir. Bir önceki anket ile kıyaslandığında ekonomik sermaye tahsisini gerek görmeyen bankaların oranının azaldığı, ekonomik sermaye tahsisi uygulamakta olan bankaların oranının ise arttığı görülmektedir³⁶³.

Tablo 21: Ekonomik Sermaye Tahsisi (%)

Gerek Görülmemektedir	1,4
Planlanmaktadır	21,8
Oluşturulmaktadır	67,8
Uygulanmaktadır	8,5

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.21.

Sektörün 44'ünü oluşturan bankalar risk ölçüm modellerine ilişkin doğrulama ve onaylama süreçlerinin oluşturulma aşamasında olduğunu belirtmektedir. Sektörün %22'ye yakını ise bahsi geçen süreçleri tesis etmiş bulunmaktadır Diğer taraftan sektörün %32 gibi önemli bir bölümünü oluşturan bankalar henüz planlama aşamasındadır. Bir önceki

³⁶² YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.11.

³⁶³ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.21.

dönemle kıyaslandığında sektördeki bankaların takriben %8'inin planlama aşamasından oluşturma aşamasına geçtiği görülmektedir³⁶⁴.

Tablo 22: Risk Ölçüm Modellerine İlişkin Doğrulama ve Onaylama Süreci Mevcudiyeti (%)

Gerek Görülmemektedir	1,9
Planlanmaktadır	44,3
Oluşturulmaktadır	31,8
Uygulanmaktadır	21,8

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.21.

Bankanın, birinci yapısal blokta kullandığı yaklaşımlara uygun bir risk değerlendirmesini gerçekleştirmesi, ikinci yapısal bloğa tam uyum açısından oldukça önemlidir. Bu bilgilerden yola çıkarak; İkinci yapısal blok kapsamında Türk Bankacılık Sektörü değerlendirildiğinde, bankaların Basel II Kriterleri'ne büyük ölçüde uyumlu olduklarını söylemek mümkündür.

3.4.6.3. Üçüncü Yapısal Blok

Basel II'nin üçüncü ve son yapısal bloğunu piyasa disiplini oluşturmaktadır. Bankaların sahip oldukları sermaye, sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme yöntemleri dahil olmak üzere önem arz eden konularda kamuya açıklama yapma gerekliliğini ortaya koyan piyasa disiplini, bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesini ve bu yolla şeffaflığın sağlanmasını hedeflemektedir³⁶⁵.

Basel II kapsamında Türk Bankacılık Sektörü'nün üçüncü yapısal bloğa uyum durumu, BDDK tarafından Ekim 2012'de yayınlanan ilerleme raporunda ele alınmadığından bu bölümde Mart ayında yayınlanan “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu” esas alınmıştır.

³⁶⁴ BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, Ekim 2012, s.21-22.

³⁶⁵ TBB Operasyonel Risk Çalışma Grubu, “Basel II Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplini Raporlama Kapsamı”, *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*, Eylül 2006, Sayı: 58, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/58.pdf> (17.03.2011), s.113.

Tablo 23: Basel II’de Öngörülen Kamuya Açıklama Yükümlülüklerine Uyum

(%)	Uyumsuz	Kısmen Uyumlu	Büyük ölçüde uyumlu	Tam Uyumlu	Cevap Verenler
Uygulamanın Kapsamı	1,9	19,8	68,3	0,2	90,2
Sermaye Yapısı	0,0	10,3	57,4	22,6	90,2
Sermaye Yeterliliği	0,0	22,7	44,9	22,6	90,2
Kredi Riski					
Genel Bilgiler	1,9	8,7	72,1	7,6	90,2
Standart Yaklaşım İlişkin Portföyler	2,1	22,0	49,1	16,2	89,4
İDD Yaklaşımına Tabi Portföyler	9,2	46,9	0,3	0,1	56,6
Kredi Riski Azaltımı	8,2	39,3	37,3	0,1	85,0
Menkul Kıymetleştirme	5,5	1,7	0,3	0,1	7,7
Piyasa Riski					
Standart Yaklaşım	0,0	6,3	15,7	68,2	90,2
İçsel Modeller Yaklaşımı	1,0	10,9	42,9	20,8	75,6
Operasyonel Risk	1,9	20,7	33,6	34,1	90,2

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Mart 2011, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/9205ilerlemeraporu_12_10.pdf (20.09.2011), s.21.

Bankaların Basel II kapsamında kamuya açıklama yükümlülüklerine uyum durumu birinci yapısal blok kapsamında öngörülen riskler çerçevesinde değerlendirildiğinde;

- ✓ Kredi riskinde sektörün aktif büyüklüğünün %49,1’ine sahip olan bankalar, standart yaklaşım kapsamında kamuya yapılacak açıklamalara ilişkin yükümlülüklerle büyük ölçüde uyumlu, %16,2’si ise tam uyumlu olduklarını belirtmektedir. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (İDD) kapsamında ise %0,3’ü kamuya yapılacak açıklamalara ilişkin yükümlülüklerle büyük ölçüde uyumlu, %0,1’i ise tam uyumlu olduklarını belirtmektedir.
- ✓ Piyasa riskinde sektörün aktif büyüklüğünün %15,7’sine sahip olan bankalar, standart yaklaşım kapsamında kamuya yapılacak açıklamalara ilişkin yükümlülüklerle büyük ölçüde uyumlu, %68,2’si ise tam uyumlu olduklarını belirtmektedir. İçsel Modeller Yaklaşımı kapsamında ise %42,9’u kamuya yapılacak açıklamalara ilişkin yükümlülüklerle büyük ölçüde uyumlu, %20,8’i ise tam uyumlu olduklarını belirtmektedir.

- ✓ Operasyonel risk bu kapsamda değerlendirildiğinde, sektörün aktif büyüklüğünün %33,6'sını oluşturan bankaların büyük ölçüde uyumlu oldukları, %34,1'lik kısmının ise tam uyumlu oldukları görülmektedir.

Basel II'nin uygulama kapsamına ilişkin açıklama yükümlülüklerine ise sektörün %68,3'ünün büyük ölçüde uyumlu olduğu, %19,8'lik bölümünün kısmen uyumlu olduğu ve sadece %1,9'luk bölümünün uyumsuz olduğu görülmektedir. Sermaye yapısı ve sermaye yeterliliğine ilişkin olarak sektörün sırasıyla %80'inin ve %67,5'inin büyük ölçüde uyumlu veya tam uyumlu olduğu anlaşılmaktadır³⁶⁶.

Üçüncü yapısal blok kapsamında bankalar genellikle bankacılık sektörünün kamuya açıklama yükümlülükleri konusunda Basel II Kriterleri'ne büyük ölçüde uyumlu olduklarını belirtmektedir.

3.5. Basel II Kriterleri'nin Türk Bankacılık Sektörü'nde Uygulanabilme Olanakları ve Olası Etkileri

Basel Komitesi'nin çalışmaları temel olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturulmasına çalışmaktadır. Risk yönetimi kültürünün bankacılık sistemini çok daha verimli hale getireceği, piyasanın korunması yolunda daha doğru bir yapının oluşturulacağı, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, bu sorunun risk yönetimi tarafından hızlı bir şekilde teşhis edilebileceği öngörülmektedir. Basel II Kriterleri ile temel olarak risk duyarlılığı daha fazla olan ve daha esnek bir yapının oluşturulması, asgari sermaye yeterliliğinin hesaplamasında risk duyarlılığının artırılması, düzenleyici yükümlülüklerde teşviklerin ve uyumluluğun artırılması amaçlanmaktadır³⁶⁷.

³⁶⁶ BDDK, "Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu", Mart 2011, s.21-22.

³⁶⁷ Ersin ÖZİNCE, "Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri", *TBB Bankacılar Dergisi*, Haziran 2005, Sayı: 53, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/53.pdf> (02.06.2011), s.19.

Basel II Kriterleri'nin arkasındaki temel zorlayıcı güç, uluslararası büyük bankalar ile G10+ ülkelerinin resmi otoriteleri olsa da, uygulamaya konulmasıyla birlikte ülkemiz bankacılık sektörü üzerinde de olumlu/olumsuz yönde ciddi etkilerinin ortaya çıkması beklenmektedir. BDDK tarafından, Basel II hükümlerinin Türk Bankacılık Sektörü'ne etkilerini görebilmek amacıyla yapılan ilk Sayısal Etki Çalışması'nın (QIS-TR) sonuçlarına bakıldığında, sektör açısından aşağıda yer alan tespitlerin yapıldığını görüyoruz;

- ❖ Basel II Standart yaklaşımın Basel I'e oranla riske daha duyarlı yapısı nedeniyle bankalar için ek sermaye gereksinimi ortaya çıkabilecek,
- ❖ Bankalar, kredi verirken daha seçici davranacağı için kısa vadede kredi hacimlerinde daralma söz konusu olabilecek,
- ❖ Borçlu-kredi kalitesine verilen önemin artması kurallara uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini sağlayacak,
- ❖ Bankalar, risk yaratıcı işlemleri yaparken, riski azaltacak teminatlara ilişkin politikalarını yeniden düzenleme yoluna gidebilecek,
- ❖ Bankacılık sistemi için sağlıklı ve detaylı veri elde etmek daha önemli hale gelecektir³⁶⁸.

Basel II, ülkemizdeki bankaların sermaye yapılarının risk yönetimi açısından sürekli denetime tabi olmasını gerektirecek, bankalarda risk yönetiminin etkinliğini arttırarak uluslararası alanda rekabet edebilecek düzeye ulaşmalarını sağlayacaktır. Pek çok banka, daha etkin risk tabanlı yaklaşımlar, rekabet avantajı kazanma konularında Basel II düzenlemesini bir fırsat olarak görmektedir³⁶⁹.

³⁶⁸ ARAS, "Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları", s.19.

³⁶⁹ David HANLEY, "Finans Sektörü Global Stratejileri 'Basel II ve Kurumsal Yönetişim' ", *Active Academy Araştırma Merkezi*, Aralık 2004, Sayı: 2, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3613 (05.06.2011),s.3.

Uluslararası bankacılık sistemi için Basel II; sermaye ihtiyacının azaltılması, daha iyi risk yönetimi, denetim otoritesi ile olan ilişkilerin artması, kredi değerlendirme kurumları tarafından daha iyi algılanma gibi fırsatlar ile birlikte yeni sistemlerin kurulması, veri toplama ve sistem geliştirme ile nitelikli eleman yetiştirme gibi maliyet unsurlarını da beraberinde getirmektedir³⁷⁰.

Basel II Kriterleri'ndeki en önemli zorluk, veri ve sistem kurmada yoğunlaşmaktadır³⁷¹. Ülkemizde ise, hem finans sektörünün hem de reel sektörün, Basel II Kriterleri'nin gereklerine uygun insan kaynağı, bilişim ve yönetim yapısına sahip olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bu nedenle etkin bankacılık sistemine ve uluslararası standartlara geçiş için gerekli altyapı oluşturulması ve bunun için yüksek bilgi işlem ve insan kaynağına yatırım yapılması gerekecektir. Dolayısıyla gerek bankaların gerekse denetçi otoritelerin, Basel II Kriterleri'ne geçiş sürecinde ciddi maliyetlerle karşı karşıya kalacaklarını söylemek mümkündür.

Basel II ile getirilen önemli değişiklik, Basel I'de var olan OECD ülkeleri için uygulanan “kulüp kuralı”nın artık uygulanmayacak olması ve bunun getireceği sonuçlardır. Basel II Kriterleri'nde OECD üyesi olma avantajının kaldırılması OECD üyesi düşük notlu ülkeler aleyhine olurken, OECD üyesi olmayan yüksek notlu ülkeler bu uygulamadan olumlu yönde etkilenecektir³⁷².

Kulüp kuralına göre, OECD üyesi ülkeler uluslararası borçlanmalarında %0 risk ağırlığı taşımakta ve uluslararası piyasalarda bankaların taşıdıkları risk ise %20 olarak hesaplanmaktadır. Basel II düzenlemesinde ise, OECD üyesi olup olmadığına bakılmaksızın ülkelerin ve merkez bankalarının borçları, derecelendirme kuruluşlarının ilgili ülkeye verdikleri dereceye göre belirlenecektir³⁷³. Bugüne kadar Basel I hükümleri gereği bir OECD ülkesi olması nedeniyle yabancı para cinsinden borçları % 0 gibi düşük bir risk ağırlığına tabi olan ülkemiz de, son durum itibarıyla “Standard & Poor's” dan almış

³⁷⁰ TBB Basel II Yönlendirme Komitesi, **a.g.r.**, s.14.

³⁷¹ MITCHELL, **a.g.m.**, s.2.

³⁷² YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.18.

³⁷³ ARAS, “Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları”, s.19.

olduğu kredi notu ‘BB’ olması itibariyle Basel II’ye geçilmesiyle birlikte % 100 gibi yüksek bir risk ağırlığına tabi olacaktır. Bu durum OECD üyesi olma ayrıcalığını kaybeden Türkiye’nin, dış borçlarının maliyetini yükseltici ve limitlerini daraltıcı bir etki yaratacaktır.

Düzenlemede Türk bankaları açısından önem taşıyan bir diğer konu ise, bankalar kendi devletinden olan yerel para cinsi alacaklarına, ulusal denetim otoritesinin inisiyatifi doğrultusunda, daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilecektir³⁷⁴. Ülkemizde ulusal denetim ve gözetim otoritesi olan BDDK, hazine tarafından ihraç edilmiş iç borçlanma senetlerinin risk ağırlıklarını, kendi belirleyeceği yüzde üzerinden değerlendirilmesini isteyebilecektir. Yabancı para cinsinden ihraç edilmiş senetlerde ise ülkenin derecelendirme notuna karşılık gelen risk ağırlığı uygulanacaktır. Bu uygulama özellikle Türkiye gibi ülke derecelendirme notu düşük devletlerdeki bankaların, yerel para ile çıkarılmış iç borçlanma enstrümanlarını tercih etmelerine ve yabancı para olarak çıkarılmış borçlanma enstrümanlarından kaçınmalarına yol açacaktır.

Basel II Kriterleri uyarınca ülke notlarının derecelendirme tavanı olarak kullanılması ve bankaların kendi ulusal paraları cinsinden kendi devletinden olan alacakları için yerel para derecelendirme notlarının tanınmaması, ülkenin uluslararası kuruluşlarca verilmiş kredi notunun önemini arttırmaktadır. Bu ise gerek işletmelerin, gerekse bankaların risk düzeylerini ve maliyetlerini arttırıcı önemli bir etkidir³⁷⁵. Buradan hareketle, Basel II’nin makroekonomik yapısı istikrarlı olan ülkelerdeki bankalar için önemli avantajlar sağlayacağını, tersi durumdaki ülkelerde ise sektörün önemli sorunlarla karşı karşıya kalacağını söylemek olanaklıdır.

Basel II’nin uluslararası bir düzenleme olması ve global bir etki yaratması beklentisi, aslında bu sistemin yaratacağı sorunların devresel hareketlerin etkisi ile daha büyük olması sonucunu getirebilecektir. Ekonomik dalga boyutlarının büyük olmasının

³⁷⁴ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)”, s.24.

³⁷⁵ ÖZİNCE, **a.g.m.**, s.20.

ekonomide ciddi büyüme ve küçülme hareketleri yaratabileceği düşünülmektedir. Hatta Basel II'nin bankaları homojen hale getirmesi ve finansal sistem içerisinde bütün bankaların benzer hareket etme eğilimlerinin krizlerin etkisini artırıcı olabileceği de öngörülmektedir³⁷⁶.

Basel II ile birlikte Türkiye ekonomisi ve benzer ekonomiler için çok önemli bir konu daha öne çıkmaktadır; KOBİ'lere yaklaşım. Türkiye ekonomisinde KOBİ'lerin yeri ve önemi yüksek olduğundan, bu kuruluşların Basel II'ye geçmeden önce bazı hazırlıkları yerine getirmeleri gerekmektedir. Basel II Kriterleri ile birlikte bankalar açısından KOBİ tanımı da değişmektedir. Hazine Müsteşarlığı'nın tanımlamasına göre imalat sanayinde faaliyet gösteren ve yasal defter kayıtlarında maddi duran varlıkları toplamı en fazla 400.000 Türk Lirası olan ve en fazla 250 işçi çalıştıran işletmeler KOBİ kapsamında değerlendirilmektedir. Oysa Basel II'ye göre, yıllık toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen işletmeler KOBİ olarak tanımlanmakta, dolayısıyla Türkiye açısından bankacılık sektörü özelinde KOBİ tanımı genişletilmektedir. KOBİ'lere kullandırılan 1 milyon Euro'nun altında kalan krediler 'perakende kredi' olarak adlandırılmakta ve bunlar için %75 risk ağırlığı öngörülmektedir. 1 milyon Euro'nun üzerindeki krediler ise 'kurumsal kredi' sayılmakta ve kredi notuna göre %20 ile %150 arasında değişen risk ağırlıklarına konu olmaktadır. Bu kapsama giren ancak kredi notu olmayan krediler içinde %100 risk ağırlığı öngörülmüştür³⁷⁷.

Uygulamanın başlaması ile KOBİ'lerin ve kullanılacak kredinin risk seviyesi doğrudan kredi maliyetini etkileyecektir. Bu noktada KOBİ'lere bağımsız denetim kuruluşları ve bankalar tarafından verilen derecelendirme notu önem kazanacaktır. Kredi verilen KOBİ'nin derecelendirme notu düştükçe banka daha çok risk alacak, karşılık olarak daha çok sermaye tutacak dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Bu risk odaklı kredi fiyatlaması KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin miktarlarını/fiyatlarını olumlu/olumsuz yönde etkileyebilecektir. Kullandırılan kredinin türünden vadesine,

³⁷⁶ YAYLA ve KAYA, **a.g.r.**, s.15.

³⁷⁷ AYAN, **a.g.e.**, s.83.

teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansıyacaktır³⁷⁸. Gerek KOBİ tanımının genişletildiği gerekse derecelendirme işlevinin henüz kullanılmaya başlanmadığı göz önüne alındığında, bankalar açısından kredilerin risk düzeylerinin ve dolayısıyla bunlara ilişkin sermaye gereksinimlerinin artması beklenmektedir.

Basel II Kriterleri, uluslararası faaliyet gösteren bankalar ile bu kapsamda yer almayan bankalar üzerinde farklı etkiler yaratabileceği gibi gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerindeki etkileri de çok farklı olacaktır. Bu çerçevede sürdürülen tartışmalar ve yapılan değerlendirmelere aşağıda yer verilmektedir:

- Yeni düzenlemenin en önemli etkisi; bankaların kendi sermaye pozisyonlarını yeniden gözden geçirmeleri gerekecektir. Günümüzün hızla değişen finansal sistemine uygun bir şekilde hazırlanan uzlaşa sayesinde bankalar çok daha etkin bir şekilde risklerini ölçerek buna uygun yasal ve ekonomik sermaye bulunduracaklardır.
- İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimseyen bankaların önemli avantajlar elde edeceği görüşü dikkate alındığında gelişmekte olan ülkelerde, bankaların zayıf yönetim ve sermaye yapısı nedeniyle, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların kullanılmasının gelişmiş ülkelerin bankalarında beklenen aynı olumlu etkiyi vermeyeceği düşünülmektedir.
- Bankalar daha kapsamlı kamuoyu bilgilendirmesi yapmak durumunda kalacaklardır. Karmaşık modellerin kullanılması durumunda temel risk verilerine ilişkin kamuoyuna bilgilendirmenin üç aylık dönemler itibarıyla yapılması ihtiyacı doğacaktır. Dolayısıyla, bankaların taşıdıkları riskler ve bunların yönetimi konusunda yapacağı kamuoyu bilgilendirmeleri hem pazarın hem de banka hissedarlarının algılamalarını önemli ölçüde etkileyecektir.

³⁷⁸ ARSLAN, a.g.m., s.64.

- Hem denetçi otoriteler hem de bankalar yeni sermaye düzenlemesini uygulamak ve denetlemek için önemli lojistik ve ekonomik kaynaklara ihtiyaç duyacaklardır³⁷⁹.

Gerek bankacılık sistemi ve gerekse finansal sistem üzerindeki etkileri açısından bakıldığında, Basel II'nin orta ve uzun vadede ülke ekonomilerinde yaratacağı etkinin global ekonomide bir istikrar ve kontrol unsuru olma fonksiyonu icra etmesi beklenmektedir. Bununla birlikte, beklenen bu olumlu yansımaların yanı sıra yeni düzenleme ile getirilen bazı değişikliklerin bir kısım dezavantajlar yaratması da söz konusudur. Ancak, bu hükümleri uygulamamanın ortaya çıkması muhtemel olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel II'ye makul bir sürede geçilmemesinin ilave birtakım maliyetlere neden olabileceği değerlendirilmeye alınmalıdır³⁸⁰.

3.6. Basel III Kriterleri'nin Uygulanma Sürecine Yönelik Duyulan Endişeler ve Türk Bankacılık Sektörü'ne Olası Etkileri

2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde konut piyasalarındaki dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkan ve bütün dünyaya yayılan finansal krizin ardından, bugün ülkelerin kendine gelme çabalarının halen sürdürdükleri bir dönemi yaşamaktayız. Dünyanın yüzleştiği en büyük finansal krizlerden birisi olan son dönem gelişmeleri beraberinde, dışarıdan bakıldığında son derece detaylı ve karmaşık gözüken finansal düzenlemelerin yetersizliği tartışmalarını gündeme getirmiştir.

Finansal krizin hem çok maliyetli hem de sıkıntılı geçmesi, bankacılık ve finans sisteminin gelecekte karşılaşılabilecek krizlere karşı daha dirençli olmasını sağlamak amacıyla; likidite, sermaye kalitesinin arttırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün arttırılması gibi önemli reformların gerekliliğini gözler önüne sermiştir³⁸¹. Yaşanan küresel kriz sonrasında, ülkemizin de üyesi olduğu Basel Bankacılık Denetim Komitesi, bankaların şoklara karşı dayanıklılığını artırmak ve sermayelerini daha

³⁷⁹ TBB Araştırma Grubu, **a.g.r.**, s.11-12.

³⁸⁰ ARSLAN, **a.g.m.**, s.64.

³⁸¹ BDDK, "Sorularla Basel III", s.4.

güçlü hale getirmek amacıyla düzenleme çalışmalarına başlamıştır. Söz konusu çalışmalar sonucunda, Basel III olarak adlandırılan dökümanlar yayınlanmıştır³⁸².

Bazı finansçılar görünürde 2008’de yaşanan krizin tekrar etmemesi için tasarlanan Basel III kurallarının küresel krizin gerçek nedenini tanımlamakta başarısız olduğunu savunmaktadır. Basel III kurallarının, ABD’de ve Avrupa’da vergi yükümlülerinin paralarıyla kurtarılan dev bankalar tarafından karşılanmasının kolay olacağının ancak daha önceden sermaye yeterliliği oranını karşılamakta zorluk çeken yerel ticari bankaların yeni sermaye ve likidite yükümlüklerini karşılama da zorlanacağı ifade edilmektedir³⁸³.

OECD tarafından 26 Mayıs 2010 tarihi itibarıyla yayınlanan “*Basel III’ün Ötesinde Düşünmek: Sermaye ve Likidite İçin Gerekli Çözümler*” adlı çalışmada da belirtildiği üzere; birçok finans uzmanı ve bankacı, Basel III kurallarının geçmiş krizdeki temel problem olan risk ağırlıklandırmasındaki hatalara ilişkin herhangi bir yenilik getirmemesini eleştirmektedir. Yüksek riske sahip portföylerin, değişik türev ürünler ve finansal matematiğin hileleri ile düşük riske sahip gibi gösterilmesinin ve sermaye yeterliliği hesaplamalarında da bu şekilde dikkate alınmasının Basel II’nin en zayıf halkası olarak ortaya çıktığı savunulmaktadır³⁸⁴.

Basel III’e ilişkin bir diğer eleştiri ise, yeni kurallarla birlikte banka fonlarının daha düşük risk grubunda sınıflandırılan yüksek derecelendirme notuna sahip kamu borçlanma enstrümanlarına kayması durumunda, bankaların portföylerinde ciddi oranlarda ülke risklerinin taşınması ve özel sektörde düşük derecelendirme notuna sahip firmaların fon temin edememeleri nedeniyle finansal çıkmaza girecekleridir.

Bu hususlara ilave olarak uluslararası piyasalarda Basel III’ün uygulanma sürecine yönelik bazı endişeler de mevcuttur. Söz konusu endişelerden ilki; ‘Denetim Arbitraji’

³⁸² TCMB, a.g.r., s.58.

³⁸³ Dr. Ellen BROWN, “Trapped in the Spiral of Basel III. Tightening the Noose on Credit Spells Disaster Punishing Your Local Bank for Wall Street’s Misdeeds”, *Global Research*, Eylül 2010, <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=21091> (06.06.2011)

³⁸⁴ Adrian Blundell WIGNALL and Paul ATKINSON, “Thinking Beyond Basel III: Necessary Solutions for Capital and Liquidity”, *OECD Journal: Financial Market Trends*, 2010, <http://www.oecd.org/dataoecd/42/58/45314422.pdf> (06.06.2011)

oluşma ihtimalidir. Daha sıkı uygulamalar getiren her yeni düzenlemede olduğu gibi, Basel III standartlarının uygulanması sürecinde de, ‘Denetim Arbitrajı’ imkanından yararlanmak için bankaların yoğun faaliyet göstereceği beklenen bir gelişmedir. Basel III’ün küresel düzeyde başarı ile uygulanabilmesi için, dünyadaki tüm düzenleyici ve denetleyici otoritelerin ciddi bir şekilde birlik içinde olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde, Basel III’de düzenlenen hususların yoğun olarak uygulandığı ülkelere, daha az denetimin ve takibin yapıldığı ülkelere doğru bir kayış (arbitraj) gerçekleşecektir³⁸⁵.

Basel III’ün uygulanma sürecine ilişkin endişelerden ikincisi; yeni kuralların uyum süreci ve piyasa tarafından kabul edilme seviyesidir. Yeni kuralların uygulama maliyetini en aza indirebilmek amacıyla, Basel III’te uyum süreci uzun ve kademeli bir zamana yayılmıştır. Maliyeti azaltmasına karşın, bu kadar uzun bir geçiş süreci ile ilgili olarak bazı endişeler de ortaya çıkmaktadır. Bu endişelerden en önemlisi, uzun geçiş sürecinin yeni kurallara çabuk uyumu zorlaştırarak, Basel III uygulamasının istenen düzeyde sağlanamayacak olmasıdır.

Basel III’ün uygulanma sürecine ilişkin endişelerden üçüncüsü ama belki de en önemlisi bankaların yeni standartlara uyum için geliştirecekleri strateji ve kararların, ülke ve dünya ekonomisine etkilerine ilişkindir. Bankalar tarafından oluşturulacak strateji ve politikalar; sermayenin arttırılması, kar payının dağıtılmayarak bünyede bırakılması, hazine işlemleri gibi sermaye yoğun faaliyetlerden daha az sermaye gerektiren bankacılık faaliyetlerine geçiş gibi faaliyet alanlarının değiştirilmesi, kaldıraç oranının azaltılması gibi değişik uygulamaları içerebilir. Bankaların bu konuda verecekleri kararların, faaliyette bulundukları ülkelerin ve dolayısıyla küresel çapta bankacılık sektörünün yapısını önemli oranda etkileyeceği açıktır. Bu nedenle bu konuda alınacak stratejik kararlar yakın zamanda belki de küresel ekonomiyi etkileyecek en önemli dinamikler olacaktır³⁸⁶.

Uluslararası faaliyet gösteren bankaların Basel III düzenlemesinde en çok itiraz ettikleri noktalardan birini sermaye tanımında gerçekleştirilen değişiklikler

³⁸⁵ BDDK, “Sorularla Basel III”, s.15.

³⁸⁶ BDDK, “Sorularla Basel III”, s.15–16.

oluşturmaktadır. Basel III’te sermayenin niteliği ile ilgili değişikliklerin yapılmasının nedeni son finansal krizde banka bilançolarında sermaye olarak gözüken tutarların fonksiyonel olarak sermaye görevini yerine getirecek nitelikten uzak olmasının görülmesidir. Kriz sürecinde, bankalar ana sermaye olarak adlandırılan Tier 1 ve katkı sermayenin de dahil edildiği Tier 2 rasyolarını otoritelere raporlarken değişik makyajlamalar ile yüksek gösterebilmişlerdir. Basel Komitesi bu amaçla, indirim kalemlerini arttırarak ve dolayısıyla tanımlarını da daraltarak, Ana Sermaye ve Katkı Sermayeyi daha gerçekçi ve kuvvetli hale getirirken, yine bu kapsamda hesaplamada Üçüncü Kuşak sermayenin de dahil edildiği Tier 3 rasyosunu da kaldırmaktadır. Basel III’de Ana sermaye içinde yer alan ve zarar karşılama potansiyeli yüksek olan unsurlar ise çekirdek sermaye olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda bankaların söz konusu dar tanım ve arttırılmış indirim kalemleri nedeniyle, sermaye yeterliliği rasyolarında ciddi oranda düşüş yaşanacağı tahmin edilmektedir³⁸⁷.

Türk Bankacılık Sektörü’nün sermaye yapısı değerlendirildiğinde, özkaynaklar içerisindeki sermaye benzeri kredilerin oranının düşük olduğu, buna mukabil ödenmiş sermaye, kar yedekleri ve dağıtılmamış karlar gibi çekirdek sermaye kalemlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Basel III uygulamalarında özkaynak hesaplamalarından çıkarılacak olan üçüncü kuşak sermaye kalemi ise hali hazırda Türk Bankacılık Sektörü’nde zaten bulunmamakta olup bu durum ülkemiz bankacılık sektörünü etkilemeyecektir.

Türk Bankacılık Sektörü’nün sermaye yeterliliği oranı 2012 Haziran ayı itibarıyla %16,50 olup, yasal sınırın ve hedef oranın çok üzerindeki seyrini devam ettirmektedir. Serbest sermaye/toplam özkaynaklar oranının artış eğilimini koruması ve toplam özkaynaklar kalemindeki artış eğilimi, sermaye yeterlilik seviyesi ile birlikte sermaye yapısı anlamında güçlü bir görünüm ortaya koymaktadır³⁸⁸.

³⁸⁷ Ozan CANGÜREL, “Kriz, Basel III ve BDDK”, *Dünya Gazetesi*, Haziran 2010, <http://www.dunya.com/kriz-basel-iii-ve-bddk-89730-haber.html> (06.06.2011)

³⁸⁸ BDDK, “Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Haziran 2012”, s.43.

Basel III kapsamındaki değişiklikler içerik bakımından incelendiğinde özellikle likidite ve sermaye tamponu ile ilgili hususların, BDDK tarafından kriz öncesinde alınan "proaktif önlemler" ile büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Örneğin; Basel II'de İkinci Yapısal Bloкта yer alan ve ölçümüne ilişkin her hangi bir standart belirlenmemiş olan likidite riskine ilişkin BDDK tarafından, 2006 yılında ıkarılan “*Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*” ve bu Yönetmeliğe daha sonra eklenen asit test oranı ile likidite riskinin ölçümüne ve yönetimine ilişkin esaslar getirilmiştir. Söz konusu düzenleme bankalarımızın küresel kriz döneminde önemli bir likidite sıkışıklığı yaşamadan faaliyetlerini devam ettirmelerine önemli katkı sağlamıştır.

Basel III düzenlemesi son olarak dışlama etkisi açısından değerlendirilebilir. Sermaye yeterliliğinin asgari seviyesinin yükseltilmesiyle aktifte plasman alanlarının daralması ya da birbirinin alternatifi plasman alanlarının arasındaki dağılımın değişmesi ihtimali ortaya çıkabilir. Örneğin; sermaye yeterlilik rasyosunun asgari seviyeye yakın olduğu durumlarda, aktifin daha doğru bir ifadeyle kredilerin ya da teminatsız kredilerin artırılamaması hususu gündeme gelebilecektir. Ekonominin içinde bulunduğu konjonktüre (Ekonomik büyümenin hızlanması ya da yavaşlaması) ve önceliklere (Büyüme veya enflasyonla mücadele) göre dışlama etkisinin sonuçları değişebilecektir. Ancak böyle bir analizin yapılabilmesi için öncelikle sermaye yeterlilik rasyosunun asgari seviyelere yakın olması gerekmektedir. Halbuki lkemizde anılan oran oldukça yüksek düzeylerde seyretmekte olup sermaye yeterlilik rasyosunun asgari seviyesinin büyüme üzerinde doğrudan olumsuz bir etkisinin olacağından bahsetmek mevcut durumda mümkün deęildir³⁸⁹.

³⁸⁹ BDDK, “Sorularla Basel III”, s.12–13.

SONUÇ

Bankalar mali sistemin temel yapı taşlarından biridir ve yapıları gereği birçok riski bünyelerinde barındırırlar. 1980’li yıllardan itibaren yaşanan küreselleşme süreci, bankacılık sektörünün maruz kaldığı risklerin boyutlarında ve özelliklerinde ciddi artışları gündeme getirmiştir. Küreselleşme olgusunun giderek yaygınlaşması sonucu bankaların yeni ürün ve hizmet geliştirmek durumunda kalmaları, bankacılık sektörünün klasik bankacılık anlayışından uzaklaşarak yeni faaliyet alanlarına yönelmesine neden olmuştur. Önceleri sadece kredi riski üzerine yoğunlaşan bankaların zaman içerisinde likidite riski, piyasa riski, operasyonel riskler gibi yeni risk gruplarını da tanımlamaları, izlemeleri ve ölçmeleri zorunlu hale gelmiş, faaliyetlerini devam ettirirken bu riskleri de göz önünde bulundurmalarına neden olmuştur.

Hemen hemen her dönemde finansal kurumların başarılı yönetiminde önemli bir belirleyici olan risk yönetimi, son dönemde Türk Bankacılık Sektörü’nün de gündemindeki en önemli konularından biri haline gelmiştir. Türkiye dahil birçok ülkede yaşanan bankacılık krizleri mali sektörün sağlıksız yapısının sonuçlarını iyice netleşmiştir ve yapılanmanın temelinde yanlış yönetilen risklerin olduğu tespit edilmiştir. Özellikle sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında birbirinden farklı yöntemlerin kullanılması, sermaye tanımının bile ülkeden ülkeye değişkenlik göstermesi, bankacılık sektörünün maruz kaldığı risklerin boyutlarını daha da büyütmüş, bu alana yönelik ortak düzenlemeler yapılması büyük bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu doğrultuda kurulan Basel Komitesi de ilk çalışmalarından itibaren bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldığı risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve önlenmesine yönelik sermaye yeterliliği düzenlemelerine odaklanmıştır.

Son yıllarda uluslararası platformda, bankacılık sektöründe risk yönetiminin etkinliğinin artırılmasına imkan sağlayan en önemli gelişme Basel Komitesi tarafından yayınlanan Basel Kriterleri’dir. Bankacılık denetim otoriteleri komitesi olan Basel Komitesi, uluslararası boyutta faaliyet gösteren bankalara, asgari % 8 sermaye yeterliliği oranını 1988 yılında yayınlanan Basel I Kriterleri ile tavsiye etmiştir. Böylece krizlere karşı bankaların dayanıklılığını artırmak üzere, banka sermayesinin risk ağırlıklı varlıklara

oranını ifade eden sermaye yeterlilik oranının asgari % 8 olması, standart bir ilke olarak sunulmuştur. Basel Komitesi'nin bu tavsiyesi uluslararası bankacılık faaliyetini gerçekleştiren tüm ülkelerin ulusal denetim otoritelerince kabul edilmiş, bu suretle asgari sermaye yeterliliği oranının uygulanması uluslararası bir standart haline gelmiştir. Sadece kredi risklerini dikkate alan Basel I'in yayınlanmasının ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiğinin anlaşılmasıyla, 1996 yılında Basel Komitesi tarafından piyasa riskleri de sermaye yeterliliğine dahil edilmiştir. Bu çerçevede ülkemizde de ilk olarak Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren '*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*' ile piyasa riskleri de ilk olarak sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmiştir.

Basel I Kriterleri, basit içerikli olması açısından uluslararası faaliyet gösteren gelişmiş ülkelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmış ancak, içerdiği standartların basit ve kolay uygulanabilir olması, gelişmekte olan ülkelere benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Türkiye, Basel I Kriterleri çerçevesinde sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeyi ilk olarak oluşturan ülkeler arasındadır. Bu bağlamda Hazine Müsteşarlığı'nca Basel I Kriterleri'nin gerekliliklerini karşılayacak nitelikte hazırlanan 3182 sayılı Bankalar Kanunu'na ilişkin 6 sayılı tebliğ, Türk Bankacılık Sektörü'ne, bilanço dönemi sonunda asgari %8 sermaye yeterliliği oranını sağlama yükümlülüğü getirerek bu oranın sağlanması için aşamalı bir geçiş takvimi sunmuştur. Basel I, üç yıllık bir geçiş süreci ile birlikte ülkemizde de uygulanmaya başlanmıştır.

Uyum sürecinin kolay yaşanmış olmasına rağmen Basel I Kriterleri'nin sadece dört risk grubuna göre düzenleme yapması, ülkeleri OECD üyesi olup olmalarına göre gruplaması ve sektörün artan ihtiyaçlarına yeterince hızlı cevap verememesi yeni bir düzenleyici standarda olan ihtiyacı gündeme getirmiştir. Çok geçmeden Basel Komitesi, bu ihtiyaca ve piyasaların dinamik yapısına uygun olarak 2004 yılında yeni uzlaşısı Basel II'yi yayınlamıştır. Basel II Kriterleri ile birlikte bankacılık sisteminin yapısında büyük değişiklikler öngörülmektedir. Basel I Kriterleri genel olarak bankaların risklerinin ölçülmesi ve bu risklerin belirli bir sınır dahilinde tutulmasını öngörmekteyken, Basel II ile

beraber bankaların risklerinin ölçülmesinde çok daha gelişmiş metotların kullanılmasının yanı sıra denetimsel gözden geçirme ve piyasa disiplini hususlarında da düzenlemeler getirilmiştir. Basel I'in aksine Basel II'de, risk temelli sermaye standartları düzenlenerek, kredi derecelendirilmesi üzerine inşa edilen sermaye gereksinimi kabul edilmiştir.

Basel II Kriterleri ile beraber küresel ekonominin finans sektöründe, çok önemli bir değişim süreci başlamış bulunmaktadır. Basel I Kriterleri gereği OECD üyesi olması nedeniyle yabancı para cinsinden borçları % 0 gibi düşük bir risk ağırlığına tabi olan ülkemiz, son durum itibariyle "Standard & Poor's" dan almış olduğu kredi notu 'BB' olması itibariyle Basel II'ye geçilmesiyle birlikte % 100 gibi yüksek bir risk ağırlığına tabi olacaktır. Bu durum OECD üyesi olma ayrıcalığını kaybeden Türkiye'nin, dış borçlarının maliyetini yükseltici ve limitlerini daraltıcı bir etki yaratacaktır.

Düzenlemede Türk bankaları açısından önem taşıyan bir diğer konu ise, bankalar kendi devletinden olan yerel para cinsi alacaklarına, ulusal denetim otoritesinin inisiyatifi doğrultusunda, daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilecektir. Ülkemizde ulusal denetim ve gözetim otoritesi olan BDDK, hazine tarafından ihraç edilmiş iç borçlanma senetlerinin risk ağırlıklarını, kendi belirleyeceği yüzde üzerinden değerlendirilmesini isteyebilecektir. Yabancı para cinsinden ihraç edilmiş senetlerde ise ülkenin derecelendirme notuna karşılık gelen risk ağırlığı uygulanacaktır. Bu uygulama özellikle Türkiye gibi ülke derecelendirme notu düşük gelişmekte olan ülke bankalarının, yerel para ile çıkarılmış iç borçlanma enstrümanlarını tercih etmelerine ve yabancı para olarak çıkarılmış borçlanma enstrümanlarından kaçınmalarına yol açacaktır.

Uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler çerçevesinde, 2002 yılından günümüze kadar ülkemizde de BDDK tarafından Basel II Kriterleri'ne geçiş sürecine yönelik hazırlık çalışmaları sürdürülmektedir. Basel Komitesi tarafından Basel II Kriterleri'nin banka sermaye yeterlilikleri üzerindeki etkilerini değerlendirebilmek ve gerekli değişikliklerin yapılabilmesini sağlamak amacıyla global düzeyde Sayısal Etki Çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde de Basel II'nin sektördeki bankalarımızın

sermaye yeterlilikleri üzerine etkisini görebilmek amacıyla BDDK tarafından son gerçekleştirilen Üçüncü Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3), bize önemli bilgiler vermektedir. Mart 2010 itibarıyla, çalışmaya katılan 45 bankanın konsolide sermaye yeterlilik oranının, mevcut yaklaşım kapsamında %18,35 düzeyinden standart yaklaşım uyarınca 1,40 puan düşüş göstererek %16,95'e gerilediği gözlemlenmiştir. Katılımcı bankaların sermaye yeterliliği rasyoları ortalamalarını, ihtiyari olarak, %18,35 seviyesinde tutmaları için 9,680 milyon TL (mevcut sermaye tutarının %8,3'ü tutarında) sermaye artırımında bulunmaları gerekmektedir. BDDK tarafından son gerçekleştirilen Üçüncü Yerel Sayısal Etki Çalışması ile İkinci Yerel Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) karşılaştırıldığında risk ağırlıklı varlıklar, QIS-TR2 çalışmasında yaklaşık %42, QIS-TR3 çalışmasında ise yaklaşık %8 oranında artış göstermiştir. Buradan hareketle bankaların son 4 yıl içinde portföy yapılarını sermaye yeterliliği açısından Basel II'den daha az etkilenecek bir hale getirdikleri sonucuna ulaşılabilmektedir.

Çalışmada Türk Bankacılık Sektörü'nün, Basel II konusunda ne kadar ilerleme sağladığı BDDK tarafından Ekim 2012'de yayınlanan "Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu" kapsamında incelenmiştir. Sektörün önemli bir bölümünü oluşturan bankalar Basel II Kriterleri'ne uyum sürecinde strateji ve politikalarını hazırlamış, uygulamaya koymuştur. Bankalar Basel II uygulaması kapsamında çoğunlukla içsel derecelendirmeye dayalı yöntemleri kullanmayı hedeflemektedir. Bankaların sadece sektör aktif toplamının %5,1 gibi küçük bir bölümünü oluşturan kısmı nihai olarak standart yöntemde kalmayı hedeflediğini belirtmiştir. İçsel derecelendirmeye dayalı yöntemleri hedefleyen bankalar ise büyük oranda ileri içsel derecelendirme yöntemini kullanmayı planlamaktadır.

Basel II ile ilgili karşılaşılan sorunlara ve kısıtlara bakıldığında, bankaların öncelikli engelinin veri eksikliği olduğu görülmektedir. Bu kısıtı, mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojiye karşılaşılan sorunlar takip etmektedir. BDDK tarafından benimsenen kademeli geçiş stratejisi nedeniyle özellikle ileri yaklaşımları hedefleyen bazı bankalar için hem standart yaklaşım hem de içsel modele yönelik hazırlıkların aynı anda sürdürülmeye

alışılması ilave operasyonel yk ve maliyeti beraberinde getirmiştir. Basel II Kriterleri, bankaları, risk ölüm ve yönetiminde gelişmiş içsel teknikleri kullanma konusunda teşvik etmektedir. Bu tekniklerin kullanılması, öncelikle bankaların etkin çalışan bir risk yönetimi ve iç denetim kültürüne sahip olmasını gerektirmektedir. Türkiye’de Basel II Kriterleri’ne uyum açısından iç denetim ile ilgili son düzenleme olan “*Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*”, bankaların risklerinin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak için kuracakları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerine ve bunların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Mevcut düzenlemede, kredi riskinin yanında piyasa riski ve operasyonel risk de dahil edilmek üzere uluslararası düzenlemelerdeki risk gruplarının tanımlarına yer verilmiştir. Gelineen aşamada pek çok banka içsel derecelendirme sistemlerini kurmuş ve veri seti oluşturma çalışmalarına başlamış bulunmaktadır.

Türk Bankacılık Sektörü’nn Basel II’ye aşamalı bir biçimde uyumunun tasarlanması amacıyla TBB bünyesinde oluşturulan Basel II Yönlendirme Komitesi tarafından 30 Mayıs 2005 tarihinde, ‘Basel II’ye Geçiş Yol Haritası’ kamuoyuna açıklanmıştır. Basel II Kriterleri’ne uyuma giden sürece çok önemli bir ivme kazandıran Yol Haritasında Türkiye’nin, 2008 yılında kredi ve operasyonel riskler için basit ve standart ölüm yaklaşımlarını, 2009 yılından itibaren ise ileri ölüm yaklaşımlarını kullanarak Basel II Kriterleri’ne geçmesi planlanmıştır. Ancak yıllar boyunca gerçek çalışma alanlarının dışında faaliyet göstererek yüksek karlar elde etmeye alışmış Türk Bankacılık Sektörü’nde Basel II Kriterleri’nin hedeflenen tarihlerde uygulamaya konulabilmesi mümkün olmamıştır. 2007 yılında başlayan küresel finansal kriz nedeniyle, 1 Ocak 2009’da başlaması öngörülen kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin Basel II uygulaması ileri bir tarihe ertelenmiştir. BDDK, 25 Haziran 2008 tarihinde yaptığı açıklama ile bankaların sermaye yeterliliğinin ölümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin Basel II uygulamasının, uluslararası finansal piyasalarda yaşanan, sebepleri ve etkileri derin ve belirsiz gelişmeler ışığında ertelendiğini bildirmiştir.

Küresel ekonomi, 2008’de yaşanan ve artık ünlü yatırım bankasının adı olan Lehman Brothers’la anılmaya başlayan finansal kriz (Lehman Krizi) ile birlikte girdiği zorlu sürecin üstesinden gelmeyi henüz başaramamıştır. Lehman krizi ile başlayan bu süreç, 2009’da krizin reel sektöre yayılmasıyla devam etmiş ve 1929 büyük bunalımından bu yana ilk kez küresel ekonomi küçülmüştür. 2008 Global Finansal Kriz süreci Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemiş, krizin ABD ve AB ülkelerinde yoğunlaşması Türkiye’nin ihracatında büyük düşüşler yaşanmasına neden olmuştur. Bu anlamda dış talepteki hızlı düşüş Türkiye ekonomisinde yaşanan küçülmenin en önemli nedeni olmuştur.

Küresel kriz sürecinde, Basel II’nin getirmiş olduğu yeniliklere hem bankaların hem de kredi müşterilerinin sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için Haziran 2011-Temmuz 2012 tarihleri arasında sadece BDDK’ya raporlama amaçlı paralel uygulama yapılmıştır. Paralel uygulama döneminin sona ermesi ile beraber 1 Temmuz 2012’den itibaren kredi riskinin ölçümünde derecelendirmeye dayalı standart yöntemin uygulanmaya başlamasıyla, Türkiye Basel II’ye tam olarak geçmiş bulunmaktadır. Ancak Basel II Kriterleri, küresel ekonomide devam eden makro istikrarsızlık ve süregelen küresel dengesizlikler içerisindeyken uygulamaya konulsa bile ulusal makro ekonomik istikrarı temin etmek açısından tek başına yeterli olmayacaktır.

Yaşanan küresel finansal kriz süreci, mevcut global bankacılık düzenlemelerinin krizlerin önlenmesinde ve hatta yönetilmesinde yeterli olmadığını göstermiştir. Gelişmiş batılı ülkelerin kurduğu ve kontrol ettiği Basel Komitesi, 1970’li yıllardan bu yana etkin bankacılık düzenlemeleri ve denetimi için detaylı çalışmalar yapmaktadır. Komite, zaman içerisinde etkin denetim ilkelerinden ortak sermaye yeterliliği düzenlemelerine kadar muhtelif kurallar yayınlamıştır. Ancak bu kurallar, kuralları uygulayan esas ülkelerin bankacılık sektöründe krizlerin yaşanmasını önlemek bir yana, dünya geneline yayılmasına dahi engel olamamıştır. Basel II’nin uluslararası bir düzenleme olması ve global bir etki yaratması beklentisi, aslında bu sistemin yaratacağı sorunların devresel hareketlerin etkisi ile daha büyük olması sonucunu getirebilecektir. Ekonomik dalga boyutlarının büyük

olmasının ekonomide ciddi büyüme ve küçülme hareketleri yaratabileceği düşünülmektedir.

Uluslararası düzenlemelerde dışsal kredi derecelendirme notlarına aşırı bağımlılık geliştirmekte olan ülkeleri oldukça olumsuz bir biçimde etkileyen ve Basel Bankacılık Denetim Komitesi reformlarının global ölçekte kabul edilmesini engelleyen önemli bir problemidir. Buradan hareketle, Basel II'nin makroekonomik yapısı istikrarlı olan ülkelerdeki bankalar için önemli avantajlar sağlayacağını, tersi durumdaki ülkelerde ise sektörün önemli sorunlarla karşı karşıya kalacağını söylemek olanaklıdır. Özellikle küresel kriz öncesi dönemde giderek önemli bir konu haline gelen küresel dengesizlikler sorunu, kriz sürecinde borç sürdürülebilirliği gibi yeni global problemlerin ortaya çıkmasıyla kriz öncesi döneme göre bir miktar önemini yitirse de hala küresel ekonominin önündeki en önemli yapısal sorunların başında gelmektedir. Bunun en önemli sebebi bu sorunun özünde bir yatırım tasarruf dengesizliği sorunu olması ve bu yüzden de ülkelerin tüketim ve tasarruf davranışlarıyla doğrudan ilgili olmasıdır. Bir başka ifadeyle küresel dengesizlikler sorunu ülkelerin tüketim alışkanlıklarına da dayanan bir ayağa sahip olduğundan aslında yapısal bir sorundur. Çözümü de tüm yapısal sorunlar gibi uzun vadeli olmaktadır.

Sermayenin ve ticaretin dağılımında yaşanan eşitsizlikler ülkeler ve bölgeler arası bir takım dengesizliklere yol açmaktadır. Dünyanın bir tarafında yatırım, üretim, istihdam, büyüme ve sermaye birikimi artarken, diğer tarafında tüketim, sermaye açığı ve borçlar artmaktadır. Dengesizliklerin bir tarafında cari açığı giderek artan ABD, diğer tarafında cari fazlası artan Almanya, Japonya, Çin ve petrol ihracatçısı ülkeler ön plana çıkmaktadır. Dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD uzun yıllardır devamlı cari açık vermekte borçları sürekli kabarmaktadır. ABD bu borcu ise, büyük ölçüde, son yıllarda cari işlemler dengesi sürekli fazla veren Çin'den almaktadır. Çin'in cari fazla vermesi ise yine büyük ölçüde ABD ile yaptığı dış ticaret fazlasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla ABD şu anda Çin'den aldığı borçla Çin mallarını satın alan ve böylece ürettiğinden daha fazlasını tüketen bir ülke konumunda bulunmaktadır. Çin'deki aşırı yatırım, üretim kapasitesi ve yıllık ortalama yüzde 30 düzeyinde artan ihracat, küresel ekonominin uzun süre taşıyabileceği bir

yük değildir. Bu durum diğer ülkelerde üretim kaybı, işsizlik ve aşırı borçlanma gibi ciddi dengesizliklere yol açmaktadır. ABD ise küresel anlamda yaşanan cari dengesizliğin hem kaynağı hem sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Küresel çapta ortaya çıkan en bariz dengesizlik mal ve sermaye hareketlerinden kaynaklanan “cari açık” (veya fazla) pozisyonlarında oluşmuştur. Küresel ekonomik trendden kâr ve zarar eden ülkelerin ortak bir politika çerçevesinde uzlaşması kolay görünmemektedir. Finansal istikrarın sağlanmasında, Basel Kriterleri gibi ortak ekonomi politikaları tek başına yeterli olmayacağından cari açık ve fazla veren ülkelerde uygulanacak farklı makro ekonomik politikalarla küresel dengesizlikler azaltma yoluna gidilmelidir. Asya ülkelerinde döviz kurlarında daha fazla esneklik sağlanarak, iç tüketimin artırılması, tasarrufların azaltılması ve finansal piyasaların geliştirilmesi yönünde politikalar uygulanabilir, ABD’de ise mali konsolidasyona gidilerek, bütçe açığının kapatılması için harcamalar kısılarak, vergi artışı sağlanabilir. Böylelikle finansal yapının dengelenmesi, bir yandan dış borçların azalmasına, bir yandan da iç sabit sermaye stoğunun artmasına yol açacaktır. Cari dengesizliklerin orta vadede yumuşatılması, bir taraftan ülke içi doğru makro politikaların uygulanmasına, bir taraftan da ülkeler arası işbirliğiyle oluşturulacak ortak küresel bir ekonomi politikasının oluşturulmasına ve bu politikaların başarısına bağlı kalmaktadır.

Yaşanan her ekonomik krizin ardından bir daha yaşanmaması adına yeni arayışlar içine girilmekte ve daha önceki düzenlemeler gözden geçirilerek eksikler tamamlanmaya çalışılmaktadır. Son yaşanan global krizin ardından daha önce geliştirilmiş ve birçok ülkede uygulamaya konulan Basel II Kriterleri’nin yetersiz yanlarını gidermek, tedbirler ortaya koymak, böylece yaşanabilecek krizleri engelleyebilmek amacıyla Basel Komitesince Basel III Kriterleri hazırlanmıştır. Basel III, Basel II gibi sermaye yükümlülüğünün hesaplanma usulünü tümünden değiştiren bir “devrim” değil ancak Basel II’nin özellikle son finansal krizdeki gözlemlenen eksikliklerini tamamlayan bir “ek düzenlemeler seti” niteliğindedir. Yeni düzenlemelerin küresel ekonomiye olumsuz etkilerini sınırlamak amacıyla uzun bir

geçiş süreci öngörölmüş ve sermaye tanımı ile oranlarına ilişkin değışikliklerin tam olarak uygulanmasına 2019 yılı başından itibaren başlanması planlanmıştır.

Basel Komitesi'nin dönemsel olarak yayınlamakta olduğu uluslararası düzenlemeler geçmişte yaşanan finansal krizlere tepki olarak gündeme gelmektedir. Basel III düzenlemeleri de bir dahaki krize kadar yürürlükte kalacak, bir dahaki krizin çıkış nedenlerine bağılı olarak bir süre sonra yeni düzenlemeler de gündeme gelebilecektir. Basel I, Basel II, Basel III ve belki bundan sonra Basel IV, V vs... Ana amaç bankaların ayaklarını yorganlarına göre uzatmalarını teşvik etmektir. Zira, o ayaklar yorganı aştığı zaman, üşüyen sadece o bankanın değil tüm dünyanın ayakları olmaktadır. Gerek bankacılık sistemi ve gerekse finansal sistem üzerindeki etkileri açısından bakıldığında, Basel Kriterleri'nin orta ve uzun vadede ülke ekonomilerinde yaratacağı etkinin global ekonomide bir istikrar ve kontrol unsuru olma fonksiyonu icra etmesi beklenmektedir. Basel II Kriterleri, gelişmekte olan ülkelere yönelik bazı fırsatlar getirmekle birlikte, bu ülkelerin bankacılık sistemleri için tasarlanmış bir sistem olmadığından, söz konusu ülkeler için bazı önemli problemleri de beraberinde getirmektedir. Ancak, bu hükümleri uygulamamanın ortaya çıkması muhtemel olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine uzlaşılarla makul bir sürede geçilmemesinin ilave birtakım maliyetlere neden olabileceğı değerlendirmeye alınmalıdır.

Çalışma sonunda edinilen bilgiler doğrultusunda Basel Kriterleri'nin, Türk bankalarının risk yönetimi ve denetim süreçlerini temelden etkileyecek düzeyde yeni bir yaklaşım sunduğı, maruz kaldıkları risklere karşı daha iyi bir risk yönetimi ve denetim yapısı oluşturmalarına imkan tanıdığı görölmüştür. Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel I Kriterleri'ne, OECD Kulüp Kuralı'nın da verdiği destek sayesinde uyum sağladığı tespit edilmiştir. Basel II Kriterleri'ne uyum sürecine yönelik ise, paralel uygulama döneminin sona ermesi ile beraber 1 Temmuz 2012'den itibaren kredi riskinin ölçümünde standart yöntemin uygulanmaya başlamasıyla, Türkiye Basel II'yi tam olarak uygular hale gelmiştir. Ancak Basel II Kriterleri, küresel ekonomide devam eden makro istikrarsızlık ve süregelen küresel dengesizlikler içerisindeyken uygulamaya konulsa bile ulusal makro ekonomik

istikrarı temin etmek açısından tek başına yeterli olamayacağı ve OECD Kulüp Kuralı'nın Basel II'ye geçiş ile kalkacak olmasının mali sektördeki bankalarımızı zorlayacağı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

ALKİN Emre, Tuğrul SAVAŞ ve Vedat AKMAN. **Bankalarda Risk Yönetimine Giriş**, İstanbul, Mayıs, 2001.

ALTINTAŞ, M. Ayhan. **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006.

AYAN, Ebubekir. **Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel II Uzlaşısı**, 1. Basım, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. , Ekim 2007.

BABUŞCU, Şenol. **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, Ankara: Akademi Consulting & Training, Eylül 2005.

BAKER, James Calvin. **Bank For International Settlements: Evolution&Evaluation**, Westport: Greenwood Publishing Group, 2002.

BELMONT, David P. **Value Addes Risk Management In Financial Institutions: Leveraging Basel II & Risk Adjusted Performance Measurements**, Singapore: John Wiley& Sons, 2003.

BESSIS, Joel. **Risk Management In Banking**, New York: John Willey&Sons Ltd, 2002.

CROUHY Michel, Dan GALAI and Robert MARK. **Risk Management**, New York: McGraw-Hill, 2001, s.88.

ÇATALCA, Hasan, Bora AKTAN ve Halit SOYDAN. **Ticari Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi “Basel Sermaye Uzlaşısı Kapsamında Riske Maruz Değer Yaklaşımı”**, Ankara: Siyasal Kitabevi, Temmuz 2008.

ÇOLAK, Ömer Faruk. **Finansal Piyasalar ve Para Politikası**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

DAVEIS, E. Philip. **Debt, Financial Fragility and Systemic Risk**, University of Oxford, 1995.

DELİKANLI, İhsan Uğur. “Bankalarda Uluslararası Standartlara Uygun Risk Yönetimi ve Kontrolü”, **İktisadi Araştırmalar Vakfı Seminer Tebliğleri**, Haziran, (2000).

DUVAN, Berke. **4389 Sayılı Bankalar Kanunu’nda 4672 Sayılı Kanun’la Gerçekleştirilen Değişikliklerin Değerlendirilmesi**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Mali Piyasalar Dairesi Bilgi Notu, No:2001/2, Mayıs, 2001.

GÜNCELER, Bülent. “Risk Yönetimi Birimlerinde Çalışmayan Bankacılar İçin Temel Risk Yönetimi Bilgileri”, **Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Eğitim Merkezi Semineri**, İstanbul, Aralık 2009.

JORION, Philippe. **Value At Risk: The New Benchmark For Managing Financial Risk**, New York: McGraw-Hill, 2001.

KARACAN, Ali İhsan. **Bankacılık ve Kriz**, İstanbul: Finans Dünyası Yayınları, No: 1, 1996.

KAVAL, Hasan. **Bankalarda Risk Yönetimi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2000.

KOZANOĞLU, Hayri. **Uluslararası Bankacılıkta Risk Yönetimi**, Marmara Üniversitesi, 1996.

KURUN, Engin. **Faiz Riski Yönetimi ve Türkiye Uygulaması**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Yayını, No:181, 2005.

MARSHALL, Christopher Lee. **Measuring and Managing Operational Risks in Financial Institutions**, Singapore: John Wiley&Sons Ltd, 2001.

MATTEN, Chris. **Managing Bank Capital: Capital Allocation And Performance Measurement**, New York: John Willey&Sons Ltd, 2000.

PARASIZ, İlker. **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**, İstanbul: Kuşak Ofset, 2000.

PARASIZ, İlker. **Para, Banka ve Finansal Piyasalar**, İstanbul: Ezgi Kitabevi, İstanbul 2005.

ROSE, Peter S. ve Sylvia C. HUDGINGS. **Bank Management and Financial Services**, Boston: McGraw- Hill Irwin, 2005.

SAUNDERS, Anthony ve Marcia Millon CORNETT. **Financial Institutions Management: A Risk Management Approach**, New York: McGraw-Hill, 2003, s.145.

SERVIGN, Arnoud de ve Oliver RENAULT. **Measuring and Managing Credit Risk**, McGraw-Hill, 2004.

SEVAL, Belkıs. **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, Yayın No: 11, 1990.

ŞAKAR, Hakan. **Risk Yönetimi Açısından Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2002.

ŞİRİN, Ahmet. “ Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel II ve Finansal İstikrar”, **TCMB Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı**, İstanbul, Mayıs 2005.

TAŞCIOĞLU, Abdullah. **Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No:208, 1998.

TEVFİK, Arman ve Gürman TEVFİK. **Bankalarda Finansal Yönetime Giriş**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını, 1997.

TUNAY, K. Batu. **Finansal Sistem Yapısı İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi**, İstanbul: Birsen Yayınevi, 2005.

VAN DEN BRINK, Gerrit Jan. **Operational Risk: The New Challenge for Banks**, New York: Palgrave Publishers Ltd, 2002.

Sürelî Yayınlar:

ACUNER, Şebnem Akın. “Etkili Bir Risk Yönetim Sürecinin Aşamaları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mart-Nisan 2005, Sayı: 47, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3866 (01.12.2010).

AKAN, N. Burak. “Piyasa Riski Ölçümü”, *Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Bankacılar Dergisi*, Haziran 2007, Sayı: 61, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/61.pdf> (09.03.2011).

AKSEL, Kaan. “Yeni Basel Anlaşması Uygulamaları”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Mart 2000, Sayı: 12, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1563 (03.03.2011).

AKSEL, Kaan. “Kredi Riski Yönetimi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mayıs-Haziran 2001, Sayı: 18, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=493 (01.12.2010).

AKSEL, Kaan. “Basel Komitesi Tarafından Yayınlanan ‘ Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi’ İstışare Raporu Üzerine Gözlemler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Eylül-Ekim 2001, Sayı: 20, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=457 (25.04.2011).

ALPARSLAN, Melike. “Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler (1999–2001)”, *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*, Aralık 2001, Sayı: 39, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/439.pdf> (24.05.2011).

APAK, Sudi. “Türk Bankacılığında Sermaye Yeterliliği ve Cooke Rasyosu”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı: 199, Mayıs, (1993).

ARSLAN, İbrahim. “Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2007, Sayı: 18, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/İbrahim%20ARSLAN/ARSLAN,%20İBRAHİM.pdf (10.01.2011).

AYDIN, M. Erol. “Aktif-Pasif Yönetiminde Likidite ve Faiz Oranı Riski”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı: 3, (1993).

AYKUT, Cenan. “Basel II Standartları”, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Yayınları: Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Ağustos 2008, Sayı: 30, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi30/basel.pdf> (06.01.2011).

BABUŞCU, Şenol. “Bankalarda Risk Yönetimi (1)”, *Ekonomist Dergisi*, Eylül 2010, Sayı: 12, http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=141:bankalarda-rsk-yoenetm-1-ekonomist-11&catid=37:makaleler&Itemid=57 (13.12.2010).

BABUŞCU, Şenol. “Bankalarda Risk Yönetimi (2)”, *Ekonomist Dergisi*, Eylül 2010, Sayı: 13, http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=142:bankalarda-rsk-yoenetm-2-ekonomist-13&catid=37:makaleler&Itemid=57 (13.12.2010).

BABUŞCU, Şenol. “Basel III’e Doğru”, *Ekonomist Dergisi*, Eylül 2010, Sayı: 22, http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=75:basel-iiiie-doru&catid=40:ekonomist&Itemid=56, (13.12.2010).

BARTIN, Murat. “Basel II’nin Getirdikleri ve Düşündürdükleri”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2003, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2715 (09.03.2011).

BEŞİNCİ, Murat. “Basel Kriterleri, Basel II’nin Finans ve Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Kasım-Aralık 2005, Sayı: 45,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3842 (21.04.2011).

BOYACIOĞLU, Melek Acar. “Operasyonel Risk ve Yönetimi”, *TBB Bankacılar Dergisi*, Aralık 2002, Sayı: 43, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/43.pdf> (15.11.2010).

CANDAN, Hasan. “Kriz Sürecinde Basel II’de Öngörülen Değişiklikler”, *Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Bankacılar Dergisi*, Mart 2009, Sayı: 68,
<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/68.pdf> (21.03.2011).

CANGÜREL, Ozan. “Ülke Riski Kavramı ve Değerlendirme Metodları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Eylül-Ekim 2009, Sayı: 61,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=4782 (25.12.2010).

CANGÜREL, Ozan. “Kriz, Basel III ve BDDK”, *Dünya Gazetesi*, Haziran 2010,
http://www.dunya.com/kriz-basel-iii-ve-bddk_89730_haber.html (06.06.2011).

DELİCE, Güven, Adem DOĞAN ve A. Meral UZUN. “Finansal Regülasyon ve Piyasa Disiplini”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2004, Cilt: 5, Sayı: 1,
<http://iibfdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/finansal%20regulasyon%20ve%20piyasa%20disiplini.pdf> (05.01.2011).

DELİKANLI, İhsan Uğur. “Döviz Kuru Riski ve Sermaye Yeterliliği”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Nisan-Mayıs 1999, Sayı: 6,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=287 (14.12.2010).

DUMAN, Mustafa. “Bankacılık Sektöründe Finansal Riskin Ölçülmesi ve Gözetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Value At Risk Metodolojisi”, *TBB Bankacılar Dergisi*, Mart 2000, Sayı: 32, http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=2001+-+2000 (27.01.2011).

DUMAN, Mustafa. “Küresel Dengesizlikler ve Muhtelif Senaryolar”, *T.C. Dışışleri Bakanlığı Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Mayıs 2007, Sayı: XXV, http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=2001+-+2000 (17.09.2012).

EKE, Selda. “Risk Yönetimi ve Risk Yönetiminin Kurumsal Yönetim İlkeleri Açısından Önemi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mart-Nisan 2005, Sayı: 41, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3645 (01.12.2010).

ERATAY, Sertan. “Kredi Riskinin Tanımı, Ölçümleme Yöntemleri ve Modelleri”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2003, Sayı: 31, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2613 (01.12.2010).

EROL, Süleyman. “Basel II Piyasa Disiplini Sağlar mı? Ne Kadar Piyasa Disiplini O Kadar Yasal Disiplin”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Eylül-Ekim 2005, Sayı: 44, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3834 (16.03.2011).

GEÇER, Turgay. “Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Eylül-Ekim 2004, Sayı: 38, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3421 (01.12.2010).

GIESE, Guido. “Basel II Uzlaşısı’na İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri”, Melek Acar Boyacıoğlu (Çeviren), *TBB Bankacılar Dergisi*, Haziran 2002, Sayı: 41, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/41.pdf> (15.11.2010).

GÜNAYDIN, Rüştü Kürşad. “Politik Risk Tahmininde ‘Yönetimsel Yaklaşım’”,
Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi, Ekim 2005,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3870 (27.12.2010).

GÜNAYDIN, Rüştü Kürşad. “Politik Riskin En Temel Belirleyicisi ‘Yatırımcı’”,
Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi, Şubat 2006,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3932 (27.12.2010).

HANLEY, David. “Finans Sektörü Global Stratejileri ‘Basel II ve Kurumsal Yönetişim’ ”,
Active Academy Araştırma Merkezi, Aralık 2004, Sayı: 2,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3613 (05.06.2011).

ILAKO, Charles. “Bankaları En Çok Basel II’nin Kalitatif Kriterleri Zorlayacak”,
Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi, Haziran 2002,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1362 (03.05.2011).

KAHRAMAN, Abdülkadir. “Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Ekim-Kasım 2000, Sayı: 15,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=404 (01.12.2010).

KASHYAP, Anıl K. ve Jeremy C. STEIN, “Cyclical Implications Of The Basel II Capital Standarts”, *Economic Perspectives*, 2004, Sayı:10,
<http://www.economics.harvard.edu/faculty/stein/files/basel-chicago-fed-04.pdf>
(19.03.2011).

KÖYLÜOĞLU, H. Uğur. “Risk Yönetimi! Zaman Geçirmeden Neden? Nasıl?”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mart-Nisan 2001, Sayı: 17,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=418 (03.12.2010).

- MANDACI, Pınar Evrim. “Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2003, Cilt: 5, Sayı: 1, <http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt5.sayı1/5.1%20pınar%20mandaci.pdf> (06.12.2010).
- MITCHELL, Adrian O’Connor. “İçsel Değerlendirme, Karlılık Fırsatı Yaratabilecek mi?”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1894 (03.05.2011).
- N. RYBAK, Tatsiana ve Bora AKTAN. “Basel Sermaye Uzlaşısı Kapsamında Türk Bankacılık Sektöründeki Nihai Gelişmeler”, *Yaşar Üniversitesi E-dergi*, Nisan 2008, Sayı:10, http://joy.yasar.edu.tr/makale/no10_vol3/14_rybak_aktan.pdf (20.04.2011).
- OKAY, Esin. “Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2002, Sayı: 2, <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d2/M00027.pdf> (05.12.2010).
- OKAY, Esin. “Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2002, Sayı: 2, <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d2/M00026.pdf> (05.12.2010).
- ÖZİNCE, Ersin. “Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri”, *TBB Bankacılar Dergisi*, Haziran 2005, Sayı: 53, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/53.pdf> (02.06.2011).
- ÖZYURT, Gülsün. “Kredi Türevleri”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2003, Sayı: 31, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2609 (19.12.2010).
- PENÇE, Doğan. “Basel II Kriterleri Doğru Algılanmalı”, *Active Academy Araştırma Merkezi*, Aralık 2006, Sayı: 4, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=4508 (15.03.2011).

- PEZIER, Jacques. “Operasyonel Risk: Basel II ve Sonrası”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2002,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1902 (23.12.2010).
- RAVOET, Guido. “Sorunlar ve Fırsatlar: Basel II’nin Genel Değerlendirmesi”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2002,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1893 (10.01.2010).
- RYAN, Kevin. “İstenen Sermaye Düzeyi ile Risk Yönetiminin Uyumu”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim 2002,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1899 (03.05.2011).
- SAKA, Tamer. “Operasyonel Risk Ölçüm Tekniklerine Genel Bir Bakış”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2002, Sayı: 25,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1294 (23.12.210).
- SEZGİN, Cüneyt ve Yasemin TÜZGÜN. “Dünyada ve Türkiye’de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mart- Nisan 2001, Sayı: 15,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=422 (06.12.2010).
- Soymen, Oktay. “Bankacılık Kanunu”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı:25, Ocak, (2006).
- ŞENDOĞDU, A. Aslan. “Basel II Kriterlerinin Dünyü Bugünü ve Gelecek İçin Bir Üst Sürümüne Olan İhtiyacın Kaçınılmazlığı”, *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2010, Cilt: 1, Sayı: 2,
<http://editor.ankara.edu.tr/index.php/bankavesigorta/article/viewFile/539/22> (05.01.2011).
- ŞENGÜL, Doğan. “Destek Hizmetleri: Tanım, Önemlilik Kistasları ve Risk Değerlendirmesi”, *TBB Bankacılar Dergisi*, Aralık 2007, Sayı: 63,
<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/263.pdf> (26.12.2010).

TUNCER, Ebru. “Basel II Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Lüks mü?”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mayıs-Haziran 2006, Sayı: 48,

http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=4334 (01.12.2010).

TURGUT, Ahmet. “Bankalar ve Kobiler İçin Dönüm Noktası: Basel II Standartları”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Aralık 2007, <http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/2.pdf> (23.05.2011).

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Hukuk Çalışma Grubu, “5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Paneli”, *TBB Bankacılar Dergisi*, Aralık 2005, Sayı: 55,

<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/55.pdf> (28.05.2011).

TBB Operasyonel Risk Çalışma Grubu, “Basel II Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplini Raporlama Kapsamı”, *TBB Bankacılar Dergisi*, Eylül 2006, Sayı: 58,

<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/58.pdf> (17.03.2011).

YAVUZ, Salih Tanju. “Risk Yönetimi ‘İçeri’ Aktif Pasif Yönetimi ‘Dışarı’ (mı?)”, *TBB Bankacılar Dergisi*, Haziran 2002, Sayı: 41,

<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/41.pdf> (15.11.2010).

Araştırma Raporları:

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), “Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Aralık 2004,

<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1254QIS-TR.pdf> (11.05.2011).

BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Ocak 2005,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125010_Soruda_Basel-II.pdf (05.01.2011).

BDDK, “Basel II’ye Geçiş İlişkin Yol Haritası (Taslak)”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Mayıs 2005, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125830052005_sunum.pdf

(15.04.2011).

BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Haziran 2006,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1266ilerleme_raporu_degerlendirmesi_19062006.pdf (20.04.2011).

BDDK, “Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Temmuz 2007,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/3554QIS-TR2_%20Raporu.pdf (11.05.2011).

BDDK, “Sorularla Basel III”, *Ankara: BDDK Risk Yönetimi Daire Raporu*, Aralık 2010,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf (02.01.2011).

BDDK, “Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR3) Değerlendirme Raporu”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Mart 2011,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/9236qistr_3raporu_web.pdf (11.05.2011).

BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Mart 2011,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/9205ilerlemeraporu_12_10.pdf (07.06.2011).

BDDK, “Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Haziran 2012”, *Sektör Değerlendirme Raporları*, Sayı:2012/3, Ağustos 2012,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/tbs_genel_gorunumu_haziran_2012.pdf (03.09.2012).

BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu”, *Basel II’ye Uyum Çalışmaları*, Ekim 2012,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/11342ilerlemeraporu_06_12.pdf (08.11.2012).

KÜÇÜKÖZMEN, Coşkun. “Basel II, Üçüncü Yapısal Blok (Pillar 3): “Piyasa Disiplini” ”, *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Araştırma Raporları*, Aralık 2004,

<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1317Pillar-3.pdf> (17.03.2011).

MAZIBAŞ, Murat. “Basel II, İkinci Yapısal Blok (Pillar 2): “Denetimsel Gözden Geçirme I-II” ”, *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Araştırma Raporları*, Aralık 2004,

<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1321Pillar2.pdf> (17.03.2011).

MAZIBAŞ, Murat. “Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, *Ankara: BDDK Çalışma Raporları*, Temmuz 2005, No: 2005/1,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1279MM_ThreePillar_of_oprisk.pdf

(08.03.2011).

MAZIBAŞ, Murat. “Operasyonel Risk Veri Tabanı Modellemesi”, *Ankara: BDDK Çalışma Raporları*, Mart 2006, No: 2006/2,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13162006-2.pdf

(23.12.2010).

TBB, “Faiz Riski Yönetim Prensipleri”, *Araştırma ve Yayınlar*, Eylül 1997,

http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=1997-1996

(13.12.2010).

TBB, “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler”, *Araştırma ve Yayınlar*, Temmuz 1999,

http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=1999-1998

(19.12.2010).

TBB, “Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi”, *Araştırma ve Yayınlar*, Ocak 2000,

http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=2001+-+2000

(26.01.2011).

TBB Araştırma Grubu, “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, *TBB Araştırma ve Yayınlar*, Ekim 2002,
http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Arastirmalar.aspx?Year=2003+-+2002
(26.01.2011).

TBB Basel II Yönlendirme Komitesi, “Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri”,
TBB Araştırma ve Yayınlar, Eylül 2004, Yayın No: 228,
http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yayinlar/Dokumanlar/Konferans_KOBI_Kitapcigi.pdf
(22.02.2011).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), “Finansal İstikrar Raporu”, *Finansal İstikrar*, Aralık 2010, Sayı:11,
http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin11.pdf (21.01.2011).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), “Finansal İstikrar Raporu”, *Finansal İstikrar*, Mayıs 2012, Sayı:14, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/finist14.php>
(13.09.2012).

YAYLA, M n r ve Yasemin Türker KAYA. “Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi alışma Raporları*, 2005, No: 2005/3,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1272calismaraporu_2005_3.pdf
(09.01.2011).

YÜKSEL, Ayhan. “Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II)”, *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Araştırma Raporları*, Aralık 2004,
<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1322Pillar-1.pdf> (10.01.2010).

YÜKSEL, Ayhan. “Basel II’nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri”, *Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Araştırma Raporları*, Ağustos 2005, No: 2005/4,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1275Basel_II_SME.pdf (09.01.2011).

Kanun, Yönetmelik ve Tüzükler:

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “3182 Bankalar Kanunu’na İlişkin Tebliğ, No:6”, 26 Ekim 1989, 20234 Sayılı Resmi Gazete.

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “3182 Bankalar Kanunu’na İlişkin Tebliğ”, No:12, 9 Şubat 1995, 22197 Sayılı Resmi Gazete.

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”, 30 Haziran 1998, 23388 Sayılı Resmi Gazete.

BDDK, “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, 08.02.2001 Tarih ve 24312 Sayılı Resmi Gazete.

BDDK, “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, 01.11.2006 Tarih ve 26333 Sayılı Resmi Gazete,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler.aspx (05.12.2010).

BDDK, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”, 1 Kasım 2006, 26333 Sayılı Resmi Gazete.

TBB, “4389 Sayılı Bankalar Kanunu”, *Yürürlükten Kaldırılan Banka Kanunları*, Kanun No:4389, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yasal_Duzenlemeler/Yururlukten_Kaldirilan/4389.doc (24.05.2011).

TBB, “4389 Sayılı Bankalar Kanunu’nun Getirdiği Yeni Düzenlemeler, Açıklamalar ve Değerlendirmeler”, *Araştırma ve Yayınlar*, Eylül 1999, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumlari/4389.pdf (24.05.2011).

TBB, “5411 Sayılı Bankalar Kanunu’nun Hükümet Gerekçesi”, *Bankacılık Kanunu*, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yasal_Duzenlemeler/TBMM_Dokumanlari/5411_Hukümet_Gerekcesi.doc (28.05.2011).

TBB, “5411 Sayılı Bankalar Kanunu”, *Bankacılık Kanunu*, Kanun No:5411, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yasal_Duzenlemeler/Bankacilik_Kanunu/5411_Ilk_Hali.doc (28.05.2011).

Yayınlanmış Uzmanlık Tezleri:

ALOĞLU, Z. Tunç. “Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri”, (**Yayınlanmış Uzmanlık Yeterlilik Tezi**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Mart 2005), <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ziyatuncaloglu.pdf> (14.12.2010).

BAKDUR, Alper. “Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri”, (**Yayınlanmış Uzmanlık Tezi**, Devlet Planlama Teşkilatı, Eylül 2003), <http://ekutup.dpt.gov.tr/uztez/> (23.05.2011).

ÇELEBİ, Hayrettin Uğur. “Küresel Dengesizlikler ve Politika Önerileri”, (**Yayınlanmış Mesleki Yeterlilik Tezi**, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara 2012), <http://www.sgb.gov.tr/Sayfalar/MaliyeDergisi.aspx> (15.10.2012).

DEĞİRMENCİ, Nihal. “Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, (**Yayınlanmış Uzmanlık Yeterlilik Tezi**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Nisan 2003), <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/nihaldegirmenci.htm> (27.01.2011).

İnternet Kaynakları:

ARAS, Güler. “Basel II Uygulamasının KOBİ’lere Etkileri ve Geçiş Süreci”, *Friedrich Ebert Vakfı ve Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalıştayı, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları*, İstanbul 2005, <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf> (28.02.2011).

ARAS, Güler. “Basel II Bankacılık Düzenlemeleri ve İç Denetim”, *Deloitte & Touche*, Haziran 2007, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/%C4%B0%C3%A7%20Denetim/Basel%20II%20Bankac%C4%B1%C4%B1k%20D%C3%BCzenlemeleri%20Ve%20%C4%B0%C3%A7%20Denetim.pdf> (27.05.2011).

ARAS, Güler. “Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları”, *Deloitte & Touche*, Temmuz 2007, <http://www.scribd.com/doc/42322837/DELOITTE-BASEL-II-Bankac%C4%B1%C4%B1k-Duzenlemelerinin-Ekonomiye-ve-Reel-Sektore-Yans%C4%B1malar%C4%B1> (02.06.2001).

BDDK, “Basel II’ye Geçiş Yol Haritasına İlişkin BDDK Başkanı Sayın Tevfik Bilgin’in Konuşma Metni”, *Konuşma ve Sunumlar*, 30 Mayıs 2005, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1323baskan_sunum.pdf (26.01.2011).

BDDK, “CRD/ Basel II Ülke Uygulamaları Çalışma Tebliği”, *2008 Çalışma Tebliği*, Ocak 2008, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/4225CRD_Basel%20II%20Ulke%20Uygulamalari.pdf (15.04.2011).

BDDK, “Basel II Uygulamasının Ertelenmesine İlişkin Basın Açıklaması”, *Basın Açıklamaları*, 25 Haziran 2008, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/497725_06_08.pdf (05.03.2011).

BDDK, “Basel II Kapsamında Hazırlanan Düzenleme Taslaklarının Uygulanmasına İlişkin Geçiş Süreci”, *Basın Açıklamaları*, 8 Mart 2011, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/9244basin_duyuru_su_baselii.pdf, (10.03.2011).

Bank For International Settlements, “BIS History-Overview”, *About BIS*, <http://www.bis.org/about/history.htm> (05.01.2011).

Bank For International Settlements, “Organisation and Governance”, *About BIS*, <http://www.bis.org/about/orggov.htm> (05.01.2011).

Bank For International Settlements, “Group of Governors and Heads of Supervision announces higher global minimum capital standards”, *Press & Speeches*, <http://www.bis.org/press/p100912.htm> (21.03.2011).

Bank for International Settlements, “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”, *Basel Committee on Banking Supervision*, Temmuz 1988, <http://www.bis.org/publ/bcbs04a.pdf> (09.01.2011).

Bank for International Settlements, “A New Capital Adequacy Framework”, *Basel Committee on Banking Supervision: Consultative Paper*, Haziran 1999, <http://www.bis.org/publ/bcbs50.pdf> (18.02.2011).

Bank For International Settlements, “The New Basel Capital Accord: An Explanatory Note”, *Secretariat Of The Basel Committee On Banking Supervision*, Ocak 2001, <http://www.bis.org/publ/bcbsca01.pdf> (05.02.2011).

Bank for International Settlements, “Overview Of The New Basel Capital Accord”, *Basel Committee on Banking Supervision: Consultative Document*, Mayıs 2001, <http://www.bis.org/publ/bcbsca02.pdf> (18.02.2011).

Bank for International Settlements, “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards’ (A Revised Framework)”, *Basel Committee on Banking Supervision*, Haziran 2004, <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf> (17.03.2011).

Bank For International Settlements, “History Of The Basel Committee And Its Membership”, *Basel Committee On Banking Supervision*, Ağustos 2009, <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf> (05.01.2011).

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon -Türkçe Çeviri)”, BDDK (Çeviren), *Basel II Temel Belgeler*, Haziran 2007, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/3370Basel-IIKapsamli.pdf> (25.02.2010)

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Basel II’nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar (Türkçe Çeviri)”, BDDK (Çeviren), *Basel II Temel Belgeler*, Temmuz 2004, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1240basel_uygulama.pdf (03.04.2011).

BAŞÇI, Erdem. “Finansal ve Makroekonomik İstikrar: Önümüzdeki Zorluklar”, *TCMB Konferansı Açılış Konuşması* , 4 Haziran 2012, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2012/Baskan_Finansal_2012.pdf (06.10.2012).

BROWN, Dr. Ellen. “Trapped in the Spiral of Basel III. Tightening the Noose on Credit Spells Disaster Punishing Your Local Bank for Wall Street’s Misdeeds”, *Global Research*, Eylül 2010, <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=21091> (06.06.2011).

CAN, Evrim. “Operasyonel Risk ve Yönetimi”, *Ankara: SPK Yeterlik Etüdü*, Nisan 2003, <http://www.spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=401&ct=f&action=displayfile&ext=.pdf> (23.12.2010)

GRIFFITH, Stephany ve Jones Stephen SPRATT. “ Will The Proposed New Basel Capital Accord Have A Net Negative Effect On Devoloping Countries?”, *Institute Of Devolopment Studies*, University Of Sussex, 2001,

<http://www.eclac.org/noticias/discursos/6/8716/SGriffithJonesnov29.pdf> (19.03.2011)

İMİŞİKER, Serkan. “Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri”, *Ankara: SPK Yeterlik Etüdü*, Kasım 2005,

<http://www.spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=382&ct=f&action=displayfile&ext=.pdf> (06.01.2011).

Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. “Lisansüstü Tez ve Proje Yazım Klavuzu”, 2010, http://bse.marmara.edu.tr/dosya/tez_yazim_klavuzu.pdf (15.09.2010).

TBB Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi, “Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II) ve Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası”, *Basel II Bilgilendirme Toplantısı Sunumu*, Aralık 2003,

[http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Konferans_Sunumlari.aspx?Year=2003 – 2002](http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Konferans_Sunumlari.aspx?Year=2003-2002) (01.03.2011).

Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB), “Menkul Kıymetler ve Diğer Sermaye Piyasası Araçları”, *Sermaye Piyasası Faaliyetleri İleri Düzey Lisansı Eğitim Klavuzu*, Ağustos 2010, <http://www.tspakb.org.tr/tr/DesktopDefault.aspx?tabid=146> (14.12.2010).

WIGNALL, Adrian Blundell and Paul ATKINSON. “Thinking Beyond Basel III: Necessary Solutions for Capital and Liquidity”, *OECD Journal: Financial Market Trends*, 2010, <http://www.oecd.org/dataoecd/42/58/45314422.pdf> (06.06.2011).

YURTSEVER, Gürdoğan. “Bankacılığımızda İç Kontrol”, *TBB Araştırma ve Yayınlar*, Nisan 2008, Yayın No:256,

<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yayinlar/Dokumanlar/2ickontrol.pdf> (28.05.2011).